

ISSN 2616-7654 (Print)
ISSN 2617-8427 (Online)

**УКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ
З БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА
ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ НАУК**

2026 Випуск 17

**UKRAINIAN JOURNAL ON LIBRARY
AND INFORMATION SCIENCE**

Редакційна колегія

Головний редактор

Тетяна Новальська, доктор історичних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Редакційна колегія

Надія Бачинська, кандидат педагогічних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Юрій Горбань, кандидат культурології, професор, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Олена Каракоз, кандидат історичних наук, доцент, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Людмила Прокопенко, кандидат культурології, доцент, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Алла Соляник, доктор педагогічних наук, професор, Харківська державна академія культури, Харків, Україна

Оксана Клименко, кандидат історичних наук, доцент, Інститут бібліотекознавства, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Київ, Україна

Леся Ковальська, доктор історичних наук, професор, Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, Київ, Україна

Ірина Лопатовська, доктор філософії в галузі інформаційних наук, доцент, Інститут Пратта, Нью-Йорк, США

Адейінка Телла, доктор наук, професор, Інверситет Ілоріна, Ілорін, Нігерія

Editorial board

Editor-in-Chief

Tetiana Novalska, DSc in History, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Editorial board

Nadiia Bachynska, PhD in Education, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Yurii Horban, PhD in Cultural Studies, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Olena Karakoz, PhD in History, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Liudmyla Prokopenko, PhD in Cultural Studies, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Alla Solianyik, DSc in Education, Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine

Oksana Klymenko, PhD in History, Associate Professor, Institute of Library Science, V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Lesia Kovalska, DSc in History, Professor, State University of Information and Communication Technologies, Kyiv, Ukraine

Irene Lopatovska, PhD in Information Sciences, Associate Professor, Pratt Institute, New York, USAe-mail: ilopatov@pratt.edu

Adeyinka Tella, DSc, Professor, University of Ilorin, Ilorin, Nigeria

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
KYIV NATIONAL UNIVERSITY OF CULTURE AND ARTS

**Український журнал
з бібліотекознавства
та інформаційних наук**

Науковий журнал

**Ukrainian Journal on Library
and Information Science**

Scientific Journal

Засновано у 2018 р.
Founded in 2018

**Випуск 17
ISSUE 17**

КИЇВ
ВИДАВНИЧИЙ ЦЕНТР КНУКіМ
KYIV
KNUCA PUBLISHING CENTRE
2026

Видання включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
відповідно до наказу МОН України від 17.03.2020 року № 409
за спеціальністю 029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1210 від 31.10.2023 року. Ідентифікатор медіа: R30-01919.

*Затверджено до друку та опублікування в мережі інтернет Вченою радою
Київського національного університету культури і мистецтв
(протокол № 14 від 05.05.2026 р.)*

У черговому 17 випуску «Українського журналу з бібліотекознавства та інформаційних наук» представлено публікації, в яких обґрунтовано синергію та емерджентність як методологічні засади сучасних бібліотекознавчих досліджень, роль аналітики великих даних (Big Data) у цифровізації бібліотечних процесів, зокрема персоналізації послуг, прогнозуванні попиту та оптимізації ресурсів, розкрито роль бібліотеки у системі репрезентації культурної спадщини, візуально-текстових форм у комунікаційних стратегіях бібліотек у соціальних медіа та ключові інструменти популяризації публічних бібліотек у цифрову епоху, а також визначено імідж бібліотекаря як чинник комунікації з молодіжною аудиторією.

Запропоновано структурованість інформаційних зв'язків у вебпредставленні електронних архівів державних обласних архівів України, рекомендовано відеоігри як інструмент бренд-сторітелінгу, нові форми взаємодії бібліотеки із громадою в умовах воєнного стану. Авторами схарактеризовано цифрову профілізацію змісту навчання фахівців із бібліотечної, інформаційної та архівної справи й освітню функцію як одну із провідних у сприянні навчанню впродовж життя. Надано огляд в аспекті систематизації використання штучного інтелекту для створення бібліотечних консорціумів.

Видання орієнтоване на широке коло працівників бібліотечно-інформаційної сфери, науковців, викладачів закладів вищої освіти, докторантів, аспірантів, магістрантів, усіх, хто досліджує теоретико-прикладні аспекти у сфері соціальних комунікацій, інформаційно-комунікаційних технологій та бібліотечної, інформаційної і архівної справи.

BASE, Crossref, DOAJ, ERIH PLUS, Google Академія, Lens, OpenAIRE,
Open Ukrainian Citation Index (OUCI), ROAD: довідник наукових ресурсів відкритого доступу, WORLDCAT,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Автори зберігають за собою право на авторство роботи без обмежень та передають журналу право першої публікації цієї роботи на умовах ліцензії Creative Commons Attribution License International CC-BY.

Засновник залишає за собою право на дизайн верстки, художнє оформлення та назву журналу.

За точність викладених фактів та коректність цитування відповідає автор.

Адреса редакційної колегії: КНУКіМ, м. Київ, вул. Євгена Коновальця, 36, каб. 905
тел.: +38(067)1855242, e-mail: ibas.knukim@gmail.com

ISSN 2616-7654 (Print)
ISSN 2617-8427 (Online)

© Київський національний університет
культури і мистецтв, 2026
© Автори статей, 2026

The Journal is included in the category "B" of the list of scientific professional editions of Ukraine in the field of study: 029 – Information, Library and Archives Management by Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 17 March 2020 № 409.

Registration of Print media entity: Decision of the National Council of Television and Radio Broadcasting of Ukraine: Decision No. 1210 as of 31.10.2023. Media ID: R30-01919.

*Approved for publication and publication on the Internet by
the Academic Council of Kyiv National University of Culture and Arts
(Protocol No. 14, dated 05.05.2026)*

The next, 17th Issue of the “Ukrainian Journal on Library and Information Sciences” is presented with publications that substantiate synergy and emergence as methodological principles of modern library studies, the role of Big Data analytics in the digitalisation of library processes, particularly personalisation of services, demand prognostication and resource optimisation, the role of the library in the system of representation of the cultural heritage, visual and textual forms in the communication strategies of libraries in social media and key tools for popularising public libraries in the digital epoch are revealed, as well as the image of a librarian as a factor in communication with a youth audience is identified.

The structured nature of information connections in the web presentation of electronic archives of Ukrainian state regional archives, video games as a tool for brand storytelling, new forms of interaction of the library with the community under martial law conditions are offered. The authors characterise the digital profiling of the content of training for library, information and archival professionals, as well as the educational function as one of the leading ones in promoting lifelong learning. An overview is provided in terms of systematising the use of artificial intelligence in order to create library consortia.

The publication is aimed at a wide range of library and information sphere workers, scientists, teachers of higher educational institutions, DSc students, PhD students, Master’s degree students, and everyone who studies theoretical and applied aspects in the field of social communications, information and communication technologies and library, information and archive activity.

BASE, Crossref, DOAJ, ERIH PLUS, Google Scholar, Lens, OpenAIRE,
Open Ukrainian Citation Index (OUCI), ROAD: the Directory of Open Access scholarly Resources, WORLDCAT,
Vernadsky National Library of Ukraine.

The authors retain the right to the authorship of the work without restrictions and transfer to the journal the right to first publish this work under the terms of the Creative Commons Attribution License International CC-BY.

The founder reserves the right to design the layout, artwork and title of the journal.

The authors are responsible for the accuracy of the facts and correctness of citation.

Address of the editorial board: KNUCA, Kyiv, 36, Yevhen Konovalets Str., off. 905
tel.: +38(067)1855242, e-mail: ibas.knukim@gmail.com.

ISSN 2616-7654 (Print)
ISSN 2617-8427 (Online)

© Kyiv National University
of Culture and Arts, 2026
© Authors of articles, 2026

**ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА
ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ НАУК**

**TENDENCIES IN THE DEVELOPMENT OF LIBRARY
AND INFORMATION SCIENCES**

<p><i>Оксана Матвієнко, Михайло Цивін</i>
СИНЕРГІЯ ТА ЕМЕРДЖЕНТНІСТЬ
ЯК МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
БІБЛІОТЕКОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ</p>	10	<p><i>Oksana Matvienko, Mykhailo Tsyvin</i>
SYNERGY AND EMERGENCE
AS METHODOLOGICAL BASES
FOR LIBRARY SCIENCE RESEARCH</p>
<p><i>Максим Опірський</i>
БІБЛІОТЕКОЗНАВЧА ТЕРМІНОЛОГІЯ:
ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ</p>	22	<p><i>Maksym Opriskyi</i>
LIBRARY SCIENCE TERMINOLOGY:
RESEARCH HISTORIOGRAPHY</p>

БІБЛІОТЕКА У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

LIBRARY IN THE DIGITAL ENVIRONMENT

<p><i>Володимир Варенко,
Валерій Кушнар'юв, Владислав Кас'ян</i>
АНАЛІТИКА BIG DATA
У БІБЛІОТЕЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ</p>	36	<p><i>Volodymyr Varenko,
Valeriy Kushnaryov, Vladyslav Kasian</i>
BIG DATA ANALYTICS
IN THE LIBRARY ENVIRONMENT</p>
<p><i>Вячеслав Мамон</i>
БІБЛІОТЕКА У СИСТЕМІ ЦИФРОВОЇ
РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ
КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ</p>	53	<p><i>Viacheslav Mamon</i>
LIBRARY IN THE SYSTEM OF DIGITAL
REPRESENTATION
OF CULTURAL HERITAGE</p>
<p><i>Тетяна Коржова</i>
ВІЗУАЛЬНО-ТЕКСТОВІ ФОРМИ В
КОМУНІКАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЯХ
БІБЛІОТЕК У СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА</p>	64	<p><i>Tetyana Korzhova</i>
VISUAL AND TEXTUAL FORMS
IN LIBRARY COMMUNICATION
STRATEGIES IN SOCIAL MEDIA</p>
<p><i>Володимир Кожем'яко</i>
СОЦІАЛЬНІ МЕДІА
ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ
ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ
БІБЛІОТЕК У ЦИФРОВУ ЕПОХУ</p>	77	<p><i>Volodymyr Kozhemiako</i>
SOCIAL MEDIA
AS A KEY TOOL
FOR PROMOTING PUBLIC LIBRARIES
IN THE DIGITAL EPOCH</p>

**БІБЛІОТЕЧНА І АРХІВНА ПРАКТИКА:
ІНФОРМАЦІЙНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ**

**LIBRARY AND ARCHIVE PRACTICE:
INFORMATIONAL AND SOCIO-CULTURAL ASPECTS**

<p><i>Данило Грещук</i>
СТРУКТУРОВАНІСТЬ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ
У ВЕБПРЕДСТАВЛЕННІ
ЕЛЕКТРОННИХ АРХІВІВ
ДЕРЖАВНИХ ОБЛАСНИХ
АРХІВІВ УКРАЇНИ</p> | 90 | <p><i>Danylo Hreshchuk</i>
STRUCTURE
OF INFORMATION LINKS
IN THE WEB PRESENTATION
OF ELECTRONIC ARCHIVES
OF UKRAINIAN STATE
REGIONAL ARCHIVES</p> |
|--|----|--|

Олег Гришко
**ІМІДЖ БІБЛІОТЕКАРЯ
ЯК ЧИННИК КОМУНІКАЦІЇ
З МОЛОДІЖНОЮ АУДИТОРІЄЮ**

103

Oleh Hryshko
**A LIBRARIAN'S IMAGE
AS A FACTOR OF COMMUNICATION
WITH A YOUTH AUDIENCE**

Євген Малюк, Катерина Котенко
**ВІДЕОІГРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ
БРЕНД-СТОРИТЕЛІНГУ
НА ПРИКЛАДІ ПРОЄКТУ
«ШЕПІТ КОРИНЦІВ»**

114

Yevhen Maliuk, Kateryna Kotenko
**VIDEO GAMES AS A BRAND
STORYTELLING TOOL
ON THE EXAMPLE OF THE PROJECT
“WHISPER OF THE BOOK SPINES”**

Тетяна Купрій
**ВООКТОК ЯК КАТАЛІЗАТОР
ЧИТАЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ:
ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ
ДЛЯ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ
БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ**

126

Tetyana Kupriy
**BOOKTOK AS A CATALYST FOR
READING ACTIVITY:
CHALLENGES AND OPPORTUNITIES
FOR PROMOTING LIBRARY
FUNDS IN UKRAINE**

БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНА ОСВІТА

LIBRARY AND INFORMATION EDUCATION

Дмитро Драпалюк
**ЦИФРОВА ПРОФІЛІЗАЦІЯ ЗМІСТУ
НАВЧАННЯ ФАХІВЦІВ
ІЗ БІБЛІОТЕЧНОЇ, ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ**

140

Dmytro Drapaliuk
**DIGITAL PROFILING OF TRAINING
CONTENT FOR SPECIALISTS
IN LIBRARY, INFORMATION
AND ARCHIVAL STUDIES**

Лілія Кравець
**ОСВІТНЯ ФУНКЦІЯ БІБЛІОТЕКИ
ЯК ОДНА ІЗ ПРОВІДНИХ
У СПРИЯННІ НАВЧАННЮ
ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ**

164

Lilia Kravets
**THE EDUCATIONAL FUNCTION
OF THE LIBRARY
AS ONE OF THE LEADING
IN PROMOTING LIFELONG LEARNING**

БІБЛІОТЕЧНА НАУКА, ОСВІТА, ПРАКТИКА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

LIBRARY SCIENCE, EDUCATION, PRACTICE IN FOREIGN COUNTRIES

Адейінка Телла, Фірдаусі Абдуллахі
**ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО
ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ СТВОРЕННЯ
БІБЛІОТЕЧНИХ КОНСОРЦІУМІВ:
ГЛОБАЛЬНИЙ ОГЛЯД
В АСПЕКТІ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ**

178

Adeyinka Tella, Firdausi Abdullahi
**HARNESSING ARTIFICIAL
INTELLIGENCE FOR LIBRARY
CONSORTIUM BUILDING: A GLOBAL
OVERVIEW THROUGH A SYSTEMATIC
REVIEW**

БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ LIBRARIES UNDER MARTIAL LAW CONDITIONS

Євген Святогор
**БІБЛІОТЕКА ЯК SAFE SPACE В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
НОВІ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ІЗ
ГРОМАДОЮ**

206

Yevhen Sviatohor
**LIBRARY AS A SAFE SPACE UNDER
THE MARTIAL STATE CONDITIONS:
NEW FORMS OF INTERACTION
WITH THE COMMUNITY**

**ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА
ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ НАУК**

**TENDENCIES IN THE DEVELOPMENT
OF LIBRARY AND INFORMATION SCIENCES**

УДК 021-021.464-048.42:[001.89:167.7]:[007:316.42
DOI: 10.31866/2616-7654.17.2026.361583

СИНЕРГІЯ ТА ЕМЕРДЖЕНТНІСТЬ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ БІБЛІОТЕКОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Оксана Матвієнко,
професорка, докторка педагогічних наук,
кандидатка технічних наук,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)

e-mail: oxtix2017@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5772-848X

Михайло Цивін,
кандидат технічних наук, доцент,
(Київ, Україна)
e-mail: tsyvin2012@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0312-5805

Для цитування:

Матвієнко, О., & Цивін, М. (2026). Синергія та емерджентність як методологічні засади бібліотекознавчих досліджень. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 17, 10–21. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.17.2026.361583>

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні синергії та емерджентності як методологічних засад сучасних бібліотекознавчих досліджень, що дозволяють інтерпретувати бібліотеку як відкриту систему, здатну до саморозвитку, самоорганізації та формування нових якостей у процесі взаємодії із зовнішнім середовищем, а також у виявленні потенціалу цих підходів для пояснення закономірностей розвитку, функціонування та інноваційної динаміки бібліотечних систем.

Методи дослідження. Використано аналітичний, системно-структурний і концептуальний аналіз, моделювання, синтез та узагальнення – для визначення теоретичних засад, понять і структури бібліотеки як синергетично-емерджентної системи.

Наукова новизна. Вперше обґрунтовано методологічну модель бібліотеки як синергетично-емерджентної системи, що поєднує принципи синергетики, теорії складних систем та емерджентності; розкрито механізми самоорганізації й адаптації бібліотек; визначено взаємозв'язок між синергією (механізм) і емерджентністю (результат); введено поняття «бібліотекознавча синергетика» як методологічний напрям дослідження бібліотечних систем.

Основні висновки. Бібліотекознавство переходить до нової методологічної парадигми, яка інтегрує системне, синергетичне та емерджентне мислення. Бібліотека постає як динамічна самоорганізована структура, де взаємодія інформаційної, комунікативної, технологічної, освітньої та управлінської підсистем забезпечує цілісність і розвиток. Емерджентність проявляється у формуванні нових інтегративних якостей – соціального капіталу, мережевої компетентності, комунікативної репутації, здатності до культурних інновацій. Взаємозв'язок синергії та емерджентності має методологічне значення: перша виступає умовою виникнення другої, а друга – показником результативності синергійних процесів. Розроблена методологічна модель бібліотеки як синергетично-емерджентної системи може бути використана як основа для подальших теоретичних і прикладних досліджень.

Ключові слова: синергетичний підхід; емерджентність; бібліотечна синергетика; самоорганізація; методологічна модель; емерджентні властивості бібліотеки.

ВСТУП

Сучасне бібліотекознавство перебуває у стані глибоких методологічних трансформацій, зумовлених переходом до нової наукової парадигми, у якій бібліотека розглядається як відкрита самоорганізована соціокомунікативна система. Інтенсивний розвиток цифрового середовища, зміна моделей інформаційної поведінки користувачів, зростання ролі мережевих комунікацій зумовлюють потребу у переосмисленні традиційних підходів до аналізу бібліотечних процесів. У цьому контексті особливого значення набуває використання міждисциплінарних методологічних концепцій, що дозволяють виявити нові закономірності функціонування бібліотек як складних соціальних систем.

Поміж таких концепцій є *синергія* та *емерджентність*, які походять із системного і нелінійного мислення та забезпечують розуміння бібліотеки не лише як сукупності структурних елементів, а як динамічної системи, здатної до самоорганізації, розвитку і появи нових якостей, що не зводяться до властивостей окремих частин. Застосування синергетичного й емерджентного підходів у бібліотекознавчих дослідженнях відкриває можливість більш глибокого осмислення взаємодії бібліотечних підсистем (інформаційної, комунікативної, організаційної, освітньої тощо) та розкриття умов виникнення нових функцій і форм діяльності бібліотек у цифровому суспільстві.

Актуальність теми зумовлена переходом бібліотекознавства до нової наукової парадигми – від традиційної моделі бібліотеки до самоорганізованої комунікативної системи і, відповідно, потребою у методологічних підходах, які пояснюють трансформацію бібліотек в умовах швидких соціокультурних змін.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Методологічним підґрунтям і джерелом формування загальної ідеї самоорганізації та відповідного термінологічного апарату для дослідження бібліотеки як синергетичної системи стала фундаментальна праця Г. Хакена (Haken, 1977) «*Synergetics: An Introduction*». У ній синергетика визначається як міждисциплінарна наука, що досліджує закони самоорганізації у відкритих нерівноважних системах і формує методологічні основи для низки базових дисциплін – фізики, хімії та біології. Водночас Г. Хакен наголошує, що мета синергетики полягає у виявленні універсальних принципів самоорганізації та можливості їх поширення на соціальні й економічні системи. Учений підкреслює єдність підходу до аналізу складних систем і зазначає, що синергетика відкриває перспективу інтеграції природничих та соціальних наук на основі спільних закономірностей самоорганізації.

Одним із ключових у синергетичному підході є поняття *емерджентність*, введене до наукового обігу Дж. Г. Льюїсом (Lewes, 1879), концептуально сформульоване Л. Морганом (Morgan, 1923), С. Александером (Alexander, 1920), яке згодом отримало розвиток у системному та синергетичному мисленні. Емерджентність (від англ. *emergence* – «виникнення, поява») – це властивість системи, коли її цілісні характеристики не зводяться до суми властивостей окремих елементів, а виникають унаслідок їх взаємодії.

Сьогодні синергетика розуміється як міждисциплінарний науковий напрям, що вивчає процеси самоорганізації, взаємодії та розвитку складних відкритих систем, у яких цілісні властивості виникають завдяки узгодженим діям елементів.

Синергетичний підхід, який надалі розвинувся у працях багатьох дослідників, а також запропоновані його ключові категорії (самоорганізація, біфуркація, атрактор та ін.) можуть бути продуктивно перенесені на аналіз соціальних інституцій.

У контексті функціонування соціокультурних систем синергетичний підхід до аналізу соціокультурних процесів застосовано у публікації В. Шейка (2013). Докладно розглянувши категорії синергетики стосовно наук про людину, її культуру і суспільство, дослідник наголошує, що комплекс синергетичних категорій моделей самоорганізації у цих науках допомагає по-новому осмислити традиційні проблеми антропології, історії, культурології, соціальної та історичної психології, етики, розкриваючи при цьому малодосліджені причини залежності. В. Шейко акцентує на тому, що хоча синергетика зародилася як природнича наука, нині вона охоплює дедалі нові предметні сфери, перетворившись на світоглядну парадигму, а математичні моделі та експериментальні методи, що властиві синергетиці як природничій науці, не можуть бути безпосередньо редукованими на соціально-культурну площину. Підтримуємо думку В. Шейка, що запорукою успіху практичного застосування в моделюванні процесів самоорганізації історико-культурних суспільних процесів є створення власного культурологічного інструментарію в синергетиці.

У контексті бібліотекознавчої проблематики згадаємо публікацію О. Григоревської (2014), у якій аргументовано бібліотеку як самоорганізовану багатофункціональну соціальну систему. Дослідниця розглядає бібліотеку із позицій соціосинергетики, наголошуючи, що книгозбірня являє собою складну систему, здатну до саморозвитку та самоорганізації, і наголошує, що бібліотека – це складний багатофункціональний соціальний інститут, що має нелінійний розвиток, як інтенсивний (під впливом широкого соціального середовища, результатів суміжних наук та галузей знання), так і екстенсивний (під впливом внутрішніх сил і факторів).

На синергії бібліотечного та дослідницького середовища зауважує В. Копанева (2020), висвітлюючи її практичні прояви у бібліотеках. Авторка наголошує, що такі напрями використання підходів і принципів синергетики сприяють конвергенції дослідницьких, науково-видавничих, бібліотечно-інформаційних, оглядово-аналітичних і наукометричних процесів та технологій і розширюють бібліотечно-інформаційний простір завдяки його інтеграції з дослідницьким, видавничим та науково-аналітичним середовищами.

Г. Шемаєва (2017), студіюючи стратегії розвитку бібліотек, зосереджується на коеволюційному підході, наголошуючи, що проявом коеволюційних процесів розвитку бібліотек є синергетична взаємодія елементів, що виявляється передусім у їх сприйнятті впливів внутрішнього та зовнішнього середовища.

У статті Т. Симоненко (2017) розглянуто синергетичні засади розвитку наукометричної діяльності бібліотек, в основі якої взаємодія наукової спільноти, яка формує первинні бібліометричні дані, та інформаційних інституцій, що здійснюють їх аналітичне опрацювання.

У бібліотекознавчих студіях синергетичний підхід до аналізу бібліотечних процесів не завжди виокремлюється як самостійний, однак принципи синергетики природно інтегруються у концептуальний простір бібліотекознавчих знань і професійного дискурсу.

Для бібліотекознавства синергетика може бути продуктивним підходом, оскільки бібліотека виступає складною соціокомунікативною системою, у якій

взаємодіють люди, технології, знання, інформаційні ресурси та культурні смисли, однак аналіз свідчить, що дослідження проблематики синергії і емерджентності в бібліотечній науці та практиці мають обмежене представлення як у кількісному, так і у змістовому плані.

Аналіз цих та інших наукових праць, у яких синергетика розглядається у контексті застосування до трансформацій соціокультурних систем, актуалізує науковий інтерес до синергетичного підходу як методологічно перспективного у бібліотекознавчих наукових розвідках.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні синергії та емерджентності як методологічних засад сучасних бібліотекознавчих досліджень, що дозволяють інтерпретувати бібліотеку як відкриту систему, здатну до саморозвитку, самоорганізації і формування нових якостей у процесі взаємодії із зовнішнім середовищем, а також у виявленні потенціалу цих підходів для пояснення закономірностей розвитку, функціонування та інноваційної динаміки бібліотечних систем.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема: аналітичний, системно-структурний і концептуальний аналіз, моделювання, синтез та узагальнення – для визначення теоретичних засад, понять і структури бібліотеки як синергетично-емерджентної системи.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розглядаючи методологію бібліотекознавства у понятійній площині синергетики та емерджентності, визначимо провідні аспекти їх методологічного застосування у сучасних бібліотекознавчих дослідженнях.

Основні поняття синергетики – це ключові категорії, які описують закономірності розвитку складних, відкритих і самоорганізованих систем (у тому числі – соціокультурних, освітніх, бібліотечних). Окреслимо основні поняття синергетики та їх зміст, який проявляється у бібліотечній справі.

1. *Система* – упорядкована сукупність взаємопов'язаних елементів, що утворюють єдине ціле. У синергетиці підкреслюється *відкритість системи* – її здатність взаємодіяти із середовищем, обмінюючись енергією, інформацією, ресурсами. Бібліотека є відкритою соціокомунікаційною системою, що взаємодіє з користувачами, владою, освітніми та культурними інституціями.

2. *Самоорганізація* – процес, коли у системі спонтанно виникає новий порядок без зовнішнього керування. Розвиток відбувається завдяки внутрішнім взаємодіям між елементами системи. У *бібліотеці* – це поява нових форм співпраці, волонтерських ініціатив, інноваційних послуг, що виникають всередині колективу або спільноти.

3. *Нелінійність* – це властивість системи, за якої її розвиток суттєво залежить від певних змін у початкових умовах: навіть незначна дія може спричинити суттєві наслідки. У бібліотечній справі принцип нелінійності виявляється у тому, що зміни навіть окремих компонентів бібліотечної системи (наприклад, технологічних процесів, кадрової політики або користувацьких практик) можуть призводити до масштабних трансформацій усієї системи – її функцій, структури та взаємодії із соціокультурним середовищем.

4. *Флуктуація* – випадкові відхилення або коливання у системі, які можуть стати поштовхом до змін. Іноді саме флуктуації запускають процеси самоорганізації. У бібліотечному контексті флуктуації – це малі події, ініціативи чи зрушення, які на перший погляд можуть здаватися незначними, але у певних умовах набувають вирішального значення для розвитку бібліотеки. Такими, зокрема, можуть бути зміна інформаційних потреб користувачів (поява запиту на цифровий контент, електронні книги чи послуги дистанційного доступу може стати флуктуацією, яка зумовлює масштабну цифрову трансформацію бібліотеки); ініціатива окремого працівника або групи (впровадження нової форми обслуговування, наприклад, медіаосвіта користувачів чи створення подкасту бібліотеки можуть викликати ланцюгові зміни у всій організаційній структурі); вплив зовнішніх чинників (поява грантових програм, державних реформ у сфері культури, соціальні кризи стають флуктуаціями, що змінюють траєкторію розвитку бібліотеки).

Флуктуація у бібліотечній системі – це незначні, випадкові, локальні зміни у структурі або процесах бібліотеки, які за певних умов можуть призвести до самоорганізації, інновацій чи переходу системи на новий рівень розвитку.

5. *Біфуркація* – критична точка розвитку, у якій система має кілька можливих шляхів подальшої еволюції. Вибір напряму залежить від внутрішнього потенціалу системи і впливу середовища. У бібліотечній системі біфуркаційні процеси виявляються в переломних моментах її розвитку – коли наявні моделі функціонування перестають відповідати викликам часу. Такі точки біфуркації можуть бути пов'язані, наприклад, із переходом від традиційних до цифрових технологій, запровадженням відкритої науки, появою нових користувацьких практик або зміною управлінських стратегій.

6. *Атрактор* – стан або мета, до якої система прагне і в якій досягає відносної рівноваги. Атрактор у бібліотечній системі – це стійкий стан, ціль або ціннісна орієнтація, до яких тяжіє бібліотека у процесі розвитку та самоорганізації, забезпечуючи стабільність її функціонування в умовах зовнішніх і внутрішніх змін.

Сталість бібліотеки як простору довіри, знань і культури – незмінна цінність, до якої вона схиляється. У бібліотечному контексті можна окреслити, зокрема, такі атрактори:

- для традиційної бібліотеки атрактором може бути збереження фонду та обслуговування читача;
- для сучасної цифрової бібліотеки – відкритий доступ, дані досліджень, освітні сервіси, цифрові комунікації;
- для університетської бібліотеки – підтримка наукових комунікацій і академічної доброчесності.

7. *Хаос і порядок* – у синергетиці хаос розглядається не як руйнація, а як фаза, що передуює виникненню нового порядку. Це неминучий етап еволюції складних систем, що дозволяє їм адаптуватися та оновлюватися. Періоди змін (криза, реформа, війна) можуть стати у бібліотеці передумовою для оновлення і формування нової стратегії. Так, під час цифрової трансформації бібліотеки хаос проявляється у втраті звичних процедур і ролей, але саме він спричиняє виникнення нової впорядкованої структури – бібліотеки як цифрового комунікаційного хабу.

8. *Дисипативна структура* – структура, що зберігає порядок завдяки постійному обміну енергією із середовищем.

Дисипативна структура у бібліотечній системі описує самоорганізовану відкриту систему, що існує завдяки обміну енергією, інформацією й ресурсами із зовнішнім середовищем.

Такі структури виникають, коли система перебуває у стані нестійкості, але здатна завдяки внутрішній організації перейти до нового, більш упорядкованого стану. Саме дисипативність забезпечує бібліотеці адаптивність, інноваційність і стійкість у мінливому середовищі.

Бібліотека як дисипативна структура потребує постійної взаємодії з користувачами, партнерами, культурним середовищем – без цього вона втрачає динаміку.

Бібліотека як соціокультурна система має всі ознаки дисипативної структури, оскільки:

- є відкритою – постійно взаємодіє з користувачами, науковими спільнотами, державними і громадськими інституціями, обмінюється потоками інформації, ідей, ресурсів;

- функціонує в умовах неврівноваженості – реагує на зміни в суспільстві, технологіях, економіці, освіті; змушена постійно адаптуватися до нових вимог;

- самоорганізовується через кризи – у періоди інформаційного перевантаження, соціальних криз, скорочення ресурсів чи змін у користувацьких запитах бібліотека перебудовує свої структури, утворюючи нові форми впорядкованості (наприклад, цифрові сервіси, репозитарії, хаби даних; воєнний стан і виклики культурної безпеки: бібліотеки як осередки інформаційної стійкості, підтримки освіти, збереження культурної спадщини);

- підтримує упорядкованість через обмін інформацією – без постійної взаємодії із середовищем бібліотека втратила б динамічну рівновагу та стала закритою статичною системою.

9. *Емерджентність* – властивість системи породжувати нові якості, не притаманні окремим елементам. Цей ефект визначають як «ціле більше, ніж сума частин». У бібліотеці синергія колективної діяльності, партнерських проєктів, мережевої взаємодії створює нову цінність і соціальний ефект.

Для бібліотекознавства емерджентність описує феномени, які не можуть бути пояснені ізольованим аналізом структур чи процесів, наприклад, формування соціального капіталу бібліотеки, виникнення нових форм взаємодії з користувачами або поява нових соціокультурних функцій унаслідок цифровізації.

Основні ознаки емерджентності бібліотечної системи:

- поява нових якостей діяльності (інноваційність, відкритість, соціальна значущість);

- формування ефектів, що перевищують потенціал окремих підрозділів або учасників (синергетичне зростання ефективності);

- здатність системи адаптуватися, навчатися та створювати нові смисли;

- виникнення нових ролей і функцій бібліотекаря як посередника між знаннями та суспільством.

У бібліотечному контексті емерджентність може проявлятися у таких ситуаціях:

- сукупна взаємодія підрозділів та бібліотечних фахівців створює нову якість сервісу або комунікацій, що перевищує можливості окремих структур;

- цифрова трансформація бібліотеки породжує нову модель взаємодії з користувачами – відкриту, сервісно-орієнтовану, аналітичну;

– співпраця бібліотеки з науковцями, студентами, громадами створює нові соціокультурні ефекти – формування спільнот знань, мережевої довіри, цифрової культури;

– розвиток організаційного інтелекту (колективної компетентності) бібліотеки – коли взаємодія фахівців різних профілів (бібліотекарі, IT-спеціалісти, аналітики даних, маркетингологи, педагоги, культурологи) призводить до появи нових компетентностей і форм діяльності.

Синергія виступає *механізмом виникнення*, а емерджентність – *результатом цього процесу*. У бібліотечній системі синергетичні взаємодії між ресурсами, технологіями, персоналом та користувачами спричиняють появу емерджентних ефектів – нових форм комунікації, моделей обслуговування, стратегій партнерства.

Ця єдність забезпечує *методологічну цілісність дослідження бібліотеки як складної системи*, здатної до саморозвитку, інновацій і соціального відтворення знань.

Базуючись на викладених міркуваннях, представимо узагальнену методологічну модель бібліотеки як синергетично-емерджентної системи і виділимо такі її елементи:

1. Концептуальні засади моделі

Методологічна модель бібліотеки як *синергетично-емерджентної системи* ґрунтується на положеннях синергетики, теорії складних соціальних систем та концепції емерджентності. У межах цієї моделі бібліотека розглядається як динамічна відкрита нелінійна система, здатна до самоорганізації, розвитку та адаптації під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників соціокультурного середовища.

Основним методологічним принципом є визнання того, що якість бібліотеки як соціального інституту не є сталою, а формується у процесі взаємодії підсистем, комунікацій та управлінських рішень, які створюють нову цілісність – *емерджентну властивість системи*.

2. Структурно-функціональні елементи моделі

Узагальнена модель включає кілька взаємопов'язаних підсистем, взаємодія яких формує синергетичний ефект:

– *інформаційна підсистема* – формує, зберігає і передає знання, забезпечуючи бібліотеку ресурсною базою;

– *комунікаційна підсистема* – забезпечує циркуляцію інформації між бібліотекою, користувачами, інституціями та спільнотами;

– *організаційно-управлінська підсистема* – координує діяльність, ініціює процеси змін, формує траєкторії розвитку;

– *кадрова (професійна) підсистема* – виступає рушійною силою адаптації, задає напрям інновацій;

– *технологічна підсистема* – інтегрує цифрові інструменти, що забезпечують відкритість, доступність та інноваційність діяльності.

Сукупна взаємодія цих елементів формує *синергетичне поле* бібліотеки – простір, у якому народжуються нові ідеї, сервіси, комунікативні практики та соціальні ролі.

3. Механізми синергетичного розвитку

Ключовими механізмами розвитку бібліотеки як синергетично-емерджентної системи виступають:

– *відкритість* до інформаційних потоків та соціальних запитів;

– *нелінійність* змін, коли незначні інноваційні дії можуть викликати системні перетворення;

– *самоорганізація* – здатність бібліотеки знаходити внутрішні ресурси для оновлення;

– *емерджентність* – виникнення нових властивостей і форм діяльності (наприклад, перехід від традиційного фондування до моделі відкритих знань);

– *біфуркаційність* – наявність критичних моментів вибору траєкторії розвитку, у яких стратегічні рішення визначають подальшу еволюцію системи.

4. Атракційні стани та адаптивність системи

У межах синергетичної моделі бібліотека тяжіє до певних атракторів – відносно стійких станів рівноваги, які відображають її місію та соціальні функції:

– забезпечення інформаційної доступності;

– підтримка збереження культурної пам'яті;

– створення середовища довіри і спільної творчості;

– розвиток громадянської активності через інформаційні платформи.

Адаптивність бібліотеки полягає у здатності переходити між цими станами відповідно до викликів часу, зберігаючи свою соціальну ідентичність та ціннісні орієнтири.

5. Етапи динаміки розвитку

Розвиток бібліотеки як синергетично-емерджентної системи може бути описаний у кількох етапах:

• *стан стабільності (атрактор)* – функціонування у межах усталених практик;

• *фаза нестійкості (біфуркація)* – виникнення нових викликів (технологічних, соціокультурних);

• *самоорганізація* – пошук нових моделей функціонування;

• *емерджентний перехід* – поява нових структур і функцій (інноваційна бібліотека, медіацентр, хаб);

• *новий рівень стабільності* – формування нової рівноваги системи.

У схематичному виді запропонована модель представлена на рис. 1.

Запропонована модель має *евристичне* та *прогностичне* значення, зокрема:

• дає змогу досліджувати бібліотеку у її динамічному розвитку;

• виявляє закономірності переходів між стабільними та нестійкими станами;

• пояснює появу нових функцій і ролей бібліотеки як наслідок синергетичних взаємодій;

• забезпечує методологічне підґрунтя для розроблення стратегій інноваційного управління бібліотечною системою.

Таким чином, бібліотека у межах синергетично-емерджентної моделі постає як адаптивна соціокультурна система, що поєднує риси стабільності та відкритості до змін. Її розвиток відбувається завдяки внутрішній самоорганізації, інтеграції підсистем та емерджентному виникненню нових форм діяльності, що забезпечує стійкість і конкурентоспроможність у змінному соціокультурному середовищі.

З урахуванням розуміння синергетики як методологічного підґрунтя аналізу складних процесів у бібліотечній науці і практиці сформулюємо попереднє відкрите до уточнення визначення поняття «бібліотекознавча синергетика».

Рис. 1. Концептуальна методологічна модель бібліотеки як синергетично-емерджентної системи
Джерело: авторська розробка

Бібліотекознавча синергетика – науковий напрям методологічного рівня у бібліотекознавстві, що ґрунтується на принципах і поняттях синергетики (самоорганізація, нелінійність, емерджентність, біфуркація, атрактор) та спрямований на дослідження бібліотечних процесів, явищ і систем як відкритих, динамічних, здатних до саморозвитку і самоорганізації.

Бібліотекознавча синергетика вивчає механізми формування нових структур, станів рівноваги і порядку в бібліотечній сфері, пояснює перехід від хаотичних або кризових станів до нових форм організації знань, управління та комунікації. Вона інтегрує теоретико-інформаційні, соціокомунікаційні, управлінські і технологічні аспекти бібліотечної діяльності, забезпечуючи системне бачення розвитку бібліотек у мінливому соціокультурному середовищі.

ВИСНОВКИ

Сучасне бібліотекознавство характеризується переходом до нової методологічної парадигми, яка інтегрує системне, синергетичне та емерджентне мислення. Це дає змогу осмислювати бібліотеку не як статичний інститут накопичення знань, а як відкриту динамічну самоорганізовану систему, що еволюціонує під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників.

Синергія у бібліотечній системі проявляється у взаємодії її підсистем – інформаційної, комунікативної, технологічної, освітньої, управлінської, результатом якої стає зростання цілісності та ефективності функціонування. Самоорга-

нізаційні процеси забезпечують адаптивність бібліотек до соціокультурних змін і стимулюють інноваційну динаміку.

Емерджентність відображає появу нових інтегративних якостей, що виникають унаслідок синергійної взаємодії елементів бібліотечної системи. До таких емерджентних властивостей належать соціальний капітал, мережева компетентність, комунікативна репутація та здатність генерувати культурні інновації. Вони не зводяться до суми окремих компонентів системи, а характеризують її цілісну спроможність до розвитку і самооновлення.

Взаємозв'язок синергії та емерджентності має методологічне значення для осмислення бібліотеки як складної соціальної системи: синергетичні процеси є умовою появи емерджентних властивостей, тоді як емерджентність – показником ефективності та результативності синергійної взаємодії.

Застосування синергетично-емерджентного підходу у бібліотекознавстві сприяє розширенню методологічного інструментарію науки, поглибленню розуміння процесів трансформації бібліотек у цифровому середовищі та формуванню нових моделей дослідження бібліотечних систем.

Розроблена методологічна модель бібліотеки як синергетично-емерджентної системи може бути використана як основа для подальших теоретичних і прикладних досліджень, зокрема – для аналізу інноваційної діяльності бібліотек, розвитку мережевих комунікацій, формування цифрових стратегій та оцінювання соціальної ефективності бібліотечних інституцій.

Бібліотекознавча синергетика як науковий напрям методологічного рівня у бібліотекознавстві ґрунтується на принципах і поняттях синергетики (самоорганізація, нелінійність, емерджентність, бифуркація, атрактор), спрямована на дослідження бібліотечних процесів, явищ і систем як відкритих динамічних та здатних до саморозвитку і самоорганізації.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Григоревська, О. В. (2014, 21–23 жовтня). Соціокомунікаційний феномен бібліотеки: методологія дослідження. В *Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору* [Матеріали конференції]. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/284>
- Копанева, В. (2020). Синергія бібліотечного та дослідницького середовищ. *Вісник Книжкової палати*, 6, 9–12. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2020.6\(287\).9-12](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2020.6(287).9-12)
- Симоненко, Т. (2017, 3–5 жовтня). Синергетична парадигма наукометричної діяльності бібліотек. В *Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек* [Матеріали конференції] (с. 582–585). Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711086/1/t_2017.pdf
- Шейко, В. (2013). Синергетичні аспекти динаміки соціокультурних процесів в умовах глобалізації. *Культурологічна думка*, 6, 17–26. https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD6_Sheiko.pdf
- Шемаєва, Г. В. (2017). Пошуки стратегій розвитку бібліотек: коеволюційний підхід. *Вісник Харківської державної академії культури. Серія: Соціальні комунікації*, 51, 68–78.
- Alexander, S. (1920). *Space, time and deity: The Gifford lectures at Glasgow, 1916–1918* (Vol. 1) Macmillan. <https://archive.org/details/spacetimeideitygi01alexuoft/page/n7/mode/2up><https://archive.org/details/spacetimeideitygi01alexuoft/page/n7/mode/2up>

- Haken, H. (1977). *Synergetics: An Introduction*. Springer-Verlag. <https://scribd.com/document/330412096/Hermann-Haken-Synergetics-an-Introduction-Nonequilibrium-Phase-Transitions-and-Self-Organization-in-Physics-Chemistry-and-Biology-Springer-Series-i>
- Lewes, G. H. (1879). *Problems of life and mind*. Trübner & Co.
- Morgan, C. L. (1923). *Emergent evolution: The Gifford lectures, delivered in the University of St. Andrews in the year 1922*. Williams and Norgate.

REFERENCES

- Alexander, S. (1920). *Space, time and deity: The Gifford lectures at Glasgow, 1916–1918* (Vol. 1) Macmillan. [https://archive.org/details/spacetimeideygi01alexuoft/page/n7/mode/2up](https://archive.org/details/spacetimeideygi01alexuoft/page/n7/mode/2uphttps://archive.org/details/spacetimeideygi01alexuoft/page/n7/mode/2up) [in English].
- Haken, H. (1977). *Synergetics: An Introduction*. Springer-Verlag. <https://scribd.com/document/330412096/Hermann-Haken-Synergetics-an-Introduction-Nonequilibrium-Phase-Transitions-and-Self-Organization-in-Physics-Chemistry-and-Biology-Springer-Series-i> [in English].
- Hryhorevska, O. V. (2014, October 21–23). Sotsiokomunikatsiyni fenomen biblioteky: metodolohiia doslidzhennia [Socio-communicative phenomenon of the library: Research methodology]. In *Mist'e i rol bibliotek u formuvanni natsionalnoho informatsiinoho prostoru* [The place and role of libraries in the formation of the national information space] [Conference proceedings]. V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/284> [in Ukrainian].
- Kopaniava, V. (2020). Synerhiia bibliotechnoho ta doslidnytskoho seredovysch [Synergy of library and research environments]. *Bulletin of the Book Chamber*, 6, 9–12. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2020.6\(287\).9-12](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2020.6(287).9-12) [in Ukrainian].
- Lewes, G. H. (1879). *Problems of life and mind*. Trübner & Co. [in English].-
- Morgan, C. L. (1923). *Emergent evolution: The Gifford lectures, delivered in the University of St. Andrews in the year 1922*. Williams and Norgate [in English].
- Sheiko, V. (2013). Synerhetychni aspekty dynamiky sotsiokulturnykh protsesiv v umovakh hlobalizatsii [Synergetic aspects of the social and cultural processes' dynamics under conditions of globalization]. *The Culturology Ideas*, 6, 17–26. https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD6_Sheiko.pdf [in Ukrainian].
- Shemaieva, H. V. (2017). Poshuky stratehii rozvytku bibliotek: koevoliutsiyni pidkhid [The search for the strategies of the development of libraries: A co-evolutionary approach]. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture. Series: Social Communications*, 51, 68–78 [in Ukrainian].
- Symonenko, T. (2017, October 3–5). Synerhetychna paradyhma naukometrychnoi diialnosti bibliotek [Synergetic paradigm of libraries' scientometric activity]. In *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. Stratehichni zavdannia rozvytku naukovykh bibliotek* [Library. Science. Communication. Strategic tasks of scientific library development] [Conference proceedings] (pp. 582–585). V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711086/1/t_2017.pdf [in Ukrainian].

UDC 021-021.464-048.42:[001.89:167.7]:[007:316.42

Oksana Matvienko,
*DSc in Education, Professor,
PhD in Technical Sciences,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: oxmix2017@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5772-848X*

Mykhailo Tsyvin,
*PhD in Technical Sciences, Associate Professor
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: tsyvin2012@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0312-5805*

SYNERGY AND EMERGENCE AS METHODOLOGICAL BASES FOR LIBRARY SCIENCE RESEARCH

The aim of the article is to provide theoretical justification for synergy and emergence as methodological foundations of modern library science research, allowing libraries to be interpreted as open systems capable of self-development, self-organisation and formation of new qualities in the process of interaction with external environment, as well as in identifying the potential of such approaches in order to explain patterns of development, functioning and innovative dynamics of library systems.

Research methods. Analytical, systemic-structural and conceptual analysis, modelling, synthesis and generalisation are applied to determine theoretical foundations, concepts and structure of a library as a synergistic-emergent system.

Scientific novelty. For the first time, a methodological model of a library as a synergistic-emergent system combining principles of synergetics, theory of complex systems and emergence is grounded; mechanisms of self-organisation and adaptation of libraries are revealed; relationships between synergy (mechanism) and emergence (result) are determined; a concept of 'library synergetics' is introduced as a methodological direction of research into library systems.

Main conclusions. Today, library science is transitioning to the new methodological paradigm that integrates systemic, synergistic and emergent thinking. The library emerges as a dynamic self-organised structure where the interaction of informational, communicative, technological, educational and managerial subsystems ensures integrity and development. Emergence manifests itself in the formation of new integrative qualities, such as social capital, network competence, communicative reputation and ability for cultural innovation. The interconnection between synergy and emergence has certain methodological significance: the former is a prerequisite for the latter, and the latter is an indicator of the effectiveness of synergistic processes. The developed methodological model of a library as a synergistic-emergent system can be used as a base for further theoretical and applied studies.

Keywords: synergistic approach; emergence; library synergetics; self-organisation; methodological model; emergent properties of a library.

Надійшла 22.12.2025

Прийнята 17.02.2026

Стаття була вперше опублікована онлайн 22.05.2026

УДК 02(477):[001.4:811.161.2'373:021]-043.86

DOI: 10.31866/2616-7654.17.2026.361587

БІБЛІОТЕКОЗНАВЧА ТЕРМІНОЛОГІЯ: ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Максим Опірський,
аспірант,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: opirskyi.maksym@knukim.edu.ua
ORCID ID: 0009-0008-7042-7874

Для цитування:

Опірський М. (2026). Бібліотекознавча термінологія: історіографія дослідження. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 17, 22–33. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.17.2026.361587>

Мета статті – виявлення та оцінка наукових робіт із бібліотекознавчої термінології, а також визначення ключових особливостей окремих етапів її розвитку.

Методи дослідження. При підготовці статті використані: метод контент-аналізу для виявлення та проведення аналізу наукових праць із проблематики бібліотекознавчої термінології; історико-порівняльний метод для визначення ключових рис різних історичних періодів розвитку досліджуваної термінології; метод узагальнення, аналізу та синтезу для дослідження процесу формування терміносистеми, які загалом дали змогу відтворити еволюцію наукових робіт у сфері бібліотекознавчої термінології у хронологічній послідовності.

Наукова новизна полягає у визначенні ключових рис хронологічних етапів розвитку української бібліотекознавчої термінології.

Основні висновки. Встановлено, що формування української бібліотекознавчої термінології відбувалося під впливом суспільно-політичних та ідеологічних чинників. Виокремлено чотири періоди її розвитку: зародження термінології (кінець XIX – початок XX ст.), інституційне становлення (1920–1930-ті рр.), впорядкування та стандартизація в умовах русифікації (1940–1980-ті рр.), відродження та становлення української терміносистеми (1991 – до сьогодення), а також окреслено ключові риси зазначених періодів. Виявлено такі тенденції у розвитку української бібліотекознавчої термінології: прагнення до уніфікації термінів; зростання ролі запозичень з іноземних мов; активізація лінгвістичних досліджень терміносистеми. З'ясовано, що вагомий внесок у дослідження бібліотекознавчої термінології зробили Л. Хавкіна, С. Сірополко, Н. Фрідьєва, Д. Балака, М. Сташко, Г. Солоіденко, Н. Стрішенець, Т. Новальська, Н. Бачинська, Г. Салата, О. Тур, Р. Білоусова та інші науковці.

Ключові слова: історіографія; періодизація; бібліотекознавство; історичні етапи; еволюція; терміни; термінологія; поняття.

ВСТУП

Бібліотекознавча термінологія є невід'ємною складовою наукового апарату бібліотекознавства і має вагоме значення для забезпечення точності професійної комунікації у науці та практиці. Актуальність дослідження історіографії бібліотекознавчої термінології зумовлена як соціокультурними змінами, так і модифікацією у сфері технологій, цифровізацією інформаційних процесів та трансформацією професійної практики, що впливає на термінотворення. Виявлення

основних тенденцій та етапів розвитку бібліотекознавчої термінології дозволяє з'ясувати вплив суспільних змін на зміст термінів, а також вирішити питання, які потребують подальшого наукового опрацювання. У контексті інтеграції України у світовий науковий простір дослідження бібліотекознавчої термінології набуває особливого значення.

Проблема бібліотекознавчої термінології тісно пов'язана з розвитком української наукової мови та освіти у бібліотечній галузі. Окреслене дослідження дає змогу створити цілісну картину становлення української бібліотекознавчої термінології, а також підґрунтя для її подальшого вдосконалення в умовах цифрової трансформації суспільства.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Проведений аналіз наукових досліджень показує, що тема бібліотекознавчої термінології привертала увагу багатьох дослідників. Слід виокремити працю Г. Солоїденко (2010), у якій було визначено головні етапи розвитку української бібліотечної термінології упродовж ХХ століття та окреслено специфіку її формування. Вчена простежила, як формувалася термінологія під впливом ідеологічних, політичних, культурних, соціальних обставин. Крім того, у монографії висвітлено зв'язки бібліотечних термінів із суміжними, процеси стандартизації бібліотечно-інформаційної діяльності, а також внесок українських науковців у становлення термінології.

Проблематику розвитку термінології бібліотечно-інформаційної сфери вивчала Т. Добко (2011), підкресливши необхідність виваженого підходу при застосуванні запозичених з інших мов термінів. Л. Глазунова (2009) проаналізувала стан формування терміносистеми українського бібліографознавства та окреслила основні тенденції її розвитку в умовах оновлення фахової наукової мови.

При підготовці роботи були враховані також наукові здобутки, висвітлені у дисертаціях. Так, Р. Білоусовою (2021) проаналізовано новий етап розвитку української бібліотечно-бібліографічної термінології, а саме – кінець ХХ та початок ХХІ століття (с. 26–53). Науковицею досліджено лексико-семантичні процеси, зокрема, синонімію, паронімію, полісемію, структуру і способи творення термінів, а також тенденції поповнення термінології та відмирання або ж архаїзації старіших термінів (с. 53–58). Наукове дослідження М. Сташко (1999) – це одна із комплексних робіт, у якій системно розглянуто історію формування бібліотечно-бібліографічної термінології в Україні, зокрема, її витоки, етапи становлення, запозичення, лексико-семантичні процеси (с. 7–15).

Науковці також приділяють увагу проблемі термінологічних словників у бібліотечній галузі. Так, Н. Зоріною (2021) досліджено питання ролі термінологічних словників у підготовці фахівців бібліотечно-інформаційної сфери (с. 167–168). Огляд історії створення в Україні бібліотечних енциклопедій здійснив В. Соколов (2024). Науковець акцентував увагу на тому, як змінювався підхід до формування термінологічного апарату в енциклопедичних виданнях, а також підкреслив важливість онлайн-енциклопедій на сучасному етапі (с. 12).

Незважаючи на наявність ґрунтовних праць, узагальнюючого історіографічного огляду основних публікацій щодо бібліотекознавчої термінології в Україні

з аналізом хронології та напрямів досліджень від початку XX століття до наших днів досі бракує, що й визначає актуальність цієї статті.

Мета статті – виявлення та оцінка наукових робіт із бібліотекознавчої термінології, а також визначення ключових особливостей окремих етапів її розвитку.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Задля досягнення мети дослідження було застосовано загальнонаукові та спеціальні методи, що дали змогу проаналізувати розвиток наукових поглядів на проблему бібліотекознавчої термінології у часовій перспективі. Метод контент-аналізу використано при огляді наукової літератури із проблематики бібліотекознавчої термінології для виявлення та систематизації джерел. Історико-порівняльний метод дозволив зіставити наукові підходи до досліджуваної проблеми у різні періоди та з'ясувати особливості розвитку терміносистеми. Метод аналізу і синтезу допоміг дослідити процес формування бібліотекознавчої термінології та опрацювати зміст досліджуваних наукових праць.

Джерельну базу дослідження становлять монографії з бібліотекознавства, дисертації та автореферати дисертацій, наукові статті, термінологічні словники, матеріали наукових конференцій.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Становлення бібліотекознавчої термінології розпочалось наприкінці XIX століття. Значний вплив на розвиток знання про діяльність бібліотек і формування професійних термінів мало заснування університетських бібліотек, видання бібліотечних класифікацій, створення статутів та керівництв, що регулювали роботу бібліотечних установ. Поступове розширення мережі бібліотек зумовило появу посібників і методичних матеріалів, у яких відображено використання фахової термінології (Солоіденко, 2010, с. 12).

Перші кроки до формування наукового підґрунтя української бібліотекознавчої термінології були здійснені на початку XX століття. У наукових працях видатної української бібліотекознавиці представниці харківської бібліотечної школи Л. Хавкіної концептуалізовано понятійний апарат бібліотечної науки як окремої галузі знання. Наукові погляди вченої еволюціонували від тлумачення бібліотекознавства у 1904 році як сукупності знань до розуміння його науковицею у 1911 році вже як окремої науки із власним понятійним ядром (Солоіденко, 2010, с. 26).

Значну увагу дослідниця приділяла питанню чіткості термінології, якості фахової мови та закликала до її уніфікації. Її критичні зауваження щодо штучно створених термінів у працях сучасників свідчать про прагнення сформуванню єдиної точної системи термінів із чітко визначеним змістом (Хавкіна, 1912, с. 52).

Варто звернути увагу, що перший період розвитку бібліотекознавчої термінології, що охопив кінець XIX – початок XX століття, вирізняється поступовим формуванням фахових понять та спробами окреслити наукову ідентичність бібліотекознавства.

Як зауважує Г. Солоіденко (2003), вже у 20-х рр. XX ст. були закладені наукові основи термінотворення у сфері бібліотекознавства, які виявились в усвідомленні

необхідності використання при його формуванні української мови та запозичень міжнародних термінів, а також в усвідомленні важливості проходження термінами апробації у науці та практиці (с. 23). Водночас, як зазначає Ю. Меженко (1926), у 20-ті роки ХХ ст. бібліотекознавча термінологія практично не була предметом дискусій. Крім того, вчений акцентує увагу на незначній кількості робіт із досліджуваного питання в окреслений період (с. 48).

Представником вчених, які працювали у цей час, є український педагог і бібліолог С. Сірополко (1924), автор першого українського підручника з бібліотекознавства та наукових праць про бібліотечну діяльність. Він став першим дослідником в Україні, який запропонував наукове визначення поняття «бібліотекознавство». На думку вченого, бібліотекознавство це наука, «яка має своїм завданням: з'ясування значення бібліотеки як чинника культури, а також тих причин, що стояли або стоять на перешкоді виявленню цього чинника в зв'язку із загальними умовами людського життя у різний час і в різних народів» (с. 11).

Ще однією відомою вченою, яка розвивала бібліотекознавчу термінологію у 20-х рр. ХХ ст., є Н. Фрідьева (1971). Науковиця була однією з перших дослідниць, яка зосередила увагу на визначенні рис, що відрізняють бібліотеку. Вона вважала, що бібліотека – це цілісне утворення, яке є феноменом духовного життя суспільства та яке тісно пов'язане з культурним розвитком людства і водночас становить один із його ключових елементів (с. 22). Учена підкреслювала, що невід'ємною складовою бібліотеки є особистість бібліотечного фахівця, адже без нього неможливе існування бібліотечної установи (с. 22).

Слід звернути увагу, що саме у 20-х рр. ХХ ст. виникла ідея створити бібліотечну енциклопедію, і така пропозиція була висловлена Ю. Меженком, зважаючи на практичну необхідність її для роботи бібліотекарів (Солоїденко, 2003, с. 27).

Описуючи складні умови, у яких українцям довелося розвивати книжкову справу, М. Ясинський (1926) у статті «В справі Української книгознавчої термінології» зазначає про недостатність праць, які б всебічно відтворювали процес формування термінології. Він підкреслює, що багато понять і термінів книгознавчої сфери, які вчені запозичують з інших мов, потребують перегляду в українському контексті. На думку М. Ясинського (1926), при запозиченні термінів їх необхідно уточнювати з метою формування науково обґрунтованої книгознавчої термінології (с. 15).

Одним із перших дослідників, які ввели в науковий обіг нові поняття, був Д. Балака (1933). Серед них – «бібліологічна педагогіка», а також «бібліологічна соціологія». У праці «Бібліологічна соціологія» науковець обґрунтував власне бачення книгознавства як комплексу взаємопов'язаних дисциплін, де бібліологія виступає узагальнюючою та методологічною основою всього книгознавства (с. 69). Основним завданням бібліологічної соціології вчений вважав дослідження закономірностей функціонування книги в різних соціальних умовах. На думку Д. Балаки (1933), формування цієї науки передбачає розроблення системи, що встановлює закономірні зв'язки між різними галузями, як і зв'язки між книжковою справою та суспільними формаціями (с. 69).

Таким чином, період 1920–1930-х років характеризується поступовим інституційним становленням української бібліотекознавчої термінології. Формуван-

ня наукових шкіл у Харкові, Києві сприяло активізації процесу термінотворення. Проте цей етап вирізняється ідеологічним тиском на розвиток української мови, зокрема, й наукової мови. В результаті національні особливості термінотворення поступово витіснялися, а бібліотекознавча термінологія уніфікувалась у межах радянського простору.

Як підкреслює Г. Солоіденко (2003), у 20–30-х рр. ХХ ст. бібліотекознавство все ж розвивалося, але розпочалася цілеспрямована робота над створенням фахової термінології та укладанням відповідних словників. У цей час формувалися поняття та уточнювалося місце бібліотекознавства в системі наук. Саме тоді було закладено основи для становлення його як самостійної та фундаментальної науки (с. 32).

Водночас у 40–60-х рр. ХХ ст. розвиток бібліотекознавчої термінології здебільшого продовжувався поза межами України науковцями, які емігрували до Сполучених Штатів Америки, Канади, Німеччини, Польщі (Солоіденко, 2002). Бібліотекознавча термінологія значною мірою розвивалася завдяки виданню підручників та посібників, методичних матеріалів, які стосувалися бібліотечних дисциплін, а також програм курсів. Проте практично всі вони друкувалися російською мовою. Крім того, характерними були відсутність багатьох необхідних термінів та різне тлумачення поширених понять у сфері бібліотечної справи (Солоіденко, 2010, с. 66). Про це у своїй роботі зазначає К. Сімон (1959), вказуючи, що термінологія ще перебуває на стадії формування, і тому для її розвитку важливо використовувати колективну працю найавторитетніших науковців (с. 84).

На тлі поступової русифікації важливим досягненням у сфері бібліотекознавчої термінології стало видання Книжковою палатою Української Радянської Соціалістичної Республіки «Довідника з бібліотекознавства і бібліографії», який був підготовлений Е. Куделько та С. Мінцем (1969). Зазначений професійний термінологічний словник став першим в Україні виданням такого масштабу. Він охопив близько 2500 україномовних термінів і понять, які стосуються різноманітних напрямів бібліотечної справи, бібліотекознавства та бібліографознавства. Хоча видання й сьогодні зберігає своє наукове значення, багато термінів із нього вже вважаються застарілими. Таким чином, українська бібліотекознавча термінологія поступово оновлюється відповідно до сучасних потреб (Солоіденко, 2024).

Період 1940–1980-х років відзначається суперечливими процесами у розвитку української бібліотекознавчої термінології. Так, з одного боку, здійснювалося поступове впорядкування термінів, а також їх стандартизація. З іншого боку, домінували російськомовні наукові праці. Для цього часу характерна жорстка централізація наукової діяльності, що спричинило русифікацію термінів.

Так званий «соціалістичний» період розвитку бібліотекознавчої термінології, що тривав аж до 90-х років ХХ ст., загалом вирізнявся активним формуванням теоретичних і практичних засад цієї термінології та її лексикографічного опрацювання. Водночас українська бібліотекознавча термінологія розвивалася в межах загальносоюзного простору, що призводило до використання російськомовних синтаксичних моделей і мовних форм, які не були властиві традиції української бібліотечної справи (Солоіденко, 2024). У 80-х рр. ХХ ст. навіть з'явилося таке поняття, як «советизмы», що позначало терміни, які набули інтернаціонального

характеру. У цей час науковці використовували лише російськомовні стандарти у сфері термінології, і українські словники з бібліотечної справи не видавалися. Водночас завдяки регулярним публікаціям у журналі «Библиография», де розглядалися проблеми бібліотечної термінології, вона з часом вийшла на новий рівень, адже у такий спосіб були висвітлені головні бібліотечні терміни і також збільшена їх кількість (Солоіденко, 2010, с. 76–77).

У 90-х рр. ХХ ст. розпочався новий період розвитку української бібліотекознавчої термінології, який характеризується відродженням української терміносистеми та її адаптацією до сучасної цифрової епохи. Незалежність держави створила умови для розбудови української наукової мови. Активізувалася робота у сфері підготовки термінологічних словників, довідників, навчальних посібників українською мовою. Розвиток цифрових технологій зумовлює потребу у появі нових термінів, запозичення міжнародних термінів та пошуку балансу між інтеграцією у світовий науковий простір і збереження національної ідентичності.

Нукова робота М. Сташко (1999) «Формування та розвиток української бібліотечно-бібліографічної термінології» стала першим системним лінгвістичним дослідженням, присвяченим становленню та розвитку української бібліотекознавчої термінології. У роботі окреслено історичні етапи розвитку терміносистеми, визначено її структурну організацію, окреслено джерела формування та основні моделі творення термінів. Науковиця зробила висновок, що українська бібліотечно-бібліографічна термінологія сформувалася переважно на українській мовній основі і сьогодні є повноцінною для задоволення потреб сучасного бібліотекознавства та бібліографознавства.

У роботі «Сучасна термінологія і типологія в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні» Т. Новальська (2000) провела аналіз бібліотечної термінології та звернула увагу на її оновлення відповідно до змін у бібліотечному середовищі. Праця, у якій також розкрита типологія термінів, які стосуються бібліотечно-інформаційного обслуговування, є важливою у формуванні теоретичних засад сучасної термінології (с. 76–77).

Необхідно також звернути увагу на монографію Г. Швецової-Водки (2001) «Документ і книга в системі соціальних комунікацій», у якій здійснене ґрунтовне дослідження понять «документ», а також «книга», висвітлено їхні походження, співвідношення та сучасні визначення. Вченою зроблено висновок про те, що функції та характеристики документа збігаються з особливостями і функціями книги, проте одночасно книга має свої функції та ознаки (с. 12).

Окремо слід звернути увагу на видання словників у сфері бібліотекознавчої термінології. Так, у 2003 році був опублікований «Словник книгознавчих термінів», який охопив 1400 таких термінів. Важливо, що видання включало значне число нових понять (Буран та ін., 2003). Вагоме значення у розвитку термінології відіграють перекладні словники, які полегшують спілкування із зарубіжними колегами. Наприклад, у 1999 році був виданий «Англо-український тлумачний словник з бібліотечної справи та інформатики» (Воскресенська, 1999).

Однією із провідних сучасних дослідників бібліотекознавчої термінології є Г. Солоіденко (2010). Монографія «Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку» присвячена її ретроспективному вивченню та

має важливе значення для сучасного бібліотекознавства. На думку дослідниці, здійснення аналізу історичної специфіки розвитку термінології дає змогу глибше зрозуміти її національні особливості, з'ясувати головні закономірності та тенденції розвитку, осмислити напрацювання попередніх поколінь бібліотекознавців, інтегрувати в українську термінологію міжнародні напрацювання й адаптувати її відповідно до потреб практики (с. 76–77).

Монографія Н. Стрішенець (2011) «Сучасна американська бібліотечно-інформаційна терміносистема» – перша спроба використання термінологічного та компаративного підходів до вивчення теоретичних аспектів американського бібліотекознавства. Дослідниця зауважує, що «поступ сучасного українського бібліотекознавства великою мірою залежить від розвитку його терміносистеми, що перебуває під впливом світових тенденцій розвитку глобального інформаційного простору, спирається на міжнародний досвід» (Стрішенець, 2011, с. 19).

Одним із сучасних навчальних видань, присвячених викладу базових понять бібліотекознавства, є довідник Н. Бачинської та Г. Салати (2016). Важливо, що значна кількість представлених дефініцій згадуються у законах, а також національних стандартах. Вчені подають структуровану характеристику ключових термінів, інтерпретують зміст професійних понять. Довідник вирізняється прагненням до уніфікації термінологічного апарату у сфері бібліотекознавства, що робить його важливим інструментом для підготовки фахівців.

Серед фундаментальних праць, у яких досліджується бібліотекознавча термінологія, вирізняється монографія О. Тур (2018) «Документознавча термінологія: проблеми уніфікації та стандартизації». У ній вчена розглядає документознавчу терміносистему як складову української бібліотечно-бібліографічної термінології, акцентуючи увагу на проблемах уніфікації, стандартизації та впорядкування термінів у сфері документознавства.

Варто також звернути увагу на дисертацію Р. Білоусової (2021), присвячену системно-структурному аналізу термінів бібліотекознавства та бібліографознавства в українській мові кінця XX – початку XXI століття. У цій роботі науковиця розкрила особливості формування терміносистеми в динаміці, з'ясувала чинники, що впливають на розвиток досліджуваної лексики (с. 26–53).

Як зазначає Г. Солоіденко (2010), незважаючи на наявність значної кількості наукових праць у сфері досліджуваної термінології, актуальним залишається питання видання універсального словника української бібліотечної термінології, який би відображав єдину сучасну картину бібліотечної справи (с. 82). Аналогічну позицію має і Н. Зоріна (2021), зазначаючи, що бібліотечна сфера вимагає формування чіткої системи понять з урахуванням досвіду України та інших держав (с. 168).

Підсумовуючи вищевикладене, на основі проведеного історіографічного аналізу вважаємо за необхідне виокремити чотири основні періоди розвитку української бібліотекознавчої термінології, кожен з яких супроводжували особливі суспільно-політичні умови, які значною мірою впливали на термінотворення. Запропонована періодизація відображає еволюцію від зародження окремих фахових понять наприкінці XIX століття до відродження й активного розвитку української терміносистеми у XXI столітті.

Таблиця 1

Періодизація розвитку української бібліотекознавчої термінології

Період	Хронологічні межі	Ключові риси
1. Зародження термінології	Кінець XIX – початок XX ст.	– формування фахових понять; – втілення термінології у бібліотечних класифікаціях, правилах, керівництвах, методичних матеріалах бібліотечних установ; – поява перших українських наукових термінів.
2. Інституційне становлення	1920–1930-ті рр.	– розроблення понятійного апарату бібліотекознавства; – видання першого українського підручника з бібліотекознавства та першого професійного термінологічного словника; – ідеологічний вплив на термінотворення; – формування терміносистеми в руслі радянської науки.
3. Впорядкування та стандартизація в умовах русифікації	1940–1980-ті рр.	– використання російськомовних термінів та практичне припинення розвитку української термінології; – централізація процесу термінотворення і панування «радянської» термінології; – поява процесів стандартизації термінології.
4. Відродження та становлення української терміносистеми	1991 р. – до сьогодні	– видання українських термінологічних словників та довідників; – проведення нарад, наукових конференцій із питань бібліотекознавчої термінології; – створення нових термінів, що зумовлено активним розвитком інформаційних технологій та державотворчими процесами; – зростання інтересу до мовознавчого аналізу термінології.

Джерело: авторська розробка

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного історіографічного дослідження української бібліотекознавчої термінології виокремлено основні етапи її розвитку: зародження термінології (кінець XIX – початок XX ст.), інституційне становлення (1920–1930-ті рр.), впорядкування та стандартизація в умовах русифікації (1940–1980-ті рр.), відродження та становлення української терміносистеми (1991 р. – до сьогодні).

Кожен період характеризується певними особливостями терміноутворення. Перший період відзначається формуванням фахових понять, появою перших українських наукових термінів та спробами окреслити ідентичність бібліотекознавства як окремої науки. Другий період ознаменувався розробленням понятійного апарату бібліотекознавства, виданням першого українського підручника з бібліотекознавства та першого професійного термінологічного словника, формуванням національної термінологічної традиції. Третій період характеризується впорядкуванням та стандартизацією термінології. Водночас для нього характерна русифікація та витіснення українських наукових термінів. Четвертий період засвідчує відродження української терміносистеми, видання українських термінологічних словників, поступову адаптацію термінології до викликів цифрової епохи.

Вагомий внесок у дослідження бібліотекознавчої термінології зробили Л. Хавкіна, С. Сірополко, Н. Фрідьєва, Д. Балака, М. Сташко, Г. Солоіденко, Т. Новальська, Г. Швецова-Водка, О. Бачинська, Г. Салата, О. Тур, Р. Білоусова та інші науковці. Їхні праці створили теоретичне підґрунтя для розвитку українського бібліотекознавства та його наукового осмислення.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням особливостей впливу цифровізації на бібліотекознавчу термінологію, а також проведенням аналізу процесів запозичення та адаптації міжнародних термінів.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Балика, Д. А. (1933). Библиологическая социология: определение, предмет, метод. *Советская библиография*, 1–3, 39–69.
- Бачинська, Н. А., & Салата, Г. В. (2016). *Бібліотекознавство: довідник для вищих навчальних закладів*. Медінформ.
- Білоусова, Р. З. (2021). *Терміни бібліотекознавства та бібліографознавства в українській мові кінця ХХ – початку ХХІ століття (системно-структурна організація)* [Дисертація кандидата філологічних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка]. https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/dis_bilousova.pdf
- Буран, В. Я., Медведєва, В. М., Ковальчук, Г. І., & Сенченко, М. І. (2003). *Словник книгознавчих термінів*. Аратта.
- Воскресенська, Г. (Ред.). (1999). *Англо-український тлумачний словник з бібліотечної справи та інформатики*. Українська бібліотечна асоціація.
- Глазунова, Л. В. (2009, 23–24 квітня). Формування терміносистеми українського бібліографознавства на сучасному етапі. В *Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття* [Матеріали конференції] (с. 248–249). Харківська державна академія культури.
- Добко, Т. (2011). До питання розвитку термінології бібліотечно-інформаційної сфери. *Вісник Книжкової палати*, 8, 13–17.
- Зоріна, Н. (2021). Термінологічний словник як ефективний засіб оволодіння фаховою термінологією у бібліотечній галузі. *Науково-педагогічні студії*, 5, 161–172. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2021-5-161-172>
- Куделько, Е. В., & Мінц, С. Й. (1969). *Довідник з бібліотекознавства і бібліографії* (М. П. Бронштейн, ред.). Редакційно-видавничий відділ Книжкової палати УРСР.
- Меженко, Ю. (1926). Теоретичні передумови організації української бібліографічної роботи. *Бібліологічні вісті*, 4, 48–57.

- Новальська, Т. В. (2000). Сучасна термінологія і типологія в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні. В *Бібліотечна наука, освіта, професія у демократичній Україні* (Вип. 2, с. 72–78). Київський національний університет культури і мистецтв.
- Сірополоко, С. (1924). *Короткий курс бібліотекознавства: історія, теорія та практика бібліотечної справи*. Просвіта.
- Соколов, В. (2024). Становлення та розвиток бібліотечної енциклопедистики в Україні. *Енциклопедичний вісник України*, 16, 1–13. <http://doi.org/10.37068/evu.16.5>
- Солоіденко, Г. (2002). Стан та перспективи розвитку бібліотечної термінології. *Бібліотечний вісник*, 4, 31–36.
- Солоіденко, Г. (2003). Розвиток бібліотекознавчої термінології в Україні (20–30-ті роки ХХ ст.). *Бібліотечний вісник*, 4, 23–32.
- Солоіденко, Г. (2010). *Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку*. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
- Солоіденко, Г. (2024, 10 жовтня). Бібліотечна термінологія. В *Українська бібліотечна енциклопедія*. <https://surl.li/mbikrs>
- Сташко, М. В. (1999). *Формування та розвиток української бібліотечно-бібліографічної термінології* [Автореферат дисертації кандидата філологічних наук, Інститут української мови Національної академії наук України].
- Стрішенець, Н. В. (2011). *Сучасна американська бібліотечно-інформаційна терміносистема: бібліотекознавчий аспект*. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
- Фрідьєва, Н. Я. (1971). До питання про бібліотекознавство як науку. *Бібліотекознавство та бібліографія*, 11, 15–23.
- Хавкина, Л. Б. (1912). [Рецензія на книгу *Руководство по библиотечной технике: основы практического библиотечного ведения*, Я. Борисова]. *Вестник воспитания*, 2, 52–54.
- Швецова-Водка, Г. (2001). *Документ і книга в системі соціальних комунікацій*. Рівненський державний гуманітарний університет.
- [Ясинський, М.]. (1926). В справі Української Книгознавчої термінології. *Бібліотечний журнал*, 2–3, 12–16.

REFERENCES

- Bachynska, N. A., & Salata, H. V. (2016). *Bibliotekoznavstvo: dovidnyk dlia vyshchykh navchalnykh zakladiv* [Library science: A handbook for higher education institutions]. Medinform [in Ukrainian].
- Balyka, D. A. (1933). Byblyolohycheskaia sotsyolohyia: opredelenye, predmet, metod [Bibliological sociology: Definition, subject, method]. *Sovetskaia bybyohrafiya*, 1–3, 39–69 [in Ukrainian].
- Bilousova, R. Z. (2021). *Terminy bibliotekoznavstva ta bibliohrafoznnavstva v ukrainskii movi kintsia XX – pochatku XXI stolittia (systemno-strukturna orhanizatsiia)* [Terms of library science and bibliography in Ukrainian language of the late XX – early XXI century] [PhD Dissertation, Ivan Franko National University of Lviv]. https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/dis_bilousova.pdf [in Ukrainian].
- Buran, V. Ya., Medvedieva, V. M., Kovalchuk, H. I., & Senchenko, M. I. (2003). *Slovnnyk knyhoznnavchykh terminiv* [Dictionary of book science terms]. Aratta [in Ukrainian].
- Dobko, T. (2011). Do pytannia rozvytku terminolohii bibliotekno-informatsiinoi sfery [On the development of library and information terminology]. *Bulletin of the Book Chamber*, 8, 13–17 [in Ukrainian].
- Fridieva, N. Ya. (1971). Do pytannia pro bibliotekoznavstvo yak nauku [On the question of library science as a science]. *Bibliotekoznavstvo ta bibliohrafiia*, 11, 15–23 [in Ukrainian].
- Hlazunova, L. V. (2009, April 23–24). Formuvannia terminosystemy ukrainskoho bibliohrafoznnavstva na suchasnomu etapi [Formation of the terminology system of Ukrainian

- bibliographic studies at the present stage]. In *Kultura ta informatsiine suspilstvo XXI stolittia* [Culture and information society of the 21st century] [Conference proceedings] (pp. 248–249). Kharkiv State Academy of Culture [in Ukrainian].
- [Iasynskiy, M.]. (1926). V spravi Ukrainsoi Knyhoznavchoi terminolohii [In the matter of Ukrainian book terminology]. *Biblioteknyi zhurnal*, 2–3, 12–16 [in Ukrainian].
- Khavkyina, L. B. (1912). [Review of the book *Rukovodstvo po byblyoteknoi tekhnike: osnovy praktycheskoho byblyotekovedeniya* [Guide to library technology: Fundamentals of practical library science], Ya. Borysova]. *Vestnyk vospytanyia*, 2, 52–54 [in Ukrainian].
- Kudelko, E. V., & Mints, S. Y. (1969). *Dovidnyk z bibliotekoznavstva i bibliohrafii* [Handbook of library science and bibliography] (M. P. Bronshtein, Ed.). Redaktsiino-vydavnychiy viddil Knyzhkovoï palaty URSR [in Ukrainian].
- Mezhenko, Yu. (1926). Teoretychni peredumovy orhanizatsii ukrainsoi bibliohrafichnoi roboty [Theoretical prerequisites for the organization of Ukrainian bibliographic work]. *Bibliolohichni visti*, 4, 48–57 [in Ukrainian].
- Novalska, T. V. (2000). Suchasna terminolohiia i typolohiia v bibliotekno-informatsiinomu obsluhovuvanni [Modern terminology and typology in library and information services]. In *Bibliotekna nauka, osvita, profesiia u demokratychnii Ukraini* [Library science, education, profession in democratic Ukraine] (Iss. 2, pp. 72–78). Kyiv National University of Culture and Arts [in Ukrainian].
- Shvetsova-Vodka, H. (2001). *Dokument i knyha v systemi sotsialnykh komunikatsii* [Document and book in the system of social communications]. Rivne State University of the Humanities [in Ukrainian].
- Siropolko, S. (1924). *Korotky kurs bibliotekoznavstva: istoriia, teoriia ta praktyka biblioteknoi spravy* [A short course in library science: History, theory, and practice of librarianship]. Prosvita [in Ukrainian].
- Sokolov, V. (2024). Stanovlennia ta rozvytok biblioteknoi entsyklopedystyky v Ukraini [A historical and contemporary overview of library encyclopedias in Ukraine]. *The Encyclopedia Herald of Ukraine*, 16, 1–13. <http://doi.org/10.37068/evu.16.5> [in Ukrainian].
- Soloidenko, H. (2002). Stan ta perspektyvy rozvytku biblioteknoi terminolohii [State and perspectives of library terminology development]. *Biblioteknyi visnyk*, 4, 31–36 [in Ukrainian].
- Soloidenko, H. (2003). Rozvytok bibliotekoznavchoi terminolohii v Ukraini (20–30-ti roky XX st.) [Library science terminology development in Ukraine (20s–30s of the XXth century)]. *Biblioteknyi visnyk*, 4, 23–32 [in Ukrainian].
- Soloidenko, H. (2010). *Ukrainska bibliotekna terminolohiia: stanovlennia ta osnovni etapy rozvytku* [Ukrainian library terminology: Formation and main stages of development]. V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine [in Ukrainian].
- Soloidenko, H. (2024, October 10). Bibliotekna terminolohiia [Library terminology]. In *Ukrainska bibliotekna entsyklopediia* [Ukrainian library encyclopedia]. <https://surl.li/mbikrs> [in Ukrainian].
- Stashko, M. V. (1999). *Formuvannia ta rozvytok ukrainsoi bibliotekno bibliohrafichnoi terminolohii* [Formation and development of Ukrainian library and bibliographic terminology] [Abstract of PhD Dissertation, Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine] [in Ukrainian].
- Strishenets, N. V. (2011). *Suchasna amerykanska bibliotekno-informatsiina terminosystema: bibliotekoznavchyi aspekt* [Modern American library and information terminology system: library science aspect]. V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine [in Ukrainian].
- Voskresenska, H. (Ed.). (1999). *Anhlo-ukrainskyi tlumachnyi slovnyk z biblioteknoi spravy ta informatyky* [English-Ukrainian glossary of library and information terms]. Ukrainian Library Association [in Ukrainian].

Zorina, N. (2021). Terminolohichniy slovnyk yak efektyvnyi zasib ovobodinnia fakhovoiu terminolohiieiu u bibliotechnii haluzi [Terminological dictionary as an efficient means of formation of library employees' professional language]. *Research and Educational Studies*, 5, 161–172. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2021-5-161-172> [in Ukrainian].
UDC 02(477):[001.4:811.161.2'373:021]-043.86

Maksym Opirskyi,
PhD Student,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: maksym.opirskyi@knukim.edu.ua
ORCID ID: 0009-0008-7042-7874

LIBRARY SCIENCE TERMINOLOGY: RESEARCH HISTORIOGRAPHY

The aim of the article is to identify and evaluate scientific works on library science terminology, as well as to determine key features of individual stages of its development.

Research methods. The article employs the following methods: content analysis to identify and analyse scientific works on the issues of library science terminology; historical-comparative method to determine key characteristics of different historical periods in the development of the terminology under this study; methods of generalisation, analysis and synthesis to study the process of forming a terminological system, which make it possible to reconstruct the evolution of scientific works in the field of library science terminology in chronological order.

The scientific novelty grounds on identifying key features of the chronological stages in the development of Ukrainian library science terminology.

Main conclusions. It is established that the formation of Ukrainian library science terminology occurred under the influence of socio-political and ideological factors. Four development periods are distinguished: emergence of terminology (late 19th–early 20th century), institutional formation (1920s–1930s), organisation and standardisation under conditions of russification (1940s–1980s), revival and establishment of the Ukrainian terminological system (1990s–present). Key characteristics of the mentioned periods are outlined. The following tendencies in the development of Ukrainian library science terminology are identified: the pursuit of term unification; the growing role of borrowings from foreign languages; the intensification of linguistic research on the terminological system. It is found that significant contributions to the study of library science terminology are made by L. Khavkina, S. Siropolko, N. Fridieva, D. Balyka, M. Stashko, H. Soloidenko, N. Strishenets, T. Novalska, N. Bachynska, H. Salata, O. Tur, R. Bilousova, and other scientists.

Keywords: historiography; periodisation; library science; historical stages; evolution; terms; terminology; concepts.

Надійшла 17.12.2025

Прийнята 20.03.2026

Стаття була вперше опублікована онлайн 22.05.2026

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

**БІБЛІОТЕКА
У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

LIBRARY IN THE DIGITAL ENVIRONMENT

УДК 021:[004:001.102:005.3]:[303.442.3:004.6
DOI: 10.31866/2616-7654.17.2026.361594

АНАЛІТИКА BIG DATA У БІБЛІОТЕЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Володимир Варенко,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: varenko_v@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-6528-5604

Валерій Кушнар'єв,

кандидат культурології, професор,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: Vkusnarov@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-3037-1841

Владислав Касьян,

кандидат філософських наук, доцент,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: kasjanvv@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0539-4531

Для цитування:

Варенко, В., Кушнар'єв, В., & Касьян, В. (2026). Аналітика Big Data у бібліотечному середовищі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 17, 36–52. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.17.2026.361594>

Метою статті є визначення ролі аналітики великих даних (Big Data) у цифровізації бібліотечних процесів, зокрема персоналізації послуг, прогнозуванні попиту та оптимізації ресурсів.

Методи дослідження. У дослідженні застосовані загальнонаукові (огляду, аналізу/синтезу, системного підходу, порівняльного аналізу, узагальнення) та спеціальні (аналітичний, джерелознавчого пошуку, бібліотекознавчий) методи.

Наукова новизна дослідження полягає в систематизації та узагальненні відомих і нових знань про використання аналітики великих даних (Big Data) у практиці бібліотечної діяльності з погляду сьогодення та перспектив їх розвитку в межах одного дослідження.

Основні висновки. Використання технологій великих даних трансформувало бібліотеки із традиційних інформаційних сховищ у аналітичні центри знань, які здатні прогнозувати потреби користувачів і підтримувати управлінські рішення на основі даних (data-driven management). Цифровізація бібліотек формує нові масиви даних. Електронні каталоги, репозитарії, системи електронної видачі, вебаналітика, користувацька активність у цифрових сервісах створюють великі обсяги структурованих і неструктурованих даних, що потребують сучасних інструментів обробки. Big Data підвищує якість бібліотечних послуг. Аналіз поведінки користувачів дозволяє персоналізувати рекомендації, оптимізувати комплектування фондів, покращувати навігацію електронними ресурсами та прогнозувати попит на інформаційні продукти. Аналітика сприяє ефективному управлінню бібліотекою. Інструменти візуалізації, прогнозовної аналітики та моніторингу показників діяльності забезпечу-

ють обґрунтованість стратегічного планування, розподілу ресурсів і оцінки ефективності роботи. Аналітика Big Data у бібліотечному середовищі є не просто технологічною інновацією, а інструментом стратегічної трансформації бібліотек у сучасні інформаційно-аналітичні центри. Її впровадження сприяє підвищенню ефективності управління, якості обслуговування користувачів і конкурентоспроможності бібліотек у цифровому суспільстві.

Ключові слова: аналітика великих даних; бібліотека; бібліотечне середовище; цифровізація бібліотечних процесів; цифрові інструменти; інформаційний процес; інформаційно-аналітичні центри.

ВСТУП

У сучасних умовах цифрової трансформації суспільства бібліотеки перебувають на перехресті традиційних інформаційних практик та інноваційних технологій. Значне зростання обсягів даних, що генерується у процесі функціонування інформаційних установ (електронні каталоги, цифрові бібліотеки, користувацькі транзакції, активність у віртуальних сервісах тощо), створює умови для впровадження аналітики Big Data як ключового механізму підвищення ефективності бібліотечної діяльності. Аналітика великих даних дозволяє не лише систематизувати великі обсяги структурованої і неструктурованої інформації, але й відкриває нові можливості для прогнозування інформаційних потреб користувачів, оптимізації комплектування фондів, персоналізації послуг та обґрунтованого управління ресурсами. У світових практиках впровадження Big Data-аналітики фіксується позитивний вплив на якість обслуговування, прийняття стратегічних рішень та інтеграцію бібліотек у глобальні цифрові екосистеми. Водночас для українського бібліотечного середовища питання застосування аналітичних методів обробки великих даних залишається недостатньо вивченим. Брак методологічних підходів, практичних моделей інтеграції Big Data-технологій та низький рівень підготовки фахівців у цій галузі є суттєвими перешкодами на шляху цифрової модернізації бібліотек.

Отже, дослідження аналітики Big Data у бібліотечному середовищі є своєчасним і значущим, оскільки сприяє теоретичному осмисленню ключових концепцій, виявленню сучасних тенденцій і проблем впровадження, а також формуванню практичних рекомендацій щодо ефективного використання великих даних для підвищення конкурентоспроможності та інноваційності бібліотек у цифрову епоху.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Всебічному дослідженню аналітики великих даних (Big Data) у цифровізації бібліотечних процесів багато уваги приділяють зарубіжні вчені. Незважаючи на актуальність проблеми, українські дослідники тут не надто активні. Серед зарубіжних авторів виокремимо таких: Т. Хакамі, Ю. Алгінахі, О. Сабрі (Hakami et al., 2025) наголошують, що аналітика великих даних значно покращує обробку і систематизацію інформації; Ф. Аджані, С. Оларонгбе, А. Сулейман, А. Ісіака (Ajani et al., 2024) розглядають аналітику великих даних та зміни, які вона несе в бібліотечне середовище; Е. Гаруфалу та П. Гайтану (Garoufallou & Gaitanou, 2021) описують аналітику великих даних як технологію покращення бібліотечних послуг; М. Салман, М. Абдулах, С. Сахід (Salman et al., 2020) аналізують різноманітність і ефективність бібліотечних сервісів завдяки аналітиці великих даних; В. Хао (Hao, 2017) представляє процес проектування системи управління бібліотекою на основі аналітики великих даних;

Р. Асмаранінгсіх, А. Рахмаданіта, Е. Хідаят (Asmaraningsih et al., 2024) досліджують використання великих даних в університетських бібліотеках; Т. Х'ю (Huwe, 2014) наголошує на природному поєднанні аналітики великих даних і бібліотечного середовища. Українські вчені більше зосереджені на окремих аспектах цифровізації та інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек: Л. Бойко та Л. Кравець (2025) аналізують функції української бібліотеки цифрової доби; І. Бондар (2023) досліджує інтеграцію електронних ресурсів у бібліотеках ЗВО; О. Івашкевич (2021) розглядає цифрову трансформацію бібліотек України; Н. Кунанець, Г. Липак, Д. Жолна (Кунанець та ін., 2024) описують інструменти віртуальної реальності в бібліотеках; А. Моргун (2026) розкриває цифрову трансформацію аналітико-синтетичної обробки інформації у підготовці фахівців бібліотечної справи; Н. Кунанець, Н. Демчук та А. Квіквінія (Kunanets et al., 2025) опрацьовують засади, переваги та особливості інформаційно-аналітичної діяльності сучасної бібліотеки; О. Сербін та Т. Ярошенко (2022) вивчають інформаційно-аналітичні центри університетських бібліотек та ін. Отже, зазначимо, що аналітика великих даних (Big Data) у бібліотечному середовищі якщо і згадується українськими дослідниками, то побіжно, що й обумовило вибір нами теми.

Мета статті – визначити роль аналітики великих даних (Big Data) у цифровізації бібліотечних процесів, зокрема персоналізації послуг, прогнозуванні попиту та оптимізації ресурсів.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Досягненню поставленої мети сприяло використання загальнонаукових (огляду, аналізу/синтезу, системного підходу, порівняльного аналізу, узагальнення) та спеціальних (аналітичний, джерелознавчого пошуку, бібліотекознавчий) методів. Теоретичний виклад матеріалу підкріплений авторськими практичними рекомендаціями щодо використання аналітики великих даних (Big Data) у цифровізації бібліотечних процесів, зокрема персоналізації послуг, прогнозуванні попиту та оптимізації ресурсів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Роль бібліотеки традиційно пов'язана з накопиченням інформаційних ресурсів, їх оцінюванням, відбором, систематизацією та описом, а також забезпеченням збереження, поширення, застосування й повторного використання інформації. Проте в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій і зростання обсягів даних ці функції істотно ускладнюються. Сучасна бібліотека вже не обмежується лише зберіганням та наданням доступу до документів, а дедалі більше інтегрується у процеси управління інформацією та знаннями. У цьому контексті змінюється і професійна роль бібліотекарів та фахівців з інформаційної діяльності. Вони поступово трансформуються із традиційних посередників у сфері доступу до інформації на активних учасників процесів її аналізу, систематизації та інтерпретації (Garoufallou & Gaitanou, 2021). Така трансформація ставить бібліотеки перед важливим вибором: або вони зможуть посісти стратегічно важливе місце в умовах нової технологічної реальності, що формується під впливом четвертої промислової революції, виступаючи ключовими постачальниками та аналітиками інформації, або ж залишаться переважно в межах виконання традиційних

функцій обслуговування користувачів. У сучасному науковому середовищі дедалі більше фахівців у галузі інформаційних технологій звертають увагу на потенціал бібліотек у сфері роботи з великими даними (Big Data). Це зумовлює необхідність переосмислення традиційної ролі бібліотек у процесах управління даними та інформаційними ресурсами.

Як зазначають Е. Гаруфалу та П. Гайтану (Garoufallou & Gaitanou, 2021), розвиток технологій великих даних змінює підходи до участі бібліотек у цих процесах. Якщо раніше бібліотекарі переважно працювали з уже сформованими результатами наукової діяльності – публікаціями, що пройшли етапи відбору та редакційного опрацювання, – то нині їх дедалі частіше залучають до роботи на початкових етапах інформаційного циклу. Це передбачає участь бібліотечних фахівців у процесах збору, організації, опису та управління даними ще на стадії їх створення, що значно розширює традиційні межі бібліотечної діяльності і підсилює роль бібліотек у сучасній інфраструктурі наукових комунікацій.

Починаючи приблизно із 2012 року, термін «великі дані» набув поширення у науковому та публічному дискурсі. Його дедалі частіше почали використовувати в заголовках газетних матеріалів, фахових журналів і наукових публікацій у різних галузях знань. Така активізація інтересу до цієї проблематики зумовлена стрімким зростанням обсягів інформації та розвитком технологій її обробки.

Запровадження технологій роботи з великими даними відкриває нові можливості для отримання знань і формування інноваційних інформаційних сервісів. Використання таких технологій дозволяє не лише доповнювати вже існуючі послуги, а і створювати нові сервіси, що підвищують їхню цінність для користувачів. У бібліотечній сфері аналітика великих даних може застосовуватися для аналізу діяльності установи, оцінювання ефективності бібліотечних сервісів та їх подальшого вдосконалення. Це сприяє наданню більш якісних і орієнтованих на потреби користувачів послуг.

Крім того, використання інструментів аналітики великих даних сприяє формуванню інтелектуальних інформаційних систем, здатних до персоналізації та адаптації до потреб користувачів. Такі системи можуть виступати важливим інструментом підтримки прийняття управлінських рішень та забезпечувати ефективне функціонування інформаційно-аналітичних сервісів.

Попри значне поширення поняття «Big Data», у науковій літературі й досі відсутнє єдине загальноприйняте визначення терміна «великі дані», що пояснюється складністю та багатовимірністю цього явища.

Так, наприклад, група дослідників (М. Шрек, Р. Шоклі, Дж. Сمارт та ін.), на нашу думку, докладно тлумачать поняття «*великі дані*» (Big Data). Вони вважають, що цей термін застосовується для позначення масивів інформації, які через свій значний масштаб, різномірність та складну структуру потребують використання нових технологічних підходів. Йдеться про спеціалізовані архітектури, алгоритми, методи обробки й аналітичні інструменти, що дають змогу ефективно керувати такими даними, опрацьовувати їх та отримувати з них корисні знання, збережені закономірності і практичну цінність.

Як зазначають автори, концепція великих даних традиційно описується через *чотири ключові характеристики*, які визначають їхню сутність і специфіку функціонування. По-перше, *обсяг (volume)* відображає величезну кількість інформації,

що накопичується та потребує зберігання й опрацювання. По-друге, *швидкість* (*velocity*) характеризує динаміку появи даних, а також темпи їхнього передавання, обробки й аналізу, оскільки значна частина інформації генерується та використовується в режимі реального часу. Третьою важливою ознакою є *різноманітність* (*variety*), яка пов'язана з багатоформатністю та неоднорідністю інформаційних потоків. У межах великих даних поєднуються структуровані, напівструктуровані та неструктуровані дані, що значно ускладнює процес їхнього впорядкування, інтеграції і аналізу. Четвертим компонентом виступає *достовірність* (*veracity*), яка відображає ступінь надійності, точності та якості інформації, а також рівень невизначеності, що може супроводжувати окремі масиви даних (Schroeck et al., 2012).

Таким чином, поєднання великого обсягу інформації, високої швидкості її генерування, різноманітності форматів та потреби у перевірці достовірності формує специфічні вимоги до сучасних систем обробки даних і зумовлює активний розвиток технологій аналітики Big Data.

Цікавим, на наш погляд, є пояснення терміна «великі дані» Де Мауро та ін. (De Mauro et al., 2016), у вигляді системи різноманітних чинників, які об'єднують Big Data у чотири важливих структурні елементи: *інформацію, технології, вплив та методи* (див. рис. 1):

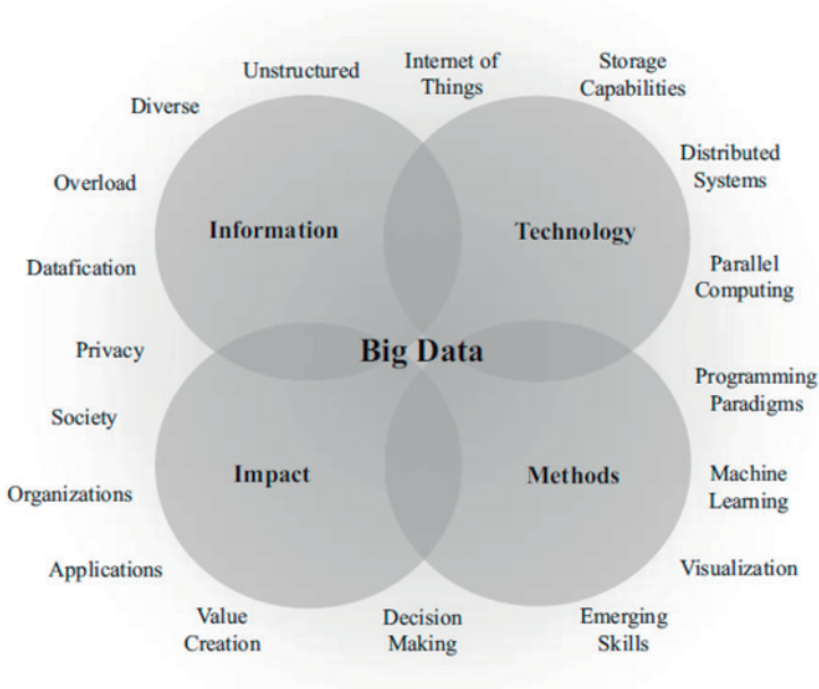

Рис. 1. Структурна система аналітичної технології великих даних (Big Data)
Джерело: (De Mauro et al., 2016)

Якщо взяти, наприклад, такий важливий структурний елемент, як *інформація*, то вона, на думку авторів, включає такі окремі складники: *неструктуровані*

дані (Unstructured), *різноманітні ресурси* (Diverse), *інформаційні перевантаження* (Overload), *датафікація* (Datafication) і *конфіденційність* (Privacy), що межує з іншим структурним елементом – *впливом*. Стосовно бібліотечного середовища, то кожний складник виконує свою унікальну місію. Так, наприклад, Diverse – означає різноманітність інформаційних ресурсів, даних, користувачів, що дає можливість розширити спектр послуг, які надає бібліотека; Datafication – уможливорює аналіз статистики, використання електронних ресурсів, запитів читачів, завантажень документів тощо.

Розглянемо докладніше погляди зарубіжних та вітчизняних вчених на впровадження аналітики великих даних Big Data у бібліотечне середовище. Р. Асмаранінгсіх та ін. (Asmaraningsih et al., 2024) зазначають, що інтерес до аналітики великих даних Big Data відчутно зростає. Так, наприклад, із 2014 по 2023 р. в університетських бібліотеках було опубліковано понад 80 статей про великі дані. Подібне стверджують і Т. Хакамі та ін. (Hakami et al., 2025), зазначаючи, що тільки в системі Scopus за період із 2015 р. по 2024 р. було виявлено 1108 наукових публікацій на тему аналітики Big Data. В. Хао (Hao, 2017) констатує незаперечний факт, що з розвитком мережевої інформації типи та кількість бібліотечних інформаційних ресурсів значно зросли, і вони однозначно потребують якісної аналітики. Е. Гаруфалу та П. Гайтану (Garoufallou & Gaitanou, 2021) наголошують, що бібліотеки стикаються з новими викликами, прагнучи визначити свою роль в обробці великих даних та ефективно використати їх для розроблення послуг. М. Салман та ін. (Salman et al., 2020) зазначають, що бібліотеки мають багато первинних та вторинних даних із великим інформаційним контентом. Різноманітність і покращення цього контенту (наприклад, дані про клієнтів, дані про послуги (видачі та повернення), дані досліджень, дані цитування та інші) можна пояснити аналітикою великих даних Big Data. Ф. Аджані та ін. (Ajani et al., 2024) роблять висновок, що великі дані революціонізували бібліотеки, змінивши їх процеси, операції та послуги. Автори вважають, що великі дані породили нову галузь «Бібліотечна справа даних». На їх думку, тепер бібліотеки можуть скористатися цінністю своїх величезних обсягів даних, переосмисливши свої процеси прийняття рішень та вирішення проблем, використовуючи аналітику, засновану на даних.

Українські дослідники, як ми вже зазначали, більше зосередилися на загальних проблемах впровадження цифрових технологій у бібліотечний процес, лише невелика кількість публікацій приділяють увагу інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек і аналітиці великих даних. Зупинимось докладніше на цих працях. В. Копанєва (2020) у монографії «Бібліотека в середовищі цифрової науки: системно-інтеграційна взаємодія» зазначає, що сучасне інформаційне середовище вимагає від працівників бібліотек не лише допомоги користувачам в орієнтації серед інформаційних ресурсів і послуг, а й виконання ролі посередників у створенні, поширенні та оцінюванні знань, адже вони мають забезпечувати доступ до якісної та актуальної інформації, сприяючи формуванню ефективного інформаційного простору. Основою ж інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки є опрацювання документальних потоків для виявлення нової інформації та її узагальненого представлення. Це сприяє прогнозованому розвитку різних систем і підтримує ухвалення обґрунтованих рішень (с. 250). У монографії «Університетська бібліотека: нова сфера інформаційної взаємодії» (Ільганасва & Колесникова, 2016) приділено значну увагу розвитку інформаційно-аналітичних систем

у бібліотечному середовищі: «Перспективи розвитку інформаційно-аналітичних систем у бібліотечно-інформаційній сфері полягають в активізації використання аналітичних технологій у бібліотеках, реструктуруванні бібліотек і створенні в них спеціалізованих інформаційно-аналітичних підрозділів як одного із засобів оптимізації діяльності та їх адаптування до нової соціально-комунікативної реальності» (с. 75). Н. Кунанець, Н. Демчук та А. Квіквінія (Kunanets et al., 2025) акцентують увагу на тому, що «інформаційно-аналітична діяльність є ключовим чинником трансформації бібліотек у багатофункціональні інформаційно-комунікаційні центри, здатні продукувати аналітичні продукти, підтримувати наукову комунікацію та прийняття управлінських рішень» (с. 19). О. Сербін та Т. Ярошенко (2022), аналізуючи роботу інформаційно-аналітичних центрів університетських бібліотек, констатують сумні реалії: ця діяльність поки що не стала звичною практикою для більшості університетів і бібліотек; потреби та очікування користувачів часто перевищують наявні можливості установ. Автори наголошують, що недостатньо розробленими залишаються відповідні політики, технологічні рішення та інфраструктура, а працівники потребують додаткової підготовки. Серед інших проблем називають обмежену кількість інноваційних рішень на національному рівні, значні ресурсні витрати на їх упровадження та наявність численних правових труднощів (с. 309). Ю. Куліш (2023) зазначає, що аналітику великих даних (Big Data) необхідно залучати для оптимізації прийняття рішень й удосконалення бібліотечного сервісу університетських бібліотек (с. 13). А. Моргун (2026) робить висновок, що «сучасний інструментарій дає змогу автоматизувати рутинні операції, підвищити точність аналітичних процедур та розширити можливості роботи з великими обсягами інформаційних ресурсів» (с. 68).

Практична реалізація аналітики великих даних (Big Data) у глобальному бібліотечному середовищі відбувається в багатьох напрямках (див. рис. 2).

Рис. 2. Основні напрямки використання аналітики великих даних у бібліотеках

Джерело: авторська розробка

Як бачимо, основні напрямки використання аналітики великих даних у бібліотечному середовищі пов'язані з удосконаленням управління бібліотеками, покращенням якості інформаційних послуг та ефективним використанням інформаційних ресурсів. До найважливіших напрямків належать:

1. *Аналіз потреб і поведінки користувачів.* Аналітика великих даних дає змогу вивчати інформаційні потреби користувачів, їхні читацькі інтереси, частоту звернень до ресурсів, тематику пошукових запитів. На основі цих даних бібліотеки можуть краще розуміти свою аудиторію, прогнозувати попит на інформацію та вдосконалювати сервіс.

2. *Оптимізація формування та управління бібліотечними фондами.* Завдяки аналізу статистики використання документів (видачі книг, завантаження електронних ресурсів, цитування) бібліотеки можуть приймати обґрунтовані рішення щодо комплектування фондів, списання застарілої літератури та придбання нових ресурсів.

3. *Персоналізація бібліотечних послуг.* Використання великих даних дозволяє створювати рекомендаційні системи, які пропонують користувачам літературу або інформаційні ресурси відповідно до їхніх інтересів, попередніх запитів і поведінки в електронних каталогах та цифрових бібліотеках.

4. *Підвищення ефективності управління бібліотекою.* Аналітика даних допомагає керівництву бібліотек аналізувати ефективність роботи підрозділів, планувати бюджет, оцінювати результативність програм і проєктів, а також приймати стратегічні управлінські рішення.

5. *Аналіз використання електронних ресурсів і цифрових колекцій.* За допомогою технологій аналізу даних бібліотеки можуть відстежувати, які електронні бази даних, цифрові колекції або онлайн-сервіси користуються найбільшим попитом, що допомагає оптимізувати передплату та розвиток електронних ресурсів.

6. *Підтримка наукових досліджень і бібліометричний аналіз.* Аналітика великих даних застосовується для аналізу наукових публікацій, цитувань, дослідницьких трендів та наукової продуктивності установ. Бібліотеки можуть виконувати функції аналітичних центрів, що підтримують науковців у дослідницькій діяльності.

7. *Розвиток цифрових бібліотек та інформаційних сервісів.* Великі дані використовуються для вдосконалення пошукових систем, інтерфейсів електронних каталогів, систем рекомендацій та інших цифрових сервісів, що підвищує доступність і ефективність використання інформаційних ресурсів.

Отже, аналітика великих даних у бібліотечному середовищі сприяє більш глибокому розумінню інформаційних потреб користувачів, підвищенню ефективності управління бібліотечними ресурсами та розвитку інноваційних інформаційних послуг.

Одним із перших прикладів реалізації аналітики великих даних у бібліографічному та бібліотечному світі стала бібліотечна система *WorldCat*, найбільша у світі мережа бібліотечного контенту і послуг, яка має потенціал для підтримки отримання знань у багатьох сферах. *WorldCat* – це одна з найбільших у світі бібліотечних інформаційно-аналітичних систем, яка забезпечує доступ до об'єднаного електронного каталогу бібліотек різних країн. Система була створена та підтримується міжнародною бібліотечною організацією *OCLC* і функціонує як глобальна мережа для обміну бібліографічною інформацією та надання користувачам доступу до ресурсів тисяч бібліотек.

WorldCat являє собою масштабну базу бібліографічних записів, у якій зібрано відомості про книги, журнали, дисертації, електронні ресурси, аудіовізуальні матеріали та інші види документів, що зберігаються у бібліотеках світу. Система об'єднує десятки тисяч бібліотек із понад сотні країн і містить мільйони бібліографічних описів. Основна мета *WorldCat* полягає у створенні єдиного інформаційного середовища, яке полегшує пошук документів, сприяє обміну бібліографічними даними між бібліотеками та розширює доступ користувачів до світових інформаційних ресурсів.

Система *WorldCat* виконує низку важливих функцій у бібліотечно-інформаційній діяльності:

1. *Глобальний бібліографічний пошук*. Користувачі можуть здійснювати пошук документів за автором, назвою, темою, ключовими словами або ISBN і дізнаватися, у яких бібліотеках світу зберігається потрібне видання.

2. *Спільна каталогізація*. Бібліотеки-учасники можуть використовувати вже створені бібліографічні записи, редагувати їх або додавати нові, що значно економить час і ресурси на каталогізацію документів.

3. *Міжбібліотечний абонемент*. *WorldCat* підтримує механізми міжбібліотечного обміну документами, що дозволяє замовляти матеріали з інших бібліотек.

4. *Доступ до електронних ресурсів*. Система надає посилання на електронні книги, статті, цифрові колекції та інші онлайн-ресурси.

Інтеграція з бібліотечними системами. *WorldCat* може інтегруватися з локальними автоматизованими бібліотечними системами, що забезпечує ефективне управління фондами та обслуговуванням користувачів (<https://search.worldcat.org/>).

WorldCat відіграє важливу роль у розвитку сучасного бібліотечного середовища, оскільки сприяє міжнародній кооперації бібліотек, стандартизації бібліографічних даних і розширенню доступу до інформаційних ресурсів. Дані використовуються для *аналітики колекцій, класифікаційних досліджень, аналізу тематики та тенденцій у науці*. Для користувачів система є зручним інструментом пошуку літератури та навігації у світових бібліотечних фондах. Отже, система *WorldCat* виступає важливим елементом глобальної інформаційно-аналітичної інфраструктури бібліотек, забезпечуючи ефективний обмін великими даними, оптимізацію бібліотечних процесів і ширший доступ до знань.

Серед найвідоміших аналітичних систем на основі аналітики великих даних, що успішно використовуються у глобальному бібліотечному середовищі, виділимо (див. рис. 3).

Коротко охарактеризуємо ці аналітичні системи:

1. *WorldCat* – один із найбільших у світі бібліографічних ресурсів, створений міжнародною бібліотечною організацією OCLC. Система містить сотні мільйонів бібліографічних записів і мільярди відомостей про фонди бібліотек. Дані використовуються для *аналітики колекцій, класифікаційних досліджень, аналізу тематики та тенденцій у науці*.

2. *WorldShare Report Designer* – аналітичний інструмент у системі *WorldShare*. Він дозволяє бібліотекам аналізувати статистику використання ресурсів, фондів і сервісів. Підтримує *прийняття управлінських рішень щодо розвитку бібліотечних колекцій і сервісів*.

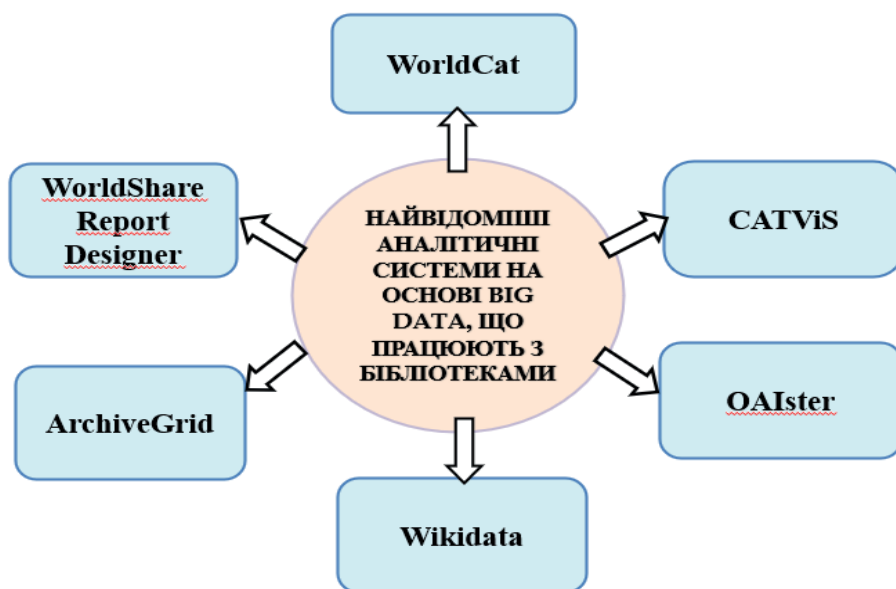

Рис. 3. Найвідоміші аналітичні системи на основі Big Data, що працюють із бібліотеками
Джерело: авторська розробка

3. *CATViS* – це науковий проект із візуальної аналітики бібліотечних даних, реалізований за участю бібліотечної організації OCLC і університетів Європи. Система розробляє інструменти візуалізації великих бібліографічних масивів даних, забезпечує кластеризацію, очищення та аналіз великих бібліотечних метаданих.

4. *ArchiveGrid* – це глобальна база описів архівних колекцій, що агрегує дані з бібліотек, архівів і музеїв, містить мільйони описів архівних матеріалів, дає змогу аналізувати великі масиви архівних метаданих і здійснювати пошук у глобальних архівних ресурсах.

5. *OAIster* – це міжнародний агрегатор метаданих відкритого доступу, що об'єднує десятки мільйонів записів із тисяч репозитаріїв та цифрових бібліотек. Дані збираються і використовуються для аналізу відкритих наукових ресурсів.

6. *Wikidata* – це відкрита база знань і семантичний граф даних, що містить мільярди фактів і використовується бібліотеками для аналізу пов'язаних даних, семантичної інтеграції та досліджень у сфері *linked data*.

Ці аналітичні системи формують основу глобальної інфраструктури бібліотечних даних, що дозволяє аналізувати великі бібліографічні масиви, виявляти наукові тенденції та оптимізувати управління бібліотечними ресурсами на основі аналітики великих даних.

Крім названих систем, існують і інші (зокрема *Primo Analytics*, *Alma Analytics*, *PLUM Analytics*, *Dimensions*, *Lens.org*, *Google Scholar Metrics* та ін.), які часто згадують дослідники у наукових статтях про Big Data в бібліотеках.

Окремо хотілося б наголосити на таких важливих напрямках аналітичної роботи з великими даними у бібліотеках, як *персоналізація бібліотечних послуг, прогнозування попиту користувачів та оптимізація бібліотечних ресурсів*.

Персоналізація бібліотечних послуг за допомогою аналітики великих даних (Big Data) є одним із перспективних напрямів розвитку сучасних бібліотек. Використання технологій аналізу великих масивів інформації дозволяє бібліотекам глибше розуміти потреби користувачів, прогнозувати їх інформаційні запити та надавати більш релевантні й індивідуалізовані послуги. Однією із ключових можливостей персоналізації є *аналіз поведінки користувачів у бібліотечних інформаційних системах*. За допомогою Big Data можна досліджувати історію пошуку, перегляду електронних ресурсів, замовлення документів, використання електронних каталогів і баз даних. На основі цих даних формуються індивідуальні профілі користувачів, що дає змогу бібліотеці пропонувати релевантні ресурси, книги, статті або електронні матеріали відповідно до їхніх інтересів.

Іншою важливою можливістю є *створення рекомендаційних систем*. Алгоритми аналізу даних дозволяють формувати персоналізовані рекомендації літератури, подібно до того, як це реалізовано у великих цифрових платформах. Наприклад, на основі попередніх запитів користувача система може автоматично пропонувати нові книги, наукові статті чи тематичні колекції, які відповідають його науковим або професійним інтересам.

Аналітика великих даних також дає змогу сегментувати аудиторію бібліотеки. Аналіз соціально-демографічних характеристик, освітнього рівня, професійної діяльності та інформаційних потреб користувачів дозволяє формувати окремі групи (студенти, науковці, школярі, дослідники та ін.) і розробляти для них спеціалізовані інформаційні послуги, електронні ресурси та освітні програми.

Ще одним напрямом персоналізації є *індивідуалізовані інформаційні повідомлення та сервіси сповіщення*. На основі аналізу даних бібліотека може автоматично інформувати користувачів про нові надходження літератури за їхньою тематикою, появу нових електронних баз даних, проведення тематичних заходів, вебінарів або виставок.

Найбільш відомі бібліотечні системи, що підтримують персоналізацію послуг: *Alma (Ex Libris)*, *Primo* (система відкриття ресурсів), *WorldShare Management Services* (OCLC), *Koha* (відкрита система управління бібліотекою), *Evergreen* (відкрита система для бібліотечних мереж). Ці платформи використовують *аналітику великих даних, статистику використання ресурсів, алгоритми рекомендацій та профілі користувачів*, що дозволяє бібліотекам адаптувати свої послуги до індивідуальних інформаційних потреб читачів.

Прогнозування попиту користувачів. Застосування технологій Big Data дозволяє аналізувати великі масиви інформації про поведінку користувачів, їхні інформаційні запити та особливості використання бібліотечних ресурсів. Основою прогнозування є аналіз різноманітних джерел даних, які накопичуються у бібліотечних інформаційних системах. До них належать статистика пошукових запитів у електронному каталозі, історія використання електронних ресурсів, дані про книговидачу, звернення до цифрових колекцій, а також інформація про використання електронних баз даних і репозитаріїв. Обробка цих даних за допомогою аналітичних алгоритмів дає можливість виявляти закономірності у поведінці користувачів.

Одним із основних напрямів прогнозування є *визначення майбутнього попиту на бібліотечні ресурси*. Аналізуючи попередні запити користувачів, бібліотеки можуть передбачити, які теми, книги або наукові публікації будуть найбільш затребуваними у певний період. Наприклад, в університетських бібліотеках попит на певні підручники або наукові статті часто пов'язаний із навчальними програмами, періодами сесій або науковими дослідженнями студентів і викладачів.

Аналітика великих даних також дозволяє *виявляти тенденції у використанні інформаційних ресурсів*. На основі аналізу динаміки звернень до електронних баз даних, цифрових архівів та електронних книг бібліотеки можуть прогнозувати зростання або зниження інтересу до певних галузей знань. Це допомагає більш ефективно формувати бібліотечні фонди, планувати придбання нових ресурсів та оптимізувати підписку на електронні бази даних.

У бібліотечному середовищі для аналізу великих даних і прогнозування попиту користувачів застосовуються різноманітні аналітичні платформи, які можна поділити на кілька груп: вебаналітика *Google Analytics*; платформи візуалізації та бізнес-аналітики – *Tableau, Power BI*; платформи обробки великих даних – *Hadoop, Spark*; інтелектуальні системи аналітики – *IBM Watson Analytics*. Використання цих інструментів дозволяє бібліотекам *аналізувати поведінку користувачів, прогнозувати попит на інформаційні ресурси, оптимізувати бібліотечні фонди та розробляти персоналізовані інформаційні послуги*.

Оптимізація бібліотечних ресурсів. Використання технологій Big Data дозволяє ефективніше управляти бібліотечними фондами, електронними ресурсами, фінансовими витратами та інформаційними сервісами, забезпечуючи більш раціональний розподіл ресурсів відповідно до реальних потреб користувачів. Одним із ключових аспектів оптимізації є *аналіз використання бібліотечних фондів*. Завдяки обробці статистичних даних про книговидачу, звернення до електронних ресурсів, використання електронних каталогів та цифрових колекцій бібліотеки можуть визначати, які документи користуються найбільшим попитом, а які залишаються малозатребуваними. Це дає змогу коригувати політику комплектування фондів, зосереджуючи увагу на тих ресурсах, які є найбільш актуальними для користувачів.

Важливим напрямом є *оптимізація придбання інформаційних ресурсів*. Аналітика великих даних уможливує аналіз тенденцій використання різних видів документів – друкованих книг, електронних книг, наукових журналів, баз даних. На основі такого аналізу бібліотеки можуть приймати обґрунтовані рішення щодо передплати електронних ресурсів, придбання нових видань або відмови від маловикористовуваних інформаційних продуктів.

Ще одним аспектом є *раціональне управління електронними ресурсами та цифровими колекціями*. Аналіз статистики завантажень, переглядів і пошукових запитів дозволяє визначати найбільш популярні теми та інформаційні напрямки. Це допомагає бібліотекам розвивати цифрові колекції відповідно до актуальних інформаційних потреб користувачів.

Аналітика великих даних також сприяє *оптимізації організації бібліотечного простору*. Аналіз даних про відвідуваність різних зон бібліотеки, використання читальних залів, комп'ютерних робочих місць дає можливість ефективніше планувати використання приміщень, розширювати найбільш популярні зони та вдосконалювати інфраструктуру бібліотеки.

Серед основних інструментів оптимізації бібліотечних ресурсів назвемо: *Alma, WorldShare, Koha, Power BI, Tableau, Google Analytics, Hadoop, Spark, KNIME, IBM Watson Analytics*. Застосування цих інструментів дозволяє бібліотекам *аналізувати використання фондів, оптимізувати придбання ресурсів, прогнозувати попит користувачів і підвищувати ефективність управління бібліотечними колекціями*.

Отже, як зазначають Е. Гаруфалу та П. Гайтану (Garoufallou & Gaitanou, 2021), термін «великі дані» є складним і багатовимірним поняттям, яке постійно еволюціонує разом із розвитком цифрових технологій. Упродовж останніх років він привернув значну увагу світової наукової спільноти, бізнесу та суспільства загалом, стимулюючи активні дослідження й інноваційні підходи до опрацювання інформації. Активне обговорення можливостей великих даних сприяло формуванню нових ідей і рішень, що поступово змінюють і трансформують спосіб життя людей, характер їхньої професійної діяльності, зокрема і бібліотечної справи, та підходи до мислення і прийняття рішень.

ВИСНОВКИ

Узагальнення викладених результатів дослідження дозволяє зробити такі висновки:

- аналітика Big Data поступово стає важливим інструментом розвитку сучасних бібліотек і трансформації їхньої діяльності в умовах цифрового суспільства;
- застосування технологій великих даних дозволяє бібліотекам ефективніше обробляти значні обсяги різномірної інформації, отримувати нові знання про поведінку користувачів, оптимізувати управління інформаційними ресурсами та підвищувати якість бібліотечних послуг;
- завдяки аналізу даних бібліотеки можуть приймати більш обґрунтовані управлінські рішення, підвищувати ефективність використання ресурсів і формувати нові сервіси, орієнтовані на потреби різних категорій користувачів;
- аналітика великих даних відкриває нові можливості для інтеграції бібліотек у глобальний інформаційний простір, розвитку цифрових платформ, наукових комунікацій та міжінституційної співпраці;
- використання сучасних інформаційно-аналітичних технологій сприяє формуванню інноваційної моделі бібліотеки, яка виступає не лише сховищем інформації, а й активним центром створення, аналізу та поширення знань;
- впровадження технологій Big Data у бібліотечне середовище потребує вирішення низки важливих питань, пов'язаних із захистом персональних даних користувачів, розвитком цифрових компетентностей бібліотечних фахівців, удосконаленням інформаційної інфраструктури та впровадженням сучасних аналітичних платформ.

Результати проведеного дослідження засвідчили, що технології великих даних відкривають значні перспективи для розвитку бібліотек. Їх використання створює нові можливості для удосконалення бібліотечних сервісів, підвищення ефективності управління інформаційними ресурсами та розширення спектра інформаційно-аналітичних послуг.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бойко, Л., & Кравець, Л. (2025). Функції української бібліотеки цифрової доби. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 16, 10–22. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.16.2025.348045>
- Бондар, І. В. (2023). Інтеграція електронних ресурсів у бібліотечному середовищі закладу вищої освіти: переваги та виклики. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 102–108. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2023.284673>
- Гвашкевич, О. В. (2021). Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 50–56. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2021.238782>
- Льганаєва, В. О., & Колесникова, Т. О. (Ред.). (2016). *Університетська бібліотека: нова сфера інформаційної взаємодії*. Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна.
- Копанєва, В. О. (2020). *Бібліотека в середовищі цифрової науки: системно-інтеграційна взаємодія* (О. С. Онищенко, ред.). Видавництво Ліра-К. https://www.researchgate.net/publication/365172535_Biblioteka_v_seredovisi_cifrovoi_nauki_sistemno-integracijna_vzaemodia_monografia
- Куліш, Ю. (2023). Особливості цифрового середовища університетських бібліотек на сучасному етапі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 11, 10–20. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282651>
- Кунанець, Н., Липак, Г., & Жолна, Д. (2024). Віртуальна реальність у бібліотеках: аналіз можливостей та викликів. *Вісник Харківської державної академії культури*, 65, 83–95. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.065.06>
- Моргун, А. (2026). Цифрова трансформація аналітико-синтетичної обробки інформації у професійній підготовці фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 222, 67–72. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2026-1-222-67-72>
- Сербін, О., & Ярошенко, Т. (2022). Інформаційно-аналітичні центри університетів та бібліотек: виклики часу. *Український інформаційний простір*, 2(10), 293–312. <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.270017>
- Ajani, F. O., Olarongbe, S. A., Sulyman, A. S., & Isiaka A. O. (2024). Harnessing data librarianship for big data in academic libraries. *Middlebelt Journal of Library and Information Science*, 22(1), 48–59. https://www.researchgate.net/publication/387903140_HARNESSING_DATA_LIBRARIANSHIP_FOR_BIG_DATA_IN_ACADEMIC_LIBRARIES_DR_SHUAIB_AGBOOLA_OLARONGBE_Harnessing_Data_Librarianship_for_Big_Data_in_Academic
- Asmaraningsih, R., Rahmadanita, A., & Hidayat, E. (2024). The utilization of big data in university libraries: a bibliometric analysis. *Indonesian Journal of Librarianship*, 5(1), 45–60. <https://doi.org/10.33701/ijolib.v5i1.4061>
- De Mauro, A., Greco, M., & Grimaldi, M. (2016). A Formal definition of Big Data based on its essential features. *Library Review*, 65(3), 122–135. <https://doi.org/10.1108/LR-06-2015-0061>
- Garoufallou, E., & Gaitanou, P. (2021). Big Data: Opportunities and Challenges in Libraries, a Systematic Literature Review. *College & Research Libraries*, 82(3), 410–435. <https://doi.org/10.5860/crl.82.3.410>
- Hakami, T. A., Alginahi, Y. M., & Sabri, O. (2025). Exploring the evolution of Big Data technologies: A systematic literature review of trends, challenges, and future directions. *Future Internet*, 17(9), 427. <https://doi.org/10.3390/fi17090427>
- Хао, В. (2017). Personalized information service system of a library under the big data environment. *Agro Food Industry Hi-Tech*, 28(1), 1701–1704. <https://www.researchgate.net>

net/publication/318680926_Personalized_information_service_system_of_a_library_under_the_big_data_environment

- Huwe, T. K. (2014). Big Data and the Library: A Natural Fit. *Computers in Libraries*, 34(2), 17–18.
- Kunanets, N., Demchuk, N., & Kvikvinia, A. (2025). Principles, priorities and features of information and analytical activities of a modern library. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 18–30. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2025.351518>
- Salman, M. S., Abdullah, M. K. J., & Sahid, S. N. Z. (2020). Big data analytic concepts in libraries: A systematic literature review. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 9(2), 345–362. <http://dx.doi.org/10.6007/IJARPED/v9-i2/7381>
- Schroeck, M., Shockley, R., Smart, J., Romero-Morales, D., & Tufano, P. (2012). *Analytics: The real-world use of big data: How innovative enterprises extract value from uncertain data*. IBM Global Services. https://www.researchgate.net/publication/315786855_Analytics_the_real-world_use_of_big_data_How_innovative_enterprises_extract_value_from_uncertain_data_Executive_Report

REFERENCES

- Ajani, F. O., Olarongbe, S. A., Sulyman, A. S., & Isiaka A. O. (2024). Harnessing data librarianship for Big Data in academic libraries. *Middlebelt Journal of Library and Information Science*, 22(1), 48–59. https://www.researchgate.net/publication/387903140_HARNESSING_DATA_LIBRARIANSHIP_FOR_BIG_DATA_IN_ACADEMIC_LIBRARIES_DR_SHUAIB_AGBOOLA_OLARONGBE_Harnessing_Data_Librarianship_for_Big_Data_in_Academic [in English].
- Asmaraningsih, R., Rahmadanita, A., & Hidayat, E. (2024). The utilization of Big Data in university libraries: a bibliometric analysis. *Indonesian Journal of Librarianship*, 5(1), 45–60. <https://doi.org/10.33701/ijolib.v5i1.4061> [in English].
- Boiko, L., & Kravets, L. (2025). Funktsii ukrainiskoi biblioteki tsyfrovoy doby [Functions of the Ukrainian library in the digital epoch]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 16, 10–22. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.16.2025.348045> [in Ukrainian].
- Bondar, I. V. (2023). Intehratsiia elektronnykh resursiv u bibliotechnomu seredovyshchi zakladu vyshchoi osvity: perevahy ta vyklyky [Integration of electronic resources in library environment of higher education institutions: Advantages and challenges]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 102–108. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2023.284673> [in Ukrainian].
- De Mauro, A., Greco, M., & Grimaldi, M. (2016). A formal definition of Big Data based on its essential features. *Library Review*, 65(3), 122–135. <https://doi.org/10.1108/LR-06-2015-0061> [in English].
- Garoufallou, E., & Gaitanou, P. (2021). Big Data: Opportunities and challenges in libraries, a systematic literature review. *College & Research Libraries*, 82(3), 410–435. <https://doi.org/10.5860/crl.82.3.410> [in English].
- Hakami, T. A., Alginahi, Y. M., & Sabri, O. (2025). Exploring the evolution of Big Data technologies: A systematic literature review of trends, challenges, and future directions. *Future Internet*, 17(9), 427. <https://doi.org/10.3390/fi17090427> [in English].
- Hao, W. (2017). Personalized information service system of a library under the Big Data environment. *Agro Food Industry Hi-Tech*, 28(1), 1701–1704. https://www.researchgate.net/publication/318680926_Personalized_information_service_system_of_a_library_under_the_big_data_environment [in English].
- Huwe, T. K. (2014). Big Data and the library: A natural fit. *Computers in Libraries*, 34(2), 17–18 [in English].

- Ilhanaieva, V. O., & Kolesnykova, T. O. (Eds.). (2016). *Universytetska biblioteka: nova sfera informatsiinoi vzaemodii* [University library: A new sphere of information interaction]. Dnipro National University of Railway Transport named after Academician V. Lazarian [in Ukrainian].
- Ivashkevych, O. V. (2021). Tsyfrova transformatsiia bibliotek Ukrainy: sohodennia ta perspektyvy [Digital transformation (digitalization) of libraries in Ukraine: Current state and perspectives]. *Library science. Record Studies. Informology*, 2, 50–56. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2021.238782> [in Ukrainian].
- Kopaniava, V. O. (2020). *Biblioteka v seredovishchi tsyfrovoi nauky: systemno-intehratsiina vzaemodiia* [Library in the environment of digital science: System-integration interaction] (O. S. Onyshchenko, Ed.). Lira-K. https://www.researchgate.net/publication/365172535_Biblioteka_v_seredovisi_cifrovoi_nauki_sistemno-integracijna_vzaemodia_monografia [in Ukrainian].
- Kulish, Yu. (2023). Osoblyvosti tsyfrovoho seredovishcha universytetskykh bibliotek na suchasnomu etapi [Peculiarities of the digital environment of the university libraries on the modern stage]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 11, 10–20. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282651> [in Ukrainian].
- Kunanets, N., Demchuk, N., & Kvikvinia, A. (2025). Principles, priorities and features of information and analytical activities of a modern library. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 18–30. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2025.351518> [in English].
- Kunanets, N., Lypak, H., & Zholna, D. (2024). Virtualna realnist u bibliotekakh: analiz mozhlyvostei ta vyklykiv [Virtual reality in libraries: Analysis of opportunities and challenges]. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, 65, 83–95. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.065.06> [in Ukrainian].
- Morhun, A. (2026). Tsyfrova transformatsiia analityko-syntetychnoi obrobky informatsii u profesiinii pidhotovtsi fakhivtsiv bibliotechnoi, informatsiinoi ta arkhivnoi spravy [Digital transformation of analytical and synthetic information processing in the professional training of library, information and archival science specialists]. *Academic Notes. Series: Pedagogical Sciences*, 222, 67–72. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2026-1-222-67-72> [in Ukrainian].
- Salman, M. S., Abdullah, M. K. J., & Sahid, S. N. Z. (2020). Big Data analytic concepts in libraries: A systematic literature review. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 9(2), 345–362. <http://dx.doi.org/10.6007/IJARPEd/v9-i2/7381> [in English].
- Schroek, M., Shockey, R., Smart, J., Romero-Morales, D., & Tufano, P. (2012). *Analytics: The real-world use of Big Data: How innovative enterprises extract value from uncertain data*. IBM Global Services. https://www.researchgate.net/publication/315786855_Analytics_the_real-world_use_of_big_data_How_innovative_enterprises_extract_value_from_uncertain_data_Executive_Report [in English].
- Serbin, O., & Yaroshenko, T. (2022). Informatsiino-analitychni tsentry universytetiv ta bibliotek: vyklyky chasu [Information and analytical centers of universities and libraries: Challenges of time]. *Ukrainian Information Space*, 2(10), 293–312. <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.270017> [in Ukrainian].

UDC 021:[004:001.102:005.3]:[303.442.3:004.6

Volodymyr Varenko,
*PhD in Education, Associate Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: varenko_v@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-6528-5604*

Valeriy Kushnaryov,
*PhD in Cultural Studies, Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: VKusnarov@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-3037-1841*

Vladyslav Kasian,
*PhD in Philosophy, Associate Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: kasjanvv@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0539-4531*

BIG DATA ANALYTICS IN THE LIBRARY ENVIRONMENT

The aim of the article is to study and characterise the role of Big Data analytics in the digitalisation of library processes, in particular, personalisation of services, demand forecasting, and resource optimisation.

Research methods. This study uses general scientific (review, analysis/synthesis, system approach, comparative analysis, generalisation) and special (analytical, source search, library science) methods.

The scientific novelty of this research grounds on systematising and generalising basic and new knowledge about the use of Big Data analytics in the practice of library activities from the point of view of the present and the perspectives for their development within the framework of one study.

Main conclusions. The potential of Big Data analytics in the digitalisation of library processes, in particular, personalisation of services, demand forecasting and resource optimisation, is analysed. It is noted that the use of Big Data technologies transforms libraries from traditional information repositories into analytical knowledge centres capable of predicting user needs and supporting data-driven management decisions. The digitisation of libraries forms new data sets. Electronic catalogues, repositories, electronic issuance systems, web analytics, user activity in digital services create large volumes of structured and unstructured data that require modern processing tools. Big Data improves the quality of library services. Analysis of user behaviour allows to personalise recommendations, optimise the acquisition of funds, improve navigation of electronic resources and predict demand for information products. Analytics contributes to effective library management. Visualisation, predictive analytics and performance monitoring tools provide soundness of strategic planning, resource allocation and performance assessment. In the library environment, Big Data analytics is not just a technological innovation, but also a tool for the strategic transformation of libraries into modern information and analytical centres. Its implementation contributes to increasing the efficiency of management, the quality of user service, the competitiveness of libraries in the digital society.

Keywords: Big Data analytics; library; library environment; digitalisation of library processes; digital tools; information process; information and analytical centres.

Надійшла 23.02.2026

Прийнята 02.04.2026

Стаття була вперше опублікована онлайн 22.05.2026

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

УДК 021:316.77:004-048.62:[008:719
DOI: 10.31866/2616-7654.17.2026.361597

БІБЛІОТЕКА У СИСТЕМІ ЦИФРОВОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

*Вячеслав Мамон,
аспірант,
Харківська державна академія культури
(Харків, Україна)
e-mail: asp_mamon_viacheslav@xdak.ukr.education
ORCID ID: 0009-0003-6467-0505*

Для цитування:

Мамон, В. (2026). Бібліотека у системі цифрової репрезентації культурної спадщини. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 17, 53–63. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.17.2026.361597>

Метою статті є визначення структурних складових системи цифрової репрезентації культурної спадщини та з'ясування ролі бібліотек як суб'єктів цієї діяльності. Дослідження зосереджене на аналізі взаємодії між об'єктами культурної спадщини, інституціями-репрезентаторами, фахівцями, технологічною інфраструктурою, функціональними процесами й користувачами, які у сукупності формують цілісну систему цифрової репрезентації культурної пам'яті.

Методи дослідження втілені через системний підхід, реалізований через структурно-функціональний аналіз взаємозв'язків між елементами системи. Використано міждисциплінарні методи інформаційних наук і цифрової гуманітаристики, а також результати міжнародних досліджень ефективності цифрових бібліотек, положення теорії інтероперабельності даних і аналіз практик цифровізації в бібліотеках України, що дозволило поєднати технологічний та соціокультурний виміри цифрової репрезентації.

Наукова новизна полягає в уточненні складу системи цифрової репрезентації культурної спадщини та обґрунтуванні ролі бібліотеки як координуючого суб'єкта, що узгоджує діяльність інституцій, фахівців, інфраструктурні рішення і функціональні процеси. Запропоновано узагальнювальну модель системи, яка відображає не перелік компонентів, а характер їхньої взаємодії в умовах зростання вимог до якості даних, відкритості та інтероперабельності.

Основні висновки. Доведено, що бібліотеки посідають ключове місце в системі цифрової репрезентації культурної спадщини завдяки поєднанню організаційних, методичних і комунікаційних функцій. Вони забезпечують координацію процесів оцифрування, опису, доступу та збереження цифрових ресурсів, сприяють формуванню цифрових компетентностей користувачів і підтримують інтеграцію національних ресурсів у міжнародний інформаційний простір. Подальший розвиток системи пов'язаний зі зміцненням національної цифрової інфраструктури та узгодженням практик опису і репрезентації з європейськими моделями.

Ключові слова: бібліотека; цифрова репрезентація; культурна спадщина; цифрові ресурси; цифрові колекції; медіаплатформа.

ВСТУП

Культурна спадщина є основою національної ідентичності та одним із найважливіших чинників культурного й освітнього розвитку суспільства. Вона формує уявлення про історію та цінності, визначає світоглядні орієнтири, наводить місток між минулим і майбутнім. У сучасних умовах цифрової цивілізації формується система збереження та репрезентації культурної спадщини, яка набуває особливої актуальності як у глобальному, так і в українському інформаційному просторі.

Традиційно бібліотеки, архіви й музеї були сховищами, де зберігалися документи, книги та інші джерела культури. Сьогодні вони перетворюються на активних учасників глобального цифрового простору. Цифрова репрезентація відкриває можливості для вільного доступу до колекцій, їх інтеграції у міжнародні бази даних, використання у наукових дослідженнях і в освітньому процесі. Вона створює новий формат спілкування людини з культурою – через електронні ресурси, цифрові виставки, інтерактивні сервіси.

Водночас цифровізація культурної спадщини – це не лише технологічний процес. Це виклик, який вимагає осмислення ролі бібліотек у суспільстві, визначення нових функцій у сфері культурної дипломатії, освіти та безпеки. Цифрові ресурси стають не просто інформаційними сховищами, а й інструментами формування стійкості до дезінформації, засобами популяризації національної культури у світі, платформами для міжкультурного діалогу.

Для України ця проблема є особливо значущою. З одного боку, необхідно захистити культурну спадщину від фізичних втрат, зумовлених війною та іншими загрозами. З іншого – важливо інтегрувати її у світовий цифровий простір, забезпечити доступність для громадян і міжнародної спільноти, зробити видимою у глобальному інформаційному середовищі. Саме бібліотеки мають стати провідниками цього процесу, адже вони поєднують культурну традицію, наукову системність і сучасні технології.

Таким чином, проблема цифрової репрезентації культурної спадщини полягає у створенні системи, що забезпечить її збереження, доступність і розвиток, а також зробить бібліотеки ключовими агентами інтеграції України у світовий культурний та освітній простір.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Проблематика цифрової репрезентації культурної спадщини віддзеркалюється у працях українських та зарубіжних дослідників, які відтворюють різні наукові підходи або окремі складники цієї системи.

Трансформацію бібліотек у цифрову добу досліджено О. Мар'їною (2017), яка обґрунтовує перехід від традиційної до медіаплатформної моделі діяльності. Науковиця вважає, що «перехід до цифрової епохи, до нових, ширших можливостей реалізації бібліотечних установ у електронному технологічному середовищі відбувається насамперед через інтеграцію бібліотечного виробництва до електронного медіасередовища та актуалізацію ресурсної бази бібліотечної галузі в контексті гуманізації суспільного життя» (с. 44). Це твердження дає підстави розглядати цифрову трансформацію бібліотек не лише як технологічне оновлення, а як зміну логіки їхнього функціонування, у якій медіаплатформність стає інструментом розширення культурної та суспільної ролі бібліотек. Цифрова присутність бібліотек у глобальному

вебсередовищі, вебметричні показники діяльності національних бібліотек та розвиток їхньої онлайн-репутації розглянуті колективом авторів у роботі *Webometric Analysis of National Libraries Websites*. Автори аналізують показники прямого та реферального трафіку, позиції вебсайтів у категоріях і рейтингах, дані пошукових систем і соціальних медіа та поведінкові характеристики користувачів. Дослідники вважають, що «дані про прямий та реферальний трафік, позицію вебсайту в категоріях і рейтингах, пошукових системах та соціальних медіа свідчать про успішну інтеграцію бібліотечного контенту у вебсередовище» (переклад автора). Таке трактування вебметричних показників дає змогу розглядати цифрову присутність бібліотек не лише як показник технічної активності, а як індикатор їхньої реальної залученості у глобальні комунікаційні процеси (Davydova et al., 2020, p. 175).

Існуючі моделі цифрової репрезентації документної спадщини розглянуті М. Шевченко (2022), яка пропонує класифікацію проєктів оцифрування за масштабами їх реалізації – від локальних цифрових колекцій до інтегрованих міжнародних ресурсів. Авторка зазначає, що «аналіз проєктів оцифрування бібліотек України дає змогу класифікувати їх за масштабами реалізації на локальні, регіональні, національні, міждержавні та світові» (с. 120–121). Узагальнюючи ці підходи, зазначимо, що така багаторівнева класифікація дозволяє точніше окреслити місце українських бібліотек у цифровому середовищі та показує, як різні масштаби проєктів формують різні моделі репрезентації спадщини.

Культурологічний аспект проблеми розкриває Т. Горбул (2024), який інтерпретує діджиталізацію культурної спадщини як чинник міжкультурного діалогу, інтеграції України в європейський простір та збереження ідентичності у глобалізованому середовищі (с. 144–145). Галузевий аспект цифрової репрезентації документної спадщини розкрито у дослідженні колективу авторів, в якому проаналізовано представлення правових ресурсів у цифрових бібліотечних колекціях та підкреслено їх значення для збереження історико-культурної спадщини (Polovynchuk et al., 2022, pp. 31–32).

Кадрово-компетентнісний компонент цифрової репрезентації описує І. Лобузин (2019), акцентуючи, що на старті цифрових робіт вирішальним є «формування цифрових об'єктів і метаданих до них (адміністративних, описових, структурних та технічних)» (с. 19). Це означає, що якість цифрових ресурсів залежить не лише від інституцій і платформ, а й від фахівців, які виконують оцифрування та опис і забезпечують повноту метаданих.

У воєнному контексті важливим є дослідження, де доведено роль цифрової спадщини у збереженні культурної пам'яті та протидії дезінформації (Siliutina et al., 2024, p. 263). Авторка акцентує увагу на важливості генерації власних баз даних, здатних забезпечити оперативний доступ до достовірних історичних джерел.

Цифрову репрезентацію архівної спадщини аналізує А. Хромов (2020), який зауважує на проблемі недостатнього представлення українських установ у європейських цифрових проєктах. Дослідник підкреслює, що таке розміщення архівних матеріалів у міжнародному вебсередовищі є необхідним для інформування європейської аудиторії про «тяглість державницьких традицій» та для інтеграції українських документальних ресурсів у загальноєвропейський простір знань (с. 11).

На міжнародному рівні методологічні підходи до оцінювання цифрових репрезентацій культурної спадщини узагальнено в аналітичній праці А. Шірі та Е. Вілла-

нуевої (Villanueva & Shiri, 2021), які, підсумовуючи результати системного огляду 59 досліджень, підкреслюють наявність суттєвих прогалин у науковому дискурсі: «Хоча всі дослідження, включені до цієї статті, були корисними..., вони також висвітлили недоліки сучасної оціночної літератури у сфері цифрових бібліотек культурної спадщини» (переклад автора) (р. 326). Науковці виділяють три основні напрями оцінювання цифрових бібліотек і архівів культурної спадщини: користувачький, інтерфейсний і системний. У корпусі 59 досліджень домінує користувачький напрям (52), тоді як інтерфейсний і системний представлені майже однаково (26 і 27 відповідно). На думку авторів, ця типологія допомагає побачити дисбаланс між переважанням користувачьких оцінювань і меншою увагою до інтерфейсного та системного вимірів, а отже – окреслює напрями, що потребують додаткового опрацювання. Також помітний внесок у дослідження теоретичних питань цифрової репрезентації культурної спадщини робить Д. Ойган разом із співавторами, підкреслюючи значення цифрової грамотності щодо Wikidata для модернізації бібліотечних практик (Ouyghan et al., 2025). Питання креативної репрезентації культурної спадщини через відкриті дані розкривають Т. Сант і Е. Табоне (Sant & Tabone, 2024), акцентуючи на інноваційних можливостях цифрової інтерпретації спадщини в сучасних культурних інфраструктурах (рр. 379–381).

Мета статті – визначити складові системи цифрової репрезентації культурної спадщини і роль бібліотек як суб'єктів цієї діяльності.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження цифрової репрезентації культурної спадщини перебуває на перетині кількох наукових напрямів: бібліотекознавства, культурології, інформаційних наук та цифрової гуманітаристики. Це зумовлює необхідність опори на міждисциплінарні підходи та методологічні рамки, які враховують як технологічні, так і культурологічні аспекти.

Використано принципи системного підходу, структурно-функціонального аналізу та концепції інтероперабельності даних. Системний підхід реалізовано через виокремлення ключових компонентів цифрової репрезентації та аналіз їх взаємодії. У фокусі – зв'язки між інституціями, фахівцями, інфраструктурою, процесами й користувачами. Вони визначають якість і доступність цифрових об'єктів. Це дозволяє обґрунтувати роль бібліотеки як координатора процесів опису, доступу та довготривалого збереження. Ураховано результати узагальнюючих оглядів, які демонструють методологічну різноманітність оцінки цифрових бібліотек і архівів: від бібліометрії та лог-аналізу до UX-метрик і якісних інтерв'ю. Це дозволяє поєднувати технічні виміри (стандарты, архітектура даних, інтегрованість) із соціокультурними (відповідність цінностям, інклюзія, залучення спільнот).

Для нашого дослідження це означає, що бібліотеки як суб'єкти цифрової репрезентації культурної спадщини мають оцінювати не лише технічні характеристики (інтерфейс, доступність, інтероперабельність), а й культурний вимір – відповідність мовному, соціальному та ціннісному контексту, залучення локальних спільнот, інклюзивність даних. Саме поєднання цих вимірів забезпечує репрезентативність і сталість цифрових ресурсів.

Таким чином, методологічною основою статті є міждисциплінарний підхід, що інтегрує бібліотекознавчі та культурологічні концепти, а також сучасні моделі

оцінювання цифрових бібліотек культурної спадщини. Це дозволяє аналізувати як сучасні практики цифровізації в Україні, так і перспективи їх інтеграції у європейський цифровий простір.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Першу складову системи цифрової репрезентації культурної спадщини в Україні становлять різноманітні об'єкти культурної спадщини – книги, рукописи, архівні матеріали, твори мистецтва, фотографії, аудіовізуальні джерела, цифрові артефакти й матеріальні пам'ятки. Саме вони визначають зміст цифрових ресурсів і водночас ставлять вимоги до їхнього оцифрування, опису та довготривалого збереження. На відміну від країн Європейського Союзу, де ще у 2000-х роках цифровізація культурної спадщини була визначена стратегічним пріоритетом на національному рівні, український контекст тривалий час залишався фрагментарним, побудованим на окремих проектних ініціативах.

Ситуація докорінно змінилася після 2022 року, коли цифрова репрезентація матеріальних та нематеріальних об'єктів культурної спадщини набула передусім безпекового значення. У воєнних умовах цифрові копії виконують критичні функції: вони забезпечують культурні артефакти від фізичного знищення, документують культурні втрати, зберігають докази злочинів щодо культурної спадщини та підтримують тяглість історичної пам'яті навіть за умов повної втрати оригіналів (Горбул, 2024, с. 186–188; Siliutina et al., 2024, р. 263). Таким чином, саме об'єкти культурної спадщини стають точкою відліку всієї системи: вони визначають потребу в цифровізації, задають вимоги до технологій та стандартизації і формують зміст культурної пам'яті, доступної у цифровому форматі.

Наступну складову становлять інституції-репрезентатори, які виступають суб'єктами цифрової репрезентації: бібліотеки, архіви, музеї, Книжкова палата, науково-дослідні інститути, університетські центри цифрових гуманітарних наук, а також міжнародні організації й агрегатори даних. Українські бібліотеки у сучасній цифровій екосистемі вже не позиціонуються як установи, що виконують лише технічні операції з оцифрування. Вони дедалі більше виступають інституціями інтерпретації, комунікації та освітньо-наукової інтеграції цифрових матеріалів. Це відповідає концепції трансформації бібліотек від традиційної моделі інформаційного виробництва до медіаплатформної логіки діяльності, у межах якої бібліотека стає виробником контенту, цифровим комунікатором і провайдером культурної дипломатії (Мар'їна, 2017, с. 191–192, 267). Аналіз глобального рейтингу 136 світових бібліотек демонструє, що книгозбірні активно входять у глобальне вебсередовище, формують онлайн-репутацію, взаємодіють з аудиторіями через цифрові сервіси та забезпечують нові моделі доступу до культурної спадщини (Davudova et al., 2020, pp. 174–175). У цьому процесі бібліотека є координатором, який узгоджує опис, доступ і збереження цифрових ресурсів між учасниками системи.

У воєнному контексті роль бібліотек як інституцій-репрезентаторів цифрової репрезентації культурної спадщини суттєво посилилася: вони забезпечують резервне копіювання цифрових ресурсів, публічну верифікацію джерел, співпрацю з міжнародними партнерами та підтримання культурної безпеки. Саме бібліотеки в Україні стали ядром цифрового збереження під час агресії – інституціями, здатними підтримувати глобальну видимість української культурної ідентичності.

Окремим компонентом системи цифрової репрезентації є фахівці, які забезпечують перетворення об'єкта культурної спадщини на керований цифровий ресурс. Їхня діяльність охоплює не тільки технічне створення файлу, а й формування опису та службових характеристик, без яких цифровий об'єкт не може бути інтегрований у колекцію та підтримуваний у часі (Лобузін, 2019, с. 19). Саме на цьому рівні закладаються відтворюваність опису, інтеоперабельність і передумови довготривалого збереження. Тому фахівці в системі виступають не «додатком» до інституцій, а умовою якості цифрової репрезентації: від їхніх рішень залежить, чи стане цифровий об'єкт придатним для надійного доступу, повторного використання та збереження.

Технічним фундаментом системи є її технологічна інфраструктура, яка охоплює процеси сканування, створення цифрових копій, 3D-моделювання, електронні каталоги, цифрові репозитарії, бази даних, вебплатформи, системи пошуку, мультимедійні засоби та інструменти структурування даних. Аналіз цифрової поведінки користувачів на основі даних світових бібліотек показує, що технології впливають на способи доступу до документованої спадщини: пошукові механізми, прямий трафік, реферальні джерела й соціальні канали формують нові моделі взаємодії із цифровими ресурсами, що виводить інфраструктуру за межі суто технічного забезпечення (Davydova et al., 2020, pp. 174–175).

Європейські програми цифрової культури вимагають від національних інституцій використання інтеоперабельних форматів (EDM, IIIF), агрегаторної інфраструктури, семантичної сумісності та якісних метаданих (European Commission, 2020, pp. 32–33). Технологічна інфраструктура охоплює і професійні компетентності: робота зі структурованими даними, зокрема з Wikidata, дедалі частіше розглядається як базова вимога для підтримки відкритої науки й інтеграції у глобальні інформаційні мережі (Oyighan et al., 2025). Водночас брак національної інфраструктури для агрегування даних, відсутність єдиного узгодженого механізму інтеграції та передавання метаданих до Europeana або Archives Portal Europe, неузгодженість стандартів і правил опису (форматів та заповнення метаданих) та нерівномірність цифрових компетентностей фахівців і робочих команд між установами залишаються головними бар'єрами інфраструктурного розвитку (Шевченко, 2022, с. 112–118; Хромов, 2020, с. 11).

Операційне ядро системи цифрової репрезентації становлять функціональні процеси, поєднуючи технічні, методологічні та соціокультурні аспекти. Вони охоплюють оцифрування, що включає сканування, фотофіксацію та 3D-моделювання; формування метаданих, класифікацію, стандартизацію і каталогізацію; забезпечення довготривалого збереження та архівування цифрових ресурсів у репозитаріях; репрезентацію матеріалів через сайти, каталоги, цифрові бібліотеки й агрегатори; механізми популяризації, міжкультурного діалогу й культурної дипломатії; а також освітню складову, пов'язану з розвитком цифрових навичок і методичною підтримкою користувачів.

Діджиталізація культурної спадщини водночас стає засобом інтеграції України в європейський культурний простір і каналом міжкультурної комунікації (Горбул, 2024, с. 135–136). У воєнних умовах функціональні процеси набули додаткового значення, перетворившись на інструмент документування руйнувань,

збереження доказових матеріалів та підтримання тягlosti культурної пам'яті (Siliutina et al., 2024, pp. 263–267).

Освітні практики відіграють окрему й особливо важливу роль у структурі функціональних процесів. Бібліотеки закладів вищої освіти формують навчальні траєкторії, що охоплюють шлях від базової інформаційної грамотності до складних компетентностей роботи з даними, цифрової етики, авторського права, інтеперабельності та стійкості до дезінформації (Siliutina et al., 2024, p. 263).

Міжнародні моделі цифрової кураторської діяльності демонструють потенціал структурованих даних та візуалізацій: вони дозволяють виявляти приховані зв'язки між об'єктами культурної спадщини, створювати нові інтерпретації колекцій та розширювати дослідницькі практики (Sant & Tabone, 2024, pp. 379–381, 389). Узагальнений аналіз 59 наукових досліджень у сфері цифрових бібліотек підтверджує, що сучасна оцінка цифрових ресурсів дедалі більше тяжіє до користувачко-орієнтованих підходів – юзабіліті-тестування, вивчення досвіду взаємодії та змішаних методів, які дозволяють враховувати не лише технічну ефективність, а й культурну та освітню значущість цифрових сервісів (Villanueva & Shiri, 2021, pp. 317–320).

Ще однією складовою системи цифрової репрезентації є користувачі – науковці, дослідники, викладачі, студенти, працівники культурних установ і широка громадськість. Саме вони визначають попит на цифрові ресурси, формують критерії оцінювання якості, задають вимоги до інтерфейсів, відкритості і зручності використання, а також до інтеграції національних колекцій у глобальні інформаційні системи.

Для користувачів цифрова репрезентація культурної спадщини є засобом доступу незалежно від місця проживання, інституційної приналежності або фізичних обмежень. У цьому сенсі цифрова спадщина виконує соціальну й демократизуючу функцію, забезпечуючи рівний доступ до знань і культурної пам'яті.

Таким чином, цифрова репрезентація культурної спадщини в Україні – це система, що включає об'єкти культурної спадщини, інституції-репрезентатори, інфраструктуру, процеси й користувачів і водночас виконує завдання збереження культурної пам'яті, підтримання культурної безпеки, забезпечення міжнародної інтеграції, розвитку освіти та досліджень. Її подальший розвиток потребує комплексної стратегії, узгоджених стандартів, стабільної інфраструктури та професійної підготовки фахівців.

Узагальнення наведеного аналізу дає змогу подати систему цифрової репрезентації культурної спадщини як сукупність взаємопов'язаних елементів, що функціонують не ізольовано, а у постійній взаємодії. Для наочного відображення цих зв'язків запропоновано схему (рис. 1), яка синтезує описані компоненти та їхні взаємозалежності.

Схема демонструє, як об'єкти культурної спадщини через діяльність інституцій-репрезентаторів і фахівців залучаються до функціональних процесів, реалізованих на основі технологічної інфраструктури, та спрямовуються до користувачів. Така візуалізація дозволяє показати системний характер цифрової репрезентації і координувальну роль бібліотеки в узгодженні цих зв'язків, а також зворотний зв'язок користувачів з інституціями.

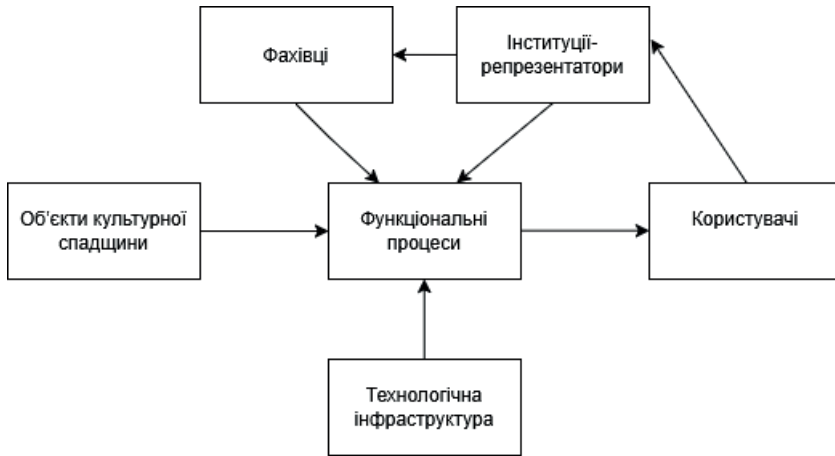

Рисунок 1. Схема системи цифрової репрезентації культурної спадщини

Джерело: авторська розробка

ВИСНОВКИ

Дослідження показало, що система цифрової репрезентації культурної спадщини складається із шести ключових елементів: об'єктів культурної спадщини, інституцій-репрезентаторів, фахівців, технологічної інфраструктури, функціональних процесів і користувачів. У цій системі бібліотеки посідають центральне місце, оскільки поєднують збереження, опис, інтерпретацію і поширення культурних ресурсів у цифровому середовищі та координують роботу фахівців, які забезпечують створення і підтримання цифрових ресурсів.

Бібліотеки виступають не тільки технічними виконавцями процесу оцифрування, але й інституціями, які забезпечують системність даних, підтримують інтегрованість, організують доступ та гарантують якість цифрових ресурсів. Вони виконують методичну і освітню роль, формуючи цифрові компетентності користувачів, підтримуючи навчальні програми з інформаційної грамотності та digital humanities. Як комунікаційні центри бібліотеки забезпечують соціокультурну взаємодію, сприяють інтерпретації колекцій, популяризації культурної спадщини та розвитку культурної дипломатії.

З'ясовано, що бібліотеки в сучасному цифровому середовищі трансформуються у багатофункціональні медіаплатформи, здатні інтегрувати українські культурні ресурси у глобальні цифрові екосистеми та забезпечувати їхню видимість, доступність і аналітичну цінність. Подальший успіх цифрової репрезентації залежить від розвитку інфраструктурних рішень, узгодження стандартів та підвищення фахових компетентностей, але саме бібліотеки залишаються інституціями, здатними забезпечити сталість, відкритість і розвиток цифрової культурної пам'яті. Бібліотеки постають активними агентами цифрових трансформацій і важливими інтеграторами української культурної спадщини у сучасний інформаційно-культурний простір.

Подальше вивчення теми потребує поглибленого аналізу національної інф-

раструктури передачі та агрегування цифрових даних, зокрема механізмів її узгодження з європейськими моделями інтеперабельності. Перспективним також є дослідження практик використання структурованих даних у бібліотеках та впливу цих практик на видимість української спадщини у глобальних інформаційних системах. На окрему увагу заслуговують питання довготривалого збереження цифрових ресурсів, оцінювання якості метаданих, а також користувацькі моделі взаємодії із цифровими колекціями в умовах зростаючої ролі відкритих даних і цифрової освіти.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Горбул, Т. О. (2024). *Діджиталізація культурної спадщини в контексті соціокультурних трансформацій XXI століття* [Дисертація доктора філософії, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв]. <https://elib.nakkim.edu.ua/handle/123456789/5483>
- Лобузін, І. В. (2019). Цифрові бібліотекарі доби е-науки та семантичних веб-технологій. *Бібліотечний вісник*, 6(254), 18–24.
- Мар'їна, О. Ю. (2017). *Бібліотека в цифровому просторі*. Харківська державна академія культури.
- Хромов, А. (2020). Портал «Архіви Європи» та репрезентація України в європейському просторі оцифрованого культурного надбання. *Архіви України*, 2(323), 7–16. <https://doi.org/10.47315/archives2020.323.007>
- Шевченко, М. О. (2022). *Оцифрування фондів бібліотек України* [Дисертація доктора філософії, Харківська державна академія культури]. https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/specrada/specrada/Shevchenko/disShevchenko.pdf
- Davydova, I., Marina, O., Marin, S., & Peleshchyshyn, A. (2020, May 21). Webometric analysis of national libraries websites. In S. Fedushko & T. O. Edoh (Eds.), *Control, optimisation and analytical processing of social networks (COAPSN 2020)* [Workshop proceedings] (pp. 165–176). Lviv Polytechnic National University. <https://ceur-ws.org/Vol-2616/paper14.pdf>
- European Commission. (2020). *Europeana strategy 2020–2025: Empowering digital change*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2759/524581>
- Oyighan, D., Oladokun, B. D., & Ogwula, J. A. (2025). Capacitating librarians with Wikidata literacy for managing Wikipedia information resources: Implications to libraries. *Management (Montevideo)*, 3, 146. <https://doi.org/10.62486/agma2025146>
- Polovynchuk, Y. M., Bondarenko, V. I., Matviichuk, L. O., & Strunhar, V. (2022). Legal resources of historical and cultural heritage: Presentation in library collections and their popularization. *University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings*, 7, 29–35. https://doi.org/10.15802/unilib/2022_270740
- Sant, T., & Tabone, E. (2024). Art through Wikidata: A Digital-Curation Perspective. *Mimesis Journal*, 13(2), 379–389. <https://doi.org/10.13135/2389-6086/10021>
- Siliutina, I., Tytar, O., Barbash, M., Petrenko, N., & Yepyk, L. (2024). Cultural preservation and digital heritage: challenges and opportunities. *Amazonia Investiga*, 13(75), 262–273. <https://doi.org/10.34069/AI/2024.75.03.22>
- Villanueva, E., & Shiri, A. (2021). Methodological diversity in the evaluation of cultural heritage digital libraries and archives: An analysis of frameworks and methods. *Canadian Journal of Information and Library Science*, 43(3), 316–342. <https://muse.jhu.edu/article/781390/pdf>

REFERENCES

- Davydova, I., Marina, O., Marin, S., & Peleshchyshyn, A. (2020, May 21). Webometric analysis of national libraries websites. In S. Fedushko & T. O. Edoh (Eds.), *Control, optimisation and analytical processing of social networks (COAPSN 2020)* [Workshop proceedings] (pp. 165–176). Lviv Polytechnic National University. <https://ceur-ws.org/Vol-2616/paper14.pdf> [in English].
- European Commission. (2020). *Europeana strategy 2020–2025: Empowering digital change*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2759/524581> [in English].
- Horbul, T. O. (2024). *Didzhitalizatsiia kulturnoi spadshchyny v konteksti sotsiokulturnykh transformatsii XXI stolittia* [Digitalization of cultural heritage in the context of sociocultural transformations of the 21st century] [PhD Dissertation, National Academy of Culture and Arts Management]. <https://elib.nakkim.edu.ua/handle/123456789/5483> [in Ukrainian].
- Khromov, A. (2020). Portal "Arkhivy Yevropy" ta reprezentatsiia Ukrainy v yevropeiskomu prostori otsyfrovanoho kulturnoho nadbannia [The portal "Archives of Europe" and representation of Ukraine in the European sphere of digital cultural heritage]. *Archives of Ukraine*, 2(323), 7–16. <https://doi.org/10.47315/archives2020.323.007> [in Ukrainian].
- Lobuzin, I. V. (2019). Tsyfrovi bibliotekari doby e-nauky ta semantychnykh veb-tekhnologii [Digital libraries of the age of e-science and semantic web technologies]. *Bibliotechnyi visnyk*, 6(254), 18–24 [in Ukrainian].
- Marina, O. Yu. (2017). *Biblioteka v tsyfrovomu prostori* [Library in the digital space]. Kharkiv State Academy of Culture [in Ukrainian].
- Oyighan, D., Oladokun, B. D., & Ogwula, J. A. (2025). Capacitating librarians with Wikidata literacy for managing Wikipedia information resources: Implications to libraries. *Management (Montevideo)*, 3, 146. <https://doi.org/10.62486/agma2025146> [in English].
- Polovynchuk, Y. M., Bondarenko, V. I., Matviichuk, L. O., & Strunhar, V. (2022). Legal resources of historical and cultural heritage: Presentation in library collections and their popularization. *University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings*, 7, 29–35. https://doi.org/10.15802/unilib/2022_270740 [in English].
- Sant, T., & Tabone, E. (2024). Art through Wikidata: A Digital-Curation Perspective. *Mimesis Journal*, 13(2), 379–389. <https://doi.org/10.13135/2389-6086/10021> [in English].
- Shevchenko, M. O. (2022). *Otsyfruvannia fondiv bibliotek Ukrainy* [Digitizing the library collections of Ukraine] [PhD Dissertation, Kharkiv State Academy of Culture]. https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/specrada/specrada/Shevchenko/disShevchenko.pdf [in Ukrainian].
- Siliutina, I., Tytar, O., Barbash, M., Petrenko, N., & Yepyk, L. (2024). Cultural preservation and digital heritage: challenges and opportunities. *Amazonia Investiga*, 13(75), 262–273. <https://doi.org/10.34069/AI/2024.75.03.22> [in English].
- Villanueva, E., & Shiri, A. (2021). Methodological diversity in the evaluation of cultural heritage digital libraries and archives: An analysis of frameworks and methods. *Canadian Journal of Information and Library Science*, 43(3), 316–342. <https://muse.jhu.edu/article/781390/pdf> [in English].

UDC 021:316.77:004-048.62:[008:719

Viacheslav Mamon,
PhD Student,
Kharkiv State Academy of Culture
(Kharkiv, Ukraine)
e-mail: asp_mamon_viacheslav@xdak.ukr.education
ORCID ID: 0009-0003-6467-0505

LIBRARY IN THE SYSTEM OF DIGITAL REPRESENTATION OF CULTURAL HERITAGE

The aim of the article is to define structural components of the system of digital representation of cultural heritage and to clarify the role of libraries as subjects of such activities. This study focuses on the analysis of interaction among cultural heritage objects, representative institutions, specialists, technological infrastructure, functional processes and users, which altogether form an integrated system of digital representation of cultural memory.

Research methods of this study are based on a system approach implemented via structural and functional analysis of relationships between the elements of this system. Drawn from information science and digital humanities, interdisciplinary methods are applied, along with the results of international studies on the effectiveness of digital libraries, principles of data interoperability theory and analysis of digitisation practices in Ukrainian libraries. Such a combination makes it possible to integrate technological and sociocultural dimensions of digital representation.

The scientific novelty grounds on the composition of the system of digital representation of cultural heritage and substantiating the role of libraries as a coordinating subject that aligns the activities of institutions, specialists, infrastructural solutions and functional processes. An integrative model of the system is offered, emphasising not a mere list of components but the nature of their interaction in the context of increasing demands for data quality, openness and interoperability.

Main conclusions. It is demonstrated that libraries have a dominant position within the system of digital representation of cultural heritage due to the combination of organisational, methodological and communication functions. They ensure coordination of digitisation, description, access and long-term preservation processes, as well as contribute to the development of users' digital competencies, support the integration of national resources into the international information space. Further development of the system depends on strengthening national digital infrastructure, aligning description and representation practices with European models.

Keywords: library; digital representation; cultural heritage; digital resources; digital collections; media platform.

Надійшла 25.11.2025

Прийнята 04.03.2026

Стаття була вперше опублікована онлайн 22.05.2026

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

УДК 021:316.77:[164.02:165.212]:[316.472.4:004.77
DOI: 10.31866/2616-7654.17.2026.361598

ВІЗУАЛЬНО-ТЕКСТОВІ ФОРМИ В КОМУНІКАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЯХ БІБЛІОТЕК У СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА

Тетяна Коржова,
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
доцентка кафедри інформаційної діяльності
та зв'язків з громадськістю,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: Ua.kiev.tania@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1292-3158

Для цитування:

Коржова, Т. (2026). Візуально-текстові форми в комунікаційних стратегіях бібліотек у соціальних медіа. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 17, 64–76. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.17.2026.361598>

Мета статті – проаналізувати використання емодзі, мемів та хештегів як новітніх візуально-текстових форм у комунікаційних стратегіях бібліотек у соціальних медіа, визначити їхні функції, а також оцінити їхній вплив на залучення аудиторії.

Методи дослідження. Для досягнення мети застосовано комплекс методів: аналіз наукової літератури із проблем бібліотечної комунікації в соціальних медіа і теорії візуальної комунікації, контент-аналіз публікацій українських бібліотек у Facebook та Instagram (2024–2025 рр.), метод типологізації, узагальнення і систематизація даних.

Наукова новизна полягає у тому, що вперше в українському бібліотекознавстві здійснено комплексний аналіз емодзі, мемів і хештегів як елементів візуальної мови цифрової комунікації бібліотек, визначено їхню роль у формуванні сучасного бібліотечного дискурсу та встановлено кореляцію між їх використанням і показниками залученості аудиторії.

Основні висновки. Актуальність дослідження зумовлена стрімким зростанням ролі візуальних форматів у комунікації з молодіжною аудиторією, а також необхідністю забезпечення рівного доступу до інформації для всіх груп користувачів відповідно до принципів соціальної справедливості та державної політики безбар'єрності. Дослідження засвідчує глибоку трансформацію комунікаційних стратегій бібліотек у соціальних медіа, що виявляється в активному засвоєнні емодзі, мемів і хештегів. Емодзі перетворилися на універсальний засіб емоційної пунктуації, що сприяє встановленню довірливих стосунків з аудиторією, особливо молодшою. Меми виконують функції трансляції культурних сенсів, гумору та соціальних коментарів, даючи змогу бібліотекам демонструвати розуміння актуальних культурних кодів. Хештеги стають стратегічним елементом контент-планування, що забезпечує видимість публікацій за межами підписної бази. Використання цих візуально-текстових форм позитивно корелює з рівнем залученості користувачів, що підтверджує доцільність їх інтеграції у бібліотечну комунікацію.

Ключові слова: бібліотечна комунікація; соціальні медіа; емодзі; меми; хештеги; контент-стратегія; візуальна мова.

ВСТУП

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства позначений глибокою трансформацією комунікаційних процесів, у якій соціальні медіа відіграють роль не просто технічних майданчиків для обміну повідомленнями, а важливих середовищ

формування нових культурних практик і мовних кодів. Для бібліотечних установ, які традиційно виконували функцію зберігачів і трансляторів знання, входження у простір соцмереж стало не лише способом розширення аудиторії, а й викликом, що потребує переосмислення усталених форм комунікації. У відповідь на запити цифрової доби бібліотеки дедалі активніше опановують новітні інструменти взаємодії, серед яких особливе місце посідають емодзі, меми, хештеги – елементи візуальної мови, що формують специфічний комунікаційний стиль сучасних соцмереж.

Емодзі (від яп. «зображення» + «символ») – графічні знаки, що передають емоції, предмети або ідеї у цифровій комунікації, виконуючи функції емпізи, модальності та компенсації невербальних сигналів. Меми – культурні одиниці, що поєднують візуальний і вербальний компоненти для трансляції гумору, іронії, соціальних коментарів; вони здатні швидко поширюватися в інтернет-середовищі та формувати спільні смисли. Хештеги – ключові слова або фрази, позначені символом #, які структурують контент у соціальних медіа, об'єднують публікації в тематичні кластери та підвищують їхню видимість. Попри різне походження та функції, ці елементи об'єднані спільним комунікаційним простором – соціальними медіа, де вони формують нову візуально-текстову мову.

Актуальність дослідження нових комунікаційних стратегій бібліотек у цифровому середовищі зумовлена кількома чинниками. По-перше, спостерігається стрімке зростання ролі візуальних та ігрових форматів у молодіжній аудиторії, що вимагає від бібліотек адаптації своїх повідомлень до нових мовних і стилістичних стандартів. Емодзі перетворилися на універсальний засіб передачі емоцій, меми стали носіями складних культурних сенсів і гумору, а хештеги виконують функцію навігації та об'єднання контенту в тематичні спільноти. Ігнорування цих інструментів призводить до втрати бібліотеками зв'язку з поколінням digital natives, для якого соціальні медіа є основним інформаційним середовищем. По-друге, не менш важливим аспектом є забезпечення доступності бібліотечного контенту в соціальних медіа для різних груп користувачів, зокрема людей з інвалідністю, літніх осіб, представників національних меншин. Питання інклюзивності цифрових комунікацій набуває особливої ваги в контексті реалізації державної політики щодо створення безбар'єрного середовища та утвердження принципів соціальної справедливості. Використання візуальних елементів, як-от емодзі або меми, без належного текстового супроводу створює додаткові бар'єри для людей із порушеннями зору чи когнітивними розладами, що потребує вироблення спеціальних підходів до публікації контенту.

В українському бібліотекознавстві питання використання соціальних медіа досліджуються переважно у прикладному ключі. Науковці зосереджуються на вивченні представленості бібліотек у різних соціальних мережах (Facebook, Instagram, YouTube), аналізують кількісні показники активності, описують інструменти популяризації бібліотечних послуг і фондів. Поза увагою залишаються глибинні культурно-комунікаційні аспекти цієї діяльності: не досліджено, як саме бібліотеки інтегрують емодзі та меми у свою комунікаційну стратегію, які сенси вони транслюють через ці візуальні елементи, наскільки усвідомленим є використання хештегів для структурування контенту та залучення цільових аудиторій. Не вистачає досліджень, присвячених проблемам доступності бібліотечного контенту в соціальних медіа, не розроблено методик оцінювання інклюзивності

бібліотечних комунікацій, не визначено критеріїв, яким має відповідати контент, щоб бути однаково зрозумілим і доступним для різних категорій користувачів. Такий стан наукової розробки проблеми створює розрив між реальною практикою бібліотек, які дедалі активніше використовують нові комунікаційні формати, та теоретичним осмисленням цих процесів, що унеможливило вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення ефективності бібліотечної присутності в соціальних медіа.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Проблематика використання соціальних медіа в діяльності бібліотечних установ поступово утверджується як самостійний напрям наукових студій, проте ступінь її розробленості залишається нерівномірним як у зарубіжному, так і в українському дискурсі. Теоретичне підґрунтя для розуміння ролі соціальних медіа як джерела дослідницької інформації закладають праці Л. Доскіч (2023), яка на основі аналізу зарубіжних і вітчизняних публікацій демонструє, що соціальні мережі дедалі більше стають не лише засобом комунікації, а й додатковим джерелом отримання інформації для різноманітних досліджень. Науковиця відстежує дві важливі тенденції: зростання ролі соціальних медіа як джерела інформації для практичного застосування в роботі та проведення досліджень, а також інтенсифікацію наукових публікацій, присвячених аналізу використання соціальних мереж у різних сферах, зокрема в освіті.

У власне бібліотекознавчому дискурсі вагоме значення мають напрацювання В. Струнгар (2015), яка запропонувала алгоритм роботи із соціальними медіа як джерелом бібліотекознавчих досліджень. Авторка наголошує, що інтерактивні медіа вже достатньо глибоко інтегровані у бібліотечну роботу, а бібліотечна аудиторія соціальних медіа, як користувачка, так і професійна, збільшується досить активно. Запропонована нею методика аналізу бібліотечних сторінок передбачає дослідження за двома напрямками: публікованого контенту та інтерактивності із виокремленням таких критеріїв, як репрезентативність, конвергентність, змістовність та інтенсивність зворотного зв'язку (Струнгар, 2015). Особливу цінність становить типологія публікацій за типом контенту (текстовий, мультимедійний, гіперпосилання) і за інформаційно-комунікаційною складовою (інформування, посередництво, продукування, акумуляція, комунікативність).

Окремий напрям досліджень становить вивчення емодзі як засобу цифрової комунікації. У зарубіжній науці ця проблематика розробляється досить ґрунтовно. Зокрема, дослідження З. Техреем та Ф. Пероно Каччафоко, опубліковане 2026 р., аналізує вплив інтенсивності використання емодзі на міжкультурну комунікацію, демонструючи, що їх сприйняття та соціальна прийнятність беруть початок із культурних правил комунікації, хоча базові способи їх використання є універсальними (Tehreem & Perono Cassiafoco, 2026). Вчені зазначають, що спілкування з обмеженою кількістю емодзі сприймається як більш нейтральне та професійне, незалежно від культури, хоча і зменшується сприйнята залученість. Важливими є також дослідження щодо впливу емодзі на емоційну комунікацію (Boutet et al., 2021) та культурних відмінностей у їх використанні (Gao & VanderLaan, 2020; Guntuku et al., 2019).

В українському науковому просторі проблематика застосування графічних знаків для позначення емоційних реакцій досліджується переважно в межах

комунікативістики та соціальних комунікацій. Вагомим внеском є дослідження Л. Соломенко (2023), яка вперше здійснила спробу встановити мету та характер використання вподобайок як комунікативної практики українськими користувачами соціальних мереж і месенджерів. За результатами її дослідження, мета використання вподобайок для понад 85 % українських користувачів – це підтримка автора допису (радість, співчуття тощо), при цьому майже 60 % опитаних підходять до процесу маркування допису обдуманно і свідомо. Авторка акцентує на необхідності проведення просвітницької роботи щодо використання різних графічних знаків на позначення всього спектра емодзі в межах певної соцмережі чи месенджера (Соломенко, 2023).

Питання інклюзивності бібліотечного обслуговування та доступності інформаційних ресурсів для різних груп користувачів також перебуває в полі зору дослідників. Як зазначає Л. Доскіч (2023), соціальні медіа стають важливим інструментом для забезпечення рівного доступу до інформації та реалізації принципів соціальної справедливості. У практичній площині цей напрям розвивається через створення інклюзивних бібліотечних ініціатив, зокрема облаштування тифлокомплексів у бібліотеках Вінниці, Чернівців, Івано-Франківська, що забезпечують доступ до інформації для людей із порушеннями зору. Важливим є досвід підвищення фахової обізнаності бібліотекарів із питань інклюзії, як-от серія тренінгових семінарів «Бібліотека для всіх: як забезпечити доступність та якісне обслуговування вразливих груп населення» для бібліотекарів Луцької територіальної громади.

Незважаючи на наявність окремих досліджень, присвячених використанню соціальних медіа в бібліотечній діяльності, аналізу емодзі як комунікативного засобу та питанням інклюзивності, поза увагою українських авторів залишається комплексне вивчення нових комунікаційних стратегій бібліотек у соціальних медіа, яке б поєднувало аналіз застосування візуальних елементів (емодзі, мемів) та проблем забезпечення доступності контенту. Вітчизняні бібліотекознавчі студії зосереджуються переважно на кількісних показниках представленості бібліотек у соцмережах, тоді як якісні аспекти комунікації, зокрема використання емодзі та мемів для передачі складних культурних сенсів, роль хештегів у структуруванні контенту, а також питання доступності візуального контенту для людей з інвалідністю залишаються майже недослідженими. Відсутні розвідки, які б аналізували, наскільки усвідомленим є користування бібліотеками цими інструментами та чи враховують вони принципи інклюзивності при створенні контенту в соціальних медіа.

Мета статті – проаналізувати використання емодзі, мемів та хештегів як новітніх візуально-текстових форм у комунікаційних стратегіях бібліотек у соціальних медіа, визначити їхні функції, а також оцінити їхній вплив на залучення аудиторії.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети застосовано систему взаємопов'язаних методів, що охоплюють як загальнонаукові, так і спеціальні підходи до аналізу цифрового контенту. Теоретико-методологічну основу роботи становлять напрацювання В. Струнгар (2015) щодо алгоритму аналізу бібліотечних сторінок у соціальних медіа за критеріями представлення, конвергентності, змістовності та інтенсивності зворотного зв'язку, а також типологія публікацій за типом контенту

(текстовий, мультимедійний, гіперпосилання) та інформаційно-комунікаційною складовою (інформування, посередництво, продукування, акумуляція, комунікативність). Важливим методологічним орієнтиром є також підходи до аналізу соціальних медіа, розроблені в межах досліджень інформаційних впливів, зокрема використання інструментів обробки природної мови та статистичного аналізу для виявлення тенденцій у великих масивах даних (*Методологія аналізу*, 2021).

Основним методом дослідження обрано контент-аналіз публікацій українських бібліотек у соціальних медіа. Його вибір зумовлений ефективністю для систематичного вивчення змісту комунікаційних повідомлень, виявлення частотності використання певних елементів (емодзі, мемів, хештегів) та їхньої ролі у структурі публікацій. Особливу увагу приділено аналізу емодзі як засобу передачі емоційного забарвлення повідомлень, що передбачає фіксацію їхньої частоти, типів, контексту вживання та відповідності вербальному змісту публікації. Для аналізу хештегів застосовано метод моделювання тем, який дає змогу автоматично визначати тематичні кластери в масиві дописів та виявляти найбільш популярні смислові зв'язки. Дослідження мемів як носіїв культурних сенсів потребує якісного аналізу їхнього візуального змісту, походження та контекстуальної адаптації до бібліотечної тематики.

Для забезпечення репрезентативності результатів застосовано метод стратифікованої вибірки під час аналізу офіційних сторінок українських бібліотек у соціальних мережах. Попередній аналіз засвідчує, що найбільш активними платформами для бібліотечної комунікації в Україні є Facebook та Instagram, тому саме ці соцмережі є основними об'єктами дослідження (Петрушка & Кожушана, 2021).

Завершальним етапом розвідки є кореляційний аналіз для встановлення зв'язку між використанням нових комунікаційних елементів (емодзі, мемів, хештегів) та показниками залученості аудиторії (взаємодії з публікаціями).

Такий комплексний підхід до вибору методів дослідження забезпечує багатовимірність аналізу, поєднуючи кількісні показники з якісними характеристиками досліджуваних явищ, що дає змогу отримати цілісне уявлення про нові комунікаційні стратегії українських бібліотек у соціальних медіа.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження комунікаційних стратегій бібліотек у соціальних медіа має ґрунтуватися на розумінні еволюції наукових підходів до цієї проблематики. У вітчизняному та зарубіжному бібліотекознавстві можна виокремити кілька етапів вивчення бібліотечної присутності у соціальних мережах. На початковому етапі дослідники зосереджувалися більш на кількісних показниках: представленості бібліотек у різних соціальних платформах, частоті публікацій, кількості підписників (Мар'їна, 2012). Згодом акцент змістився на аналіз змістового наповнення бібліотечних сторінок, вивчення типів контенту та його ефективності для виконання бібліотеками своїх соціокультурних функцій, зокрема промоції книги та читання (Яворська, 2023). Важливим методологічним орієнтиром стали праці В. Струнгар (2015), яка запропонувала комплексний підхід до аналізу бібліотечної складової у системі суспільного використання соціальних медіа, розглядаючи їх не лише як інструмент комунікації, а як середовище формування нових інформаційно-комунікаційних практик.

Важливим теоретичним завданням є типологізація нових комунікаційних елементів, які дедалі активніше використовуються бібліотеками в соціальних медіа. Емодзі як графічні знаки для позначення емоційних реакцій перетворилися на універсальний засіб цифрової комунікації, що виконує функції емоції, модальності та компенсації відсутності невербальних сигналів. Дослідження засвідчують, що сприйняття та соціальна прийнятність емодзі значною мірою визначаються культурними правилами комунікації, хоча базові способи їх використання є універсальними (Tehreem & Perono Scacciafoco, 2026). Меми, зокрема, є складнішими культурними одиницями, що поєднують візуальний та вербальний компоненти для передачі гумору, іронії, соціальних коментарів. Їхнє застосування у бібліотечному дискурсі потребує особливої уваги, оскільки вони можуть бути носіями як позитивних культурних сенсів, так і стереотипів, що впливає на формування іміджу бібліотеки в цифровому середовищі. Хештеги виконують функцію навігації та об'єднання контенту в тематичні спільноти, створюючи інфраструктуру смислових зв'язків, яка дає змогу користувачам ефективно орієнтуватися в інформаційних потоках (Lin et al., 2024). Розуміння специфіки кожного із цих елементів є необхідною передумовою аналізу їхнього використання в бібліотечній комунікації та оцінки ефективності відповідних стратегій.

Емодзі як графічні знаки для позначення емоційних реакцій перетворилися на невід'ємний елемент цифрової комунікації, виконуючи функції емоції, модальності та компенсації відсутності невербальних сигналів. Сучасні дослідження засвідчують, що щодня у світі надсилається близько 10 млрд емодзі, що підкреслює їхню роль як стандартизованої візуальної мови, а не другорядного елемента спілкування (Victoria, 2025). У бібліотечному контексті емодзі використовуються не лише для емоційного забарвлення повідомлень, а й для вибудовування довірливих стосунків з аудиторією. За даними Р. Пенг та Дж. Чен (Peng & Chen, 2025), частіше застосування графічних іконок асоціюється з більшою глибиною саморозкриття, іншим рівнем інтимності спілкування та кращим підтриманням соціальних зв'язків, причому ці ефекти виявилися сильнішими для осіб із нижчим рівнем соціальної тривожності та у стосунках зі слабкими зв'язками. Для бібліотек, які прагнуть залучити нових відвідувачів і підтримувати зв'язок із наявними користувачами, це відкриває значні можливості: емодзі можуть слугувати інструментом «емоційної пунктуації», перетворюючи формальне інформування на більш дружню та залучальну комунікацію. Водночас важливо враховувати, що сприйняття емодзі має культурні та поколінні відмінності: якщо для покоління Z їхнє використання є природним і бажаним, то старші користувачі сприймають надмірну кількість емодзі як неформальність, що межує з непрофесійністю (Victoria, 2025).

Меми як складні культурні одиниці, що поєднують візуальний і вербальний компоненти, є потужним інструментом формування ідентичності та трансляції смислів у цифровому середовищі. Сам термін «мем» був введений Р. Докінзом ще 1976 р. для позначення одиниці культурної трансмісії, однак в інтернет-епоху це поняття набуло нового значення, перетворившись на швидкі, емоційні та легко поширювані фрагменти контенту, що впливають на громадську думку і об'єднують спільноти. У бібліотечній комунікації меми можуть виконувати кілька важливих функцій: по-перше, вони сприяють гуманізації бібліотечного образу, демонструючи, що бібліотека «в тренді» та розуміє мову своєї аудиторії; по-друге, меми здат-

ні робити складні теми доступнішими, транслюючи ідеї через зрозумілі культурні коди. Як зазначає дослідження VoxUkraine, меми працюють тому, що вони прості, вірусні та емоційно насичені, апелюючи безпосередньо до емоцій – страху, підтримки чи обурення, що робить їх ідеальним інструментом для формування суспільного сприйняття (Лягуша & Яровий, 2025). Дослідження у сфері вищої освіти підтверджують, що поєднання емодзі та мемів сприймається студентами як найбільш залучальний цифровий інструмент, особливо у приватних комунікаційних середовищах (Graafdijs et al., 2025). Для бібліотек це означає необхідність опанування мем-культури не як розважального елемента, а як повноцінного комунікаційного ресурсу, що потребує розуміння контекстів, культурних кодів і своєчасності.

Хештеги як інструмент навігації та структурування контенту в соціальних медіа виконують подвійну функцію: з одного боку, допомагають користувачам знаходити релевантний контент, з іншого – сигналізують алгоритмам соціальних платформ про тематичну приналежність публікацій. Аналіз ефективності хештегів у Instagram, проведений порталом SocialInsider, демонструє, що їхній вплив залежить від розміру аудиторії: для акаунтів із менш ніж 100 000 підписників ефективніше розміщувати хештеги безпосередньо в тексті допису, що може збільшити охоплення на 37 %, а залученість – на 50 % (Дослідження показало, 2019). Для бібліотек, які переважно належать до категорії невеликих акаунтів, це важливий практичний орієнтир. Крім того, хештеги створюють інфраструктуру смислових зв'язків, об'єднуючи контент у тематичні спільноти навколо таких позначок, як #бібліотека, #читання, #книжковірекомендації. Успішне використання хештегів передбачає не лише їхню наявність, а і стратегічне планування: варто використовувати як широкі тематичні мітки для охоплення масової аудиторії, так і вузькоспеціалізовані для залучення цільових груп. Варто також враховувати, що сучасні алгоритми соцмереж, орієнтовані на максимізацію часу перебування користувача в застосунку, надають перевагу контенту, який викликає взаємодію – лайки, коментарі, збереження, поширення (Івановська, 2025). Саме хештеги стають тим інструментом, який допомагає такому контенту бути знайденим поза межами вже сформованої підписної бази.

Сучасні дослідження засвідчують наявність різниці між поколіннями у застосовуванні та інтерпретації емодзі, що має безпосереднє значення для бібліотечних комунікаційних стратегій. Згідно з даними 2025 р., близько 92 % людей використовують емодзі у цифровій комунікації, однак частота й контекст їхнього застосування суттєво різняться залежно від віку. Серед представників покоління Z 68 % використовують емодзі в робочій комунікації, тоді як серед осіб старше 50 років цей показник сягає лише 36 % (Victoria, 2025). При цьому 88 % молоді вважають емодзі корисним інструментом для передачі тону повідомлення, натомість серед покоління бейбі-бумерів такої думки дотримуються лише 49 %. Для бібліотек, які прагнуть залучити молодіжну аудиторію, це означає необхідність активнішого використання емодзі як засобу «емоційної пунктуації», що перетворює формальне інформування на більш дружню комунікацію. Водночас важливо враховувати, що надмірне використання емодзі в комунікації зі старшою аудиторією може сприйматися як неформальність, що межує з непрофесійністю: 26 % отримувачів вважають, що емодзі можуть зробити повідомлення «непрофесійним» (Victoria, 2025). Це зумовлює потребу в диференційованому підході до використання емодзі залежно від цільової аудиторії бібліотеки.

Меми в бібліотечній комунікації виконують складніші функції, ніж емодзі, виступаючи носіями культурної інформації, що тиражується й поширюється в цифровому середовищі. Відповідно до концепції Р. Докінза, меми є одиницями культурної трансмісії, які мають достатню швидкість копіювання, щоб слугувати життєздатними одиницями культурного обміну (*Викладачі та студенти університету*, 2023). У сучасному інтернет-просторі меми перетворилися на естетичні знаки, які нормалізують складні культурні явища, перетворюючи їх на частину повсякденного реєстру. Показовим прикладом є трансформація образу акторки Лори Дерн у мем «Laura Going Crying» на основі кадру з фільму «Синій оксамит»: деконтекстуалізований цифровий фрагмент не лише сприяв новому витку популярності акторки, а й інтенсифікував онлайн-дискусії про акторський талант, а сама Лора Дерн згодом опублікувала фото у футболці із цим мемом, відтворивши і трансформувавши його (*Викладачі та студенти університету*, 2023). Для бібліотек використання мемів відкриває можливості для гуманізації бібліотечного образу, демонстрації розуміння актуальних культурних кодів та залучення нових аудиторій. Меми здатні робити складні теми доступнішими, транслюючи ідеї через зрозумілі культурні коди, що підтверджується студентами у сфері вищої освіти: поєднання емодзі та мемів сприймається студентами як цифровий інструмент, що найбільше сприяє залученню (Graftdijk et al., 2025).

Хештеги в бібліотечній комунікації виконують подвійну функцію: з одного боку, допомагають користувачам знаходити релевантний контент, з іншого – сигналізують алгоритмам соціальних платформ про тематичну приналежність публікацій. Залежно від частотності використання хештеги поділяються на високочастотні (понад 1 млн постів), середньочастотні (500 тис. – 1 млн), низькочастотні (100–500 тис.), малочастотні (10–100 тис.) та нішеві (1–10 тис.). Ефективна стратегія передбачає комбінування хештегів різної частотності: високочастотні забезпечують широке охоплення, а низькочастотні та нішеві – залучення цільової аудиторії. За даними SMM-агентств, оптимальна комбінація хештегів може забезпечити близько 30–40 % приросту аудиторії (Яна, 2023). Для бібліотек, які переважно належать до категорії невеликих акаунтів, особливого значення набуває розміщення хештегів безпосередньо в тексті допису, що може збільшити охоплення на 37 %, а залученість – на 50 % (*Дослідження показало*, 2019). Успішне використання хештегів передбачає стратегічне планування: варто використовувати як широкі тематичні мітки (#бібліотека, #читання, #книжковірекомендації) для охоплення масової аудиторії, так і вузькоспеціалізовані (#бібліотечнімеми, #книжковийгумор) для залучення цільових груп. Важливо також враховувати специфіку різних платформ: для Facebook рекомендується використовувати не більше трьох хештегів, тоді як в Instagram їх кількість може бути більшою (Яна, 2023). Саме хештеги стають тим інструментом, який допомагає знайти бібліотечний контент поза межами вже сформованої бази підписників, що особливо важливо в умовах постійного оновлення алгоритмів соціальних мереж.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження засвідчує глибоку трансформацію комунікаційних стратегій бібліотек у соціальних медіа, що виявляється в активному засвоєнні нових візуальних та інтерактивних елементів – емодзі, мемів, хештегів, які фор-

мують специфічну мову цифрової комунікації. Аналіз доводить, що емодзі перетворилися на універсальний засіб емоційної пунктуації, який не лише урізноманітнює бібліотечні повідомлення, а і сприяє встановленню довірливих стосунків з аудиторією, особливо молодшою, для якої такі форми комунікації є природними. Меми, зі свого боку, виконують складніші функції, пов'язані із трансляцією культурних сенсів, гумору та соціальних коментарів, що дає змогу бібліотекам демонструвати розуміння актуальних культурних кодів й залучати нові аудиторії. Хештеги стають не просто допоміжним інструментом навігації, а стратегічним елементом контент-планування, що забезпечує видимість бібліотечних публікацій за межами вже сформованої підписної бази.

Необхідно відзначити необхідність диференційованого підходу до використання візуально-текстових форм залежно від цільової аудиторії. Виявлені поколінні відмінності у сприйнятті емодзі (92 % використання серед покоління Z проти 36 % серед осіб старше 50 років) вказують на те, що інтенсивність їх застосування має варіюватися залежно від вікового складу підписників. Якщо для комунікації з молоддю емодзі є необхідним інструментом «емоційної пунктуації» та встановлення довірливих стосунків, то в роботі зі старшою аудиторією доцільно обмежувати їхню кількість, аби уникнути сприйняття повідомлень як надмірно неформальних або непрофесійних.

Меми та хештеги, своєю чергою, потребують стратегічного планування в межах загальної контент-стратегії бібліотеки. Використання мемів має ґрунтуватися на розумінні актуальних культурних кодів і контекстів, оскільки вони виконують не лише розважальну, а й смислотворчу функцію, транслюючи складні культурні сенси та сприяючи формуванню ідентичності бібліотеки в цифровому середовищі. Ефективність хештегів залежить від їх грамотного добору (комбінування високо-, середньо- та низькочастотних міток) і дотримання платформних особливостей (не більше трьох хештегів для Facebook, від трьох до десяти – для Instagram). За оптимальних умов така стратегія здатна забезпечити близько 30–40 % приросту аудиторії, що підтверджує доцільність інтеграції цих інструментів у бібліотечну комунікацію.

Перспективи подальших досліджень окреслюються кількома важливими напрямками. По-перше, потребує поглибленого вивчення впливу нових комунікаційних елементів на реальну залученість різних вікових та соціальних груп користувачів, що передбачає проведення емпіричних досліджень із застосуванням репрезентативних вибірок. По-друге, актуальним є порівняльний аналіз комунікаційних стратегій публічних, університетських та спеціалізованих бібліотек для виявлення специфіки кожної із цих категорій. По-третє, важливим напрямом є дослідження ефективності навчальних програм для бібліотекарів із питань інклюзивної цифрової комунікації та розроблення відповідних методичних рекомендацій. По-четверте, потребують подальшого вивчення можливості використання штучного інтелекту для автоматичного створення альтернативних текстових описів візуального контенту в бібліотечних соціальних медіа.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Викладачі та студенти університету відвідали гостьову лекцію німецького науковця, присвячену фан-культурі як культурі мемів. (2023, 18 жовтня). Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». <https://nupp.edu.ua/news/vikladachi-ta-studenti-vidvidali-lektsiyu-naukovtstva-prisvyachenu-fan-kulturi-yak-kulturi-memiv.html>
- Доскіч, Л. С. (2023). Соціальні медіа як джерело дослідницької інформації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 105–110. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290993>
- Дослідження показало, як хештеги впливають на перегляд контенту в Інстаграмі. (2019, 19 серпня). MediaSapiens. <https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/23358/2019-08-19-doslidzhennya-pokazalo-yak-kheshtegy-vplyvayut-na-pereglyad-kontentu-v-instagrami/>
- Івановська, А.-С. (2025, 3 вересня). Як працювати з алгоритмами Instagram в 2025-му? Лайфхаки для контенту, що зайде соцмережі та людям. Projector. <https://prjctr.com/knowledge-base/marketing/smm/how-work-with-instagram-algorithm>
- Лягуша, А., & Яровий, Д. (2025, 12 березня). Мемі та битва за розум та серця: чому м'яка сила має значення. *Вокс Україна*. <https://voxukraine.org/memy-ta-bytva-za-rozum-ta-sertsya-chomu-myaka-syla-maye-znachennya>
- Мар'їна, О. (2012). Бібліотека та соціальні медіа: технологія взаємодії. *Вісник Книжкової палати*, 8, 19–21.
- Методологія аналізу українського сегменту соціальних мереж та месенджерів. (2021, 11 грудня). Детектор медіа. <https://detector.media/infospace/article/194698/2021-12-11-metodologiya-analizu-ukrainskogo-segmentu-sotsialnykh-merezh-ta-mesendzheriv/>
- Петрушка, А. І., & Кожушана, І. І. (2021). Тематичний таргетинг як інструмент диверсифікації цільової аудиторії академічних вебспільнот. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 32(5), 2, 243–249.
- Соломенко, Л. (2023). Способи вираження емоційних реакцій як комунікативна практика користувачів соціальних мереж. *Образ*, 3(43), 102–110. [https://doi.org/10.21272/Obraz.2023.3\(43\)-102-110](https://doi.org/10.21272/Obraz.2023.3(43)-102-110)
- Струнгар, В. (2015). Бібліотечні проекти в соціальних медіа як джерела бібліотекознавчих досліджень. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 41, 371–381.
- Яворська, Т. (2023). Соціальні мережі бібліотек як ефективний інструмент промоції книг і читання. *Вісник Книжкової палати*, 4, 21–27. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4\(321\).21-27](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4(321).21-27)
- Яна. (2023, 14 червня). Повний посібник з використання хештегів у соціальних мережах. Shapoval Agency. <https://shapoval.agency/povnyj-posibnyk-z-vykorystannya-heshtegov-u-soczialnyh-merezhah/>
- Boutet, I., LeBlanc, M., Chamberland, J. A., & Collin, C. A. (2021). Emojis influence emotional communication, social attributions, and information processing. *Computers in Human Behavior*, 119, 106722. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2021.106722>
- Gao, B., & VanderLaan, D. P. (2020). Cultural Influences on Perceptions of Emotions Depicted in Emojis. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 23(8), 567–570. <https://doi.org/10.1089/cyber.2020.0024>
- Graftdijk, T., Sayagh, M., Arent, S., Rehman, S., & Hayes, B. (2025). 'What do you meme?': Exploring students' engagement with the use of emojis, memes and GIFs in higher education teaching. *Student Engagement in Higher Education Journal*, 6(1), 262–293.
- Guntuku, S. C., Li, M., Tay, L., & Ungar, L. H. (2019, June 11–14). Studying cultural differences in emoji usage across the East and the West. In *Thirteenth International AAAI Conference on*

- Web and Social Media (ICWSM-19)* [Conference proceedings] (pp. 226–235). Association for the Advancement of Artificial Intelligence. <https://doi.org/10.1609/icwsm.v13i01.3224>
- Lin, B., Lee, W., & Choe, Y. (2024). Social media engagement of hashtag users in the context of local events: mixed method approach. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 15(2), 254–270. <https://doi.org/10.1108/JHTT-03-2023-0074>
- Peng, R. X., & Chen, J. (2025). Meme-ingful connections: Unleashing the power of memes, GIFs, and emojis in relationship-oriented online communication. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 19(4), Article 11. <https://doi.org/10.5817/CP2025-4-11>
- Tehreem, Z., & Perono Cacciafoco, F. (2026). Emoji-rich vs Emoji-poor Communication Across Cultures. *Scientia Fructuosa*, 1(165), 162–176. [https://doi.org/10.31617/1.2026\(165\)11](https://doi.org/10.31617/1.2026(165)11)
- Victoria. (2025, 1 грудня). Статистика емодзі 2025: що дані говорять про сучасну бізнес-комунікацію. *Chanty*. <https://www.chanty.com/blog/uk/emoji-statistics-uk/>

REFERENCES

- Boutet, I., LeBlanc, M., Chamberland, J. A., & Collin, C. A. (2021). Emojis influence emotional communication, social attributions, and information processing. *Computers in Human Behavior*, 119, 106722. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2021.106722> [in English].
- Doskich, L. S. (2023). Sotsialni media yak dzherele doslidnytskoi informatsii [Social networks as a source of research information]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 105–110. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290993> [in Ukrainian].
- Doslidzhennia pokazalo, yak kheshtehy vplyvaiut na perehliad kontentu v Instahrami* [The study showed how hashtags affect the viewing of content on Instagram]. (2019, August 19). MediaSapiens. <https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/23358/2019-08-19-doslidzhennya-pokazalo-yak-kheshtehy-vplyvayut-na-perehlyad-kontentu-v-instahrami/> [in Ukrainian].
- Gao, B., & VanderLaan, D. P. (2020). Cultural Influences on Perceptions of Emotions Depicted in Emojis. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 23(8), 567–570. <https://doi.org/10.1089/cyber.2020.0024> [in English].
- Graftdijk, T., Sayagh, M., Arent, S., Rehman, S., & Hayes, B. (2025). ‘What do you meme?’: Exploring students’ engagement with the use of emojis, memes and GIFs in higher education teaching. *Student Engagement in Higher Education Journal*, 6(1), 262–293 [in English].
- Guntuku, S. C., Li, M., Tay, L., & Ungar, L. H. (2019, June 11–14). Studying cultural differences in emoji usage across the East and the West. In *Thirteenth International AAAI Conference on Web and Social Media (ICWSM-19)* [Conference proceedings] (pp. 226–235). Association for the Advancement of Artificial Intelligence. <https://doi.org/10.1609/icwsm.v13i01.3224> [in English].
- Ivanovska, A.-S. (2025, September 3). *Yak pratsiuvaty z alhorytmamy Instagram v 2025-mu? Laifkhaky dlia kontentu, shcho zaide sotsmerezhi ta liudiam* [How to work with Instagram algorithms in 2025? Life hacks for content that will reach social networks and people]. Projector. <https://prjctr.com/knowledge-base/marketing/smm/how-work-with-instagram-algorithm> [in Ukrainian].
- Liahusha, A., & Yarovy, D. (2025, March 12). Memy ta bytva za rozum ta sertsia: chomu miaka syla maie znachennia [Memes and the battle for minds and hearts: Why soft power matters]. *VoxUkraine*. <https://voxukraine.org/memy-ta-bytva-za-rozum-ta-sertsya-chomu-myaka-syla-maye-znachennya> [in Ukrainian].
- Lin, B., Lee, W., & Choe, Y. (2024). Social media engagement of hashtag users in the context of local events: mixed method approach. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 15(2), 254–270. <https://doi.org/10.1108/JHTT-03-2023-0074> [in English].

- Marina, O. (2012). Biblioteka ta sotsialni media: tekhnolohiia vzaiemodii [Library and social media: interaction technology]. *Bulletin of the Book Chamber*, 8, 19–21. [in Ukrainian].
- Metodolohiia analizu ukrainskoho sehmentu sotsialnykh merezh ta mesendzheriv [Methodology for analyzing the Ukrainian segment of social networks and messengers]. (2021, December 11). Detektor Media. <https://detector.media/infospace/article/194698/2021-12-11-metodologiya-analizu-ukrainskogo-segmentu-sotsialnykh-merezh-ta-mesendzheriv/> [in Ukrainian].
- Peng, R. X., & Chen, J. (2025). Meme-ingful connections: Unleashing the power of memes, GIFs, and emojis in relationship-oriented online communication. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 19(4), Article 11. <https://doi.org/10.5817/CP2025-4-11> [in English].
- Petrushka, A. I., & Kozhushana, I. I. (2021). Tematychnyi tarhetynh yak instrument dyversyfikatsii tsilovoi audytorii akademichnykh vebpilnot [Thematic targeting as a tool of diversification of the target audience of academic web communities]. *Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadskyi University. Series: Philology. Journalism*, 32(5), 2, 243–249 [in Ukrainian].
- Solomenko, L. (2023). Sposoby vyrazhennia emotsiinykh reaktsii yak komunikatyvna praktyka korystuvachiv sotsialnykh merezh [Ways of expressing emotional reactions asa communicative practice of social media users]. *Obraz*, 3(43), 102–110. [https://doi.org/10.21272/Obraz.2023.3\(43\)-102-110](https://doi.org/10.21272/Obraz.2023.3(43)-102-110) [in Ukrainian].
- Strunhar, V. (2015). Bibliotekni proekty v sotsialnykh media yak dzherela bibliotekoznavchykh doslidzhen [Library projects in social media as sources the library of researches]. *Academic Papers of Vernadskyi National Library of Ukraine*, 41, 371–381 [in Ukrainian].
- Tehreem, Z., & Perono Cacciafoco, F. (2026). Emoji-rich vs Emoji-poor Communication Across Cultures. *Scientia Fructuosa*, 1(165), 162–176. [https://doi.org/10.31617/1.2026\(165\)11](https://doi.org/10.31617/1.2026(165)11) [in English].
- Victoria. (2025, December 1). Statystyka emodzi 2025: shcho dani hovoriat pro suchasnu biznes-komunikatsiiu [Emoji statistics 2025: What the data says about modern business communication]. *Chanty*. <https://www.chanty.com/blog/uk/emoji-statistics-uk/> [in Ukrainian].
- Vykladachi ta studenty universytetu vidvidaly hostovu lektsiiu nimetskoho naukovtsia, prysviachenu fan-kulturi yak kulturi memiv [University teachers and students attended a guest lecture by a German scientist dedicated to fan culture as a meme culture]. (2023, October 18). National University "Yuri Kondratiuk Poltava Polytechnic". <https://nupp.edu.ua/news/vykladachi-ta-studenti-vidvidali-lektsiyu-naukovtsya-prisvyachenu-fan-kulturi-yak-kulturi-memiv.html> [in Ukrainian].
- Yana. (2023, June 14). Povnyi posibnyk z vykorystannia kheshtehiv u sotsialnykh merezhakh [Complete guide to using hashtags in social networks]. Shapoval Agency. <https://shapoval.agency/povnyj-posibnyk-z-vykorystannya-heshtegov-u-soczialnyh-merezhah/> [in Ukrainian].
- Yavorska, T. (2023). Sotsialni merezhi bibliotek yak efektyvnyi instrument promotsii knyhi i chytannia [Social networks of libraries as an effective tool for promotion of books and reading]. *Bulletin of the Book Chamber*, 4, 21–27. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4\(321\).21-27](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4(321).21-27) [in Ukrainian].

UDC 021:316.77:[164.02:165.212]:[316.472.4:004.77

Tetyana Korzhova,
*PhD in Social Communications, Associate Professor,
Department of Information Activities
and Public Relations,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: Ua.kiev.tania@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1292-3158*

VISUAL AND TEXTUAL FORMS IN LIBRARY COMMUNICATION STRATEGIES IN SOCIAL MEDIA

The aim of the article is to analyse the use of emojis, memes and hashtags as the latest visual and textual forms in library communication strategies in social media, as well as to determine their functions and to assess their influence on audience engagement.

Research methods. To achieve this goal, a set of methods is applied: analysis of scientific literature on library communication in social media and theory of visual communication, content analysis of publications by Ukrainian libraries on Facebook and Instagram (2024–2025), typology method, generalisation, systematisation of data.

The scientific novelty grounds on the fact that for the first time in Ukrainian library science, a comprehensive analysis of emojis, memes and hashtags as elements of the visual language of digital library communication is carried out, their role in shaping modern library discourse is determined, and the correlation between their use and audience engagement indicators is established.

Main conclusions. The relevance of this research is determined by the rapid growth of the role of visual formats in communication with the young audience, as well as the need to ensure equal access to information for all user groups in accordance with the principles of social justice and the state policy of accessibility. This study reveals a profound transformation of library communication strategies in social media, manifested in the active adoption of emojis, memes and hashtags. Emojis have become a universal means of emotional punctuation, facilitating the establishment of trusting relationships with the audience, especially with the youth. Memes perform the functions of conveying cultural meanings, humour and social commentary, allowing libraries to demonstrate an understanding of current cultural codes. Hashtags are becoming a strategic element of content planning, ensuring the visibility of publications beyond the existing subscriber base. The use of these visual and textual forms positively correlates with the level of user engagement, confirming the feasibility of their integration into the library communication.

Keywords: library communication; social media; emojis; memes; hashtags; content strategy; visual language.

Надійшла 02.03.2026

Прийнята 10.04.2026

Стаття була вперше опублікована онлайн 22.05.2026

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

УДК 316.472.4:004.77]:316.663:027.022(477)"20"
DOI: 10.31866/2616-7654.17.2026.361599

СОЦІАЛЬНІ МЕДІА ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК У ЦИФРОВУ ЕПОХУ

*Володимир Кожем'яко,
аспірант,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: vovakojemyako@gmail.com
ORCID ID: 0009-0005-8004-7427*

Для цитування:

Кожем'яко, В. (2026). Соціальні медіа як ключовий інструмент популяризації публічних бібліотек у цифрову епоху. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 17, 77–88. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.17.2026.361599>

Мета статті – з'ясування ролі соціальних медіа у популяризації публічних бібліотек України та визначення особливостей їх використання бібліотечними установами в умовах цифрової трансформації.

Методи дослідження. При написанні статті використано загальнонаукові та спеціальні методи. Застосовано метод контент-аналізу для вивчення наукових праць із проблематики соціальних медіа у бібліотечній сфері. Метод аналізу та синтезу вживано для дослідження присутності публічних бібліотек у соціальних мережах. Порівняльний метод дозволив зіставити досвід різних бібліотечних установ у використанні соціальних медіа. Завдяки методу узагальнення сформульовано висновки щодо ефективності застосування соціальних мереж публічними бібліотеками України.

Наукова новизна полягає у встановленні залежності між місією, завданнями, цільовою аудиторією бібліотеки, специфікою культурного середовища, у межах якого вона функціонує, та особливостями використання нею соціальних медіа.

Основні висновки. Актуальність дослідження зумовлена цифровою трансформацією бібліотечної справи, зростанням ролі соціальних медіа у комунікації із громадськістю, а також потребою адаптації бібліотечних установ до нових моделей взаємодії з користувачами в умовах війни та постійних соціокультурних змін. У статті розглянуто особливості використання публічними бібліотеками України соціальних медіа як інструменту популяризації в умовах цифрової трансформації суспільства. Встановлено, що соціальні медіа дозволяють бібліотекам розширити аудиторію, вибудувати комунікацію з користувачами та сформувати з ними емоційний зв'язок. Акцентовано увагу на необхідності представлення бібліотек на різноманітних платформах, зокрема в Instagram, Facebook, TikTok, YouTube, Telegram, що дозволяє адаптувати комунікаційні стратегії до різних сегментів аудиторії. Розглянуто досвід застосування Facebook, Instagram, YouTube Публічною бібліотекою імені Лесі Українки, Публічною бібліотекою Львівської міської територіальної громади «URBAN бібліотека», Публічною бібліотекою Луцької міської територіальної громади. Виявлено різні підходи до використання соціальних медіа, що зумовлено специфікою місії, цільовою аудиторією та особливостями середовища, в якому функціонує кожна бібліотечна установа. Акцентовано увагу на необхідності більш активного застосування публічними бібліотеками інтерактивного контенту.

Ключові слова: бібліомаркетинг; соціальні мережі; Facebook; медіа; публічні бібліотеки; стратегії; імідж; популяризація; Instagram; YouTube; брендинг.

ВСТУП

Сьогодні бібліотечна справа переживає етап цифрової трансформації, що зумовлює необхідність пошуку нових форм взаємодії з користувачами, зокрема через соціальні медіа. В умовах зростання ролі цифрової комунікації соціальні медіа стають одним із головних інструментів популяризації публічних бібліотек України, створення іміджу та залучення нових користувачів. Проблема їх використання набуває особливої актуальності у контексті пошуку українськими бібліотеками ефективних стратегій комунікації із цільовою аудиторією. Тому важливо досліджувати існуючий досвід застосування публічними бібліотеками України соціальних медіа з метою виявлення вдалих стратегій цифрової комунікації та забезпечення ефективного розвитку бібліотечної справи.

Соціальні медіа дозволяють швидко інформувати аудиторію про нові надходження, публікувати анонси заходів та будувати діалог із користувачами. Водночас виникає проблема створення бібліотечними установами яскравого і привабливого цифрового простору та контенту, забезпечення регулярної присутності в онлайн-середовищі. Важливо також звернути увагу, що проблема використання соціальних медіа публічними бібліотеками тісно пов'язана з питаннями соціальних комунікацій і бібліотечного маркетингу, що мають як наукове, так і практичне значення.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ

Проблематика застосування соціальних медіа публічними бібліотеками перебуває у фокусі українських науковців. Так, А. Демчук (2021) досліджувала питання створення іміджу завдяки соціальним медіа, підкресливши, що вони є формами масової комунікації, найефективнішими у контексті популяризації бібліотеки. Сутність соціальних медіа та особливості їх використання бібліотечними установами розкрила О. Мар'їна (2012). Специфіку представлення українських бібліотек у соціальних мережах вивчали Н. Бачинська та В. Касьян (2024), які зауважили на необхідності прив'язки сторінок у соціальних мережах до бібліотечного сайту, уникнення дублювання інформації у різних соціальних мережах, що використовує одна й та ж бібліотечна установа, та публікації привабливого контенту.

У дисертації В. Струнгар (2018), присвяченій проблемі використання бібліотеками соціальних медіа, проаналізовано досвід роботи бібліотек у медіапросторі та визначено специфіку їхньої присутності у соціальних медіа. Науковиця виявила різні підходи до комунікації бібліотек через соціальні медіа, окреслила завдання та функції бібліотечної присутності у цих медіа. Модернізацію публічних бібліотек в інформаційному суспільстві висвітлює у дисертації К. Бережна (2018). Дослідниця приділила значну увагу проблемі маркетингової складової у їх діяльності та опануванню бібліотечними фахівцями соціальних мереж. Авторкою підкреслена необхідність набуття ними нових компетенцій, як і введення нових штатних посад, зокрема маркетолога та контент-менеджера.

Можливості використання соціальних мереж у рекламній діяльності бібліотек розглядали І. Недошитко, Л. Біловус та Т. Вількова (2023). Вчені наголосили на важливості залучення аудиторії в соціальних мережах до обговорення різноманітних заходів, які проводять бібліотечні установи, здійснення заохочення бути партнерами бібліотек та підкреслили необхідність надання бібліотечних послуг за допомогою цих платформ. Можливості використання бібліотеками соціальних

медіа для забезпечення доступу до інформації, розвитку особистості, популяризації культурних цінностей дослідила Д. Ришова (2023).

О. Бак (2017) розкрито значення соціальних медіа для налагодження комунікації бібліотек із цільовою аудиторією, запропоновано критерії вибору платформ для популяризації бібліотечних послуг та способи ефективного позиціонування бібліотечних установ у цифровому просторі. Як інструмент комунікації із громадськістю розглядала соціальні медіа Н. Гагаріна (2020), яка зауважила на необхідності вдалого поєднання у публікаціях бібліотеки брендового контенту, тематичного та розважального.

Проблему формування іміджу за допомогою соціальних медіа на прикладі Наукової бібліотеки Національного університету «Острозька академія» дослідила Г. Охріменко (2022), акцентувавши увагу на необхідності представлення складових фірмового стилю бібліотечної установи у соціальних медіа, зокрема шрифтів, логотипу, а також фірмових кольорів.

Наукові розвідки вищенаведених науковців формують теоретичне підґрунтя для розуміння соціальних мереж як платформи для побудови взаємодії публічних бібліотек із цільовою аудиторією.

Незважаючи на наявність досліджень у сфері, яка розглядається, недостатньо вивченим залишається питання практичного впровадження стратегій комунікації українських бібліотек у соціальних медіа.

Мета статті – з'ясування ролі соціальних медіа у популяризації публічних бібліотек України у цифрову епоху та визначення особливостей їх використання провідними бібліотечними установами в умовах цифровізації.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження ґрунтується на застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів. Використано метод контент-аналізу для вивчення наукових праць із проблематики комунікації публічних бібліотек у соціальних медіа. Метод аналізу та синтезу вживано для дослідження особливостей присутності українських бібліотек у різних соціальних мережах. Порівняльний метод дозволив зіставити досвід комунікації різних бібліотек України у соціальних медіа. Завдяки методу узагальнення сформульовано висновки щодо ефективності соціальних медіа як інструменту популяризації публічних бібліотек у цифрову епоху.

Джерельною базою дослідження є наукові праці, зокрема наукові статті, матеріали науково-практичних конференцій, дисертації, офіційні сторінки публічних бібліотек України у таких соціальних медіа, як Facebook, Instagram та YouTube.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сьогодні соціальні медіа дозволяють публічним бібліотекам формувати інноваційний підхід до надання послуг. Як зазначає І. Темченко (2025), головною їх перевагою є можливість значного розширення аудиторії бібліотечної установи (с. 177).

На нашу думку, у цифрову епоху соціальні медіа дають змогу не лише поширювати інформацію серед користувачів, а й вибудовувати з ними двосторонню комунікацію. У такий спосіб зростає рівень залученості, довіри до бібліотеки та формується емоційний зв'язок із бібліотечною установою. Завдяки інтерактивним форматам, зокрема коментарям, проведенню опитувань, організації прямих трансляцій, бібліотеки здатні швидко реагувати на потреби громадськості, актив-

но популяризувати читання, власні електронні ресурси, оперативно повідомляти про проведення культурно-освітніх заходів. Крім того, використання соціальних медіа посилює імідж бібліотеки як сучасної установи, сприяє персоналізації її послуг і забезпечує доступ до них незалежно від місцезнаходження користувача.

Слід звернути увагу, що поняття «соціальні медіа» (англ. «social media») трактується по-різному. Зокрема, його розглядають як: нові способи комунікації між авторами інформаційного контенту та їх аудиторією; сукупність інтернет-додатків, що ґрунтуються на технологічній основі Web 2.0 і забезпечують створення й поширення контенту, сформованого користувачами; різновид мас-медіа, який вирізняється такими перевагами, як оперативність, гнучкість, доступність, інтерактивність, і який спрямований на окремі соціальні спільноти (Мар'їна, 2012, с. 20).

Соціальна медіа поділяють на окремі види. Так, З. Григорова (2017) зазначає, що серед соціальних медіа слід розрізняти блоги; сервіси для обміну мультимедійним контентом, зокрема документами, фото та відео; сервіси для обговорень; соціальні мережі (с. 97). Особливого значення сьогодні набули соціальні мережі, які визначають як тип сайтів, які забезпечують комунікацію численних груп людей та формування спільнот за інтересами. Характерно також, що їх зміст наповнюють самі користувачі. Водночас у них з'являється можливість знайомитися з медіаконтентом, отримувати розважальні продукти та здійснювати різні види діяльності (Лобовікова & Мельников, 2011, с. 155).

Важливою характеристикою соціальних мереж є вільне та швидке створення об'єднань людей за інтересами. Соціальні спільноти забезпечують підтримку, комунікацію, отримання інформації, можливість вираження почуттів, відчуття приналежності до певної групи. Важливо, що соціальним мережам притаманно виконання функцій засобів масової інформації, тому комунікація у них може бути надзвичайно ефективною та охоплювати велику аудиторію (Данько, 2012).

Авторське спостереження дозволяє зробити висновок, що активне й заздалегідь продумане представлення публічних бібліотек у соціальних мережах, зокрема в Instagram, Facebook, TikTok, YouTube, є вкрай важливим інструментом популяризації бібліотечних ресурсів, адже для багатьох людей читання, обговорення книг і зустрічі з авторами стають формою психологічного розвантаження та підтримки в умовах війни. Водночас для самих бібліотек – це засіб для розвитку та поступової адаптації до викликів цифрової епохи.

На думку Т. Биркович та Я. Морозової (2024), «представлення бібліотек в соціальних мережах залишає бажати кращого: деякі бібліотеки взагалі не мають сторінок, а деякі, ті, що мають, дуже рідко оновлюють інформацію, подекуди матеріали не досить якісні» (с. 61). Науковиці зауважують, що основною причиною цього є недостатнє фінансування та відсутність у штаті бібліотек фахівців з інтернет-маркетингу, дизайну та SMM. Тому ці обов'язки виконують бібліотечні фахівці без достатніх знань у сфері інтернет-маркетингу, що негативно позначається на якості фото, відео і текстів, які вони публікують (Биркович & Морозова, 2024, с. 61).

Погоджуючись із позицією Т. Биркович та Я. Морозової (2024), за результатами аналізу сторінок публічних бібліотек України встановлено, що нерегулярність оновлення контенту та відсутність інтерактивних форматів є характерними рисами більшості досліджуваних установ.

В. Струнгар (2018) зазначає, що «одні бібліотеки дублюють контент у різних соцмережах, інші подають унікальний контент залежно від типу мережі. Але біль-

шість бібліотек подає унікальний контент відповідно до мережі, що є надзвичайно важливим для бібліотеки» (с. 148). Зростанню рівня зацікавленості користувачів діяльністю бібліотечної установи, на думку науковиці, сприяє виставляння фото- та відеоматеріалів, проведення опитувань і розміщення інформації про події бібліотеки (Струнгар, 2018, с. 148).

Практичний аналіз присутності публічних бібліотек України у соціальних медіа засвідчує різний рівень освоєння цього інструменту. Так, Публічна бібліотека імені Лесі Українки послідовно використовує соціальні медіа як інструмент популяризації бібліотечних послуг. Офіційна сторінка бібліотеки у Facebook налічує 12 тис. підписників та виконує функцію базового комунікаційного каналу. Контент, який публікує тут бібліотечна установа, орієнтований на широку аудиторію користувачів. Як вбачається із проведеного аналізу сторінки, завдяки їй здійснюються регулярне інформування про проведення заходів, висвітлення волонтерської діяльності, розміщуються анонси подій, повідомлення про нові надходження, зміни в роботі бібліотеки, а також підтримується двостороння взаємодія із цільовою аудиторією завдяки коментуванню, поширенню дописів і залученню користувачів до обговорень (Публічна бібліотека імені Лесі Українки, б.д.). Таким чином, Facebook слугує платформою для формування інформаційного простору бібліотеки та посилення її взаємодії із громадськістю.

Свою сторінку в Instagram, яка має понад 2,5 тис. підписників, Публічна бібліотека імені Лесі Українки використовує переважно як візуально орієнтований канал популяризації читання та бібліотечних послуг. Завдяки публікації фотографій, коротких відео відбувається знайомство із залами бібліотеки, її фондом, надаються рекомендації, публікуються фрагменти подій. Відео бібліотечних фахівців цієї бібліотечної установи вирізняються гумором, що дозволяє залучати нових підписників та користувачів і презентувати бібліотеку як привабливий і відкритий простір. Заохоченню аудиторії сприяють також короткі відео з відгуками самих користувачів, що створює їх емоційний зв'язок із бібліотечною установою (Публічна бібліотека імені Лесі Українки, м. Київ, б.д.).

YouTube-канал бібліотеки, що має близько 2 тис. підписників, розширює можливість популяризації її діяльності завдяки поширенню відеоконтенту культурного та освітнього характеру. На цій платформі розміщуються записи лекцій, презентації нових книг, зустрічей із письменниками, онлайн-подій, інформація про нові надходження та особливості роботи бібліотеки, що забезпечує доступ до заходів та отримання відомостей про її діяльність незалежно від фізичної присутності користувачів (Столична бібліотека, б.д.). Слід підкреслити, що у такий спосіб YouTube виступає не лише каналом популяризації бібліотечної установи, а й цифровим архівом, який відображає її публічну діяльність.

Публічна бібліотека імені Лесі Українки застосовує Telegram як інструмент для швидкого інформування аудиторії. Через офіційний канал, на який підписались 104 людини, поширюються короткі повідомлення з інформацією про відомих українських та зарубіжних письменників і сюжетні лінії виданих ними книг, при цьому щоразу надається посилання на електронний каталог (Лесина бібліотека, б.д.). Використання бібліотечною установою Telegram доповнює інші соціальні платформи, формуючи її цілісну присутність у цифровому середовищі.

Зауважимо, що одночасне застосування Facebook, Instagram, YouTube і Telegram дозволяє Публічній бібліотеці імені Лесі Українки адаптувати комуні-

каційні стратегії до різних сегментів аудиторії та ефективно популяризувати бібліотечні послуги в умовах цифровізації.

Як і Публічна бібліотека імені Лесі Українки, Публічна бібліотека Львівської міської територіальної громади «URBAN бібліотека» (далі – URBAN бібліотека) використовує соціальні медіа не лише як спосіб інформування про свою діяльність, але й як інструмент брендингу та формування спільноти навколо бібліотечної установи.

URBAN бібліотека позиціонує себе не як традиційний читальний простір, а як «місце для створення, обговорень та втілення ідей про місто» (URBAN бібліотека, б.д.-а). Бібліотечна установа активно присутня у соціальних медіа. Сторінка на Facebook, що має 8,5 тис. підписників, служить для оглядів книг, анонсів подій, висвітлення заходів, що вже відбулися, зокрема презентацій книжок, творчих майстер-класів, громадських зустрічей, що відбуваються у фізичному просторі бібліотеки (URBAN бібліотека, б.д.-а). У такий спосіб офлайн-заходи інтегруються у цифровий простір. Як вбачається з аналізу сторінки URBAN бібліотеки на Facebook, простір бібліотечної установи служить для проведення заходів громадськими організаціями та закладами культури. Отже, бібліотека відкрита для творчої співпраці та взаємодії і виконує важливу роль формування сучасної культури Львова.

Instagram-акаунт URBAN бібліотеки, що має майже 5 тис. підписників, відображає візуальний контент про бібліотечну установу як культурний хаб. Цей контент включає світлини з подіями, що відбулися, повідомлення про нові надходження та зміни у роботі бібліотеки, зображення книжкових новинок і кадри з лекцій чи обговорень, що підсилює ідентичність бренду бібліотеки. Крім того, такий підхід підкреслює, що робота бібліотечної установи націлена на молоду та креативну аудиторію (URBAN бібліотека, б.д.-б).

У соціальних медіа URBAN бібліотека акцентує увагу на візуальній та смисловій ідентичності. Як у Facebook та Instagram, YouTube-канал URBAN бібліотеки, у якому на сьогодні 102 підписника, орієнтований на демонстрацію подій, творчих та освітніх заходів, зустрічей із письменниками, що сприяє сприйняттю бібліотеки як соціокультурного середовища (Львівська муніципальна бібліотека, б.д.). Такий підхід допомагає емоційному зв'язку з аудиторією та позитивній асоціації бібліотечної установи із сучасністю, а також посилює емоційне залучення аудиторії та формує сталі асоціації з бібліотекою як із відкритою та дружелюбною установою.

Загалом завдяки соціальним медіа URBAN бібліотека викликає інтерес до офлайн-подій та створює простір для соціальної взаємодії. Підписники мають можливість долучитися до обговорення заходів і стають потенційними учасниками подій, які організовує бібліотека.

Інший підхід до застосування соціальних медіа використовує Публічна бібліотека Луцької міської територіальної громади. Так, для цієї бібліотеки основним каналом для поширення інформації є Facebook, завдяки якому публікуються анонси заходів, висвітлюється робота бібліотечної установи над різноманітними проектами. Публікації мають описовий характер, та більшість із них відображають особливості проведених заходів (Публічна бібліотека міста Луцька, б.д.-б). Таким чином, робота бібліотеки на Facebook орієнтована на інформування цільової аудиторії щодо напрямів її роботи.

Використання Instagram демонструє розуміння бібліотекою важливості візуального представлення інформації у сучасній цифровій комунікації. На цій платформі Публічна бібліотека Луцької міської територіальної громади презентує

події, які відбулися в бібліотечній установі, через фото та відео. Також розміщуються дописи про життя відомих письменників, книжкові рекомендації. Значна кількість публікацій присвячені висвітленню роботи бібліотеки як цифрового коворкінгу (Публічна бібліотека міста Луцька, б.д.-с). Можна зробити висновок, що ведення сторінки в Instagram посилює сприйняття бібліотеки як культурно-освітнього простору. Водночас на цій платформі, як і на Facebook, також відсутні ознаки візуальної ідентичності або брендингової стратегії бібліотечної установи. Використовуючи YouTube, бібліотека розміщує записи подій, розповіді про свою діяльність. Ця платформа слугує цифровим архівом ініціатив бібліотечної установи (Публічна бібліотека міста Луцька, б.д.-а).

Порівнюючи із Публічною бібліотекою імені Лесі Українки, Публічна бібліотека Луцької міської територіальної громади має відмінності у рівні інтерактивності. Так, Публічна бібліотека імені Лесі Українки більш активно залучає аудиторію для комунікації. Крім того, її контент орієнтований на різні сегменти аудиторії.

Відмінності Публічної бібліотеки Луцької міської територіальної громади від URBAN бібліотеки виявляються у особливостях позиціонування, адже остання функціонує як культурний хаб, тоді як перша бібліотека представлена у цифровому середовищі без виразної культурної ідентичності та використовує соціальні медіа переважно для інформування про послуги і події.

На підставі проведеного аналізу діяльності публічних бібліотек України у соціальних медіа доцільно виокремити такі напрями вдосконалення їх цифрової комунікації. По-перше, з метою врахування особливостей роботи кожної платформи та специфіки цільової аудиторії необхідне розроблення контент-стратегії. По-друге, не менш важливо забезпечувати систематичне навчання бібліотечних фахівців основам інтернет-маркетингу, створення контенту та роботи з інструментами для аналізу соціальних мереж. По-третє, бібліотекам варто активніше використовувати інтерактивні формати комунікації, зокрема прямі трансляції, відео з відгуками користувачів, що сприятиме підвищенню залученості аудиторії. Нарешті, важливою є оцінка ефективності контенту за допомогою проведення аналізу показників охоплення, залученості та зворотного зв'язку від користувачів.

Необхідно також, щоб українські бібліотеки розширювали свою присутність у цифровому просторі завдяки популярним соціальним медіа. Так, В. Пікалова (2025) підкреслює важливість використання бібліотечними установами соціальної мережі TikTok, яка є найпопулярнішою серед молоді. Науковиця акцентує увагу на таких перевагах цієї платформи: створення коротких відео, що легко запам'ятовуються; можливість інтерактивної взаємодії із цільовою аудиторією; наявність готових інструментів для створення відео (с. 166).

На підставі проведеного дослідження варто звернути увагу на проблемний аспект використання соціальних медіа публічними бібліотеками України. До них належать фокусування уваги на поширенні інформації про бібліотечні послуги з одночасним вкрай обмеженим застосуванням інтерактивних форматів, які здатні підвищити залученість користувачів.

Проведений аналіз діяльності Публічної бібліотеки імені Лесі Українки, Публічної бібліотеки Львівської міської територіальної громади «URBAN бібліотека» та Публічної бібліотеки Луцької міської територіальної громади дозволяє виявити наявність різних підходів до використання соціальних медіа для популяриза-

ції бібліотечних послуг, збільшення інтересу користувачів та формування іміджу бібліотеки в цифровому просторі.

На нашу думку, вибір соціальних медіа та характер їх застосування у діяльності публічних бібліотек безпосередньо пов'язані із місією бібліотечної установи, особливостями її цільової аудиторії та культурною специфікою середовища, у межах якого вона функціонує. Проведений аналіз діяльності бібліотек різного функціонального спрямування, зокрема загальнокультурного, урбаністичного та інформаційно-просвітницького, засвідчує, що соціальні медіа не є універсальним інструментом комунікації. Тому вони мають продумано інтегруватися у маркетингову стратегію бібліотеки відповідно до особливостей її статусу та завдань.

ВИСНОВКИ

Соціальні медіа відіграють визначальну роль у популяризації публічних бібліотек України в умовах цифрової трансформації суспільства. Українські бібліотеки використовують різні підходи до застосування соціальних медіа.

Дослідження виявило, що Публічна бібліотека імені Лесі Українки реалізує комплексну стратегію присутності в соціальних медіа, використовуючи Facebook, Instagram, YouTube та Telegram для формування комунікації з різними сегментами своєї аудиторії. Публічна бібліотека Львівської міської територіальної громади «URBAN бібліотека» позиціонує себе як сучасний культурний хаб, акцентуючи увагу на візуальній ідентичності та створенні спільноти навколо бібліотечної установи. Натомість Публічна бібліотека Луцької міської територіальної громади використовує соціальні медіа переважно як інструмент забезпечення доступу до інформації, організації заходів та розвитку культури читання.

Спостерігається закономірний зв'язок між особливостями функціонального призначення певної бібліотеки та обраною нею стратегією застосування соціальних медіа. Завдяки соціальним медіа бібліотечні установи здійснюють інформування про свою діяльність, підтримують комунікацію із цільовою аудиторією, формують бібліотечний бренд, популяризують бібліотечні послуги та власний контент. В умовах війни соціальні медіа набувають особливого значення, оскільки забезпечують доступ до освітніх ресурсів і створюють простір для психологічної підтримки через читання та комунікацію.

Використання соціальних медіа публічними бібліотеками потребує диференційованого підходу, який передбачає необхідність адаптувати стратегію комунікації у цифровому середовищі до потреб її цільової аудиторії, відображаючи унікальну ідентичність конкретної бібліотечної установи, її місію, завдання та специфічну роль у середовищі, в якому вона функціонує.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням механізмів підвищення інтерактивності бібліотечних сторінок у соціальних медіа та аналізом ефективності різних форматів створюваного ними контенту.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

Бак, О. В. (2017, 31 жовтня). Аналіз соціальних мереж із погляду найбільшої ефективності для просування бібліотеки в Інтернеті. В *Соціальні медіа для бібліотек: середовище, ресурс, сервіс* [Матеріали круглого столу] (с. 3–8). Харківський національний медичний університет.

- Бачинська, Н., & Касьян, В. (2024). Маркетингові комунікації в умовах цифрової трансформації публічних бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 14, 10–19. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318283>
- Бережна, К. С. (2018). *Публічні бібліотеки України: вектори модернізації в інформаційному суспільстві* [Автореферат дисертації кандидата наук із соціальних комунікацій, Харківська державна академія культури].
- Биркович, Т. І., & Морозова, Я. А. (2024). Особливості використання соціальних мереж для просування бібліотечних ресурсів. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 1, 56–62. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2024.302029>
- Гагаріна, Н. А. (2020, 30 вересня). Соціальні мережі як ефективний канал комунікації бібліотеки. В *Феномен бібліотек у сучасному світі* [Матеріали конференції] (Ч. 2, с. 20–24). Маріупольський державний університет.
- Григорова, З. В. (2017). Нові медіа, соціальні медіа, соціальні мережі – ієрархія інформаційного простору. *Технологія і техніка друкарства*, 3(57), 93–100. [https://doi.org/10.20535/2077-7264.3\(57\).2017.115905](https://doi.org/10.20535/2077-7264.3(57).2017.115905)
- Данько, Ю. А. (2012). Феномен соціальних мереж у контексті становлення і розвитку мережевого суспільства. *Вісник Міжнародного Слов'янського університету. Серія «Соціологічні науки»*, 15(1–2), 53–59.
- Демчук, А. (2021, 14 грудня). Формування іміджу сучасної бібліотеки за допомогою соціальних медіа. В Т. Й. Жалко, Н. Г. Конон, & Н. В. Ляшук (Упоряд.), *Проблеми й перспективи розвитку інформаційної, бібліотечної та архівної справи* [Матеріали конференції] (с. 58–62). Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».
- Лесина бібліотека. (б.д.). *Дописи* [Канал Telegram]. Telegram. Взято 25 грудня 2025 з <https://www.t.me/s/lesyalib>
- Лобовікова, О. О., & Мельніков, А. С. (2011). Соціальні мережі як феномен інформаційного суспільства. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*, 5, 154–160.
- Львівська муніципальна бібліотека. (б.д.). *Відео* [Канал YouTube]. YouTube. Взято 25 грудня 2025 з <https://www.youtube.com/@lmb.official/videos>
- Мар'їна, О. (2012). Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії. *Вісник Книжкової палати*, 8, 19–21.
- Недошитко, І., Біловус, Л., & Вількова, Т. (2023). Соціальні мережі як рекламний ресурс сучасної бібліотеки. *Вісник Книжкової палати*, 1, 37–42. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1\(318\).37-42](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1(318).37-42)
- Охріменко, Г. В. (2022). Побудова корпоративного іміджу бібліотечних установ у соціальних медіа (на прикладі наукової бібліотеки Національного університету «Острозька академія»). В *Інформація та соціум* [Матеріали конференції] (с. 48–50). Донецький національний університет імені Василя Стуса.
- Пікалова, В. (2025, 20 березня). Бібліотека у TikTok: як популярна платформа сприяє розвитку та популяризації бібліотек. В *Актуальні питання інформаційної діяльності: теорії та інновації* [Матеріали конференції] (с. 162–168). Національний університет «Одеська політехніка».
- Публічна бібліотека імені Лесі Українки. (б.д.). *Дописи* [Сторінка Facebook]. Facebook. Взято 25 грудня 2025 з <https://www.facebook.com/LUKLibrary/>
- Публічна бібліотека імені Лесі Українки, м. Київ [@luk.library]. (б.д.). *Дописи* [Профіль Instagram]. Instagram. Взято 25 грудня 2025 з <https://www.instagram.com/luk.library/>
- Публічна бібліотека міста Луцька. (б.д.-а). *Відео* [Канал YouTube]. YouTube. Взято 5 лютого 2026 з https://www.youtube.com/@lutsk_centrallibrary/videos
- Публічна бібліотека міста Луцька. (б.д.-б). *Дописи* [Сторінка Facebook]. Facebook. Взято 5 лютого 2026 з <https://www.facebook.com/lutsk.centrallibrary/?locale>
- Публічна бібліотека міста Луцька [@lutsk_centrallibrary]. (б.д.-с). *Дописи* [Профіль Instagram]. Instagram. Взято 5 лютого 2026 з https://www.instagram.com/lutsk_centrallibrary

- Рижова, Д. О. (2023). Digital-контент як сучасний інструмент просування бібліотек. *Молодий дослідник*, 2, 27–30.
- Столична бібліотека. (б.д.). *Відео* [Канал YouTube]. YouTube. Взято 25 грудня 2025 з <https://www.youtube.com/user/metodviddil/videos>
- Струнгар, В. В. (2018). *Бібліотечна складова в системі суспільного використання соціальних медіа* [Дисертація кандидата наук із соціальних комунікацій, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського].
- Темченко, І. (2025, 20 березня). Роль соціальних медіа у розвитку бібліотек як культурних та комунікаційних центрів. В *Актуальні питання інформаційної діяльності: теорії та інновації* [Матеріали конференції] (с. 177–181). Національний університет «Одеська політехніка».
- URBAN бібліотека. (б.д.-а). *Дописи* [Сторінка Facebook]. Facebook. Взято 29 грудня 2025 з <https://www.facebook.com/urbanbibliotekalviv/>
- URBAN бібліотека [@urban_biblioteka]. (б.д.-б). *Дописи* [Профіль Instagram]. Instagram. Взято 29 грудня 2025 з https://www.instagram.com/urban_biblioteka/

REFERENCES

- Bachynska, N., & Kasian, V. (2024). Marketynhovi komunikatsii v umovakh tsyvrovoi transformatsii publichnykh bibliotek Ukrainy [Marketing communications in conditions of digital transformation of Ukrainian public libraries]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 14, 10–19. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318283> [in Ukrainian].
- Bak, O. V. (2017, October 31). Analiz sotsialnykh merezh iz pohliadu naibilshoi efektyvnosti dlia prosuvannya biblioteky v Interneti [Analysis of social networks from the view of the best efficiency for library promotion on the Internet]. In *Sotsialni media dlia bibliotek: seredovyshe, resurs, servis* [Social media for libraries: Environment, resource, service] [Roundtable proceedings] (pp. 3–8). Kharkiv National Medical University [in Ukrainian].
- Berezhna, K. S. (2018). *Publichni biblioteki Ukrainy: vektory modernizatsii v informatsiinomu suspilstvi* [Public libraries of Ukraine: Modernization vectors in information society] [Abstract of PhD Dissertation, Kharkiv State Academy of Culture] [in Ukrainian].
- Byrkovich, T. I., & Morozova, Ya. A. (2024). Osoblyvosti vykorystannya sotsialnykh merezh dlia prosuvannya bibliotechnykh resursiv [Features of using social networks for the promotion of library resources]. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 1, 56–62. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2024.302029> [in Ukrainian].
- Danko, Yu. A. (2012). Fenomen sotsialnykh merezh u konteksti stanovlennia i rozvytku merezhevoho suspilstva [The phenomenon of social networks in the context of the formation and development of a network society]. *Journal of International Slavonic University. Series "Sociological Sciences"*, 15(1–2), 53–59 [in Ukrainian].
- Demchuk, A. (2021, December 14). Formuvannya imidzhu suchasnoi biblioteky za dopomohoiu sotsialnykh media [Formation of the image of a modern library using social media]. In T. Y. Zhalko, N. H. Konon, & N. V. Liashuk (Comps.), *Problemy u perspektyvy rozvytku informatsiinoi, bibliotechnoi ta arkhivnoi spravy* [Problems and prospects of the development of information, library and archival affairs] [Conference proceedings] (pp. 58–62). Lutsk Institute of Human Development of the University "Ukraine" [in Ukrainian].
- Haharina, N. A. (2020, September 30). Sotsialni merezhi yak efektyvnyi kanal komunikatsii biblioteky [Social networks as an effective channel of library communication]. In *Fenomen bibliotek u suchasnomu sviti* [The phenomenon of libraries in the modern world] [Conference proceedings] (Pt. 2, pp. 20–24). Mariupol State University [in Ukrainian].
- Hryhorova, Z. V. (2017). Novi media, sotsialni media, sotsialni merezhi – iierarkhiia informatsiinoho prostoru [New media, social media, social networks as the key components of the hierarchy

- of informational space]. *Technology and Technique of Typography*, 3(57), 93–100. [https://doi.org/10.20535/2077-7264.3\(57\).2017.115905](https://doi.org/10.20535/2077-7264.3(57).2017.115905) [in Ukrainian].
- Lesya Ukrainka Public Library. (n.d.). *Dopysy* [Posts] [Facebook page]. Facebook. Retrieved December 25, 2025, from <https://www.facebook.com/LUKLibrary/> [in Ukrainian].
- Lesya Ukrainka Public Library, Kyiv [@luk.library]. (n.d.). *Dopysy* [Posts] [Instagram profile]. Instagram. Retrieved December 25, 2025, from <https://www.instagram.com/luk.library/> [in Ukrainian].
- Lesyna biblioteka. (n.d.). *Dopysy* [Posts] [Telegram channel]. Telegram. Retrieved December 25, 2025, from <https://www.t.me/s/lesyalib> [in Ukrainian].
- Lobovikova, O. O., & Melnikov, A. S. (2011). Sotsialni merezhi yak fenomen informatsiinoho suspilstva [Social networks as a phenomenon of the information society]. *Visnyk of the Lviv University. Series Sociology*, 5, 154–160 [in Ukrainian].
- Lvivska munitsypalna biblioteka. (n.d.). *Video* [YouTube channel]. YouTube. Retrieved December 25, 2025, from <https://www.youtube.com/@lmb.official/videos> [in Ukrainian].
- Marina, O. (2012). Biblioteky ta sotsialni media: tekhnolohiia vzaiemodii [Libraries and social media: Interaction technology]. *Bulletin of the Book Chamber*, 8, 19–21 [in Ukrainian].
- Nedoshytko, I., Bilovus, L., & Vilko, T. (2023). Sotsialni merezhi yak reklamnyi resurs suchasnoi biblioteki [Social media as an advertising resource of a modern library]. *Bulletin of the Book Chamber*, 1, 37–42. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1\(318\).37-42](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1(318).37-42) [in Ukrainian].
- Okhrimenko, H. V. (2022). Pobudova korporatyvnoho imidzhu bibliotechnykh ustanov u sotsialnykh media (na prykladi naukovoï biblioteki Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia") [Building the corporate image of library institutions in social media (on the example of the scientific library of the National University "Ostroh Academy")]. In *Informatsiia ta sotsium* [Information and society] [Conference proceedings] (pp. 48–50). Vasyl Stus Donetsk National University [in Ukrainian].
- Pikalova, V. (2025, March 20). Biblioteka u TikTok: yak populiarna platforma spryiaie rozvytku ta populyaryzatsii bibliotek [Library on TikTok: How a popular platform contributes to the development and popularization of libraries]. In *Aktualni pytannia informatsiinoi diialnosti: teorii ta innovatsii* [Current issues of information activity: Theories and innovations] [Conference proceedings] (pp. 162–168). Odessa Polytechnic National University [in Ukrainian].
- Publiczna biblioteka mista Lutsk. (n.d.-a). *Video* [YouTube channel]. YouTube. Retrieved December 25, 2025, from https://www.youtube.com/@lutsk_centralibrary/videos [in Ukrainian].
- Publiczna biblioteka mista Lutsk. (n.d.-b). *Dopysy* [Posts] [Facebook page]. Facebook. Retrieved December 25, 2025, from <https://www.facebook.com/lutsk.centralibrary/?locale> [in Ukrainian].
- Publiczna biblioteka mista Lutsk [@lutsk_centralibrary]. (n.d.-c). *Dopysy* [Posts] [Instagram profile]. Instagram. Retrieved December 25, 2025, from https://www.instagram.com/lutsk_centralibrary [in Ukrainian].
- Ryzhova, D. O. (2023). Digital-kontent yak suchasnyi instrument prosuvannia bibliotek [Digital content as a modern tool for promoting libraries]. *Molodyi doslidnyk*, 2, 27–30 [in Ukrainian].
- Stolychna biblioteka. (n.d.). *Video* [YouTube channel]. YouTube. Retrieved December 25, 2025, from <https://www.youtube.com/user/metodviddil/videos> [in Ukrainian].
- Strunhar, V. V. (2018). *Bibliotekna skladova v systemi suspilnoho vykorystannia sotsialnykh media* [Library component on the system of public usage of social media] [PhD Dissertation, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine] [in Ukrainian].
- Temchenko, I. (2025, March 20). Rol sotsialnykh media u rozvytku bibliotek yak kulturnykh ta komunikatsiinykh tsentriv [The role of social media in the development of libraries as cultural and communication centers]. In *Aktualni pytannia informatsiinoi diialnosti: teorii ta innovatsii* [Current issues of information activity: Theories and innovations] [Conference proceedings] (pp. 177–181). Odessa Polytechnic National University [in Ukrainian].
- URBAN biblioteka. (n.d.-a). *Dopysy* [Posts] [Facebook page]. Facebook. Retrieved December 29, 2025, from <https://www.facebook.com/urbanbibliotekalviv/> [in Ukrainian].
- URBANbiblioteka [@urban_biblioteka]. (n.d.-b). *Dopysy* [Posts] [Instagram profile]. Instagram. Retrieved December 29, 2025, from https://www.instagram.com/urban_biblioteka/ [in Ukrainian].

UDC 316.472.4:004.77]:316.663:027.022(477)"20"

Volodymyr Kozhemiako,
PhD Student,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: vovakojemyako@gmail.com
ORCID ID: 0009-0005-8004-7427

SOCIAL MEDIA AS A KEY TOOL FOR PROMOTING PUBLIC LIBRARIES IN THE DIGITAL EPOCH

The aim of the article is to clarify the role of social media in promoting public libraries in Ukraine, as well as identify the characteristics of their appliance by library institutions in the context of digital transformations.

Research methods. General scientific and special methods are used in writing this article. Content analysis is applied in order to study scientific works on social media in the library sphere. A method of analysis and synthesis is used to study the presence of public libraries on social networks. A comparative method allows to compare the experience of different library institutions in the use of social media. A method of generalisation is used to formulate conclusions about the effectiveness of social networks used by public libraries in Ukraine.

The scientific novelty grounds on establishing relationships between the mission, tasks, target audience of the library, the specifics of the cultural environment in which it operates, and the peculiarities of its use of social media.

Main conclusions. The topicality of this study is determined by digital transformations of librarianship, growing role of social media in communication with the public, necessity in library institutions in order to adapt to new models of interaction with users in conditions of war and constant socio-cultural changes. This article studies the peculiarities of social media use by public libraries in Ukraine as a tool for promotion in the context of the society's digital transformations. It is established that social media allows libraries to expand their audience, build communication with users and form an emotional connection with them. Special attention is drawn to the need for libraries to be represented on various platforms, including Instagram, Facebook, TikTok, YouTube and Telegram, which allows communication strategies to be adapted to different audience segments. The experience of using Facebook, Instagram and YouTube by some of Ukrainian leading library institutions is examined, in particular the Lesya Ukrainka Public Library, the Lviv City Territorial Community Public Library "URBAN Library", and the Public Library of the Lutsk City Territorial Community. Various approaches to the appliance of social media are identified, which are determined by the specifics of the mission, target audience, characteristics of the environment in which each library institution operates. Attention is focused on the need for public libraries to make more active use of interactive content.

Keywords: bibliomarketing; social networks; Facebook; media; public libraries; strategies; image; promotion; Instagram; YouTube; branding.

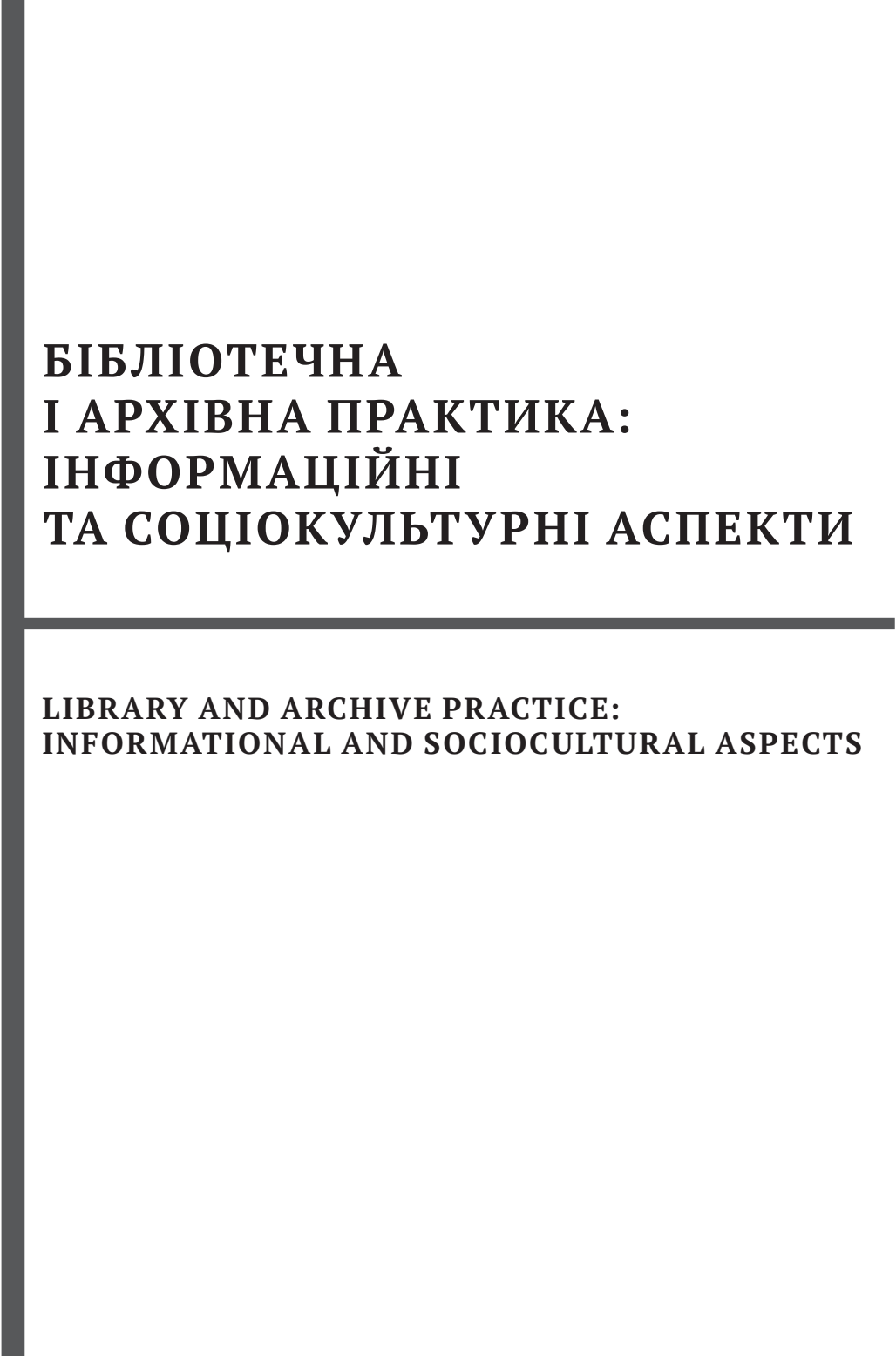
Надійшла 12.01.2026

Прийнята 04.03.2026

Стаття була вперше опублікована онлайн 22.05.2026

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

**БІБЛІОТЕЧНА
І АРХІВНА ПРАКТИКА:
ІНФОРМАЦІЙНІ
ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ**

**LIBRARY AND ARCHIVE PRACTICE:
INFORMATIONAL AND SOCIOCULTURAL ASPECTS**

УДК 930.25(477):[004.651:004.738.1www]:316.77
DOI: 10.31866/2616-7654.17.2026.361601

СТРУКТУРОВАНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ВЕБПРЕДСТАВЛЕННІ ЕЛЕКТРОННИХ АРХІВІВ ДЕРЖАВНИХ ОБЛАСНИХ АРХІВІВ УКРАЇНИ

Данило Грещук,
аспірант кафедри соціальних комунікацій
та інформаційної діяльності,
Національний університет
«Львівська політехніка»
(Львів, Україна)
e-mail: danylo.i.hreshchuk@lpnu.ua
ORCID ID: 0009-0006-3012-038X

Для цитування:

Грещук, Д. (2026). Структурованість інформаційних зв'язків у вебпредставленні електронних архівів державних обласних архівів України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 17, 90–102. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.17.2026.361601>

Мета статті полягає у системному аналізі особливостей структурованості інформаційних зв'язків у вебпредставленні електронних архівів державних обласних архівів України в контексті формування глобального інформаційного простору.

Методи дослідження. Контент-аналіз формулювань розділів, заголовків, підзаголовків та назв архівних документів на офіційних вебсайтах обласних архівів України дає змогу встановити моделі файлової структури для електронних архівів на вебсайтах обласних архівів. Для виявлення особливостей реалізації інформаційних зв'язків використовується метод групування та логічного узагальнення.

Наукова новизна полягає у визначенні ролі інформаційних зв'язків між таксономічними категоріями для побудови оптимальної файлової структури електронних архівів на вебсайтах обласних архівів.

Основні висновки. Методології подання електронного архіву на офіційних вебсайтах державних архівів областей України властива різноманітність, одним із чинників якої є множинні підходи до відтворення інформаційних зв'язків у структуризації файлів. Доведено, що структурованість файлів щодо електронного архіву вебсайту обласних архівів підвищує зручність використання, користувачо-центрованість, якість, повноту формування інформаційного простору архіву. Структурованість інформаційних зв'язків архівних документів є чинником інформаційної інфраструктури вебсайту архіву, що забезпечує його системність, інформаційну цілісність й ефективний доступ до архівної інформації в індустрії інформаційних послуг та інформаційного ринку. Доведено, що інформаційні зв'язки між вихідною таксономічною категорією «розділ» і наступними категоріями набувають послідовного й логічного розвитку завдяки використанню на першому рівні базових понять електронного архіву. Обґрунтовано, що реалізація інформаційних зв'язків під час систематизування файлів з архівною інформацією щодо електронного архіву передбачає виконання багатоступеневого, ієрархічного і дихотомного поділу.

Ключові слова: архів; архівний документ; електронний архів; довідковий апарат; інформаційні зв'язки; інформаційний простір архіву; цифровізація архівних установ; класифікаційна система.

ВСТУП

Цифровізація інформації актуалізує питання доступу користувачів до електронних інформаційних ресурсів архівних установ. Суспільна потреба в утвердженні національної ідентичності актуалізує необхідність вивчення та популяризації інформації історичного, краєзнавчого характеру і забезпечення доступу до неї, інтегрування архівної інформації в наукові та освітні практики. Дослідження моделей втілення інформаційних зв'язків у структурі подання електронного архіву зумовлює прийняття організаційних, програмно-технічних рішень для редагування та вдосконалення файлової системи на офіційних вебсайтах архівів у контексті забезпечення користувачо-центрованості діяльності архівних установ.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Інформаційні зв'язки реалізуються у побудові структури електронного архіву на принципах системності, логічності, простоти, швидкості пошуку первинної архівної інформації. Поняття системності, взаємозалежності, зв'язності є фундаментальними у формулюваннях стандартизованих визначень таких базових термінів, як електронний архів, довідковий апарат архіву, система довідкового апарату до документів архіву. Методології подання електронного архіву на офіційних вебсайтах державних архівів областей України властива різноманітність, одним із чинників якої є множинні підходи до відтворення інформаційних зв'язків у структуризації файлів.

Аналіз вебсайтів як метод наукових досліджень. Фундаментальні наукові розвідки національних архівних зібрань закладають підґрунтя для всебічної розбудови напрямів архівознавчих досліджень (Боряк, 1995). Репрезентована у 1990-х роках концепція комп'ютеризації архівної справи в Україні набуває практичного втілення в діяльності архівних установ, зокрема у створенні розгалужених електронних архівів (Дубровіна, 1998). Ретроспективне дослідження розвитку науки й освіти в Україні у 1920–1930-х роках дозволяє осмислити еволюційний шлях архівної справи (Матяш, 2000). Базові засади формування національної архівної системи та побудови Національного архівного фонду України визначаються на підставі аналізу стану галузі на зламі епох у 1990-х роках (Ляхоцький, 2003). Ефективність архівної справи розглядається в контексті органічної єдності компонентів документно-інформаційної системи установ, яка охоплює: нормативно-правову базу організації життєвого циклу документа; формування служби діловодства; організацію документообігу і контролю за функціонуванням документів; продукування документів та організацію їхнього зберігання; створення архіву або архівного підрозділу установи; укладання електронного архіву установи (Ковальська, 2021). Концептуальні ознаки сутностей «контент», «менеджмент вебконтенту», «вебсайт» визначають їхні логічні зв'язки і відношення, можливість трансформації або розвитку їхніх функціональних особливостей. Контент вебсайту як об'єкт управління перебуває у межах таких основних концептів, як управління потоками соціальної інформації (інформаційний та комунікаційний менеджмент), управління процесами створення цифрової інформаційної інфраструктури (менеджмент проектів) і цифрова культура фахівця. Менеджмент вебконтенту реалізується і розвивається як сучасний поліфункціональний напрям інформаційно-комунікаційної діяльності та органічно входить до кола стратегій формування цифрового інформаційно-комунікаційного середовища (Касьян, 2021). Аналіз кон-

тенту вебсайтів є частиною активного методологічного інструментарію розгляду діяльності установ документно-комунікаційного профілю. Дослідження концептуальних засад, напрямів і тенденцій роботи архівних установ, моделей систематизації та категоризації архівних фондів відтворює реальну картину стану архівної справи (Лисенко, 2022). Комплексні дисертації присвячені вивченню розвитку довідкового апарату архівів та рукописних підрозділів бібліотек в Україні у 1920–1990 рр. (Христова, 1999), розширення пошукових можливостей архівних інформаційно-пошукових систем під впливом інформаційних технологій і представлення архівної інформації в інтернеті у 1991–2008 роках (Збанацька, 2010).

Структура, зміст і функціональні особливості вебсайту. Значний інформаційний потенціал мають аналітичні дослідження контенту вебсайтів архівних установ, що сприяє консолідації і повноті подання цінної, суспільно важливої інформації. Аналіз таких якісних характеристик контенту вебсайтів, як репрезентативність спектра інформаційних продуктів та послуг архівних установ, зрозумілість і комфортність сервісів та структури вебсайту, оперативність пошуку, наявність зворотного зв'язку з користувачем, є базою для обґрунтування сучасних функцій електронного інформаційного ресурсу: інформаційної, рекламної, комунікаційної, іміджевої (Коржик, 2020). Вебсайти потребують модернізації в напрямі вдосконалення їхньої структури, навігації і змістового наповнення на основі пріоритетності та доступності. Оптимізація вебсайтів націлена на спрощення структури і заголовків основного меню та його відповідність інформаційному наповненню, вдосконалення навігації вебсайтом для полегшення пошуку інформації. У цьому контексті доцільна часткова заміна окремих текстових заголовків інтерфейсу на зрозумілі для відвідувачів знакові системи. Важливим є надання доступу до довідкової інформації, що викликає підвищений інтерес, забезпечення дозволу користування відкритими базами даних. Зручності для користувачів надає можливість прямої переадресації з головної сторінки вебсайту на офіційні сторінки установи у соціальних мережах, розроблення двомовної версії вебсайту (українська, англійська), долучення до статичної будови вебсайту елементів інтерактивної взаємодії з відвідувачами та зворотного зв'язку (Сокур, 2020). Цифрова доступність вебсайтів українських бібліотек аналізується в контексті відповідності рекомендаціям WCAG 2.0. Із використанням інструменту Web Accessibility Checker оцінюється їхня цифрова доступність, виявляються поширені помилки і визначаються шляхи їхнього усунення (Тюркеджи, 2023). Дослідження контенту вебсайтів центральних державних архівів України засвідчило обов'язкові елементи структури та особливості щодо організації і складу традиційного та електронного довідкового апарату до архівних фондів (Збанацька, 2024).

Проектування вебсайтів архівних установ. Проект створення вебпорталу «Українське документознавство» спрямований на розвиток документознавчої науки, освіти та практики. Об'єднання розрізаних документознавчих інформаційних ресурсів у межах єдиної інформаційної системи сприяє формуванню цілісного, повного й об'єктивного знання про документ як основу документно-комунікаційної системи та забезпечує відкритість і доступність інформації для користувачів (Кириленко та ін., 2022).

Мета статті полягає у системному аналізі особливостей структурованості інформаційних зв'язків у вебпредставленні електронних архівів державних обласних архівів України в контексті формування глобального інформаційного простору.

Для реалізації цієї мети необхідно виконати такі завдання:

- встановити моделі структури файлів щодо електронного архіву на вебсайтах обласних архівів;
- вивчити особливості інформаційних зв'язків у структурі файлів електронного архіву на вебсайтах обласних архівів на 1 рівні – «Розділ».

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологія дослідження полягає у застосуванні загальнонаукових методів: аналізу, синтезу, групування, логічних узагальнень, контент-аналізу, візуалізації. Контент-аналіз формулювань розділів, рубрик, підрубрик, назв архівних документів на офіційних вебсайтах обласних архівів України надає можливість встановити моделі структури файлів щодо електронного архіву на вебсайтах обласних архівів. Метод групування, логічних узагальнень використано для виявлення особливостей реалізації інформаційних зв'язків у структурі файлів електронного архіву на вебсайтах архівів на 1 рівні – «Розділ». Техніку візуалізації застосовано для аргументації моделювання структури вебсайтів та їхніх особливостей на різних рівнях деталізації таксономічних категорій, демонстрації статистичних показників щодо динамічності ієрархічного розкриття контенту вебсайтів. *Об'єктом дослідження* є архівний цифровий контент офіційних вебсайтів державних архівів областей України. *Предметом дослідження* є структурованість інформаційних зв'язків у вебпредставленні електронних архівів державних архівів областей України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Формування і використання інформаційних зв'язків у процесах подання електронного архіву на офіційних вебсайтах обласних архівів досліджується шляхом:

- встановлення специфіки інституціалізації інформаційних зв'язків у термінологічному, онтологічному і функціональному аспектах;
- вивчення особливостей реалізації інформаційних зв'язків документів у контексті архівного описування, концепцій формування класифікаційних систем архівного фонду, використання архівної інформації.

Моделі структури файлів щодо електронного архіву на вебсайтах обласних архівів. Структуру розглядаємо як стійке відображення інформаційних зв'язків між компонентами цілісного об'єкта – електронного архіву. Інформаційні зв'язки виявляються в логічній послідовності розкриття цих компонентів у напрямі від загального до простого. Дослідження структурованості подання електронного архіву дає можливість:

- встановити моделі реалізації інформаційних зв'язків між компонентами довідкового апарату;
- визначити поширеність моделей реалізації інформаційних зв'язків;
- запропонувати оптимальні рішення щодо використання моделей реалізації інформаційних зв'язків.

Структурованість файлів електронного архіву на вебсайтах обласних архівів свідчить про зручність використання, користувачо-центрованість, якість, повноту формування інформаційного простору архіву. Структурованість інформаційних зв'язків архівних документів є чинником інформаційної інфраструктури вебсайту архіву, що формує архівний інформаційний простір та забезпечує його системність, інформаційну цілісність й ефективний доступ до архівної інформації в індустрії інформаційних послуг та інформаційного ринку.

Структурованість подання електронного архіву на офіційних вебсайтах обласних архівів встановлюємо з використанням таких таксономічних категорій:

- розділ – основний поділ у кореновому каталозі, в якому вміщено перше повідомлення про електронний архів;
- рубрика – наступний поділ після розділу у випадному вікні, в якому розкриваються основні компоненти електронного архіву;
- підрубрика_1+n – перший і наступні поділи після рубрики у випадному вікні, в якому деталізовано склад електронного архіву (див. рис. 1).

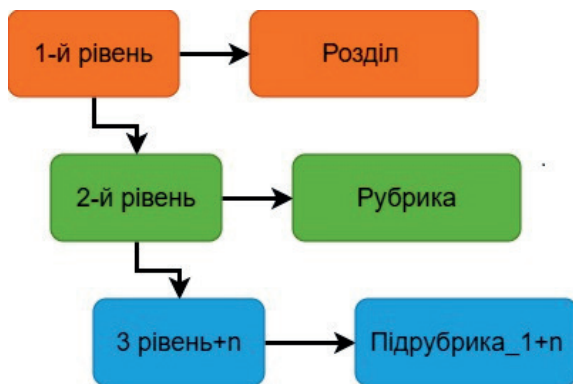

Рис. 1. Таксономічні категорії вебсайтів щодо електронного архіву
Джерело: авторська розробка

Таксономічні категорії позначають класифікаційне підпорядкування файлів від більш загального до часткового, формуючи ієрархічну будову вебсайту загалом. Внутрішньофайлова рубрикація тексту не кваліфікується як окрема підрубрика, хоча такі структуровані файли можуть містити випадні вікна з подальшою деталізацією.

Розділи на вебсайтах обласних архівів, відібрані для аналізу, містять:

- оцифровані оригінали паперових архівних документів, які є візуальним відтворенням паперових документів в електронній формі;
- оцифровані архівні довідники, які формують довідковий апарат до фондів архіву;
- цифрові версії друкованих архівних довідників, які складають довідковий апарат до фондів архіву;
- оцифровані видання, які утворюють науково-довідковий фонд архіву.

Комплекс цих електронних документів – оцифрованих оригіналів архівних документів та системи архівних довідників (друкованих, електронних) – є носієм первинної або вторинної архівної інформації і формує електронний архів. Довідковий апарат, призначений для виконання функції розкриття складу і змісту архівних документів і забезпечення їх пошуку на всіх рівнях системи, охоплює впорядковану систему архівних довідників.

Дослідження особливостей структури файлів електронного архіву на вебсайтах обласних архівів виконується в аспекті виявлення вихідних розділів кореневого каталогу, в яких консолідовано профільні файли (таксономічна категорія 1 рівня – «Розділ»).

Градування вебсайтів за кількістю рівнів поділу дозволяє встановити три моделі структури файлів електронного архіву на вебсайтах обласних архівів:

– **3-рівнева модель структури файлів, яка охоплює таксономічні категорії: розділ, рубрика** → *архівний довідник, оцифрований повнотекстовий документ*;

– **4-рівнева модель структури файлів, яка охоплює таксономічні категорії: розділ, рубрика, підрубрика_1** → *архівний довідник, оцифрований повнотекстовий документ*;

– **5-рівнева модель структури файлів, яка охоплює таксономічні категорії: розділ, рубрика, підрубрика_1, підрубрика_2** → *архівний довідник, оцифрований повнотекстовий документ*.

За 3-рівневою моделлю структури файлів створені офіційні вебсайти в державних архівах 10 областей: Дніпропетровської (ДАДПО)¹, Закарпатської (ДАЗКО)², Запорізької (ДАЗПО)³, Львівської (ДАЛО)⁴, Полтавської (ДАПО)⁵, Рівненської (ДАРО)⁶, Харківської (ДАХО)⁷, Хмельницької (ДАХМО)⁸, Черкаської (ДАЧКО)⁹, Чернівецької (ДАЧНО)¹⁰.

За 4-рівневою моделлю структури файлів створені офіційні вебсайти в державних архівах 13 областей: Вінницької (ДАВНО)¹¹, Волинської (ДАВЛО)¹², Донецької (ДАДО)¹³, Житомирської (ДАЖО)¹⁴, Івано-Франківської (ДАІФО)¹⁵, Київської (ДАКО)¹⁶, Кіровоградської (ДАКіро)¹⁷, Луганської (ДАЛГО)¹⁸, Миколаївської (ДАМО)¹⁹, Сумської (ДАСО)²⁰, Тернопільської (ДАТО)²¹, Херсонської (ДАХРО)²², Чернігівської (ДАЧГО)²³.

За 5-рівневою моделлю структури файлів створений офіційний вебсайт у Державному архіві Одеської області (ДАОО)²⁴.

Інформаційні зв'язки між файлами електронного архіву на сайтах обласних архівів на 1 рівні – «Розділ». Номінування розділів на офіційних вебсайтах обласних архівів із 3-рівневою моделлю структури файлів електронного архіву свідчить про доволі широке коло використаних номінативних одиниць. Так, розділи, які

¹ Державний архів Дніпропетровської області <https://dp.archives.gov.ua/>

² Державний архів Закарпатської області <https://dazo.gov.ua/>

³ Державний архів Запорізької області <https://archivzp.gov.ua/uk/>

⁴ Державний архів Львівської області <https://e.archivelviv.gov.ua/>

⁵ Державний архів Полтавської області <https://poltava.archives.gov.ua/>

⁶ Державний архів Рівненської області <https://rv.archives.gov.ua/>

⁷ Державний архів Харківської області <https://archives.kh.gov.ua/>

⁸ Державний архів Хмельницької області <https://dahmo.gov.ua/>

⁹ Державний архів Черкаської області <https://ck.archives.gov.ua/>

¹⁰ Державний архів Чернівецької області <https://cv.archives.gov.ua/>

¹¹ Державний архів Вінницької області <https://davio.gov.ua/>

¹² Державний архів Волинської області <https://volyn.archives.gov.ua/>

¹³ Державний архів Донецької області <https://dn.archives.gov.ua/>

¹⁴ Державний архів Житомирської області <https://zhytomyr.archives.gov.ua/>

¹⁵ Державний архів Івано-Франківської області <https://if.archives.gov.ua/>

¹⁶ Державний архів Київської області <https://dako.gov.ua/>

¹⁷ Державний архів Кіровоградської області <http://archium.krop.archives.gov.ua/>

¹⁸ Державний архів Луганської області <https://lg.archives.gov.ua/>

¹⁹ Державний архів Миколаївської області <https://archive.mk.ua/>

²⁰ Державний архів Сумської області <https://daso.archives.gov.ua/>

²¹ Державний архів Тернопільської області <https://archives.te.gov.ua/>

²² Державний архів Херсонської області <https://kherson.archives.gov.ua/>

²³ Державний архів Чернігівської області <https://cn.archives.gov.ua/>

²⁴ Державний архів Одеської області <https://archive.od.gov.ua/>

номінують електронний архів, мають синонімічні назви: «Архів on-line», «Архівні ресурси (електронні)», «Довідковий апарат в електронному вигляді», «Довідковий апарат», «Е-архів», «Електронний архів», «Науково-довідковий апарат», «Оцифровані документи», «Цифровий фонд користування» (табл. 1).

Таблиця 1

**Розділи офіційних вебсайтів обласних архівів
із 3-рівневою моделлю структури файлів електронного архіву**

	Розділи, в яких виявлено компоненти електронного архіву				
ДАДпО	Архівні установи області	Каталог метричних книг	Науково-довідковий апарат	Література	Електронний архів
ДАЗкО	Довідковий апарат	Науково-довідкова бібліотека	Електронний архів		
ДАЗпО	Науково-довідковий апарат	Довідковий апарат в електронному вигляді	Оцифровані документи		
ДАЛО	Інформація	Електронний архів			
ДАПО	Архівні ресурси (електронні)				
ДАРО	Е-архів	Фонди архіву			
ДАХО	Про архів	Електронний архів			
ДАХмО	Архів on-line	Фонди	Архіви репресивних органів ...	Цифровий фонд користування	Довідковий апарат
ДАЧкО	Доступ до публіч. інформації	Фонди			
ДАЧнО	Довідковий апарат	Електронний архів			

- розділи, які номінують електронний архів
- розділи, які узагальнено номінують фонд або окремі архівні довідники, колекції
- розділи з контентом про науково-довідкову бібліотеку, списки літератури
- розділи із широким спектром предметних областей

Джерело: авторська розробка

Архівні фонди формуються як цілісні системи, тому й електронний архів повинен розкриватися як цілісна ієрархічна структура. Проте її розмиває подання в кореновому каталозі розділів, які узагальнено номінують фонд або окремі архівні довідники, архівні колекції: «Архіви репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» (ДАХмО), «Каталог метричних книг» (ДАДпО), «Фонди архіву» (ДАРО), «Фонди» (ДАХмО, ДАЧкО). Недотримання принципів співрозмірності поділів, співвідношення загального і часткового порушує вміщення в кореновому каталозі таких розділів, як «Науково-довідкова бібліотека» (ДАЗкО), «Література» (ДАДпО). Цей поділ, на наш погляд, повинен посісти належне місце під час класифікації компонентів довідкового апарату. Контент, який ви-

світлює сутності електронного архіву, визначає суспільне призначення архівних установ будь-якого рівня і підпорядкування. Тому компоненти електронного архіву природно виділяти в окремих розділах. Натомість трапляється вміщення файлів про довідковий апарат чи оцифровані документи в розділи із широким спектром предметних областей: «Про архів» (ДАХО), «Архівні установи області» (ДАДПО), «Доступ до публічної інформації» (ДАЧО), «Інформація» (ДАЛО).

Особливості офіційних вебсайтів обласних архівів із 3- і 4-рівневою моделями структури файлів електронного архіву загалом співзвучні, проте в останніх із названих суттєво змінюється співвідношення виділених груп (див. табл. 2).

Таблиця 2

**Розділи офіційних вебсайтів обласних архівів
 із 4-рівневою моделлю структури файлів електронного архіву**

	Розділи, в яких виявлено компоненти електронного архіву			
ДАВНО	Список архівних фондів, в яких виявлено ... репресивних органів	Публікації	Розсекречення архівних матеріалів	Електронний архів
ДАВЛО	Публікації	Електронний архів		
ДАДО	Фонди архіву			
ДАЖО	Електронний архів	Український мартиролог ХХ ст.	Інформаційна діяльність	Громадянам
ДАІФО	Е-архів	Фонди		
ДАКО	Е-архів	Описи & справи		
ДАКіРО	Електронний архів			
ДАЛГО	Інформація			
ДАМО	Науково-довідковий апарат	Цифровий архів		
ДАСО	Документи on-line	Архівні установи	Інформаційна діяльність	
ДАТО	Е-архів	Публікації		
ДАХРО	Архівні установи	Фонди та довідковий апарат		
ДАЧГО	Про нас	Оцифровані описи та справи онлайн		

- – розділи, які номінують електронний архів
- – розділи, які узагальнено номінують фонд або окремі архівні довідники, колекції
- – розділи з контентом про науково-довідкову бібліотеку, списки літератури
- – розділи із широким спектром предметних областей
- – розділи, які містять повідомлення про загальнодержавні міжархівні проекти

Джерело: авторська розробка

Практично повторюються формулювання розділів, які безпосередньо висвітлюють структуру електронного архіву, хоча і зменшується їхнє різноманіття: «Електронний архів», «Е-архів», «Цифровий архів», «Документи on-line», «Оцифровані

описи та справи онлайн», «Науково-довідковий апарат». До розділів, які узагальнено номінують фонд або окремі архівні довідники і колекції, належать: «Фонди» (ДАІФО), «Фонди і довідковий апарат» (ДАХрО), «Описи&справи» (ДАКО), «Фонди архіву» (ДАДО), «Список архівних фондів, в яких виявлено та встановлено фактичну наявність архівної інформації репресивних органів» (ДАВНО), «Розсекречення архівних матеріалів» (ДАВНО). Коло розділів, які містять контент про науково-довідкову бібліотеку, списки літератури, розширено розділом «Публікації», до якого включені списки видань (ДАВНО, ДАВЛО, ДАТО). Зростає кількість розділів із широким спектром предметних областей, які містять файли про довідковий апарат або оцифровані документи. До них належать: «Про нас» (ДАЧГО), «Інформаційна діяльність» (ДАЖО, ДАСО), «Громадянам» (ДАЖО), «Архівні установи» (ДАСО), «Інформація» (ДАЛГО). Актуалізує перелік розділів презентація загальнодержавного міжархівного проєкту «Український мартиролог ХХ ст.» на вебсайті ДАЖО.

На сайті Державного архіву Одеської області задекларовано лише один розділ щодо електронного архіву: «Електронний архів: фонди, описи, документи». Водночас у ньому найбільш деталізована структура файлів – у 5 рівнів.

Для визначення оптимальної структуризації офіційних вебсайтів обласних архівів виконуємо порівняння спектра розділів моделей, що мають різнорівневу структуру подання файлів щодо електронного архіву. Для цього виділяємо такі групи розділів, які виявлено у трьох моделях: розділи, які номінують електронний архів; розділи, які узагальнено номінують фонд або окремі архівні довідники, архівні колекції; розділи, які містять контент про науково-довідкову бібліотеку, списки літератури; розділи із широким спектром предметних областей, які містять файли про довідковий апарат або оцифровані документи; розділи, які містять повідомлення про загальнодержавні міжархівні проєкти (див. табл. 3).

Таблиця 3

Групи розділів офіційних вебсайтів обласних архівів щодо електронного архіву

Найменування груп розділів	3-рівнева структура вебсайту		4-рівнева структура вебсайту		5-рівнева структура вебсайту	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Розділи, які номінують електронний архів	16	59	11	41	1	100
Розділи, які узагальнено номінують фонд або окремі архівні довідники, архівні колекції	5	19	5	19	–	–
Розділи, які містять контент про науково-довідкову бібліотеку, списки літератури	2	7	4	15	–	–
Розділи із широким спектром предметних областей, які містять файли про довідковий апарат або оцифровані документи	4	15	6	22	–	–
Розділи, які містять повідомлення про загальнодержавні міжархівні проєкти	–	0	1	3	–	–
Загалом розділів	27	100	27	100	1	100

Джерело: авторська розробка

На нашу думку, позиціонування в таксономічній категорії «розділ» обґрунтоване тільки для першої із названих груп розділів. Розміщення решти груп на рівні «розділ» не відповідає вимогам логіки, дотримання послідовності подання родо-видових відношень між компонентами електронного архіву, що розмиває структуру вебсайту. Логіку інформаційних зв'язків у структурі файлів на внутрішньосистемному (система понять електронного архіву) і зовнішньосистемному (система понять інших розділів вебсайту) рівнях порушує використання як таксономічної категорії 1 рівня – «Розділ»: розділів із широким спектром предметних областей, які містять файли про довідковий апарат або оцифровані документи; розділів, які узагальнено номінують фонд або містять файли про окремі архівні довідники та архівні колекції; розділів, які містять контент про науково-довідкову бібліотеку, списки літератури.

Відзначаємо певні переваги 3-рівневої моделі структурування файлів щодо електронного архіву:

- деталізованість поділу обсягу поняття електронний архів на 1 рівні – «Розділ» у моделі із 3-рівневою структурою вища, ніж у 4-рівневої моделі: на 10 вебсайтах архівів із 3-рівневою структурою відкрито 27 розділів, що в середньому становить 2,7 розділу на один вебсайт архіву; на 13 вебсайтах архівів із 4-рівневою структурою відкрито також 27 розділів, що в середньому становить 2,0 розділу на один вебсайт архіву;

- репрезентативність розділів, які безпосередньо висвітлюють структуру електронного архіву, у моделі із 3-рівневою структурою вища, ніж у 4-рівневої моделі, відповідно 59 % і 41 %, що засвідчує суттєве домінування над іншими групами.

До особливостей груп розділів офіційних вебсайтів із 4-рівневою структурою подання файлів щодо електронного архіву належать:

- вища частка розділів, які порушують логіку побудови класифікаційної схеми файлів: загалом у 4-рівневої моделі вони становлять 59 % проти 41 % у 3-рівневої моделі;

- вища частка розділів із широким спектром предметних областей, які містять файли про довідковий апарат або оцифровані документи: 22 % проти 15 % у 3-рівневої моделі;

- розділ, який містить повідомлення про загальнодержавні міжархівні проекти.

ВИСНОВКИ

Інформаційні зв'язки між вихідною таксономічною категорією «розділ» і наступними категоріями набувають послідовного й логічного розвитку завдяки використанню базових понять електронного архіву (оцифровані архівні документи, довідковий апарат) на першому рівні базових понять електронного архіву. Це зумовлює побудову цілісної ієрархічної структури розміщення файлів. Систематизування архівної інформації на офіційному вебсайті архівної установи повинне опиратися на послідовний поділ і підпорядкування обсягів понять із врахуванням логічних інформаційних зв'язків. Реалізація інформаційних зв'язків під час систематизування файлів з архівною інформацією щодо електронного архіву передбачає виконання багатоступеневого, ієрархічного і дихотомного поділу.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Боряк, Г. (1995). *Національна архівна спадщина України та державний реєстр «Археографічна Україніка»* (Л. А. Дубровіна, ред.). Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського.
- Дубровіна, Л. (1998). Основні положення концепції комп'ютеризації архівної справи в Україні. *Студії з архівної справи та документознавства*, 3, 6–17.
- Збанацька, О. (2010). *Архівні інформаційно-пошукові системи: розширення пошукових можливостей (1991–2008 рр.)* [Автореферат дисертації кандидата історичних наук, Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв]. <https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/318>
- Збанацька, О. (2024). Довідковий апарат архівів: зміст поняття та особливості представлення на вебсайтах центральних державних архівів України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 13, 84–98. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307125>
- Касьян, В. В. (2021). Менеджмент вебконтенту як сучасний поліфункціональний напрям інформаційно-комунікативної діяльності. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 57–63. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2021.229857>
- Кириленко, О. Г., Збанацька, О. М., & Добровольська, В. В. (2022). Когнітивні концепти побудови вебпорталу «Українське документознавство». *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 34–42. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2022.257257>
- Ковальська, Л. А. (2021). Документ в діловодстві та архівній справі: комунікація інформаційної діяльності. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 29–37. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2021.244714>
- Коржик, Н. А. (2020). Сучасні інструменти ефективної репрезентації архівних ресурсів України. *Вісник Харківської академії культури*, 58, 47–57. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.058.05>
- Лисенко, Т. (2022). Сучасний стан і провідні тенденції у роботі українських інформаційних центрів на основі аналізу контенту вебсайтів. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 9, 148–163. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259195>
- Ляхощкий, В. П. (2003). *Україна на зламі епох: нотатки з новітньої історії вітчизняної архівістики 1991–2001 рр.* Університетське видавництво «Пульсари».
- Матяш, І. Б. (2000). *Архівна наука і освіта в Україні 1920–1930-х років.* Український державний науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства.
- Сокур, Л. А. (2020). Вебсайт як документально-інформаційна система представництва Шевченківського національного заповідника в єдиному інформаційному просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 47–57.
- Тюркеджи, Н. С. (2023). Цифрова доступність українських бібліотек: аналіз вебсайтів. *Вісник Харківської академії культури*, 63, 105–112. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.063.07>
- Христова, Н. М. (1999). *Науково-довідковий апарат архівів та рукописних підрозділів бібліотек в Україні у 1920–1990 рр.* [Автореферат дисертації кандидата історичних наук, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського].

REFERENCES

- Boriak, H. (1995). *Natsionalna arkhivna spadshchyna Ukrainy ta derzhavnyi reiestr "Arkheohrafichna Ukrainika"* [National Archival Heritage of Ukraine and the State Register "Archaeographic

- Ukrainians"] (L. A. Dubrovina, Ed.). M. S. Hrushevskiy Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies [in Ukrainian].
- Dubrovina, L. (1998). Osnovni polozhennia kontseptsii kompiuteryzatsii arkhivnoi spravy v Ukraini [Main provisions of the concept of computerisation of archival work in Ukraine]. *Study on the Archives and Records Sciences*, 3, 6–17 [in Ukrainian].
- Kasian, V. V. (2021). Menedzhment vebkontentu yak suchasnyi polifunktsionalnyi napriam informatsiino-komunikatyvnoi diialnosti [Web content management as modern polyfunctional direction of information and communication activity]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 57–63. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2021.229857> [in Ukrainian].
- Khrystova, N. M. (1999). *Naukovo-dovidkovyi aparat arkhiviv ta rukopysnykh pidrozdiliv bibliotek v Ukraini u 1920–1990 rr.* [Scientific and reference apparatus of archives and manuscript departments of libraries in Ukraine in 1920–1990] [Abstract of PhD Dissertation, V. I. Vernadskiy National Library of Ukraine] [in Ukrainian].
- Korzhyk, N. A. (2020). Suchasni instrumenty efektyvnoi reprezentatsii arkhivnykh resursiv Ukrainy [Modern tools for effective representation of archival resources of Ukraine]. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, 58, 47–57. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.058.05> [in Ukrainian].
- Kovalska, L. A. (2021). Dokument v dilovodstvi ta arkhivnii spravi: komunikatsiia informatsiinoi diialnosti [Document in documentation science and archival science: Communication of information activity]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 29–37. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2021.244714> [in Ukrainian].
- Kyrylenko, O. H., Zbanatska, O. M., & Dobrovol'ska, V. V. (2022). Kohnityvni kontsepty pobudovy vebportalu "Ukrainske dokumentoznavstvo" [Cognitive concepts of the web portal "Ukrainian documentation" creation]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 34–42. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2022.257257> [in Ukrainian].
- Liakhotskyi, V. P. (2003). *Ukraina na zlami epokh: notatky z novitnoi istorii vitchyznianoï arkhivistyky 1991–2001 rr.* [Ukraine at the turn of the ages: Notes from the modern history of domestic archival studies 1991–2001]. Pulsary University Publishing House [in Ukrainian].
- Lysenko, T. (2022). Suchasnyi stan i providni tendentsii u roboti ukrainskykh informatsiinykh tsentriv na osnovi analizu kontentu vebseitiv [Present status and leading trends in the work of Ukrainian informative centres based on the analysis of websites' content]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 9, 148–163. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259195> [in Ukrainian].
- Matias, I. B. (2000). *Arkhivna nauka i osvita v Ukraini 1920–1930-kh rokiv* [Archival science and education in Ukraine in the 1920s–1930s]. Ukrainskyi derzhavnyi naukovo-doslidnyi instytut arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva [in Ukrainian].
- Sokur, L. A. (2020). Vebseit yak dokumentalno-informatsiina systema predstavnytstva Shevchenkivskoho natsionalnogo zapovidnyka v yedynomu informatsiinomu prostori [Website as a documentary informational system of Shevchenko National reserve office in the unified information space]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 47–57 [in Ukrainian].
- Tiurkedzhy, N. S. (2023). Tsyfrova dostupnist ukrainskykh bibliotek: analiz vebseitiv [Digital accessibility of Ukrainian libraries: Analysis of websites]. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, 63, 105–112. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.063.07> [in Ukrainian].
- Zbanatska, O. (2010). *Arkhivni informatsiino-poshukovi systemy: rozshyrennia poshukovykh mozhlyvosti (1991–2008 rr.)* [Archival information and search systems: Expansion of searching possibilities (1991–2008)] [Abstract of PhD Dissertation, State Academy of Culture and Arts Management]. <https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/318> [in Ukrainian].
- Zbanatska, O. (2024). Dovidkovyi aparat arkhiviv: zmist poniattia ta osoblyvosti predstavlenia na vebseitakh tsentralnykh derzhavnykh arkhiviv Ukrainy [A finding aid of archives: The concept content and features of its presentation on the websites of central state archives]

of Ukraine]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 13, 84–98. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307125> [in Ukrainian].

UDC 930.25(477):[004.651:004.738.1www]:316.77

Danylo Hreshchuk,
PhD Student at the Department
of Social Communications and Information Science,
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine)
e-mail: danylo.i.hreshchuk@lpnu.ua
ORCID ID: 0009-0006-3012-038X

STRUCTURE OF INFORMATION LINKS IN THE WEB PRESENTATION OF ELECTRONIC ARCHIVES OF UKRAINIAN STATE REGIONAL ARCHIVES

The aim of the article is to conduct a systematic analysis of structural features of information links in the web representation of electronic archives of Ukrainian state regional archives in the context of forming a global information space.

Research methods. Content analysis of the wording of sections, headings, subheadings and titles of archival documents on the official websites of Ukrainian regional archives makes it possible to establish file structure models for electronic archives on regional archive websites. A method of grouping and logical generalisation is applied to identify peculiarities of implementing information links.

The scientific novelty grounds on establishing the role of information links between taxonomic categories for building an optimal file structure for electronic archives on regional archive websites.

Main conclusions. The methodology for presenting electronic archives on the official websites of state archives in Ukraine's regions is characterised by diversity, one of the factors of which is multiple approaches to reproducing information links in file structuring. It is proven that the structure of files in the electronic archive of regional archives' websites increases user-friendliness, user-centredness, quality, completeness of the archive's information space. The structure of information links between archival documents is a factor in the information infrastructure of the archive website, ensuring its systematicity, informational integrity and effective access to archival information in the information services industry and information market. It is proven that the information links between the initial taxonomic category "section" and the subsequent categories develop in a consistent and logical manner due to the use of basic electronic archive concepts at the first level. It is substantiated that the implementation of information links during the systematisation of files with archival information regarding the electronic archive involves the implementation of a multi-stage, hierarchical and dichotomous division.

Keywords: archive; archival document; electronic archive; reference apparatus; information links; archive information spaces; digitalisation of archival institutions; classification system.

Надійшла 06.11.2025

Прийнята 11.02.2026

Стаття була вперше опублікована онлайн 22.05.2026

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

УДК 021:[005.336.2:17.022.1:023.5]:316.775-053.6
DOI: 10.31866/2616-7654.17.2026.361605

ІМІДЖ БІБЛІОТЕКАРЯ ЯК ЧИННИК КОМУНІКАЦІЇ З МОЛОДІЖНОЮ АУДИТОРІЄЮ

*Олег Гришко,
аспірант,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: gelo@ukr.net
ORCID ID: 0009-0005-7780-4343*

Для цитування:

Гришко, О. (2026). Імідж бібліотекаря як чинник комунікації з молодіжною аудиторією. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 17, 103–113. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.17.2026.361605>

Мета статті – здійснити комплексний аналіз іміджу бібліотекаря як важливого чинника ефективної комунікації з молодіжною аудиторією, визначити його складові та з'ясувати вплив професійного і особистісного образу фахівця на формування позитивного ставлення молоді до бібліотеки.

Методи дослідження. При підготовці роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема, метод аналізу та синтезу – для опрацювання різних наукових підходів із метою розуміння складових іміджу бібліотекаря; метод узагальнення – для формулювання висновків щодо впливу образу бібліотекаря на ефективність комунікації з молодіжною аудиторією; системний підхід – для формування цілісного бачення іміджу як багатокомпонентного явища; метод контент-аналізу – для вивчення практичних прикладів формування професійного іміджу бібліотекарів у цифровому середовищі.

Наукова новизна. Визначено складові сучасного іміджу бібліотекаря як комунікатора з молодіжною аудиторією: професійна компетентність із цифровими навичками; культура комунікації; активність у цифровому середовищі; креативність та інноваційна обізнаність.

Основні висновки. Встановлено, що зміна образу бібліотекаря від хранителя бібліотечних фондів до активного учасника освітніх і культурних процесів, посередника в цифровому просторі та організатора інтерактивних заходів є необхідною умовою адаптації публічних бібліотек до потреб молодого покоління. Акцентовано увагу, що ефективність комунікації бібліотечних фахівців залежить не лише від присутності в цифровому середовищі, а й від стилю подачі контенту, відкритості до діалогу та здатності говорити з молоддю зрозумілою мовою. Зроблено висновок, що позитивний професійний імідж бібліотекаря сприяє підвищенню довіри молоді до бібліотеки, збільшує інтерес до бібліотечних послуг та стимулює її брати участь у освітніх і культурних проектах бібліотечної установи.

Ключові слова: бібліотекар; імідж; комунікація; молодіжна аудиторія; бібліотека; професійна компетентність; культура.

ВСТУП

Становлення інформаційного суспільства супроводжується змінами у комунікації публічних бібліотек зі своєю аудиторією, що зумовлює необхідність переосмислення образу бібліотекаря у сприйнятті користувачів різних вікових категорій. Особливої значущості ця проблема набуває у контексті взаємодії з молодіжною аудиторією, яка має власні інформаційні потреби, ціннісні орієнтири та ознаки комунікації.

Сьогодні перед бібліотеками постав виклик залучення молоді в умовах конкуренції з різноманітними каналами отримання інформації та розважальним контентом. Водночас за умови формування позитивного іміджу бібліотечних фахівців і застосування сучасних комунікативних стратегій можливе збільшення лояльності та активності молодих користувачів.

Актуальність дослідження визначається необхідністю наукового обґрунтування стратегій формування позитивного іміджу бібліотекаря у сприйнятті молодіжної аудиторії як інструменту для підвищення якості бібліотечного обслуговування, збільшення інтересу до публічних бібліотек та залучення нових користувачів. Особливо актуальним є вивчення розвитку професійного іміджу бібліотечних фахівців у цифровому середовищі, у якому в молоді нерідко формується перше враження про послуги бібліотечної установи.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ

Вивчення іміджу бібліотекаря та його впливу на комунікацію з користувачами привертає увагу дослідників, які розглядають це питання в контексті змін у бібліотечній справі. Так, проблематиці іміджу бібліотекаря присвятила свою роботу О. Мацей (2013), зробивши висновок, що саме бібліотекарі-практики формують уявлення про бібліотечну професію. Науковиця визначила правила для мережевого етикету бібліотечних фахівців, який стосується правил спілкування на сайтах, у соціальних мережах, блогах, комунікації за допомогою електронної пошти (с. 30). Т. Кулієва (2015) проаналізувала імідж бібліотекаря в історичному ракурсі та визначила ключові проблеми, що негативно впливають на формування уявлень про сучасного бібліотечного фахівця, як-от слабка підтримка держави, сформований стереотип про бібліотекаря засобами масової інформації, недостатнє використання інструментів маркетингу для зміни цього образу у суспільній свідомості (с. 17).

Чинники, які позначаються на іміджі бібліотекаря, висвітлені у праці О. Шестопалової (2016). Серед них науковиця виокремила регулярне підвищення кваліфікації, використання напрацювань маркетингу, готовність колективу бібліотечної установи до змін та спільних дій. До таких факторів, на думку авторки, також належать доброзичливість бібліотечного фахівця, тактовність, готовність допомогти, як і голос, мовлення та манери поведінки.

Проблемам еволюції іміджу бібліотечного фахівця присвячена праця В. Горового (2002), у якій дослідник акцентував увагу на важливості підвищення іміджу бібліотечних працівників задля визнання їх повноправними учасниками наукових досліджень та зазначив, що цей імідж формується відповідно до їх реального внеску у розвиток бібліотечної науки (с. 7). Формування іміджу бібліотекаря у цифровому просторі дослідила Н. Богун (2009), зазначивши про необхід-

ність взаємодіяти з користувачами онлайн, завдяки чому відбувається об'єднання читачів за інтересами та вивчення потреб аудиторії (с. 19).

Коло питань професійного іміджу бібліотекаря університету досліджувались Ю. Іщенко (2023), який зробив висновок, що робота бібліотечного фахівця сьогодні є багатофункціональною, адже він поєднує в собі функції психолога, PR-менеджера, інтернет-маркетолога і навіть системного адміністратора (с. 174). Теми престижу бібліотеки закладу вищої освіти та іміджу бібліотекаря було піднято у дослідженні М. Білоус (2012), яка висвітлила механізм подолання негативних стереотипів про бібліотечну професію.

У контексті проблеми, яка розглядається, іншим важливим напрямом наукових досліджень є з'ясування потреб молоді та її очікувань від бібліотечних установ і бібліотекарів. Так, І. Лісова (2023) проаналізувала результати різноманітних соціологічних досліджень, які проводять публічні бібліотеки з метою визначення запитів молодих читачів та їхнього бачення щодо діяльності бібліотечних установ. Науковиця зробила висновок про позитивне ставлення молодого покоління до бібліотек та підкреслила необхідність розширення переліку бібліотечних послуг і проведення роботи над створенням нових бібліотечних продуктів (с. 108).

К. Дяченко (2025) проаналізував результати соціологічного опитування «Бібліотеки і молодь Житомира та Звягеля», акцентуючи увагу на очікуванні молодіжної аудиторії перетворення бібліотечних установ на багатофункціональні простори, комфортні та технічно оснащені (с. 307). На прикладі роботи Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки В. Кот (2019) розкрила особливості поступової трансформації сучасних бібліотек у такі багатофункціональні культурні простори та центри саморозвитку для молоді. Науковиця звернула увагу на головні напрямки роботи з молодіжною аудиторією – від патріотичного та правового виховання до екологічної освіти і використання сучасних технологій та підкреслила, що бібліотекар – це творча особистість, лідер, аналітик, який має вміти працювати із цифровими технологіями, задовольняючи різноманітні інформаційні потреби сучасної молоді (с. 177–178).

Як вбачається із проведеного аналізу наукових робіт, проблематика іміджу бібліотекаря та його впливу на комунікацію з користувачами розглядалась у працях багатьох науковців, проте питання особливостей іміджу бібліотекаря у сприйнятті саме молодіжної аудиторії досі системно не досліджено у вітчизняній науковій літературі.

Мета статті – здійснити комплексний аналіз іміджу бібліотекаря як важливого чинника ефективної комунікації з молодіжною аудиторією, визначити його складові та з'ясувати вплив професійного й особистісного образу фахівця на формування позитивного ставлення молоді до бібліотеки.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження ґрунтується на використанні загальнонаукових і спеціальних методів. Метод аналізу та синтезу застосовано для опрацювання наукових підходів до розуміння складових іміджу бібліотекаря. При дослідженні практичних прикладів формування іміджу бібліотечними фахівцями використано метод контент-аналізу. Метод узагальнення дозволив сформулювати складові сучасного іміджу бібліотекаря як комунікатора з молодіжною аудиторією. За допомогою

системного підходу сформоване цілісне бачення іміджу бібліотекаря як багатокомпонентного явища, що формується під впливом різноманітних чинників.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Бібліотеки є відображенням рівня розвитку культури суспільства, а бібліотекар – тим, хто формує уявлення про культурний простір у свідомості відвідувачів. Імідж бібліотекаря набуває особливого значення у контексті роботи з молоддю, адже саме від нього залежить, чи стане бібліотека привабливим, привітним, дружлюбним та відкритим місцем для молодих людей, чи залишиться стереотипно застарілою установою. Життя сучасної молоді невіддільне від цифрових технологій. Крім того, молоді люди звикли швидко отримувати доступ до інформації. Тому сьогодні молодіжна аудиторія потребує взаємодії не просто зі зберігачем бібліотечних фондів, а із провідником у світ знань, який вільно у ньому орієнтується, зокрема, розуміється на особливостях функціонування цифрового середовища.

Креативність, відкритість до інновацій, комунікабельність та здатність розуміти потреби молодого покоління стають важливими характеристиками, що формують позитивний імідж бібліотекаря. Вважаємо, що саме такі характеристики здатні підвищити ефективність комунікації з молодіжною аудиторією. Трансформація образу бібліотекаря від хранителя бібліотечних фондів до активного учасника освітніх та культурних процесів сьогодні є необхідною умовою для залучення молоді до бібліотечного простору.

Імідж бібліотечного фахівця формується у процесі взаємодії з молодіжною аудиторією та безпосередньо впливає на готовність молоді до участі в бібліотечному житті.

Т. Кулієва (2015) зазначає, що імідж бібліотекаря створюється внаслідок уявлень соціуму про діяльність бібліотечних установ. Крім того, він формується, зокрема, на базі їх оцінки державою. Водночас цей образ залежить також і від визнання суспільством видатних особистостей бібліотечної справи. Сформований позитивний імідж дає змогу популяризувати фах серед молоді (с. 16).

Науковиця підкреслює багатовимірність формування іміджу бібліотекаря. Водночас варто зазначити, що в сучасних умовах цей процес набуває ще складнішого характеру. Якщо раніше громадська думка формувалася переважно через безпосередній досвід відвідування бібліотеки, то сьогодні вагоме значення має присутність бібліотечного фахівця у цифровому середовищі, якість контенту, який він створює, його активність у соціальних мережах. Особливо це актуально для молодіжної аудиторії, для якої важлива можливість взаємодії у цифровому просторі.

Аналогічної позиції дотримується О. Шестопалова (2016), яка вказує на нові завдання, що постали перед бібліотекарями, зокрема, навчання користувачів, здійснення консультацій, робота у цифровому просторі. Як зазначає Ю. Іщенко (2023), сучасний бібліотекар – це фахівець, який має знання і навички, необхідні для ефективного пошуку, збереження, опрацювання та представлення інформації, її зміни, роботи з різноманітними інформаційними носіями, а також вміння застосовувати сучасні інформаційні технології у професійній діяльності (с. 172).

Сьогодні важливим завданням бібліотечних фахівців є швидке та якісне забезпечення користувачів потрібною їм інформацією. Оскільки бібліотечне обслуговування базується на результативній взаємодії між бібліотекарем і користувачем,

особливого значення набувають комунікативні якості бібліотечного фахівця. Також серед пріоритетних характеристик бібліотекаря виокремлюють впевненість у професійній діяльності та лояльність у взаємодії з аудиторією (Іщенко, 2023, с. 172).

Таким чином, О. Шестопалова та Ю. Іщенко акцентують увагу на зміні ролі бібліотекаря. Поділяючи цю позицію, вважаємо, що розширення професійних ролей впливає на формування нового іміджу бібліотечного фахівця, який у свідомості молодіжної аудиторії постає одночасно як експерт, наставник і посередник у цифровому просторі.

На думку В. Білоус (2012), застосування інноваційних технологій зумовило переосмислення традиційного стереотипу, який існує щодо діяльності бібліотекаря. Так, сьогодні бібліотечні фахівці враховують нові процеси, які відбуваються у суспільстві, що базуються на роботі з електронними носіями. У науково професійну термінологію бібліотекаря додалися нові поняття, такі як менеджмент, маркетинг та паблік рилейшнз.

Бібліотечні фахівці опановують інформаційні технології, адаптуються до змін в інформаційних потребах цільової аудиторії бібліотеки, вдосконалюють форми та методи бібліотечного обслуговування, забезпечують якісне інформаційне консультування, розширюють спектр бібліотечних послуг, здійснюють навчання користувачів основам інформаційної культури та цифрової грамотності (Білоус, 2012).

Зазначені В. Білоус зміни у професійній діяльності бібліотекарів свідчать про поступовий відхід від стереотипного уявлення про бібліотеку. На нашу думку, саме впровадження інноваційних технологій у діяльність бібліотечних установ є важливим інструментом формування позитивного іміджу бібліотекаря серед молоді. Однак ефективність таких змін значною мірою залежить від здатності бібліотечного фахівця презентувати молодому поколінню ці інновації, пояснити їх цінність та залучити молодіжну аудиторію до взаємодії з бібліотекою.

Таким чином, сучасний бібліотекар має поєднувати професіоналізм із креативністю та готовністю до постійних змін. Він повинен розуміти потреби молодіжної аудиторії та вміти організовувати інтерактивні заходи. Важливо, щоб бібліотечний фахівець володів навичками роботи з інноваційними технологіями, інтернет-ресурсами та соціальними мережами, а також умів створювати комфортний простір для різних категорій користувачів. Бібліотекар майбутнього має бути здатним до партнерства із громадськими організаціями та вміти перетворювати бібліотеку на центр саморозвитку і цікавих зустрічей для сучасної молоді (Кот, 2019, с. 178–179).

Показовими є дослідження, що фокусуються на очікуваннях молодіжної аудиторії щодо функціонування сучасних бібліотек та роботи бібліотекарів. Наприклад, І. Лісова (2023) на підставі проведеного аналізу результатів соціологічних досліджень публічних бібліотек України, присвячених вивченню потреб молодого покоління, звернула увагу на існуючу потребу молоді у перетворенні бібліотеки на багатофункціональний центр, де можливо здійснювати різні види діяльності, зокрема, йдеться не лише про читання, а й про спілкування, розваги, отримання нових знань, доступ до електронних ресурсів та ін. (с. 106). Науковиця також наголосила, що для значної частини респондентів цифровий простір є місцем для обговорення прочитаних книг та пошуку рекомендацій щодо літератури (с. 107).

Вважаємо, що реалізація запиту молоді на трансформацію бібліотеки у багатофункціональний простір потребує зміни іміджу бібліотекаря, який має бути

відкритим до інновацій та застосовувати у роботі творчий підхід. Поєднання професійної компетентності, комунікативної культури та креативного мислення бібліотечним фахівцем визначає сприйняття бібліотеки молоддю як простору для навчання, спілкування і самореалізації.

Цю тезу підтверджують результати соціологічних досліджень, які демонструють актуальні потреби молодіжної аудиторії. Так, К. Дяченко (2025), проаналізувавши результати соціологічного опитування «Бібліотеки і молодь Житомира та Звягеля», зазначає, що 80,8 % опитаних молодих людей сьогодні «віддають перевагу паперовим книгам, а електронні книги є актуальними для 19,2 %, що свідчить про необхідність подальшої цифрової трансформації бібліотечних послуг. Для підвищення значущості бібліотек у житті молоді важливо активніше формувати їхній імідж як сучасних і багатофункціональних просторів розвитку» (с. 307).

Слід зазначити, що наведені К. Дяченком результати соціологічного опитування свідчать про суперечливі очікування молодіжної аудиторії. Такі очікування поєднують інтерес до читання паперових книг та одночасно потребу в книгах у цифровому форматі. На нашу думку, бібліотекар здатен стати посередником між цими двома векторами, формуючи баланс між культурою читання та використанням сучасних технологій. Оскільки молодь шукає баланс між технологічними можливостями та читанням книг, бібліотекарям слід проявляти гнучкість у задоволенні обох потреб.

Одним із головних очікувань молоді, як зазначає К. Дяченко (2025), є трансформація бібліотек у багатофункціональні простори, що поєднують функції читальних залів, коворкінгів та культурних центрів. Існує запит молодіжної аудиторії на затишний простір для навчання та роботи. Також респонденти акцентували на потребі у створенні книжкових клубів, організації тематичних заходів та навчанні роботи зі штучним інтелектом. Такі відповіді свідчать про прагнення молоді до соціальної взаємодії та отримання нових навичок. Низька обізнаність про присутність бібліотек у соціальних мережах (57,7 % опитаних не знають про наявність сторінок бібліотек у соціальних мережах) вказує на необхідність в оновленні комунікації бібліотекарів та їх активнішої роботи у цифровому просторі.

Отже, недостатня поінформованість молоді про присутність бібліотек у цифровому середовищі актуалізує проблему комунікації, вирішення якої пов'язане з активністю у ньому бібліотечного фахівця.

На сьогодні соціальні мережі та блоги стали одним із важливих інструментів формування професійного іміджу і налагодження комунікації із цільовою аудиторією. Цифрові платформи мають особливе значення для молоді, де вона отримує інформацію та спілкується, що зумовлює необхідність активної присутності бібліотекарів у цифровому середовищі. Аналіз сторінок бібліотечних фахівців у соціальних мережах, як і блогів, дозволяє простежити, як у цифровому просторі транслюється образ бібліотекаря як сучасного та відкритого до спілкування фахівця.

Прикладом формування професійного іміджу бібліотекаря у цифровому середовищі є сторінка на Facebook Олега Сербіна, генерального директора Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (Serbin, б.д.). Вона перетворилася на платформу для публічного діалогу. Слід зазначити, що такий підхід відповідає очікуванням молодіжної аудиторії щодо відкритості фахівців. Зміст публікацій охоплює актуальні теми бібліотечної справи, наукові заходи, культурні події, освітні ініціативи, зустрічі з відомими особистостями, привітання зі святами, культурні

проекти, а також дописи щодо розвитку бібліотек у сучасному суспільстві (Serbin, б.д.). Такий контент формує імідж бібліотекаря як активного учасника суспільного життя, публічної людини та фахівця, який володіє цифровою компетентністю.

На підставі проведеного аналізу вищезазначеної сторінки на Facebook можна зробити висновок, що присутність бібліотекаря у соціальних мережах може слугувати інструментом популяризації бібліотечної професії серед молодіжної аудиторії та засобом формування позитивного ставлення до бібліотеки.

Ще одним прикладом є блог М. Медведської «Бібліовершки», що вибудовує образ бібліотекаря як інтелектуала та ініціатора інновацій. Авторка блогу висвітлює успішні бібліотечні практики, використовуючи метафору «бібліотечної кухні» (дегустації, рецепти, «аперитив»), що робить професійну розмову легкою та «смачною». Обраний стиль комунікації є сучасним та створює імідж бібліотечного фахівця, який відкритий до змін, нового та спілкується з аудиторією як експерт, але живою мовою (Медведська, б.д.). Слід зазначити, що для молоді такий підхід є особливо важливим, адже її довіра формується, зокрема, завдяки тому, як подається контент – з енергією, гумором, цікавими прикладами.

Ведення блогу бібліотекаркою з «апетитною подачею» бібліотечних послуг дозволяє поступово змінювати уявлення про бібліотеку серед молодіжної аудиторії, адже вона позиціонується не як сховище книг, а як місце досвіду. Висвітлення М. Медведською (б.д.) таких тем, як застосування бібліотеками 3D-друку, робототехніки та створення ігор, дає змогу привертати увагу молодого покоління та перетворювати бібліотечну установу на простір, куди хочеться прийти.

Показовим прикладом формування іміджу бібліотекаря серед молодіжної аудиторії є використання платформи TikTok, на якій домінують динамічність, емоційність та неформальний стиль спілкування. Саме такий підхід застосовує авторка акаунту @bibliotekarka_chytaye. Завдяки коротким відео, у яких надаються рекомендації книг, цікава інформація про авторів та екранізації романів, пропонуються тематичні книжкові добірки, бібліотекарка демонструє, що читання – це частина молодіжної культури (Бібліотекарка читає, б.д.).

Блогерка надає поради з літератури, публікує в TikTok власні роздуми про читання живою мовою, самоіронічно, проявляючи емоції. В результаті вони сприймаються не як нав'язування, а як дружня порада. Такий підхід сприяє формуванню довіри, що є важливим для залучення молоді.

Отже, імідж бібліотекаря в соціальних мережах, зокрема в TikTok, є інструментом комунікації з молодіжною аудиторією. Він дозволяє не лише популяризувати читання та бібліотечні послуги, а і створювати імідж бібліотечного фахівця, який спілкується із молоддю на рівних у зрозумілому для неї форматі, сприяючи переосмисленню своєї ролі у формуванні культури.

Розглянуті приклади цифрової активності бібліотечних фахівців демонструють, що соціальні мережі, блоги є середовищем, у якому формується професійний імідж. На нашу думку, успішність комунікації із цільовою аудиторією зумовлена не стільки обраною платформою, скільки стилем подачі контенту, щирістю бібліотекаря, його готовністю до відкритого діалогу, адже це забезпечує формування довіри молодіжної аудиторії та підтверджує тезу про позитивний образ бібліотечного фахівця як ключовий інструмент комунікації.

Можна зробити висновок, що імідж бібліотекаря – це системоутворювальний чинник комунікації з молодіжною аудиторією. Проведений аналіз наукових

праць та сучасних практик бібліотечної діяльності дає підстави для висновку, що особистісно-професійний образ бібліотечного фахівця значною мірою впливає на готовність молоді до взаємодії з бібліотекою.

Молодь насамперед сприймає бібліотечного фахівця через призму його поведінки, особливостей комунікації, стилю спілкування, цифрової компетентності. Слід зазначити, що існує стереотип про бібліотекаря як людину дистанційовану, що негативно впливає на бажання молоді звертатися за послугами до бібліотеки. Водночас молоде покоління очікує на гнучкість у взаємодії та персоналізований підхід.

Якщо позитивний імідж формувати на основі відкритості, емпатії, готовності до діалогу, це викликатиме довіру у користувачів та бажання підтримувати постійну комунікацію.

На підставі проведеного дослідження вважаємо за необхідне виокремити наступні компоненти сучасного іміджу бібліотекаря як комунікатора з молодіжною аудиторією:

- професійна компетентність, що поєднує знання у сфері бібліотечного обслуговування та навички роботи в цифровому середовищі;
- культура комунікації, яка має бути спрямована на побудову діалогу;
- активність у цифровому просторі, що включає ведення блогів, використання соціальних мереж та інтерактивних форматів взаємодії;
- креативність та інноваційна компетентність, що проявляються в організації подій і молодіжних ініціатив.

Імідж бібліотекаря безпосередньо впливає на імідж бібліотеки загалом. Завдяки поведінці бібліотечного фахівця книгозбірня здатна перетворитися на комунікативний простір та центр культурних подій. Бібліотекар може стимулювати громадську активність та змінити функціональне призначення установи, перетворюючи її у простір для самореалізації молоді.

Збільшити цікавість до бібліотеки можливо завдяки врахуванню цінностей молоді, її прагненню до самореалізації, участі у соціальному житті, свободи вибору. Імідж бібліотекаря має транслювати образ відкритої до змін бібліотеки, допомагаючи бібліотечній установі адаптуватися до потреб молодіжної аудиторії.

ВИСНОВКИ

Імідж бібліотекаря є ключовим чинником ефективної комунікації з молодіжною аудиторією та важливим інструментом підвищення значущості бібліотеки. Позитивний професійний образ бібліотечного фахівця сприяє зростанню довіри молоді до бібліотечної установи, активізує її участь у житті бібліотеки та допомагає сформувати стійкий інтерес до бібліотечних послуг.

За результатами проведеного дослідження виокремлено такі складові сучасного іміджу бібліотекаря як комунікатора з молодіжною аудиторією: професійна компетентність, що включає вміння і навички роботи в цифровому просторі; культура комунікації; активність у цифровому середовищі; креативність та інноваційна обізнаність.

Отримані результати підтверджують необхідність цілеспрямованого формування сучасного іміджу бібліотекаря як необхідної умови для адаптації публічних бібліотек до потреб молодого покоління, а також їх трансформації у багатofункціональний простір.

Перспективи подальших досліджень убачаються у проведенні порівняльних досліджень іміджу бібліотекарів у різних видах бібліотек.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бібліотекарка читає [@bibliotekarka_chytaye]. (б.д.). *Video* [Профіль TikTok]. TikTok. Взято 5 лютого 2026 з https://www.tiktok.com/@bibliotekarka_chytaye
- Білоус, В. С. (2012, 15–16 березня). Престиж і привабливість бібліотечної професії та бібліотеки вищого навчального закладу. В *Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів* [Матеріали конференції] (с. 79–93). Хмельницький національний університет.
- Богун, Н. (2009). У пошуках шляхів покращання іміджу бібліотекаря (За матеріалами фахової зарубіжної періодики). *Бібліотечна планета*, 3(45), 18–20.
- Горовий, В. (2002). Імідж бібліотечного працівника в сучасній науці. *Бібліотечний вісник*, 5, 3–7.
- Дяченко, К. (2025, 6 червня). Аналіз результатів соціологічного опитування «Бібліотеки і молодь Житомира та Звягеля». В *Період трансформаційних процесів в світовій науці: задачі та виклики* [Матеріали конференції] (с. 305–307). УКРЛОГОС Груп.
- Іщенко, Ю. (2023, 20 квітня). Професійний імідж бібліотекаря університету. В *Наука – виробництво, 2023: Наука в ЦНТУ: основні досягнення та перспективи розвитку* [Матеріали конференції] (с. 172–174). Центральноукраїнський національний технічний університет.
- Кот, О. В. (2019, 25 вересня). Бібліотека об'єднує молодь: нові форми і методи роботи. В В. В. Маковська & Т. А. Шмаль (Уклад.), *Бібліотека в системі соціалізації особистості та соціального розвитку громад* [Матеріали конференції] (с. 175–180). Стрихар А. М.
- Кулієва, Т. (2015). Імідж бібліотекаря: від минулого до сьогодення. *Вісник Книжкової палати*, 8, 16–18.
- Лісова, І. В. (2023). Бібліотека & молодь: про що говорять соціологічні дослідження. В О. П. Спасскова, І. В. Панченко, & О. А. Максим (Упоряд.), *Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського)* [Матеріали конференції] (с. 105–109). Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського.
- Мацей, О. О. (2013). Імідж бібліотекаря. В О. Б. Айвазян (Ред.), *Бібліотека в освітньому просторі. Імідж книгозбірні та бібліотечного працівника в сучасному суспільстві* [Інформаційний бюлетень] (№ 15). Хмельницький національний університет.
- Медведська, М. (б.д.). *Бібліовершки*. Взято 31 січня 2026 з <https://bibliovershky.blogspot.com/>
- Шестопалова, О. В. (2016, 11–13 жовтня). Імідж сучасного бібліотекаря як базовий елемент бібліотечного маркетингу. В *Бібліотеки вищих навчальних закладів: досвід та перспективи* [Матеріали конференції]. Наукова бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/0564/442>
- Serbin, O. (б.д.). *Дописи* [Сторінка Facebook]. Facebook. Взято 28 січня 2026 з https://www.facebook.com/serbin.oleg.1/?utm_source

REFERENCES

- Bibliotekarka chytaye [@bibliotekarka_chytaye]. (n.d.). *Video* [TikTok profile]. TikTok. Retrieved February 5, 2026, from https://www.tiktok.com/@bibliotekarka_chytaye [in Ukrainian].

- Bilous, V. S. (2012, March 15–16). Prestyzh i pryvablyvist bibliotечноi profesii ta biblioteku vyshchoho navchalnogo zakladu [Prestige and attractiveness of the library profession and the library of a higher educational institution]. In *Biblioteka ta suchasni tendentsii v informatsiinomu zabezpechenni osvितnoi, naukovo-doslidnoi ta innovatsiinoi diialnosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv* [Library and modern trends in information support for educational, research and innovative activities of higher educational institutions] [Conference proceedings] (pp. 79–93). Khmelnytskyi National University [in Ukrainian].
- Bohun, N. (2009). U poshukakh shliakhiv pokrashchannia imidzhu bibliotekaria (Za materialamy fakhovoi zarubizhnoi periodyky) [In search of ways to improve the image of a librarian (Based on materials from foreign professional periodicals)]. *Bibliotekna planeta*, 3(45), 18–20 [in Ukrainian].
- Diachenko, K. (2025, June 6). Analiz rezultativ sotsiolohichnogo opytuvannia "Biblioteku i molod Zhytomyra ta Zviahelii" [Analysis of the results of the sociological survey "Libraries and youth of Zhytomyr and Zviahel"]. In *Period transformatsiinykh protsesiv v svitovii nauksi: zadachi ta vyklyky* [The period of transformational processes in world science: Tasks and challenges] [Conference proceedings] (pp. 305–307). UKRLOGOS Group [in Ukrainian].
- Horovyi, V. (2002). Imidzh bibliotekhnogo pratsivnyka v suchasni nauksi [The image of a library worker in modern science]. *Biblioteknyi visnyk*, 5, 3–7 [in Ukrainian].
- Ishchenko, Yu. (2023, April 20). Profesiyni imidzh bibliotekaria universytetu [The professional image of a university librarian]. In *Nauka – vyrobnytstvu, 2023: Nauka v TsNTU: osnovni dosiahnennia ta perspektyvy rozvytku* [Science – Production, 2023: Science at CNTU: Main achievements and prospects for development] [Conference proceedings] (pp. 172–174). Central Ukrainian National Technical University [in Ukrainian].
- Kot, O. V. (2019, September 25). Biblioteka obiednuie molod: novi formy i metody roboty [The library unites youth: New forms and methods of work]. In V. V. Makovska & T. A. Shmal (Comps.), *Biblioteka v systemi sotsializatsii osobystosti ta sotsialnogo rozvytku hromad* [The library in the system of personality socialisation and social development of communities] [Conference proceedings] (pp. 175–180). Strykhar A. M. [in Ukrainian].
- Kuliieva, T. (2015). Imidzh bibliotekaria: vid mynuloho do sohodennia [The image of a librarian: From the past to the present]. *Bulletin of the Book Chamber*, 8, 16–18 [in Ukrainian].
- Lisova, I. V. (2023). Biblioteka & molod: pro shcho hovoriat sotsiolohichni doslidzhennia [The library & youth: What sociological research says]. In O. P. Spasskova, I. V. Panchenko, & O. A. Maksym (Comps.), *Biblioteka u suchasnomu informatsiinomu prostori: problemy ta perspektyvy (do 100-richchia biblioteku Universytetu Ushynskoho)* [The library in the modern information space: Problems and prospects (to the 100th anniversary of the library of the Ushynskyi University)] [Conference proceedings] (pp. 105–109). South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskyi [in Ukrainian].
- Matsei, O. O. (2013). Imidzh bibliotekaria [The image of a librarian]. In O. B. Aivazian (Ed.), *Biblioteka v osvितnomu prostori. Imidzh knyhozbirni ta bibliotekhnogo pratsivnyka v suchasnomu suspilstvi* [Library in educational space. The image of the library and library worker in modern society] [Fact sheet] (No. 15). Khmelnytskyi National University [in Ukrainian].
- Medvedska, M. (n.d.). *Bibliovershky*. Retrieved January 31, 2026, from <https://bibliovershky.blogspot.com/> [in Ukrainian].
- Serbin, O. (n.d.). *Dopysy* [Posts] [Facebook page]. Facebook. Retrieved January 28, 2026, from https://www.facebook.com/serbin.oleg.1/?utm_source [in Ukrainian].
- Shestopalova, O. V. (2016, October 11–13). Imidzh suchasnoho bibliotekaria yak bazovyi element bibliotekhnogo marketynhu [The image of a modern librarian as a basic element of library marketing]. In *Biblioteku vyshchyykh navchalnykh zakladiv: dosvid ta perspektyvy* [Libraries of higher educational institutions: Experience and prospects] [Conference proceedings]. M. Maksymovych Scientific Library of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/0564/442> [in Ukrainian].

UDC 021:[005.336.2:17.022.1:023.5]:316.775-053.6

Oleh Hryshko,
PhD Student,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: gelo@ukr.net
ORCID ID: 0009-0005-7780-4343

A LIBRARIAN'S IMAGE AS A FACTOR OF COMMUNICATION WITH A YOUTH AUDIENCE

The aim of the article is to study components of a librarian's image and to determine its influence on the effectiveness of communication with a youth audience in the context of digitalisation.

Research methods. In preparing this research, general scientific and special research methods are applied, including a method of analysis and synthesis – to examine various scientific approaches in order to understand the components of the librarian's image; a method of generalisation – to formulate conclusions regarding the influence of the librarian's image on the effectiveness of communication with the youth audience; a systemic approach – to develop a holistic view of image as a multi-component phenomenon; a method of content analysis – to study practical examples of forming the professional image of librarians in the digital environment.

Scientific novelty. The components of the modern image of the librarian as a communicator with the youth audience are defined, including professional competence with digital skills; communication culture; activity in the digital environment; creativity and innovative competence.

Main conclusions. It is established that the transformation of the librarian's image from a custodian of library collections to an active participant in educational and cultural processes, a mediator in the digital space and an organiser of interactive activities is a necessary condition for public libraries in order to adapt to the needs of the younger generation. It is emphasised that the effectiveness of communication by library professionals depends not only on their presence in the digital environment but also on the style of content presentation, openness to dialogue, and the ability to communicate with young people in a language they understand. It is concluded that a positive professional image of a librarian enhances young people's trust in the library, increases their interest in library services, and encourages their participation in the educational and cultural projects of the library institution.

Keywords: librarian; image; communication; youth audience; library; professional competence; culture.

Надійшла 10.02.2026

Прийнята 27.03.2026

Стаття була вперше опублікована онлайн 22.05.2026

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

УДК 021:[794.088-028.23:004.9]:159.942:316.773.3:005.336
DOI: 10.31866/2616-7654.17.2026.361614

ВІДЕОІГРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ БРЕНД- СТОРИТЕЛІНГУ НА ПРИКЛАДІ ПРОЄКТУ «ШЕПІТ КОРИНЦІВ»

Євген Малиук,
кандидат культурології, доцент,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна)
e-mail: y.maliuk@kubg.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-6671-129X

Катерина Котенко,
бакалавр,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна)
e-mail: catherine.kotenko@gmail.com
ORCID ID: 0009-0002-1916-2686

Для цитування:

Малиук, Є., & Котенко, К. (2026). Відеоігри як інструмент бренд-сторітелінгу на прикладі проєкту «Шепіт корінців». *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 17, 114–125. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.17.2026.361614>

Мета статті – виявити та теоретично обґрунтувати перспективи використання відеоігри як інструменту бренд-сторітелінгу в українській бібліотеці на прикладі проєкту «Шепіт корінців».

Методи дослідження. У пропонованому дослідженні використано, зокрема, методи критичного аналізу емпіричних даних та ситуаційного аналізу (case study); індукції, синтезу.

Наукова новизна цього дослідження полягає у виявленні низки теорій, які вказують на перспективність використання відеоігор для просування бренду бібліотеки, визначенні необхідності розширення класифікації історій для бренд-сторітелінгу, а також розкритті особливостей сприйняття і поширення таких ігор користувачами та інституціями в Україні на прикладі проєкту «Шепіт корінців».

Основні висновки. На основі теорій наративного транспортування, потоку та моделі вірогідності свідомої обробки інформації обґрунтовано здатність відеоігор формувати емоційний зв'язок між користувачем та бібліотекою, водночас підвищуючи довіру до її бренду. Практичний кейс проєкту «Шепіт корінців» репрезентував перспективність використання інтерактивного продукту з елементами корпоративної естетики у цифровій комунікаційній стратегії бібліотечної установи на прикладі Публічної бібліотеки імені Лесі Українки м. Києва. Було продемонстровано, що відеоігри через особливості подачі інформації користувачеві вимагають розширення наявної класифікації історій бренд-сторітелінгу.

Увага до проєкту показала відкритість сучасних українських інституцій до таких інтерактивних інновацій, як відеоігри. Проведене опитування виявило ефективність відеоігри як частини бренд-сторітелінгу бібліотеки, втім аналіз статистики переглядів сторінки засвідчив, що без просування подібні проєкти ризикують покращувати сприйняття бренду бібліотеки здебільшого серед тих, хто і так зацікавлений у відвідуванні книгозбірні. Таким чином, відеогра може бути перспективним інструментом для бренд-сторітелінгу бібліотеки, але для більшої ефективності варто розпланувати поширення гри для аудиторії поза бібліотечною сферою.

Ключові слова: відеогра у бібліотеці; бренд-сторітелінг; наративне транспортування; теорія потоку; бібліотечна освіта; Публічна бібліотека імені Лесі Українки.

ВСТУП

Умовою збереження актуальності бібліотеки у сучасному суспільстві є гнучкість у задоволенні потреб користувача з урахуванням його інтересів, що виражається зокрема в інтерактивній взаємодії та емоційному зв'язку з установою. Конкуренція, що лише поглибилася з розвитком цифровізації, довела необхідність відходу від поверхневої демонстрації переваг бібліотечних послуг. У цифровому середовищі, де продукти та послуги доступні онлайн у практично необмеженій кількості, вирізнитися вдається лише тим, хто зміг емоційно залучити споживача, запропонувати йому унікальний досвід.

Відеогра як багатоканальне медіа пропонує широкі можливості для зацікавлення та утримання користувача. Застосування ігрових механік для створення бренд-нарративу є новою формою комунікації між бібліотекою та відвідувачем, яка потенційно може вирішити проблему залучення та впровадження унікального досвіду. Одним зі способів забезпечення такої практики є створення інтерактивної історії, що буде пов'язана з тією чи іншою бібліотекою, її особливостями, історією та атмосферою. При цьому це буде не просто розповідь і демонстрація закладу, а спонукання гравця до дій у світі гри, що зробить цей досвід відмінним від традиційного текстуального або аудіовізуального сторітелінгу. Ознайомлення з різноманітним відеоігор, що стосуються бібліотек або створені ними, а також теоретичними роботами, в яких досліджується бренд-сторітелінг, продемонструвало, що ця тематика розроблена фрагментарно та потребує подальшого комплексного вивчення.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Вплив сторітелінгу на споживчу поведінку досліджували К. Креспо, А. Феррейра та Р. Кардозу (Crespo et al., 2023). Роль інтерактивності у взаємодії із брендом розкрито у дослідженні Г. Отта, М. Вафедіса, С. Камбла та Т. Водела (Ott et al., 2016). Теоретичні основи сприйняття нарративу і переконання споживача сформували моделі нарративного транспортування (Green & Brock, 2002), теорія потоку (Чиксентмігаї, 2017) та модель вірогідності свідомої обробки інформації (Petty & Cacioppo, 1986).

У площині цифрових медіа питання впливу відеоігор на поведінку користувачів досліджував С.Гун (Gong, 2016). У контексті бренд-комунікацій важливими є напрацювання С. Мойна (Moin, 2020), присвячені цифровому сторітелінгу, а також дослідження Е. Веги та К. Камареро (Vega & Camarero, 2024), які довели ефективність поєднання гейміфікації та сторітелінгу. Процедурна риторика, тобто переконання гравця в тій чи іншій тезі за допомогою відеоігор, була досліджена Я. Богостом (Bogost, 2007).

Практичний вимір використання відеоігор у бібліотечній сфері висвітлено у роботах та проєктах Дж. Дюбоуз (DuBose, 2024), Дж. К. Россі (Rossi, 2020) та Н. Селік (Celic, 2022), які підкреслюють потенціал ігрових медіа у розширенні можливостей бібліотечних комунікацій. Серед українських науковців питання сторітелінгу досліджували І. Ущаровська, Ю. Зубкова, В. Стамат, М. Мерзлікіна, М. Толмач, М. Кірносова, І. Мунтян, Л. Донець, В. Мільчева та ін. Зокрема, І. Ущаровська та Ю. Зубкова (2021) запропонували класифікацію сюжетів бренд-сторітелінгу. Ця наукова розвідка розвиває ідеї К. Котенко (2025) щодо до-

слідження місця відеоігри у бренд-сторітелінгу українських бібліотек, критично осмислюючи та доповнюючи отримані дослідницею результати.

Попри наявність достатньої кількості досліджень про бренд-сторітелінг, поширення засобами медіа історій, вплив цих історій на поведінку користувачів тощо, функціонування бренд-сторітелінгу культурних інституцій за допомогою відеоігор висвітлені недостатньо. Отже, нам потрібно знайти у розглянутих нами теоріях інформацію щодо можливостей просування бренд-сторітелінгу бібліотек, а потім, проаналізувавши релевантні проекти, які було запроваджено ентузіастами бібліотечної промоції, виявити перспективи використання відеоігри як інструменту бренд-сторітелінгу на українському матеріалі.

Мета статті – встановити та теоретично обґрунтувати перспективи використання відеоігри як інструменту бренд-сторітелінгу в українській бібліотеці на прикладі проекту «Шепіт корінців».

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналітичний метод визначає ключові ідеї теорій щодо нарративних можливостей відеоігор та їхнього значення для бренд-сторітелінгу. За допомогою методу індукції було охарактеризовано базові особливості ігор, що створювалися для бібліотек, а метод синтезу сприяв отриманню висновків щодо рекомендацій використання відеоігор у бібліотечному середовищі. Метод ситуаційного аналізу було застосовано в контексті створення та подальшого дослідження відеоігри «Шепіт корінців» для Публічної бібліотеки імені Лесі Українки задля перевірки теоретичних надбань через досвід реалізації і просування конкретного продукту. Критичний аналіз емпіричних даних було використано для визначення основних тенденцій в опитуванні, проведеному серед користувачів бібліотеки, які грали у вищезазначену відеоігру.

Джерельну базу дослідження становлять теоретичні роботи із психології сприйняття наративу, теорії переконання та мотивації, вивчення інтерактивності й ігрових медіа, цифрового сторітелінгу і бренд-комунікацій, які визначають його концептуальні рамки. Емпіричним матеріалом є цифрові інтерактивні проекти, зроблені для популяризації бібліотек. Знайдені нами відеоігри, створені співробітниками книгозбірень про бібліотеки, є спробами зробити відеоігру про культурну установу в цілому, не акцентуючи увагу на бренд-сторітелінг. Це зумовило необхідність розроблення проекту, який би практично втілював ідеї дослідження на українському матеріалі, результатом чого стала створена К. Котенко (2024) відеоігра «Шепіт корінців».

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У контексті комунікації бренду зі своєю аудиторією сторітелінг – це діалог, спільне творення історій. Як стверджує С. Мойн (Moin, 2020), влучні історії запускають у споживача нейропсихологічні механізми: емоції, пам'ять, емпатію, що робить зв'язок бренду та споживача довгостроковим за впливом досвідом. Завдяки сторітелінгу бренди отримують надзвичайно цінний актив – довіру клієнта, потреба у якій особливо гостро постає у цифрову добу, коли користувачі швидко викривають нещирість.

Дослідження стратегічної ролі сторітелінгу як посередника досвіду взаємовідносин між споживачем і брендом, проведене на основі аналізу даних опитування 323 португальських користувачів, показало: сторітелінг покращує когнітивні та емоційні реакції споживачів через їх ідентифікацію із брендом та стимулює намір купівлі (Crespo et al., 2023).

Використання сторітелінгу не прив'язано виключно до текстів; практики сторітелінгу експериментують із засобами передачі історій, інтегруючи його практично у будь-яке медіа. Відеогра як багатогранна платформа для інтерактивного сторітелінгу має низку переваг: багатоканальність (гравець задіює зір, слух, сенсомоторну та вестибулярну системи), інтерактивність (яка забезпечується різноманітними ігровими механіками) та візуальне підкріплення розповіді (або повністю візуальний нарратив). Унікальною особливістю гри також є можливість подавати повідомлення у вигляді «процедурної риторики». Цей термін, який означає використання процесів (процедур) для переконання, був запропонований американським дослідником відеоігор Я. Богостом (Bogost, 2007, с. 3). Іншими словами, відеогра спроможна переконувати гравця у будь-чому через ігровий досвід – реакцію комп'ютерної системи на ту чи іншу ігрову поведінку, спонукаючи його навчатися тим чи іншим поведінковим моделям через участь у процесах, що керовані правилами. Я. Богост (Bogost, 2007) використовує термін логіки та риторики «ентимема», що означає скорочений силогізм без одного із засновків або висновку, які не проговорюються, але про них ідеться (с. 34). Для відеоігор такою процедурною ентимемою може бути ситуація, яка не промовляється повністю, а дається на заповнення гравцю в його досвіді. В контексті гри про бібліотеку це може бути ситуація, яка продемонструє якісь беззаперечні переваги закладу без виголошення цієї тези, лише через ситуацію.

Розуміння особливостей відеоігри як медіа у системі управління брендом, зокрема її використання як інструменту поширення бренд-нарративу, вимагає певного підкріплення із погляду психології переконання потенційного споживача. Модель вірогідності свідомої обробки інформації (Elaboration likelihood model, далі – ELM), запропонованої Р. Петті та Дж. Качіоппо (Petty & Cacioppo, 1986), дозволяє проаналізувати спосіб, в який відеогра буде взаємодіяти із гравцем. Така модель передбачає два шляхи – центральний та периферійний. Згідно з моделлю вірогідності свідомої обробки інформації, переконання, сформоване за центральним шляхом, є наслідком вдумливої оцінки інформації, засноване на логічних аргументах за умови мотивації споживача інформації до її обмірковування. Периферійний шлях більш характерний для споживача, який взагалі не є вмотивованим або вмотивований слабко щодо сприйняття запропонованої інформації. На відміну від центрального шляху, під час периферійного споживач використовує скоріше загальне враження, початкові частини повідомлення, власний настрій, позитивні та негативні сигнали контексту переконання, ніж логічне мислення. Водночас переконання, що сформовані за центральним шляхом, є більш стійкими та довготривалими, а за периферійним – менш стійкими (Petty & Cacioppo, 1986).

Сучасний потік інформації є важким для навігації та може здаватися нескінченним і необмеженим, що часто призводить до того, що споживачі інформації не мають сил та часу оцінювати раціонально все, що потрапляє у їхнє інформаційне поле. Із погляду моделі вірогідності свідомої обробки інформації задля збе-

реження свого когнітивного ресурсу, користувачі часто обирають периферійний шлях. Проте, як зазначає С.Гун (Gong, 2016), за умови збільшення мотивації від гри шлях, який обирає користувач, може змінитися (с. 9). Таким чином, гравець від легкої зацікавленості може перейти до занурення в історію про бренд.

Можливості відеогри як інформаційного продукту дозволяють забезпечити формування переконання кожним із представлених шляхів. Із погляду центрального шляху, відеогра з деталізованим нарративом забезпечує глибоке занурення у історію, символи та цінності бренду, надає конкретний фактаж для осмислення й оцінки гравцем. Периферійний шлях у відеогрі скоріше реалізується завдяки емоційному «гачку» через візуальну естетику, геймплей, атмосферу та загальне враження від ігрового процесу. На власному досвіді ми можемо переконатися, що сьогодні не так багато людей, мотивованих дізнаватися про бібліотеки цілеспрямовано, тому гарною практикою буде залучати їх побіжно. У створеній у рамках дослідження бренд-сторітелінгу відеогрі «Шепіт корінців», яка детально розглядатиметься нижче, саме із цієї причини зроблено акцент на периферійному шляху, що зменшує вимоги до вмотивованості щодо ознайомлення з інформацією та вміння грати у відеоігри потенційних гравців. За умови балансу естетичної та інформативної складових гравець одночасно може вірити у правдивість історії бренду і відчувати задоволення від її проживання, а отже, формувати своє ставлення до бренду як через раціональне осмислення, так і через емоційне враження. Підтвердженням ефективності відеогри як інструменту переконання крізь призму ELM є дослідження впливу спортивних відеоігор на ставлення гравців до спорту та їхнє бажання здійснювати відповідну діяльність у реальному житті, зокрема зазначено, що ефект може призвести до зміни поведінки в реальному світі. Окрім самого факту впливу, було також визначено фактори, що підсилювали вплив: час гри, результати у грі, ступінь занурення тощо (Gong, 2016, с. 11).

Інтерактивність, тобто спроможність системи у реальному часі відповідати на різноманітні дії користувача, яку пропонує відеогра, є додатковою перевагою не лише із погляду утримання уваги, але й із погляду впливу на поведінку споживача. Результати дослідження впливу інтерактивності джерела на ставлення до продукту та наміру покупки показують, що висока та середня інтерактивність покращує сприйняття інформації, посилює позитивне ставлення та наміри покупки. Проте висока інтерактивність без інформаційного наповнення формує негативне ставлення та низькі наміри покупки (Ott et al., 2016). Можемо зробити висновок про необхідність нарративної складової відеогри із погляду бренд-сторітелінгу, що має гармонійно поєднуватися з ігровими механіками, не домінуючи над інтерактивною складовою.

Сторітелінг у своїй суті робить читача учасником історії подібно до відеогри, де гравець буквально творить історію (інтерактивний сторітелінг) чи проживає власний досвід заздалегідь визначеного нарративу. Безпосереднє активне залучення користувача є ключем до формування переконання. Інтерактивний бренд-сторітелінг, реалізований через відеогра як медіа, є простором значень, що пропонує аудиторії не лише почути історію бренду, його голос, але і прожити її по-своєму, інтегруючи її у власний досвід.

У контексті розуміння ролі сторітелінгу у відеогрі можемо спиратися на теорію нарративного транспортування (Green & Brock, 2002) та потоку (Чиксентмігаї, 2017). Нарративне транспортування передбачає досвід повного занурення спо-

живача у оповідь шляхом зосередження усіх розумових процесів на ній, що уподібнюється до переживання описаного як власного досвіду. Спорідненою із концептуального погляду є ідея потоку, що за своєю суттю є станом занурення, який виникає внаслідок поглинання діяльністю, відповідає складності поставленого завдання навичкам людини.

Розмірковуючи про значення кожного із зазначених підходів для гравця в контексті бренд-сторітелінгу бібліотеки, зазначимо, що нарративне транспортування часто досягається завдяки цілісному і правдоподібному нарративу, який емоційно залучає споживача, а помірні за складністю ігрові механіки допомагають досягти стану повного занурення у діяльність, що водночас покращує сприйняття нарративу. Ба більше, як демонструє дослідження гейміфікованих брендкових історій, включення елементів гейміфікації у брендкові історії посилює нарративне транспортування та підвищує запам'ятовування отриманої користувачами інформації, водночас розважаючи їх (Vega & Camarero, 2024).

Потреба у виконанні певних завдань бібліотечним фахівцем зумовлює певні вимоги до його попередньої підготовки. Яскравим прикладом є бібліотекарка – ігрова дизайнерка Н. Селік (Celic, 2022), розробниця «The Map of the Missing Library Books» (Мапа зниклих бібліотечних книг) та «King Pangnara» (вигаданий Король Бібліотекарів). Важливою деталлю є те, що Н. Селік не мала відповідної бібліотечної освіти, проте завдяки власній зацікавленості вона її здобула на курсах ігрового дизайну, реалізувавши власні проекти у Roblox та конструкторі тривимірних ігор Dreams. Такі випадки є скоріше поодинокими, ніж систематичними. З іншого боку, Дж. Дюбоуз (DuBose, 2024), яка працює з доповненою реальністю та відеоіграми в бібліотеці, є фахівчиною, яка отримала відповідні знання у межах свого професійного досвіду. Зростаюча потреба у використанні відеоігор у бібліотечному контексті спонукає до думки про розширення пропозицій щодо підготовки молодих фахівців бібліотечної галузі.

Варто підкреслити, що знайдені нами ігри, створені працівниками бібліотек, безпосередньо не стосуються бренду тих закладів, в яких вони працюють, а лише побічно залучають інформацію про них. Найбільш релевантною із погляду бренд-сторітелінгу є гра «The British Library Simulator» (Rossi, 2020), але головний акцент проекту полягає передусім у тому, щоб розповісти факти про бібліотеку та продемонструвати деякі особливості її функціонування. У грі майже не звертається увага на айдентичку бібліотеки, просвітницький елемент ставиться вище за просування. Це не дає нам підстав аналізувати такі проекти як цілеспрямовані спроби бренд-сторітелінгу для бібліотек. Однак наявність ігрових проектів про книгозбірні демонструє інтерес бібліотечних фахівців до створення відеоігор бібліотечної тематики та потенційну перспективу залучення відеоігор до створення бренд-сторітелінгу за їх допомогою.

Проектом, який втілює проаналізовані принципи бренд-сторітелінгу бібліотек на українському ґрунті, стала гра «Шепіт корінців», що просувала бренд Публічної бібліотеки імені Лесі Українки для дорослих м. Києва. Початкові навички ігрового дизайну та програмування для його реалізації було отримано авторкою проекту К. Котенко під час проходження вибіркового університетського курсу «Ігровий дизайн». Створення ж самого проекту відбувалося в межах наукового

гуртка «Медіалабораторія», започаткованого на кафедрі інформаційних комунікацій Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Важливим етапом розроблення відеогри як складової бренд-сторітелінгу став аналіз Публічної бібліотеки імені Лесі Українки із погляду брендингу. Гра активно використовує айдентику цього закладу, яка поєднує елементи, що пов'язані із символікою Києва та образом знань. Для демонстрації образів у грі було використано різноманітні архетипи за К. Юнгом, що стало ефективним способом передачі сенсів споживачам. Наприклад, для репрезентації Сержа Лифаря, який з'являється в ігровій сцені, присвяченій відділу літератури з питань мистецтв, використано образ, що втілює архетип Творця.

Завдяки комплексній підготовці тематичних матеріалів у фінальній версії гри вдалося гармонійно поєднати впізнавані символи бренду (скульптура Лесі Українки, маскоти, унікальна типографіка) та аудіовізуальні елементи емоційного впливу (муркотіння kota Рудого, який живе у бібліотеці; шелестіння сторінок, звук повітряної тривоги тощо). Графічне оформлення гри наповнено помаранчевим та зеленим кольором, які вирізняють бібліотеку. Традиційно таке забарвлення асоціюється з теплом, життям, здоров'ям, активністю. Гра налаштована на те, щоб сформувані у гравця відчуття безпеки та затишку у стінах бібліотеки.

«Шепіт корінців» є грою жанру «обери та натисни» (point'n'click), вона починається з того, що гравця під час повітряної тривоги запрошують у безпечне середовище Публічної бібліотеки імені Лесі Українки. Із погляду класифікації, що запропонована І. Ущатовською та Ю. Зубковою (2021), бренд-сторітелінг у грі не підходить під наявний розподіл, адже найближчі до зазначених авторками типи сюжету «Історія клієнта» та «Історія про цінності та традиції компанії» (с. 45) не до кінця відповідають змісту гри. Цінності бібліотеки передані імпліцитно через взаємодію з навколишнім середовищем, а історія клієнта є історією гравця, тобто тут не йдеться про якийсь успіх після отримання послуг.

Відомим недоліком жанру «обери та натисни» є те, що гравець може застрягти в головоломці, що може знизити мотивацію і через це стати перепоною для відчуття «потоків». Щоб уникнути цієї проблеми, від гравця не вимагається вирішувати всі головоломки, які представлені у грі, вони скоріше створюють простір можливостей, різноманітних видів діяльності для занурення в атмосферу закладу. У цьому є одна з особливостей відеоігор – це історія, яка складається не послідовно, як зазвичай відбувається у літературі або кіно, а є простором активностей. Цей факт зумовлює необхідність переглянути принципи бренд-сторітелінгу для відеоігор. Перед нами вже не одна конкретна, а ціла низка історій, пов'язаних із брендом.

Для реалізації цієї ідеї було створено кілька міні-історій у рамках єдиної гри. Її герой потрапляє до бібліотеки, щоб перечекати повітряну тривогу. Актуальна і тривіальна подія є свого роду емоційним гачком для гравця. В. Стамат і М. Мерзлікіна (2025) підкреслюють, що специфіка сторітелінгу для українських продуктів «дещо різниться від світового через активні потреби українського суспільства в соціальній та психологічній підтримці в умовах війни» (с. 116), і зачин гри «Шепіт корінців» йому повністю відповідає. Гравець потрапляє у світ бібліотеки, де може взаємодіяти з різними об'єктами. Такими є не тільки книжки, але й маскоти Публічної бібліотеки імені Лесі Українки – кіт Рудий та пес Фібі, яких тут можна зустріти у реальному житті. Спілкування з ними зумовлює необхідність вирішувати головоломки, які

є вставними історіями про видатних осіб та події, що відбуваються в бібліотеці. Для більшої інтеграції з інтернет-ресурсами бібліотеки було додано можливість переходити на її сайт безпосередньо у процесі гри.

Із погляду ELM, «Шепіт корінців» переконує скоріше периферійним шляхом, оскільки не має цілісної історії, а лише фрагменти історії бренду. Технічна реалізація проєкту у безкоштовному середовищі GameMaker продемонструвала, що провадження власних цифрових продуктів є реальним без фінансових вкладень для бібліотек. Але сам по собі сторітелінг не буде ефективним без просування. Для поширення цього ігрового продукту було розплановано низку заходів: прямий ефір із презентацією гри, контент-маркетинг у вигляді огляду гри на YouTube, email-маркетинг через електронну розсилку Української бібліотечної асоціації, подієвий маркетинг у формі заходу із презентацією гри та виступом на науковій конференції, а також PR-маркетинг як оголошення під час святкування річниці бібліотеки (Котенко, 2025, с. 52). Формат короткої гри, що триває у середньому від 4 до 6 хвилин, дозволив зафіксувати наступну динаміку залучення: 403 перегляди сторінки гри за 5 місяців, активна участь у соціальних мережах, згадування в оглядах блогерів, а також переходи на сайт бібліотеки та її цифрові ресурси. Дослідження С.Гуна (Gong, 2016, с. 28) демонструє залежність між кількістю часу у грі та бажанням займатися представленою у ній діяльністю. Очевидно, що 4–6 хвилин – це недовгий час, і це може бути причиною того, що гравці ще не встигли призвичаїтися до гри, щоб перейти, в термінах ELM, із периферійного шляху на центральний. Це пояснюється зокрема тим, що реалізувати довгу гру самотужки важко із погляду технічного виконання та витраченого часу (в експерименті Сіміюаня грали не у створені автором ігри, а в комерційні симулятори).

Зворотний зв'язок гравців, отриманий у формі опитування та стріму гри на YouTube, підтвердив її вплив на зацікавленість бібліотекою та водночас визначив вектори покращення користувацького досвіду (розширення локацій, глибше занурення у бібліотечні теми, підвищення динамічності середовища). Зокрема, 75 % респондентів відповіли, що після гри хотіли б відвідати бібліотеку або скористатися її послугами (Котенко, 2025, с. 57), 43,8 % відповіли, що стали більше цікавитися її ресурсами. Кількість респондентів (16 осіб) є невеликою, однак, якщо зважати на кількість ігрових сесій, яка дорівнює 131 (дехто цілком вірогідно грав більше 1 разу) (Котенко, 2025, с. 54–56), репрезентативною. Піки користувацької активності пов'язані з відповідними заходами, які авторка проводила в колаборації з Публічною бібліотекою імені Лесі Українки, УБА, бібліотекою та кафедрою інформаційних комунікацій КСУБГ, причому вони припадали на події в цих інституціях, що пов'язані із грою. Достатньо ефективним виявилось розміщення інформації про гру у Facebook, який став основним джерелом залучень користувачів. Серед факторів, що послабили ефективність відеогри як інструменту бренд-сторітелінгу, є відсутність цілісного наративу, чітких візуальних орієнтирів (має певний вплив на користувацький досвід) та технічні недоліки.

Питання, чи є 403 перегляди сторінки на itch.io гарним або поганим результатом, потрібно порівняти з медіаною в межах сервісу. Згідно з дослідженням zukalous (2025), серед проаналізованих даних медіанна кількість переглядів у проєктів, дані яких було надано розробниками, становить близько 1,6 тис., тоді як у проаналізованого проєкту переглядів у 4 рази менше. Проте інформація стосується переважно

англомовних ігор. Сегмент україномовних ігор, а також їх доступність у видачі релевантних результатів тяжіють до менших результатів. Маємо зробити припущення, що для україномовних проєктів кількість переглядів «Шепоту корінців» ближча до медіанної через те, що менше людей, які застосовують цей сервіс, знають українську мову та користуються нею для пошуку, що зменшує вірогідність видачі гри для випадкових користувачів. Оскільки описані піки відвідування сторінки гри збігалися із заходами для просування її наживо чи онлайн, можемо сказати, що випадкових гравців, які потрапили на сторінку, було дуже мало. З одного боку, це демонструє ефективність бібліотечних заходів, а з іншого, ілюструє, що з високою вірогідністю свій інтерес до бібліотеки актуалізували ті, хто вже були у сфері впливу тієї чи іншої бібліотечної організації. Для розширення потенційної аудиторії бажано було б підійти з іншою стратегією, яка б залучала людей поза бібліотечною сферою, розроблення якої виходить за межі цього дослідження.

ВИСНОВКИ

Сторітелінг у цифрову епоху є ефективним інструментом побудови довгострокових відносин між брендом і споживачем. Інтерактивна природа відеоігор розширює можливості створення різноманітних наративів та забезпечує глибше занурення споживача в історію за рахунок узгодженого впливу на когнітивні й емоційні процеси. Із погляду моделі вірогідності свідомої обробки інформації, відеогра стає засобом формування стійкого ставлення до бібліотеки як до бренду, практичним підтвердженням чого є «Шепіт корінців».

Досвід бібліотек, які впроваджують відеоігри у свою комунікаційну стратегію, підтверджує потенціал такого формату для формування інтерактивного діалогу з аудиторією. Втім, такі проєкти виявляють потребу у фахівцях, здатних поєднувати бібліотечну компетентність із навичками медіапродакшну та ігрового дизайну. Підготовка подібної гри вимагає розуміння інтерактивних маркетингових інструментів. Із погляду практики, створення подібних продуктів вимагає ще й базових технічних навичок для їхньої реалізації. Таким чином, розроблення подібних проєктів є викликом для системи професійної освіти, що має забезпечити підготовку бібліотекарів нового покоління, які здатні формувати та розвивати інтерактивні медіапродукти для посилення позицій бібліотек у цифровому середовищі.

Проєкт «Шепіт корінців» став підтвердженням ідеї про те, що відеогра є повноцінним інструментом у контексті бренд-сторітелінгу та комунікаційної стратегії бібліотеки в цілому завдяки формуванню емоційного зв'язку з користувачем, завоюванню його довіри та довгострокової прихильності, який використовує її особливості як медіа, що дозволяє не просто бути учасником історії, а обирати активності, які привертають увагу. Виходячи із запропонованої класифікації наративів бренд-сторітелінгу І. Ущуповської та Ю. Зубкової, створена відеогра продемонструвала, що вона не вписується повністю в жодну із запропонованих категорій, що зумовлює необхідність її перегляду з урахуванням особливостей відеоігор.

Потрібно зауважити, що бібліотечна сфера є нішевою для любителів відеоігор. Ми бачимо, що в цілому фахівці бібліотечної сфери (УБА, Публічна бібліотека імені Лесі Українки та ін.) прихильно поставилися до ідеї та допомогли просувати гру, але кількість переглядів її сторінки та зіграних партій, скоріше за все, збільшували емоційний зв'язок тих, хто вже знає щось про цю бібліотеку та причетний

до бібліотечної спільноти, що демонструє зв'язок піків відвідуваності сайту гри та заходів у бібліотечних установах. Визначивши основні особливості відеогри в системі бренд-сторітелінгу української бібліотеки, залишаємо на майбутнє питання більш ефективного просування подібних продуктів.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Котенко, К. (2024). *Шепіт Коринців*. Публічна бібліотека імені Лесі Українки. <https://ko10.itch.io/shepit-korintsiv-pc>
- Котенко, К. (2025). *Відеогра як складова цифрового маркетингу Публічної бібліотеки імені Лесі Українки для дорослих м. Києва* [Бакалаврська робота, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка]. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/52656/>
- Стамат, В., & Мерзлікіна, М. (2025). Storytelling як інноваційний маркетинговий інструмент. *Економічний простір*, 200, 112–118. <https://doi.org/10.30838/EP.200.112-118>
- Ущাপовська, І., & Зубкова, Ю. (2021). Бренд-сторітелінг: до визначення структурно-семантичної організації та типів історій бренду. *Закарпатські філологічні студії*, 19(2), 42–46. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.19.2.9>
- Чиксентмігаї, М. (2017). *Потік. Психологія оптимального досвіду*. Клуб Сімейного Дозвілля.
- Bogost, I. (2007). *Persuasive games: The expressive power of videogames*. The MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/5334.001.0001>
- Celic, N. (2022, December 20). *Librarian turned game designer*. Public Libraries Online. <https://publiclibrariesonline.org/2022/12/librarian-turned-game-designer/>
- Crespo, C. F., Ferreira, A. G., & Cardoso, R. M. (2023). The influence of storytelling on the consumer–brand relationship experience. *Journal of Marketing Analytics*, 11(1), 41–56. <https://doi.org/10.1057/s41270-021-00149-0>
- DuBose, J. (2024, April 8). *Libraries, education, and video games: Press X to start*. Choice. <https://www.choice360.org/libtech-insight/libraries-education-and-video-games-press-x-to-start/>
- Gong, X. (2016). *The elaboration likelihood model and sport video gaming effects on gamers' confidence and desire to play the sport* [Master's thesis, Syracuse University]. <https://surface.syr.edu/etd/473/>
- Green, M. C., & Brock, T. C. (2002). In the mind's eye. Transportation-imagery model of narrative persuasion. In M. C. Green, J. J. Strange, & T. C. Brock (Eds.), *Narrative impact: Social and cognitive foundations* (pp. 315–341). Lawrence Erlbaum.
- Moin, S. M. A. (2020). Brand storytelling: A review of the interdisciplinary literature. In *Brand storytelling in the digital age* (pp. 19–39). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-59085-7_2
- Ott, H. K., Vafeiadis, M., Kumble, S., & Waddell, T. F. (2016). Effect of message interactivity on product attitudes and purchase intentions. *Journal of Promotion Management*, 22(1), 89–106. <https://doi.org/10.1080/10496491.2015.1107011>
- Petty, R. E., & Cacioppo, J. T. (1986). *Communication and persuasion: Central and peripheral routes to attitude change*. Springer-Verlag. <https://doi.org/10.1007/978-1-4612-4964-1>
- Rossi, G. C. (2020). The British Library Simulator. *Giulia Carla Rossi*. <https://www.giuliacarlarossi.com/projects/the-british-library-simulator>
- Vega, E., & Camarero, C. (2024). Once upon a game: Boosting brand storytelling through gamification. *Journal of Product & Brand Management*, 33(6), 717–732. <https://doi.org/10.1108/jpbm-10-2023-4796>
- zukalous. (2025, May 12). *Benchmark: Itch.io traffic*. How to market a game. <https://howtomarketagame.com/2025/05/12/benchmark-itch-io-traffic/>

REFERENCES

- Bogost, I. (2007). *Persuasive games: The expressive power of videogames*. The MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/5334.001.0001> [in English].
- Celic, N. (2022, December 20). *Librarian turned game designer*. Public Libraries Online. <https://publiclibrariesonline.org/2022/12/librarian-turned-game-designer/> [in English].
- Crespo, C. F., Ferreira, A. G., & Cardoso, R. M. (2023). The influence of storytelling on the consumer–brand relationship experience. *Journal of Marketing Analytics*, 11(1), 41–56. <https://doi.org/10.1057/s41270-021-00149-0> [in English].
- Csikszentmihalyi, M. (2017). *Potik. Psykholohiia optymalnoho dosvidu* [Flow: The psychology of optimal experience]. Klub Simeinoho Dozwillia [in Ukrainian].
- DuBose, J. (2024, April 8). *Libraries, education, and video games: Press X to start*. Choice. <https://www.choice360.org/libtech-insight/libraries-education-and-video-games-press-x-to-start/> [in English].
- Gong, X. (2016). *The elaboration likelihood model and sport video gaming effects on gamers' confidence and desire to play the sport* [Master's thesis, Syracuse University]. <https://surface.syr.edu/etd/473/> [in English].
- Green, M. C., & Brock, T. C. (2002). In the mind's eye. Transportation-imagery model of narrative persuasion. In M. C. Green, J. J. Strange, & T. C. Brock (Eds.), *Narrative impact: Social and cognitive foundations* (pp. 315–341). Lawrence Erlbaum [in English].
- Kotenko, K. (2024). *Shepit Korintsiv* [Whisper of Roots]. Lesya Ukrainka Public Library. <https://ko10.itch.io/shepit-korintsiv-pc> [in Ukrainian].
- Kotenko, K. (2025). *Videohra yak skladova tsyfrovoho marketynhu Publichnoi biblioteki imeni Lesi Ukrainskyi dlia doroslykh m. Kyieva* [Video game as a component of digital marketing of Lesya Ukrainka Public Library for adults in Kyiv] [Bachelor's thesis, Borys Hrinchenko Kyiv Metropolitan University]. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/52656/> [in Ukrainian].
- Moin, S. M. A. (2020). Brand storytelling: A review of the interdisciplinary literature. In *Brand storytelling in the digital age* (pp. 19–39). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-59085-7_2 [in English].
- Ott, H. K., Vafeiadis, M., Kumble, S., & Waddell, T. F. (2016). Effect of message interactivity on product attitudes and purchase intentions. *Journal of Promotion Management*, 22(1), 89–106. <https://doi.org/10.1080/10496491.2015.1107011> [in English].
- Petty, R. E., & Cacioppo, J. T. (1986). *Communication and persuasion: Central and peripheral routes to attitude change*. Springer-Verlag. <https://doi.org/10.1007/978-1-4612-4964-1> [in English].
- Rossi, G. C. (2020). The British Library Simulator. *Giulia Carla Rossi*. <https://www.giuliacarlarossi.com/projects/the-british-library-simulator> [in English].
- Stamat, V., & Merzlikina, M. (2025). Storytelling yak innovatsiynyi marketynhovyi instrument [Storytelling as an innovative marketing tool]. *Economic Space*, 200, 112–118. <https://doi.org/10.30838/EP.200.112-118> [in Ukrainian].
- Ushchapovska, I., & Zubkova, Yu. (2021). Brend-storitelinh: do vyznachennia strukturno-semantichnoi orhanizatsii ta typiv istorii brendu [Brand storytelling: Defining structural and semantic organization and types of brand stories]. *Zakarpatski filolohichni studii*, 19(2), 42–46. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.19.2.9> [in Ukrainian].
- Vega, E., & Camarero, C. (2024). Once upon a game: Boosting brand storytelling through gamification. *Journal of Product & Brand Management*, 33(6), 717–732. <https://doi.org/10.1108/jpbm-10-2023-4796> [in English].
- zukulous. (2025, May 12). *Benchmark: Itch.io traffic*. How to market a game. <https://howtomarketagame.com/2025/05/12/benchmark-itch-io-traffic/> [in English].

UDC 021:[794.088-028.23:004.9]:159.942:316.773.3:005.336

Yevhen Maliuk,
*PhD in Cultural Studies, Associate Professor,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: y.maliuk@kubg.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-6671-129X*

Kateryna Kotenko,
*Bachelor,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: catherine.kotenko@gmail.com
ORCID ID: 0009-0002-1916-2686*

VIDEO GAMES AS A BRAND STORYTELLING TOOL ON THE EXAMPLE OF THE PROJECT “WHISPER OF THE BOOK SPINES”

The aim of the article is to identify and theoretically ground perspectives for applying video games as a brand storytelling tool for Ukrainian libraries, using the example of the “Shepit Korintsiv” (“Whisper of the Book Spines”) project.

Research methods. This study applies methods of analysis, in particular critical analysis of empirical data and case study, induction and synthesis.

The scientific novelty of this study lies in identifying theories that indicate the promise of using video games to promote the library brand, the necessity in expanding the classification of stories for brand storytelling, and the characteristics of perception and dissemination of such games by users and institutions in Ukraine, taking the example of the “Shepit Korintsiv” (“Whisper of the Book Spines”) project.

Main conclusions. Based on the theories of narrative transportation, flow and elaboration likelihood model, the ability of video games to form emotional connections between a user and a library while increasing trust in its brand is substantiated. The practical case of the “Shepit Korintsiv” (“Whisper of the Book Spines”) project demonstrates the promise of using an interactive product with elements of corporate aesthetics in the digital communication strategy of a library institution, taking the example of the Lesya Ukrainka Public Library for adults in Kyiv. It is showed that video games, due to the specific ways in which information is presented to users, require certain expansion of the existing classification of brand storytelling stories.

Attention to the project demonstrates the openness of modern Ukrainian institutions to interactive innovations such as video games. This research shows the effectiveness of video games as a part of library brand storytelling. However, the conducted analysis of page view statistics demonstrates that without promotion such projects risk improving the perception of the library brand mainly among audiences who already have an interest in libraries. So, video games can be a promising tool for library brand storytelling, but for greater effectiveness, the distribution of such projects beyond the library audience should be strategically planned.

Keywords: video game in the library; brand storytelling; narrative transportation; flow theory; library education; the Lesya Ukrainka Public Library.

Надійшла 29.01.2026

Прийнята 20.03.2026

Стаття була вперше опублікована онлайн 22.05.2026

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

УДК 028:004.774.6:[316.472.4:004.77]:021(477)
DOI: 10.31866/2616-7654.17.2026.361617

БООКТОК ЯК КАТАЛІЗАТОР ЧИТАЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ

Тетяна Купрій,
докторка філософії,
старша викладачка кафедри інформаційної
діяльності
та зв'язків з громадськістю,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: kupripr@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2039-089X

Для цитування:

Купрій, Т. (2026). BookТок як каталізатор читацької активності: виклики та можливості для популяризації бібліотечних фондів в Україні. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 17, 126–138. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.17.2026.361617>

Мета статті – розгляд специфіки впливу феномену BookТок на читацьку активність та обґрунтування стратегій адаптації бібліотек до нових умов популяризації книжкових фондів в Україні.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: аналізу, синтезу та узагальнення (для опрацювання теоретичних джерел), контент-аналізу (для вивчення популярного контенту BookТок), порівняльного аналізу (для зіставлення традиційних і новітніх практик просування), експертних оцінок (для виявлення практичних викликів і потреб професійної спільноти).

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні концептуальних засад адаптації бібліотечних стратегій комплектування і просування фондів до реалій соціальних медіа, зокрема, вперше у вітчизняному бібліотекознавстві комплексно досліджено феномен BookТок як чинник трансформації читацької активності в українському контексті з урахуванням фінансових та організаційних обмежень воєнного часу.

Основні висновки. Дослідження відштовхується від усталеного в науці факту, що BookТок виступає потужним каталізатором читацької активності, трансформуючи традиційні уявлення про літературну критику та створюючи нову емоційно-тілесну читацьку ідентичність. Вірусні тренди цієї платформи здатні миттєво формувати попит на окремі видання, що створює серйозні виклики для бібліотек: диспропорцію між попитом і пропозицією, багатомісячні черги та надмірне навантаження на систему обслуговування. В українському контексті реагування на ці виклики ускладнюється хронічним недофінансуванням, призупиненням державної програми поповнення фондів, руйнуванням інфраструктури внаслідок війни та організаційними обмеженнями. Водночас бібліотеки можуть перетворити виклики на можливості через систематичний моніторинг трендів, адаптацію процесів комплектування (збільшення частки електронних книг, розвиток міжбібліотечної кооперації), активну присутність у TikTok із використанням «платформних вернакулярів», розвиток партнерств та підвищення кваліфікації персоналу.

Ключові слова: BookТок; TikTok; соціальні медіа; бібліотечні фонди; комплектування; читацька активність; цифрова трансформація; медіаграмотність; українські бібліотеки.

ВСТУП

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства відзначений глибокою трансформацією читацьких практик під впливом цифрових платформ. Якщо раніше бібліотека виступала традиційним посередником між книгою та читачем, то сьогодні цю функцію дедалі активніше перебирають на себе соціальні медіа. Особливе місце серед них посідає платформа TikTok, де сформувався унікальний феномен – спільнота BookTok. Так, об'єднані хештегом #BookTok користувачі створюють короткі відеоогляди, емоційні рекомендації та ініціюють обговорення книг, здатні миттєво впливати на читацький попит у глобальному масштабі. За лічені дні видання, які роками залишалися поза увагою, стають бестселерами, формуючи черги в бібліотеках і стимулюючи нові накладки. Для бібліотек це створює нову дилему: з одного боку, BookTok виступає потужним каталізатором читацької активності, з іншого – кидає виклик до цього виробленим механізмам комплектування фондів та методам просування літератури. Невідповідність між стрімкою динамікою «вірусних» книжкових трендів у соціальних медіа та традиційною інертністю бібліотечних процесів формує нове проблемне поле, що потребує ґрунтовного дослідження.

Масштаб явища важко переоцінити: спільнота BookTok налічує мільйони активних користувачів по всьому світу, а відео з відповідним хештегом збирають мільярди переглядів. Це перетворює TikTok та його користувачів на впливових літературних критиків сучасності, здатних формувати глобальний книжковий ринок. Водночас традиційні бібліотечні форми роботи (виставки, літературні вечори, буклети) дедалі менше позначаються на молодій аудиторії, яка звикла отримувати інформацію з коротких відео. BookTok пропонує нову емоційно забарвлену і високоавтентичну форму рекомендації, що потребує теоретичного осмислення та адаптації. Особливо гостро це питання постає в контексті комплектування: як бібліотекам передбачати ці тренди, оперативно реагувати на них і при цьому раціонально використовувати обмежені бюджети? Адже ефект «рентного попиту» створює серйозні виклики для комплектаторів, які змушені працювати в умовах високої невизначеності та швидкоплинності читацьких інтересів. Поки що цим питанням українські бібліотекознавці мало цікавляться, що, зі свого боку, детермінує зростання наукового інтересу до нього.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Огляд літератури засвідчує, що феномен BookTok привертає дедалі більшу увагу зарубіжних дослідників, серед яких літературознавці, медіазнавці, бібліотекознавці та інші. Фундаментальний огляд сучасного стану досліджень запропонував Є. Дера (Dera, 2024), який систематизував наукові публікації про BookTok за трьома ключовими напрямками: специфічна форма книжкового рецензування, функція літературного спільнототворення та роль у промоції читання. Він наголошує на безпрецедентному впливі цього явища на виробництво, дистрибуцію та рецепцію літератури у глобальному масштабі, фіксуючи понад 52–63 млн відео з хештегом #BookTok станом на 2025 р. Також інноваційною у цьому напрямку є праця С. Джераси та Т. Боффона (Jerasa & Boffone, 2021), які вперше розглянули TikTok як простір формування нової читацької ідентичності підлітків, акцентуючи увагу на автентичності, спонтанності та емоційності як ключових характеристиках платформи, що вирізняють її з-поміж інших соціальних медіа.

Важливий внесок у розуміння платформних засад бібліотечного контенту зробили К. Сельсет із колегами. На основі аналізу 3248 дописів норвезьких публічних бібліотек у TikTok запровадили поняття «платформних вернакулярів» та «ланцюжків із тегів» як тактики впливу на алгоритмічне поширення контенту (Soelseth et al., 2025). Автори довели, що бібліотеки не просто використовують платформу, а активно сприяють конструюванню та підтримці спільнот BookTok і LibraryTok через книжкові рекомендації та події, що в результаті позитивно впливає на популяризацію читання. На окрему увагу заслуговують праці, присвячені соціотехнічному ландшафту BookTok, а також тому, як сучасне покоління використовує його для зв'язку з іншими, обговорюючи улюблені та спірні книги, як поєднання аналогових та цифрових медіа-інструментів робить читання соціальним та цікавим (Martens et al., 2022); розвитку різних культур соціального читання на BookTube, Bookstagram і BookTok, які варіанти взаємодії читачів із книгами на цифрових платформах соціальних мереж YouTube, Instagram і TikTok (Reddan, 2022). Е. Овенс і С. Кулкарні (Owens & Kulkarni, 2025) розвивають цей підхід через аналіз звукових мемів як засобу вираження нюансованих емоційних станів, пов'язаних із прочитаним, що розмиває межі традиційних уявлень про валідні практики літературної критики.

Питання впливу BookTok на бібліотечну практику розглядається також і в інших працях. Й. Фанія та Г. Прамудьо (Faniya & Pramudyo, 2025) на прикладі публічної бібліотеки Індонезії емпірично довели прямий кореляційний зв'язок між активністю бібліотеки в TikTok та зростанням відвідуваності й читацького попиту. Інші автори, К. Чіовеллі та К. Кемерон (Chiovelli & Cameron, 2024), здійснили ґрунтовний аналіз взаємодії між BookTok і процесами комплектування фондів у публічних бібліотеках, зокрема на прикладі Edmonton Public Library, де кількість резервувань на роман «Сім чоловіків Евелін Г'юго» Т. Дж. Рейд сягала понад 500 на 58 електронних примірників, що ілюструє масштаб «ефекту BookTok» для бібліотечного обслуговування. Д. Машіяне (Mashiyane, 2022) розглядає BookTok як потенційну стратегію комплектування в академічних бібліотеках, наголошуючи на необхідності інтеграції спостережень за трендами соціальних медіа у процеси формування фондів. Водночас з'являються і критичні студії: наприклад, дослідження того, як BookTok у поєднанні з технологіями III спричиняє появу феномену «швидкої літератури» (fast fiction), орієнтованої на вірусність та прибутковість, а не на художню цінність, що ставить перед бібліотеками нові питання щодо критеріїв відбору літератури (Majidi, 2025).

Український науковий дискурс лише починає освоювати цю проблематику, і на сьогодні комплексних досліджень, які б поєднували аналіз феномену BookTok із бібліотекознавчою тематикою, бракує. Зокрема, Г. Булахова (2013) розглядає проблеми представлення бібліотек у соціальних мережах, особливості активного використання соціальних мереж як засобу рекламування бібліотечної інформації, розкриваючи питання залучення читачів до інтерактивного спілкування за допомогою тематичних блогів; В. Струнгар (2019) аналізує особливості представленості зарубіжних і вітчизняних бібліотек у блогах та обґрунтовує думку, що блог є одним із дійових засобів комунікації бібліотеки з користувачами; В. Ковпак і О. Політова (2021) вивчають тенденції синергії дискурсів культури читання української книги та національної безпеки в українських букблоггах; Т. Яворська (2023) оцінює ефективність використання соцмереж у діяльності бібліотек як інструменту промоції книг і читання, та ін. Однак вони не враховують специфіки

TikTok як алгоритмічно керованої платформи та не розглядають BookTok як окремий об'єкт дослідження. Таким чином, в українському бібліотекознавстві утворюється помітна прогалина: відсутні як емпіричні дослідження впливу BookTok на читацьку активність і бібліотечні процеси в українських реаліях, так і теоретичне осмислення цього феномену, що зумовлює актуальність пропонованої розвідки та її потенційний внесок у розвиток вітчизняної науки.

Мета статті – розгляд специфіки впливу феномену BookTok на читацьку активність та обґрунтування стратегій адаптації бібліотек до нових умов популяризації книжкових фондів. Досягнення цієї мети передбачає розв'язання низки завдань: характеристика BookTok як соціокультурного феномену та визначення механізмів його впливу на читацькі уподобання; аналіз зміни попиту на літературу, індуковані вірусними трендами BookTok, із погляду бібліотечної статистики; з'ясування основних викликів, які постають перед системою комплектування бібліотечних фондів в умовах швидкоплинних книжкових трендів; розроблення практичних рекомендацій щодо використання інструментів BookTok для ефективного просування бібліотечних фондів; окреслення перспективних напрямків подальших досліджень на перетині бібліотекознавства та медіакомунікацій. Об'єктом дослідження є феномен BookTok як новітня форма соціальної комунікації навколо книги, а предметом – вплив BookTok на трансформацію підходів до комплектування та просування фондів у сучасних бібліотеках.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, що уможливило всебічне вивчення феномену BookTok і його впливу на бібліотечну практику. Теоретичний фундамент роботи забезпечено методами аналізу, синтезу та узагальнення, застосованими до опрацювання наукових публікацій із проблематики соціальних медіа, читацьких практик і бібліотечного маркетингу. Джерельну базу теоретичного блоку склали праці провідних зарубіжних дослідників (С. Джераса, Т. Боффон, К. Сельсет, Й. Фанія, Г. Прамудьйо), а також українські розвідки у сфері медіаграмотності та бібліотечної комунікації (О. Барна, Н. Кунанець). Порівняльний аналіз дав змогу зіставити традиційні форми просування літератури з новітніми практиками, що продукуються спільнотою BookTok, та виявити їхні ключові відмінності.

Емпіричну частину дослідження побудовано на контент-аналізі відеопублікацій у соціальній мережі TikTok, позначених хештегами #BookTok, #КнижковийTikTok (для українського сегмента) та #LibraryTok. Вибірку сформовано за критерієм популярності (відео з кількістю переглядів понад 100 тис.) та релевантності до бібліотечної тематики за період 2024–2025 рр. Загалом проаналізовано 120 відеороликів, які репрезентують різні жанри книжкового контенту: огляди, емоційні реакції, добірки та челенджі. Для вивчення впливу BookTok на читацький попит використано метод аналізу бібліотечної статистики, щоб зрозуміти динаміку попиту на видання, які набули популярності завдяки BookTok.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

BookTok як самостійний соціокультурний феномен сформувався у 2020–2021 рр., коли користувачі TikTok масово почали об'єднуватися навколо спільно-

го інтересу до читання, використовуючи хештег #BookTok. За порівняно короткий час ця спільнота перетворилася на глобального трендмейкера, здатного формувати читацькі вподобання мільйонів людей. Ключовими особливостями BookTok, які вирізняють його з-поміж інших соціальних медіа, є автентичність, спонтанність та емоційність контенту (Jerasa & Boffone, 2021). Вірусний потенціал платформи забезпечується унікальними алгоритмічними механізмами: стрічка «Для вас» пропонує користувачам контент не на основі кількості підписників, а завдяки аналізу взаємодій – переглядів, лайків, коментарів, вподобаних аудіо. Це створює рівні умови для всіх авторів контенту та уможливорює миттєве поширення книжкових рекомендацій. Важливу роль у цьому процесі відіграють хештеги та трендові аудіодоріжки, які К. Сельсет зі співавторами (Soelseth et al., 2025) називають «ланцюжками із тегів» (daisy chains) – тактикою впливу на алгоритмічне поширення контенту, що дозволяє бібліотекам та окремим читачам ефективно комунікувати з аудиторією.

Інший вимір феномену BookTok – його емоційно-тілесна природа, яка кардинально відрізняється від традиційних форм літературної критики. Якщо класичне літературознавство спирається на раціональний аналіз тексту, то BookTok пропонує принципово інший підхід, зважаючи на розуміння читання як тілесного, емоційного і глибинно вісцерального досвіду. Б. Реддан (Reddan, 2022) характеризує літературно-критичні оцінки на платформі як «вісцеральні», тобто такі, що переживаються на рівні фізіологічних реакцій – сліз, сміху, мурашок, серцебиття. М. Мартенс, Г. Баллінг і К. Гітасон (Martens et al., 2022) описують тілесний, сенсорний і тактильний характер читання, репрезентованого в цих відео, де книга постає не лише текстом, а й фізичним об'єктом з її запахом, фактурою паперу, естетикою обкладинки. Ця афективна комунікація резонує певними сегментами сучасної аудиторії, яка втомилася від формалізованих рецензій і прагне щирих емоційних реакцій (Martens et al., 2022). Як наслідок, BookTok формує нову читацьку ідентичність, де читання стає не просто інтелектуальною справою, а і способом емоційного самовираження та спільнототворення. Ця трансформація читацьких практик створює той потужний каталізуючий ефект, який змушує бібліотеки переосмислювати власні підходи до комплектування фондів та комунікації з користувачами.

Емпіричний вимір впливу BookTok на бібліотечні показники є складним, але необхідним завданням для розуміння масштабів явища. Власне, найбільш промовистий приклад ефекту BookTok у міжнародній практиці зафіксували Ч. Кіовеллі та К. Кемерон (Chiovelli & Cameron, 2024) на матеріалах Edmonton Public Library – однієї з найбільших публічних бібліотечних систем Канади. Вони виявили, що роман Тейлор Дженкінс Рід «Сім чоловіків Евелін Г'юго», який набув вірусної популярності завдяки BookTok, зібрав понад 500 резервувань на 58 електронних примірників (Chiovelli & Cameron, 2024). Це означає, що середній час очікування книги сягає кількох місяців, що створює суттєве навантаження на систему обслуговування і провокує черги, неспівмірні з фізичною кількістю примірників у фонді. Така диспропорція між попитом і пропозицією ілюструє серйозний виклик для бібліотек: традиційні моделі комплектування, орієнтовані на стабільний, прогнозований попит, виявляються неефективними в умовах «вірусних» книжкових трендів, які продукуються алгоритмами TikTok (Chiovelli & Cameron, 2024).

В українському бібліотечному просторі системний кількісний аналіз впливу BookTok на показники резервування та циркуляції видань поки що не проводився, що утворює суттєву прогалину в науковому знанні. Попередній аналіз

даних електронних каталогів і сайтів українських бібліотек (зокрема, перекладів світових бестселерів Young Adult літератури та сучасних романтичних історій), які демонструють аномально високі показники попиту, не пропорційні ані їхньому місцю в літературному каноні, ані маркетинговим зусиллям видавництва (Маранчак, 2022; Яворська, 2023). Однак для формування репрезентативної вибірки та встановлення кореляційного зв'язку між активністю в TikTok та динамікою бібліотечної статистики необхідне окреме ґрунтовне дослідження із залученням методів data-аналітики та машинного навчання для відстеження трендів у соціальних медіа. Такий підхід, відомий як data-driven acquisition, дозволив би бібліотекам перейти від реактивного до проактивного комплектування, передбачаючи сплески попиту ще до того, як вони сформують багатомісячні черги (Mashiyane, 2022).

Попри відсутність системних українських даних, окремі спостереження та експертні оцінки фахівців відділів комплектування свідчать про те, що українські бібліотеки стикаються з тими самими викликами, що й їхні зарубіжні колеги. Зокрема, йдеться про різке зростання попиту на переклади творів, які стали вірусними в англomовному сегменті BookTok, що змушує комплектаторів оперативно реагувати на запити користувачів, часто в умовах обмеженого бюджету та тривалих термінів постачання. У цьому контексті особливого значення набуває механізм попиту-орієнтованого комплектування (patron-driven acquisition), коли читачі безпосередньо ініціюють придбання видань через форми рекомендацій (Chiovelli & Cameron, 2024). Саме BookTok виступає потужним каталізатором таких читацьких ініціатив: вірусні відео спонукають користувачів звертатися до бібліотек із наміром придбати ту чи іншу книгу, що, з одного боку, ускладнює планування, а з іншого – робить процес комплектування більш демократичним і орієнтованим на реальні потреби аудиторії. Брак системних кількісних досліджень в українському дискурсі не применшує актуальності проблеми, а навпаки, актуалізує потребу в розробленні методології збору та аналізу даних про вплив BookTok на бібліотечну статистику як необхідної передумови для ефективного стратегічного планування.

Ефективне реагування на виклики, пов'язані з феноменом BookTok, ускладнюється хронічним недофінансуванням бібліотечної галузі в Україні, яке набуло критичних рівнів в умовах повномасштабної війни. Державна програма поповнення бібліотечних фондів, яку реалізує Український інститут книги (УІК), не діє із 2022 р., що унеможливує централізоване оновлення фондів за кошти державного бюджету (Черниш, 2025). За інформацією УІК, ще до війни ситуація була вкрай напруженою: для виконання нормативу щорічного оновлення фондів на 5 % необхідно було виділяти 700–900 млн грн, тоді як реальний показник оновлення становив лише 0,6 %, що означало б повне оновлення фондів аж через 166 років (Український інститут книги, 2021). На місцевому рівні ситуація ще критичніша: згідно з опитуванням УІК 2025 р., 58 % територіальних громад у 2024 р. взагалі не виділили коштів на книжкові закупівлі, а в середньому на українського читача припадає лише 1,95 грн бюджетних видатків на поповнення фондів. Додатковим ударом стала постанова Кабінету Міністрів України № 590 від 9 червня 2021 р. (зі змінами), яка в умовах воєнного стану фактично заблокувала можливість бібліотек здійснювати передплату періодичних видань та закупівлю нових книг за кошти місцевих бюджетів (Українська бібліотечна асоціація, 2023). За таких умов навіть за наявності чіткого сигналу від BookTok-спільноти про зростан-

ня попиту на певне видання бібліотеки часто позбавлені фінансової спроможності придбати додаткові примірники.

Організаційні обмеження накладаються на фінансові, створюючи комплекс перешкод для оперативного реагування на читацькі тренди. Повномасштабне вторгнення завдало колосальних втрат бібліотечній інфраструктурі: станом на початок 2023 р. зруйновано понад 150 бібліотечних закладів, пошкоджено майже 290, а загальні втрати видань перевищили 1,5 млн примірників (Горчинська, 2023). Паралельно триває процес актуалізації фондів відповідно до Рекомендацій Міністерства культури та інформаційної політики України щодо вилучення видань, які пропагують війну, національну ворожнечу або містять виправдовування збройної агресії Росії проти України. Цей процес, хоча й необхідний із погляду інформаційної безпеки, додатково проріджує і без того обмежений перелік доступної читачам літератури, особливо в сегменті сучасної української та перекладної художньої літератури, яка найчастіше стає об'єктом уваги BookTok-спільноти. Як наслідок, бібліотеки опиняються в пастці: ті видання, на які формується найвищий читацький попит, індукований вірусними трендами, часто є найменш доступними через обмеженість примірників, застарілість фондів або їх невідповідність сучасним читацьким запитам.

В умовах системної кризи фінансування та організаційних обмежень бібліотеки змушені шукати альтернативні джерела поповнення фондів, які дозволяють хоча б частково реагувати на BookTok-тренди. Основними каналами надходження нової літератури стають благодійні фонди, міжнародні грантові програми, громадські ініціативи та волонтерські акції. Українська бібліотечна асоціація (2023) активно адвокатує внесення змін до нормативно-правової бази, щоб розблокувати можливість закупівель за місцеві кошти, а також адмініструє конкурсні програми підтримки, зокрема за сприяння Американської бібліотечної асоціації. Окремі бібліотеки запускають акції зі збору книжок, як-от «Подаруй університетській бібліотеці українську книгу» в Білоцерківському національному аграрному університеті (Гурська, 2024). Однак, як слушно зауважують дослідники, всі ці джерела мають разовий характер і не здатні забезпечити системного, прогнозованого оновлення фондів, необхідного для адекватної відповіді на динамічні зміни читацьких уподобань, спричинені BookTok. За таких умов навіть найкращі маркетингові стратегії просування читання в TikTok наштовхуються на жорстке бюджетне обмеження: неможливо задовольнити попит на книгу, якої фізично немає у фонді або яка існує в одиничних примірниках, що створює багатомісячні черги та, зрештою, розчарування читачів. Таким чином, фінансові та організаційні обмеження не просто ускладнюють реагування на BookTok-тренди, а ставлять під сумнів саму здатність українських бібліотек виконувати свою місію щодо забезпечення вільного доступу до актуальної літератури.

Все це доводить, що BookTok є не тільки черговим трендом соціальних медіа, а потужним чинником трансформації читацьких практик, який бібліотеки не можуть ігнорувати. Відтак постає необхідність вироблення практичних стратегій, які дозволять бібліотекам не лише реагувати на виклики, а й використовувати потенціал цієї платформи для власного розвитку. На основі узагальнення зарубіжного досвіду та експертних оцінок можна запропонувати комплекс рекомендацій, згрупованих за кількома напрямками.

Перший напрям – *моніторинг і прогнозування трендів*. Бібліотекам варто запровадити систематичне відстеження популярного контенту в TikTok за допомо-

гою хештегів #BookTok, #КнижковийTikTok, #LibraryTok, а також назв видавництв та авторів, які найчастіше з'являються у рекомендаціях. Це дозволить виявляти книги, що мають потенціал стати бестселерами, ще до того, як вони сформуєть великий попит (Mashiyane, 2022). Для підвищення ефективності такого моніторингу доцільно використовувати інструменти data-аналітики, зокрема сервіси відстеження трендів (Google Trends, BuzzSumo), а також створити в бібліотеці робочу групу із представників відділів комплектування, маркетингу та обслуговування читачів, яка регулярно аналізуватиме вірусний книжковий контент. Важливо також налагодити зворотний зв'язок із читачами через форми рекомендацій (patron-driven acquisition), щоб оперативно фіксувати їхні запити, інспіровані BookTok, і враховувати їх при плануванні закупівель (Chiovelli & Cameron, 2024).

Другий напрям – *адаптація процесів комплектування до нових реалій*. В умовах обмеженого фінансування бібліотекам слід переглянути підходи до формування фондів, надаючи перевагу гнучким моделям. Серед іншого, варто збільшити частку електронних книг у фондах, оскільки вони дозволяють швидше реагувати на сплески попиту (придбання додаткових ліцензій або участь у консорціумах). Також доцільно розвивати співпрацю з видавництвами щодо отримання примірників книг, які активно обговорюються у BookTok, ще на етапі їхнього виходу. Важливим ресурсом можуть стати міжбібліотечний абонемент та кооперація з іншими бібліотеками для обміну найзатребуванішими виданнями. Бібліотекам потрібно активніше залучати благодійні кошти і грантові програми для цільового придбання літератури, що користується попитом у BookTok-спільноті, та інформувати донорів про суспільну значущість таких закупівель (Українська бібліотечна асоціація, 2023).

Третій напрям – *активна присутність бібліотек у TikTok як інструмент просування фондів та залучення нової аудиторії*. Створення якісного, автентичного контенту, що резонує з емоційно-тілесними знаряддями BookTok, є ключовою умовою успіху. Бібліотекам важливо експериментувати з різними жанрами: короткі емоційні відеоогляди (реакції на прочитане), добірки книг за настроєм («що почитати, якщо...»), челенджі («вгадай книгу за емоді»), залаштунки бібліотечного життя, інтерв'ю з читачами. Важливо використовувати трендові аудіодоріжки та хештеги, які К. Сельсет зі співавторами (Soelseth et al., 2025) називають «ланцюжками із тегів» (daisy chains), щоб потрапляти в рекомендації алгоритмів TikTok. Доцільно залучати до створення контенту самих читачів – наприклад, через конкурси або спільні проекти з місцевими буктокерами.

Четвертий напрям – *розвиток партнерств та інтеграція з освітніми ініціативами*. Бібліотеки можуть стати майданчиками для зустрічей буктокерів з аудиторією, організації спільних читацьких клубів (офлайн і онлайн), проведення тренінгів з медіаграмотності та критичного мислення, де BookTok розглядатиметься як явище, що потребує аналізу і рефлексії. Співпраця зі школами, університетами та молодіжними центрами дозволить розширити аудиторію та ре-позиціонувати бібліотеку як сучасний, відкритий до інновацій заклад. Варто також налагодити контакти з українськими видавництвами, які активно працюють із BookTok-трендами, для отримання актуальної інформації про новинки та спільні промоакції.

П'ятий напрям – *підвищення кваліфікації бібліотечних працівників*. Успішна реалізація описаних стратегій неможлива без відповідних компетенцій персоналу. Бібліотекам варто ініціювати тренінги та вебінари з основ SMM, відеомонтажу, роботи з алгоритмами соціальних медіа, а також із застосування data-аналіти-

ки в бібліотечній справі, а ще заохочувати працівників до вивчення англійської мови, оскільки значна частина актуального контенту BookTok створюється англійською. Професійні організації, зокрема Українська бібліотечна асоціація, можуть відіграти ключову роль у координації таких освітніх програм та обміні кращими практиками між бібліотеками.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження підтверджує, що сьогодні BookTok став потужним катализатором читацької активності, який трансформує традиційні уявлення про літературну критику та книжкові рекомендації. Його унікальність полягає в поєднанні алгоритмічних механізмів TikTok з емоційно-тілесною специфікою контенту, що зрештою впливають на формування нової читацької ідентичності, орієнтованої на спільнототворення та афективне сприйняття літератури. Це явище кидає виклик бібліотекам, які змушені переосмислювати власні підходи до комплектування фондів та комунікації з користувачами. Аналіз зарубіжного досвіду, зокрема кейсу Edmonton Public Library, засвідчує, що «ефект BookTok» здатен створювати диспропорцію між попитом і пропозицією: вірусна популярність окремих видань призводить до багатомісячних черг та надмірного навантаження на систему обслуговування. В українському контексті систематичні кількісні дослідження цього впливу відсутні, однак експертні оцінки та опосередковані дані свідчать про наявність аналогічних тенденцій, особливо щодо перекладів світових бестселерів, які набувають популярності в англійськомому сегменті TikTok.

Головними викликами для українських бібліотек у реагуванні на BookTok-тренди є хронічне недофінансування, призупинення державної програми поповнення фондів, руйнування інфраструктури внаслідок війни, а також організаційні обмеження, пов'язані з актуалізацією фондів. Ці чинники унеможливають оперативне придбання затребуваних видань і змушують бібліотеки покладатися на альтернативні джерела – благодійні фонди, міжнародні гранти, волонтерські акції. Такі надходження мають разовий характер і не забезпечують системного оновлення фондів. Попри фінансові та організаційні труднощі, українські бібліотеки можуть скористатися можливостями, які відкриває BookTok: по-перше, інтеграція спостереження за трендами TikTok у процеси комплектування із застосуванням підходів data-driven acquisition та patron-driven acquisition, що дозволяють орієнтуватися на реальний читацький попит; по-друге, активна присутність бібліотек у TikTok із використанням «платформних вернакулярів» (емоційних відеооглядів, челенджів, тематичних добірок) сприятиме залученню молодшої аудиторії та популяризації читання; по-третє, розвиток партнерства із громадськими організаціями, видавництвами та міжнародними інституціями для пошуку додаткових ресурсів.

Запропонований комплекс рекомендацій охоплює як стратегічні (моніторинг, адаптація комплектування), так і тактичні (створення контенту, партнерства, навчання) аспекти діяльності бібліотек. Їхнє впровадження дозволить перетворити виклики, пов'язані з феноменом BookTok, на можливості для розвитку, зміцнення зв'язків із читацькою аудиторією та підвищення суспільної ролі бібліотек у цифрову епоху.

Перспективи подальших досліджень. Отримані результати окреслюють широке поле для наукових розвідок у цьому напрямку. Нагальною потребою є проведення емпіричних досліджень впливу BookTok на читацьку активність в Україні із залученням методів data-аналітики та машинного навчання для відстеження

кореляцій між вірусними трендами і бібліотечною статистикою. Перспективним напрямом видається вивчення феномену «швидкої літератури» (fast fiction), генерованої за допомогою ШІ та орієнтованої на вірусність, що ставить перед бібліотеками нові питання щодо критеріїв відбору літератури. Також варто дослідити ефективність різних форматів бібліотечного контенту в TikTok і розробити методики оцінювання його впливу на залучення користувачів.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Булахова, Г. (2013). Бібліотеки в соціальних мережах та блогосфері як засіб рекламування. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 36, 192–199.
- Горчинська, В. (2023, 14 березня). Як бібліотеки поповнюють фонди під час війни. *Публічна бібліотека територіальної громади*. <https://oth.nlu.org.ua/?p=7265>
- Гурська, Ю. М. (2024, 7 червня). *Актуалізація бібліотечного фонду – необхідна задача сьогодення*. Наукова бібліотека Білоцерківського НАУ. <https://numl.org/1hc5>
- Ковпак, В. А., & Політова, О. О. (2021). Українські буктьюб та букстаграм: дискурси культури читання української книги та національної безпеки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 32(6), 3, 126–132. <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.6-3/22>
- Маранчак, Н. (2022). Соціальна мережа TikTok як засіб інтернет-маркетингу бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 10, 22–35. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269440>
- Струнгар, В. (2019). Блог як інструмент забезпечення комунікації бібліотеки з користувачами. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 52, 396–409. <https://doi.org/10.15407/np.52.396>
- Українська бібліотечна асоціація. (2023, 9 березня). *Поповнення бібліотечних фондів у воєнний час: адвокаційна діяльність ВГО Українська бібліотечна асоціація*. <https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5084-popovnennia-bibliotechnykh-fondiv-u-voiennyi-chas-advokatsiina-diialnist-vho-ukrainska-bibliotechna-asotsiatsiia>
- Український інститут книги. (2021, 27 вересня). *Офіційна позиція Українського інституту книги щодо формування бюджету установи в 2022 році*. <https://ubi.org.ua/uk/news/kategoriya-2/oficiyna-poziciya-ukra-nskogo-institutu-knigi-schodo-formuvannya-byudzhetu-ustanovi-v-2022-roci>
- Черниш, Ю. (2025, 26 листопада). *Бібліотеки України на межі: держпрограма заморожена, фонди старіють, громади не закуповують книги*. Texty.org.ua. <https://texty.org.ua/fragments/116377/biblioteku-ukrayiny-na-mezhi-derzhprohrama-zamorozhena-fondy-stariyut-hromady-ne-zakupovuyut-knyhu/>
- Яворська, Т. (2023). Соціальні мережі бібліотек як ефективний інструмент промоції книг і читання. *Вісник Книжкової палати*, 4, 21–27. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4\(321\).21-27](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4(321).21-27)
- Chiovelli, C., & Cameron, K. (2024). As seen on BookTok: Exploring interactions between TikTok and public library collection development. In M. B. McNally (Ed.), *Contemporary issues in collection management* (2nd ed.). Open Education Alberta. <https://pressbooks.openeducationalberta.ca/ciicm/chapter/exploringinteractionsbetweentiktokandpubliclibrarycollectiondevelopment/>
- Dera, J. (2024). BookTok: A narrative review of current literature and directions for future research. *Literature Compass*, 21(10–12), e70012. <https://doi.org/10.1111/lic3.70012>
- Faniya, Y., & Pramudyo, G. N. (2025). Utilizing social media TikTok @perpusbogor to increase library visit interest. *Lentera Pustaka: Jurnal Kajian Ilmu Perpustakaan Informasi dan Kearsipan*, 11(2), 100–118. <https://doi.org/10.14710/lenpust.v11i2.78771>

- Jerasa, S., & Boffone, T. (2021). BookTok 101: TikTok, digital literacies, and out-of-school reading practices. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 65(3), 219–226. <https://doi.org/10.1002/jaal.1199>
- Majidi, N. (2025). "Fast fiction": BookTok, artificial intelligence, and the profit-driven reinvention of the romance genre [Undergraduate project, California State University]. <https://scholarworks.calstate.edu/concern/projects/x346dd989>
- Martens, M., Balling, G., & Higgason, K. A. (2022). #BookTokMadeMeReadit: Young adult reading communities across an international, sociotechnical landscape. *Information and Learning Science*, 123(11–12), 705–722. <https://doi.org/10.1108/ILS-07-2022-0086>
- Mashiyane, D. (2022). From the horse's mouth: BookTok as a collection development strategy in academic libraries. *College & Research Libraries News*, 83(10), 459–461. <https://doi.org/10.5860/crln.83.10.459>
- Owens, E., & Kulkarni, S. (2025). Sound memes on BookTok: Understanding affect in the platformised reviewing of young adult books on TikTok. *Barnboken: Journal of Children's Literature Research*, 48, 1–19. <https://doi.org/10.14811/clr.v48.983>
- Reddan, B. (2022). Social reading cultures on BookTube, Bookstagram, and BookTok. *Synergy*, 20(1), 1–12. <https://slav.vic.edu.au/index.php/Synergy/article/view/597>
- Soelseth, C. H., Bøyum, I., Colbjørnsen, T., Pharo, N., & Tallerås, K. (2025). Public libraries on TikTok – emerging platform vernaculars of communication and distribution. *Information, Communication & Society*, 28(14), 2521–2540. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2025.2461644>

REFERENCES

- Bulakhova, H. (2013). Biblioteky v sotsialnykh merezhakh ta blohosferi yak zasib reklamuvannia [Libraries in social networks and the blogosphere as a means of advertising]. *Academic Papers of Vernadskyi National Library of Ukraine*, 36, 192–199 [in Ukrainian].
- Chernysh, Yu. (2025, November 26). Biblioteky Ukrainy na mezhi: derzhprohrama zamorozhena, fondy stariut, hromady ne zakupovuiut knyhy [Ukrainian libraries on the brink: The state program is frozen, the funds are aging, communities do not purchase books]. <https://texty.org.ua/fragments/116377/biblioteky-ukrayiny-na-mezhi-derzhprohrama-zamorozhena-fondy-stariut-hromady-ne-zakupovuyut-knyhy/> [in Ukrainian].
- Chiovelli, C., & Cameron, K. (2024). As seen on BookTok: Exploring interactions between TikTok and public library collection development. In M. B. McNally (Ed.), *Contemporary issues in collection management* (2nd ed.). Open Education Alberta. <https://pressbooks.openeducationalberta.ca/ciicm/chapter/exploringinteractionsbetweentiktokandpubliclibrarycollectiondevelopment/> [in English].
- Dera, J. (2024). BookTok: A narrative review of current literature and directions for future research. *Literature Compass*, 21(10–12), e70012. <https://doi.org/10.1111/lic3.70012> [in English].
- Faniya, Y., & Pramudyo, G. N. (2025). Utilizing social media TikTok @perpusbogor to increase library visit interest. *Lentera Pustaka: Jurnal Kajian Ilmu Perpustakaan Informasi dan Kearsipan*, 11(2), 100–118. <https://doi.org/10.14710/lenpust.v11i2.78771> [in English].
- Horchynska, V. (2023, March 14). Yak biblioteky popovniuiut fondy pid chas viiny [How libraries replenish funds during war]. *Publichna biblioteka terytorialnoi hromady*. <https://oth.nlu.org.ua/?p=7265> [in Ukrainian].
- Hurska, Yu. M. (2024, June 7). Aktualizatsiia bibliotechnoho fondu – neobkhidna zadacha sohodennia [Updating the library fund is a necessary task of today]. *Naukova biblioteka Bilotserkivskoho NAU*. <https://numl.org/1hc5> [in Ukrainian].

- Jerasa, S., & Boffone, T. (2021). BookTok 101: TikTok, digital literacies, and out-of-school reading practices. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 65(3), 219–226. <https://doi.org/10.1002/jaal.1199> [in English].
- Kovpak, V. A., & Politova, O. O. (2021). Ukrainski buktiuab ta bukstahram: dyskursy kultury chytannia ukrainskoi knyhy ta natsionalnoi bezpeky [Ukrainian book youtube and book instagram: Discourses of the culture of reading the Ukrainian book and national security]. *Scientific notes of Taurida National V.I. Vernadskyi University. Series: Philology. Journalism*, 32(6), 3, 126–132. <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.6-3/22> [in Ukrainian].
- Majidi, N. (2025). "Fast fiction": BookTok, artificial intelligence, and the profit-driven reinvention of the romance genre [Undergraduate project, California State University]. <https://scholarworks.calstate.edu/concern/projects/x346dd989> [in English].
- Maranchak, N. (2022). Sotsialna merezha TikTok yak zasib internet-marketynhu bibliotek Ukrainy [TikTok social network as a means of Internet marketing of libraries in Ukraine]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 10, 22–35. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269440> [in Ukrainian].
- Martens, M., Balling, G., & Higgason, K. A. (2022). #BookTokMadeMeReadit: Young adult reading communities across an international, sociotechnical landscape. *Information and Learning Science*, 123(11–12), 705–722. <https://doi.org/10.1108/ILS-07-2022-0086> [in English].
- Mashiyane, D. (2022). From the horse's mouth: BookTok as a collection development strategy in academic libraries. *College & Research Libraries News*, 83(10), 459–461. <https://doi.org/10.5860/crln.83.10.459> [in English].
- Owens, E., & Kulkarni, S. (2025). Sound memes on BookTok: Understanding affect in the platformised reviewing of young adult books on TikTok. *Barnboken: Journal of Children's Literature Research*, 48, 1–19. <https://doi.org/10.14811/clr.v48.983> [in English].
- Reddan, B. (2022). Social reading cultures on BookTube, Bookstagram, and BookTok. *Synergy*, 20(1), 1–12. <https://slav.vic.edu.au/index.php/Synergy/article/view/597> [in English].
- Soelseth, C. H., Bøyum, I., Colbjørnsen, T., Pharo, N., & Tallerås, K. (2025). Public libraries on TikTok – emerging platform vernaculars of communication and distribution. *Information, Communication & Society*, 28(14), 2521–2540. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2025.2461644> [in English].
- Strunhar, V. (2019). Bloh yak instrument zabezpechennia komunikatsii bibliotekyzkorystuvachamy [The blog as the instrument of ensuring library and users communication]. *Academic Papers of Vernadskyi National Library of Ukraine*, 52, 396–409. <https://doi.org/10.15407/np.52.396> [in Ukrainian].
- Ukrainian Book Institute. (2021, September 27). *Oftsiina pozytsiia Ukrainskoho instytutu knyhy shchodo formuvannia biudzhetu ustanovy v 2022 rotsi* [Official position of the Ukrainian Book Institute on the formation of the institution's budget in 2022]. <https://ubi.org.ua/uk/news/kategoriya-2/oficiyna-poziciya-ukra-nskogo-institutu-knigi-schodo-formuvannya-byudzhetu-ustanovi-v-2022-roci> [in Ukrainian].
- Ukrainian Library Association. (2023, March 9). *Popovnennia biblioteknykh fondiv u voiennyi chas: advokatsiina diialnist VHO Ukrainka bibliotekna asotsiatsiia* [Replenishment of library funds in wartime: Advocacy activities of the Ukrainian Library Association]. <https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5084-popovnennia-biblioteknykh-fondiv-u-voiennyi-chas-advokatsiina-diialnist-vho-ukrainska-bibliotekna-asotsiatsiia> [in Ukrainian].
- Yavorska, T. (2023). Sotsialni merezhi bibliotek yak efektyvnyi instrument promotsii knyhy i chytannia [Social networks of libraries as an effective tool for promotion of books and reading]. *Bulletin of the Book Chamber*, 4, 21–27. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4\(321\).21-27](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4(321).21-27) [in Ukrainian].

UDC 028:004.774.6:[316.472.4:004.77]:021(477)

Tetyana Kupriy,
PhD,
Senior Lecturer at the Department
of Information Activity and Public Relations,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: kupripr@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2039-089X

BOOKTOK AS A CATALYST FOR READING ACTIVITY: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR PROMOTING LIBRARY FUNDS IN UKRAINE

The aim of the article is to study the specifics of the BookTok phenomenon's influence on reading activity, as well as to ground strategies for adapting libraries to new conditions of promoting book funds in Ukraine.

Research methods. The methodological framework of the study comprises a set of general scientific and specialised methods: analysis, synthesis, generalisation (for processing theoretical sources), content analysis (for studying popular BookTok content), comparative analysis (for juxtaposing traditional and modern promotion practices), expert assessment method (for identifying practical challenges and needs of the professional community).

The scientific novelty of this research bases on grounding the conceptual foundations for adapting library strategies of collection development and promotion to the realities of social media. Specifically, for the first time in the national library science, the BookTok phenomenon has been comprehensively studied as a factor in transforming reading activity within the Ukrainian context, taking into account the financial and organisational constraints of the wartime period.

Main conclusions. This study is based on the well-established scientific fact that BookTok acts as a powerful catalyst for reading activity, transforming traditional notions of literary criticism and creating a new, emotional-bodily reading identity. Viral tendencies on this platform can instantly generate demand for specific publications, posing significant challenges for libraries: a disproportion between demand and supply, months-long queues, excessive strain on the service system. In the Ukrainian context, responding to these challenges is complicated by chronic underfunding, suspensions of the state programme for collection replenishment, destructions of infrastructure due to the war circumstances and organisational limitations. At the same time, libraries can turn challenges into opportunities through systematic trend monitoring, adaptation of acquisition processes (increasing the share of e-books, developing interlibrary cooperation), active presence on TikTok using "platform vernaculars", fostering partnerships and enhancing staff qualifications.

Keywords: BookTok; TikTok; social media; library funds; acquisition; reading activity; digital transformation; media literacy; Ukrainian libraries.

Надійшла 22.02.2026

Прийнята 03.04.2026

Стаття була вперше опублікована онлайн 22.05.2026

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

**БІБЛІОТЕЧНО-
ІНФОРМАЦІЙНА ОСВІТА**

LIBRARY AND INFORMATION EDUCATION

УДК 378.016:[02+930.25](477):[004:316.77]:378.22
DOI: 10.31866/2616-7654.17.2026.361619

ЦИФРОВА ПРОФІЛІЗАЦІЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ФАХІВЦІВ ІЗ БІБЛІОТЕЧНОЇ, ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

Дмитро Драпалюк,
аспірант кафедри соціальних комунікацій
та інформаційної діяльності,
Національний університет
«Львівська політехніка»
(Львів, Україна)
e-mail: dmytro.drapaliuk.mdkib.2022@lpnu.ua
ORCID ID: 0009-0002-0054-246X

Для цитування:

Драпалюк, Д. (2026). Цифрова профілізація змісту навчання фахівців із бібліотечної, інформаційної та архівної справи. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 17, 140–163. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.17.2026.361619>

Мета статті полягає у встановленні стану цифрової профілізації змісту навчання фахівців за освітньою програмою 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» в умовах переходу на нову спеціальність В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» у вітчизняних університетах.

Методи дослідження. Для виконання дослідження використано комплекс методів: порівняльний і статистичний, контент-аналіз, синхронних зрізів, групування, узагальнення, візуалізації. Порівняльне дослідження цифрової профілізації змісту навчання виконано на основі бакалаврських і магістерських ОПП, затверджених у 5 університетах у 2023–2024 рр.

Наукова новизна полягає у встановленні та обґрунтуванні порівняльним емпіричним дослідженням скорегованості компетентностей із навчальними дисциплінами, профілізованості змісту навчання на бакалавраті і магістратурі 5 вітчизняних університетів.

Основні висновки. Дослідження цифрової профілізації змісту навчання з бібліотекознавства та інформаційних наук у ЗВО України свідчить про їхню активну позицію у пошуку актуальної і затребуваної спрямованості освітньої роботи. Високий вміст інформаційних, комп'ютерних, аналітичних дисциплін в освітніх програмах вітчизняних університетів яскраво демонструє вплив цифрових технологій на докорінну трансформацію гуманітарної спрямованості реалізації суспільних функцій бібліотек, архівів, управлінських структур реального сектору економіки. Здобувачі здатні задовольняти інформаційні потреби, надавати релевантні відомості, використовуючи, зокрема, інформаційні технології та інновації, штучний інтелект, що є важливим чинником успішної адаптації молодих фахівців до реальних умов трудової діяльності. Освітні компоненти інформаційно-комунікаційного напрямку є винятково перспективними як широке поле діяльності, побудови успішної кар'єрної траєкторії. Дослідження демонструє обрання вітчизняними ЗВО інноваційної моделі підготовки фахівців із бібліотечної, інформаційної та архівної справи.

Ключові слова: освітня програма; освітня компонента; цифрові технології; профілізація змісту навчання; зміст навчання; бібліотечна справа; архівна справа.

ВСТУП

Конвергентні процеси, які є синергетичним сплавом традиційних технологій, цифровізації і економічних аспектів, впливають на системні трансформації змісту навчання фахівців із бібліотечної та архівної справи. Цифровізаційні процеси актуалізують професіологічний дискурс щодо диверсифікаційного характеру змісту навчання зі спеціальності на рівні навчальних дисциплін. Цифрові трансформації змісту навчання перебувають у безпосередньому логічному, причинно-наслідковому зв'язку із системою освітніх компонент та тематичною структурою навчальних дисциплін. Цифрова профілізація змісту навчання формує дидактичний та інформаційний простір для модернізації фахівців із бібліотечної, інформаційної, архівної справи.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Цифровізаційні процеси безпосередньо впливають як на зміст навчальних дисциплін, так і на форми та методи навчальної роботи (Збанацька, 2023). Процеси збирання, опрацювання і зберігання інформації на традиційних паперових документах та в електронній формі, створення банків і баз даних у межах єдиних інформаційних систем, управлінський консалтинг, цифрове кураторство стають технологічним ґрунтом для формування сучасної сфери діяльності, яка вимагає особливої спеціальної підготовки (Матвієнко & Цивін, 2022; Ярошенко & Сербін, 2023). Опанування цифрових інформаційно-аналітичних компетентностей дозволить майбутнім фахівцям задовольнити запити користувачів на актуальні інформаційно-аналітичні продукти про тенденції змін у контенті великих масивів інформації, використовуючи конвергентні технології на різних видах носіїв інформації (Загуменна & Кузьменко, 2022). Із позицій діалектики розвитку та причинно-наслідкових зв'язків розглядаються і традиційні навчальні дисципліни з бібліотечно-інформаційного обслуговування, бібліографознавства (Тодорова, 2018; Новальська, 2019).

Елементами диверсифікації освітньо-професійного середовища можна вважати імплементацію у зміст освіти за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» низки дисциплін, профільних для близькоспоріднених спеціальностей. Вивчення теоретичних і практичних аспектів менеджменту інформаційної, бібліотечної та архівної діяльності формує управлінські компетентності майбутніх менеджерів галузі (Бачинська, 2024). Інформаційно-технологічні, інформаційно-аналітичні компетентності важливі для менеджера вебконтенту (Бачинська та ін., 2021). Маркетингові технології трактуються в контексті просування інноваційних заходів, програм бібліотек та архівів, входять у предметне поле прикладних соціально-комунікаційних технологій щодо створення іміджу, брендингу та PR (Касьян, 2021). Під впливом цифровізації відбуваються трансформаційні процеси у викладанні маркетингу студентам спеціальності ІБАС, формуються нові концепції застосування маркетингових форм і методів роботи в бібліотечній та архівній справі (Політова, 2023). Бібліотеки широко використовують технологічний потенціал соціальних мереж для інформування про свою діяльність, створення свого позитивного іміджу, залучення нових користувачів, популяризації читання, підвищення медіаграмотності (Поліщук, 2019).

Спеціальні компетентності зі спеціальності ІБАС є важливим компонентом знань та умінь фахівців інших галузей знань. Продукти інформаційно-аналітичних служб уряду, регіональних управлінських структур, відповідальних за міжнародні зв'язки, ґрунтуються на аналітичному матеріалі та оперативній інформації (Кобелев, 2018). Володіння знаннями і навичками з інформаційної культури важливе для вільного і швидкого адаптування професіоналів різних галузей до глобальних змін в інформаційному просторі, у сфері інформаційних технологій (Шелестова, 2019). Сегментами перетину суміжногалузевих компетентностей для спеціальності з ІБАС і мистецьких спеціальностей є вміння: здійснювати інформаційний пошук, критично оцінювати джерела інформації, визначати їхню авторитетність та достовірність, застосовувати інформаційно-комунікаційні технології (Хіміч, 2023).

Інституалізація напрямку «медіаосвіта» в системі соціальних комунікацій зумовлена інтеграційним характером основних функцій соціальних інституцій: генеративних, які створюють нову інформацію; транзитних, які відповідають за її поширення; термінальних, які накопичують і зберігають інформацію. Вагомою компонентою інформаційно-аналітичної спрямованості змісту навчання зі спеціальності ІБАС можуть бути компетентності з медіаосвіти, які передбачають вміння аналізувати та оцінювати медіатексти, вибирати релевантну інформацію, виявляти медіаманіпуляції, обирати ефективні способи захисту від негативних медіавпливів (Ісаєнко, 2018). У структурі програмних компетентностей спеціальності ІБАС передбачене набуття знань та умінь із теорії і практики рекламної та PR-діяльності (Башманівський та ін., 2023). Потреба постійної присутності бібліотек та архівів у медіапросторі зумовлює необхідність володіння технологіями копірайтингу як системної діяльності, що охоплює якісне написання та ефективне просування рекламних текстів (Звегинцова, 2019). Застосування інтерактивних методів, кейс-методів під час професійної підготовки студентів-журналістів у ЗВО має значні переваги (Панькевич, 2019).

Отже, під впливом впровадження інформаційних і комп'ютерних технологій в умовах конкуренції на ринку праці зміст навчання для здобуття вищої освіти з інформаційної, бібліотечної та архівної справи зазнає суттєвих трансформацій, передусім в аспекті профілізації і диверсифікації. Це виявляється у зміні складу освітніх компонент у таких напрямках: трансформація спеціальних навчальних дисциплін зі спеціальності ІБАС під впливом цифровізації; імплементація у зміст навчання за спеціальністю ІБАС дисциплін, профільних для близькоспоріднених спеціальностей; імплементація у зміст навчання за спеціальністю ІБАС дисциплін близькоспоріднених спеціальностей, актуальних для подальшої диверсифікації; імплементація у зміст навчання близькоспоріднених спеціальностей спеціальних навчальних дисциплін з ІБАС.

Мета статті полягає у встановленні стану цифрової профілізації змісту навчання фахівців за освітньою програмою 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» в умовах переходу на нову спеціальність В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» у вітчизняних університетах. Для досягнення цієї мети необхідно виконати такі завдання: дослідити скорегованість компетентностей із навчальними дисциплінами, зафіксованих в освітніх програмах бакалаврату і магістратури, та встановити профілізованість змісту навчання за освітніми програмами бакалаврату і магістратури визначених університетів.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для виконання дослідження використано комплекс загальнонаукових методів: порівняльний і статистичний, контент-аналіз, синхронних зрізів, групування, узагальнення, візуалізації. Порівняльне дослідження цифрових трансформацій змісту навчання виконано на основі бакалаврських і магістерських ОПП, затверджених у 2023–2024 роках на спеціалізованих кафедрах та оприлюднених на офіційних сайтах 5 університетів: кафедри інформаційних систем управління Донецького національного університету імені Василя Стуса (ДНУ імені Василя Стуса), кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Національного університету «Львівська політехніка» (НУ «Львівська політехніка»), кафедри інформаційно-документних комунікацій Національного університету «Острозька академія», кафедри інформаційної діяльності та медіакомунікацій Національного університету «Одеська політехніка», кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». Структурування компетентностей і навчальних дисциплін є інструментарієм для генералізації змісту навчання за освітніми програмами бакалаврату і магістратури, затвердженими у ЗВО України, встановлення скорегованості компетентностей і навчальних дисциплін та профілізованості змісту навчання в руслі цифрової трансформації. Статистичний метод і візуалізацію використовуємо для обґрунтування сформульованих тверджень та ілюстрування отриманих результатів.

Критерії відбору емпіричного матеріалу дослідження:

1. Хронологічне охоплення: бакалаврські і магістерські ОПП зі спеціальності ІБАС, затверджені на спеціалізованих кафедрах у 2023–2024 роках.
2. Інституційне охоплення: бакалаврські і магістерські ОПП, оприлюднені на офіційних сайтах університетів, які мають різне регіональне представлення.
3. Новизна охоплення: бакалаврські і магістерські ОПП, які не були предметом широких порівняльних наукових досліджень.

Для уніфікації тлумачення термінів пропонуємо низку їхніх визначень. Термін **профіль змісту навчання** визначаємо як сукупність пріоритетних спеціальних знань та умінь, які здобувач набуває шляхом розширеного, поглибленого і професійно зорієнтованого вивчення циклу споріднених освітніх компонент. Термін **профілізація змісту навчання** тлумачимо як формування комплексу освітніх компонент в освітніх програмах ЗВО відповідно до обраного профілю. Термін **цифрова профілізація змісту навчання з ІБАС** використовуємо у значенні формування комплексу освітніх компонент в освітніх програмах ЗВО, які забезпечують пріоритетне вивчення цифрових технологій для використання в бібліотеках, архівах, управлінських структурах реального сектору економіки. Цифрова профілізація змісту навчання з ІБАС покликана забезпечити розвиток здатності молодих фахівців реалізовувати інноваційні функції сучасних бібліотек та архівів. Вона є виявом особистісно орієнтованого навчання шляхом врахування в освітніх програмах індивідуальних потреб, схильностей і здібностей, вимог ринку праці для соціального та професійного самовизначення і самореалізації здобувачів. Цифровізація відкриває можливості ЗВО диверсифікувати освітні програми, забезпечуючи випускникам конкурентні позиції на ринку праці і можливість повнішої самореалізації. Пропонуємо тлумачити термін **диверсифікація навчальної роботи** як різнобічне

збільшення переліку освітніх програм, просування актуальних спеціалізацій, розширення номенклатури, характеру і змісту освітніх послуг із метою удосконалення освітньої діяльності, підготування фахівців для нових інтегрованих сфер діяльності. Успіх диверсифікації навчальної роботи значною мірою залежить від реалізації політики стратегічного управління ЗВО.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Упродовж тривалого часу провідні вітчизняні заклади вищої освіти – Харківська державна академія культури, Київський національний університет культури і мистецтв, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв – нагородили вагомий успішний досвід підготовки фахівців зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Із відкриттям нової спеціальності В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» важливо проаналізувати позиції із цифрової профілізації змісту навчання на межі функціонування обох спеціальностей. Зважаючи на численність університетів, залучених до підготовки молодих кадрів для бібліотечно-інформаційної сфери, суттєво вивчити освітні напрацювання науково-педагогічних колективів, що не були предметом широких порівняльних наукових досліджень.

Цифрова профілізація змісту навчання фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи виявляється у тематичній спрямованості освітніх компонент. Порівняльне дослідження цифрових трансформацій у змісті навчання виконується на основі ОПП бакалаврського і магістерського рівнів визначених вітчизняних університетів у таких аспектах:

- скорегованість компетентностей і навчальних дисциплін, зафіксованих в освітніх програмах бакалаврату і магістратури;
- профілізованість змісту навчання в освітніх програмах бакалаврату і магістратури.

1. Скорегованість компетентностей і навчальних дисциплін в освітніх програмах бакалаврату і магістратури трактуємо як пропорційну тематичну відповідність програмних компетентностей і навчальних дисциплін, пов'язаних згідно зі структурно-логічною схемою.

Імплементация цифрових технологій у зміст навчання із бібліотекознавства та інформаційних наук у закладах вищої освіти України яскраво проявляється на структурно-логічних зв'язках і скорегованості таких категорій освітньої роботи, як компетентність здобувачів освіти, навчальні дисципліни та їхнє співвідношення у кількісних показниках. Для оцінювання скорегованості змісту навчання визначаємо такі критерії: співвідношення тематичної структури компетентностей із тематичною структурою дисциплін, забезпечення визначених тематичних напрямів раціональною кількістю початкових дисциплін. Вивчення скорегованості змісту навчання дозволяє аргументовано стверджувати про оптимальну якість і кількісну відповідність задекларованих в освітніх стандартах зі спеціальності ІБАС та освітніх програмах компетентностей із навчальними дисциплінами. Скорегованість змісту навчання є вагомим критерієм якості формування знань, умінь, комунікаційних і ділових здатностей молодих фахівців.

Для виконання порівняльного дослідження створюємо концептуальну схему скорегованості компетентностей і навчальних дисциплін бакалаврату і магістратури (рис. 1).

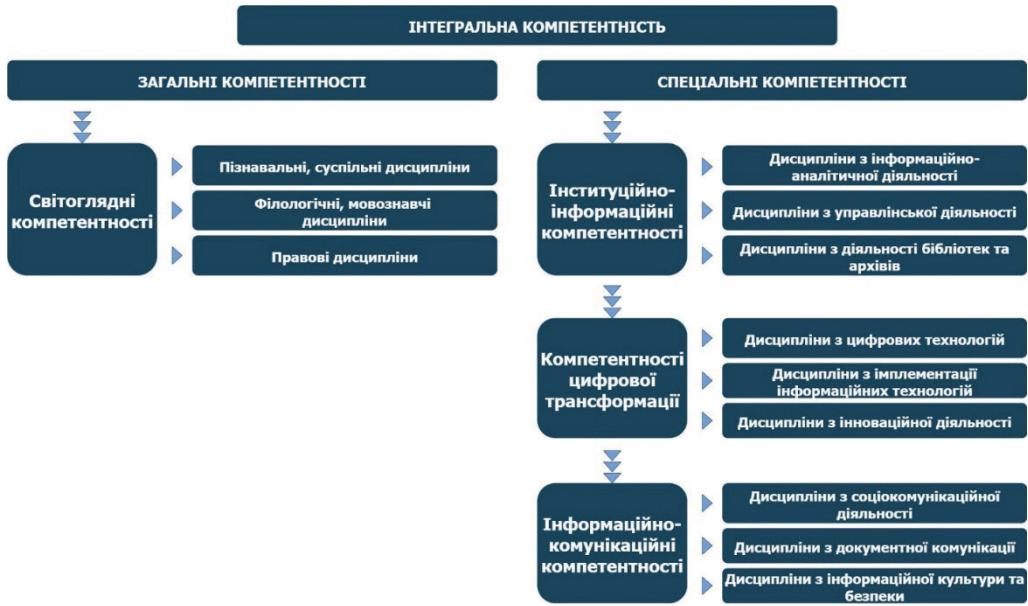

Рис. 1. Концептуальна схема скорегованості компетентностей і навчальних дисциплін в ОПП бакалаврату і магістратури
Джерело: авторська розробка

Як інструментарій вивчення скорегованості змісту навчання використовуємо тематичне структурування компетентностей та навчальних дисциплін, що дозволяє встановити тенденції системності і трансформації змісту навчання з підготовки фахівців зі спеціальності ІБАС у ЗВО. Тематична структура компетентностей охоплює загальні (світоглядні) і спеціальні (інституційно-інформаційні, цифрової трансформації, інформаційно-комунікаційні) компетентності. *Загальним компетентностям*, які формують громадянські позиції та менталітет здобувачів, відповідають пізнавальні і суспільні, філологічні і мовознавчі, правові дисципліни. *Спеціальні компетентності* поділяємо на сегменти: інституційно-інформаційні компетентності (забезпечують дисципліни з інформаційно-аналітичної діяльності, управлінської діяльності, діяльності бібліотек та архівів), компетентності цифрової трансформації (забезпечують дисципліни із цифрових технологій, імплементації інформаційних технологій, інноваційної діяльності), інформаційно-комунікаційні компетентності (забезпечують дисципліни із соціокомунікаційної діяльності, документної комунікації, інформаційної культури та безпеки).

Тенденції скорегованості валідуються сумарною наявністю і кількістю навчальних дисциплін, які викладаються у визначених університетах на бакалавраті (табл. 1) та в магістратурі (табл. 2).

Таблиця 1

**Структурування компетентностей та навчальних дисциплін в ОПП
бакалаврського рівня**

Тип компетентностей за стандартом ¹	Тематична структура компетентностей	Тематична структура дисциплін	ДНУ	НУЛП	НУОА	НУОП	НУП*	НУП**	К-сть дисциплін	%		
ІНТЕГРАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ	Загальні компетентності	Світоглядні компетентності	Пізнавальні, суспільні дисципліни	1	3	7	2	6	4	23	12	
		Філологічні, мовознавчі дисципліни	3	3	3	3	4	4	20	10		
		Правові дисципліни	1	1	1	1	1	1	6	3		
	Спеціальні компетентності	Інституційно-інформаційні компетентності	Дисципліни з інформаційно-аналітичної діяльності	2	2	4	2	2	2	14	7	
			Дисципліни з управлінської діяльності	2	3	2	1	2	4	14	7	
			Дисципліни із діяльності бібліотек та архівів	3	2	4	2	5	6	22	11	
		Компетентності цифрової трансформації	Дисципліни із цифрових технологій	5	6	2	6	3	3	25	14	
			Дисципліни з імплементації інформаційних технологій	6	5	5	6	1	2	25	14	
			Дисципліни з інноваційної діяльності	1	1	–	1	–	–	3	2	
		Інформаційно-комунікаційні компетентності	Дисципліни із соціокомунікаційної діяльності	1	2	5	3	5	4	20	10	
			Дисципліни із документної комунікації	3	1	2	3	2	2	13	7	
			Дисципліни з інформаційної культури та безпеки	1	2	1	1	1	1	7	3	
					29	31	36	31	32	33	192	100

*ОПП «Інформаційна аналітика та PR-діяльність» (тут і далі)

**ОПП «Документознавство та інформаційна діяльність» (тут і далі)

Джерело: авторська розробка

¹ Про затвердження стандарту вищої освіти України за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» для першого (бакалаврського) рівня: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1378. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/029-Inform.bibliot.ta.arkh.spr-bakalavr.28.07.pdf> (Міністерство освіти і науки України, 2018)

Наявність освітніх компонент з усіх тематичних напрямів та їхній пропорційний розподіл свідчить, що тематична структура компетентностей, відображених в освітніх програмах бакалаврату і магістратури у ЗВО, повністю відповідає тематичній структурі навчальних дисциплін.

Таблиця 2

Структурування компетентностей та навчальних дисциплін в ОПП магістерського рівня

Тип компетентностей за стандартом		Тематична структура компетентностей	Тематична структура дисциплін	ДНУ	НУІП	НУОА	НУОП	НУІП**	К-сть дисциплін	%
ІНТЕГРАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ	Загальні компетентності	Світоглядні компетентності	Пізнавальні, суспільні дисципліни	1	-	-	1	3	5	11
			Філологічні, мовознавчі дисципліни	-	1	1	1	1	4	9
			Правові дисципліни	-	-	-	1	-	1	2
	Спеціальні компетентності	Інституційно-інформаційні компетентності	Дисципліни з інформаційно-аналітичної діяльності	2	1	2	1	2	8	18
			Дисципліни з управлінської діяльності	1	-	-	-	-	1	2
			Дисципліни із діяльності бібліотек та архівів	1	-	-	-	-	1	2
		Компетентності цифрової трансформації	Дисципліни із цифрових технологій	1	3	1	-	1	6	14
			Дисципліни з імплементації інформаційних технологій	1	1	2	3	-	7	17
			Дисципліни з інноваційної діяльності	-	-	-	1	-	1	2
		Інформаційно-комунікаційні компетентності	Дисципліни із соціокомунікаційної діяльності	-	-	2	1	1	4	9
			Дисципліни із документної комунікації	-	-	1	-	1	2	5
			Дисципліни з інформаційної культури та безпеки	1	1	1	-	1	4	9
					8	7	10	9	10	44

Джерело: авторська розробка

Це свідчить про ґрунтовність і послідовність використання методологічних підходів випускових кафедр до формування корпусу навчальних дисциплін

і сформованість концепцій освітніх програм. Коливання узагальнених кількісних показників у межах тематичних напрямів зумовлено особливостями змістовного наповнення навчальних дисциплін, а також фокусом освітніх програм, які реалізуються у ЗВО України.

2. Профілізованість змісту навчання в освітніх програмах бакалаврату і магістратури встановлюємо на таких рівнях:

2.1. Узагальнена профілізованість змісту навчання.

2.2. Часткова профілізованість змісту навчання.

2.3. Пріоритетна профілізованість імплементації тематичних напрямів дисциплін в освітніх програмах.

2.1. Узагальнена профілізованість змісту навчання визначається за освітніми програмами всіх визначених вітчизняних університетів. Вона вираховується як відсоткове відношення дисциплін певної тематики до загальної кількості дисциплін, передбачених в освітніх програмах усіх університетів. Дослідження узагальної профілізованості змісту навчання засвідчило чітку тенденцію до домінування дисциплін із цифрової трансформації та інституційно-інформаційного напрямку (вони також передбачають широке застосування цифрових технологій): у бакалаврських освітніх програмах вони становлять 55 %, у магістерських – 54 % (рис. 2). Оптимально представлено й інформаційно-комунікаційні дисципліни (відповідно 20 %, 23 %). Базові пізнавальні, філологічні, правові освітні потреби здобувачів задовольняють 25 % дисциплін бакалаврату і 22 % дисциплін магістратури, які забезпечують загальні компетентності.

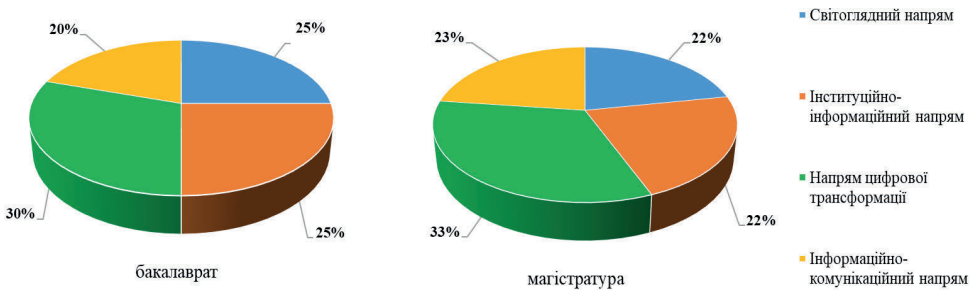

Рис. 2. Узагальнена профілізованість змісту навчання
в освітніх програмах бакалаврського і магістерського рівнів

Джерело: авторська розробка

Гармонійність і врівноваженість репрезентації спеціальних тематичних напрямів дисциплін свідчить про намагання ЗВО, попри визначений фокус освітніх програм, зберегти усталені та адаптувати до специфіки спеціальності ІБАС близькоспоріднені освітні профілі. У висококонкурентних умовах ЗВО України, які здійснюють підготовку фахівців із бібліотечної та інформаційної діяльності, активно модернізують традиційні і диверсифікують актуальні, затребувані в суспільному розподілі праці сфери професійної активності.

2.2. Часткова профілізованість змісту навчання визначається за освітніми програмами певного університету. Вона вираховується як відсоткове відношення дисциплін певної тематики до загальної кількості дисциплін, передбачених в освітній програмі певного університету.

Для профілізованості змісту навчання за освітньою програмою «Документознавство та інформаційна діяльність» із підготовки бакалаврів у *Донецькому національному університеті імені Василя Стуса* властиві такі особливості:

– високий рівень наявності дисциплін: напрям із цифрової трансформації (імплементация інформаційних технологій – 23 % дисциплін; цифрові технології – 18 %; інноваційна діяльність – 3 %);

– середній рівень наявності дисциплін: інституційно-інформаційний напрям (діяльність бібліотек та архівів – 10 % дисциплін; управлінська діяльність, інформаційно-аналітична діяльність – по 7 %);

– низький рівень наявності дисциплін: інформаційно-комунікаційний напрям (документна комунікація – 10 % дисциплін; соціокомунікаційна діяльність, інформаційна культура та безпека – по 3 %) (табл. 3).

Таблиця 3

Структура профілізованості змісту навчання в ОПП із підготовки бакалаврів і магістрів у ДНУ імені Василя Стуса

Напрямок дисциплін	Тематична структура дисциплін	Бакалаврат		Магістратура	
		К-сть дисциплін	%	К-сть дисциплін	%
Світоглядний напрям	Пізнавальні, суспільні дисципліни	1	3	1	12,5
	Філологічні, мовознавчі дисципліни	3	10	–	–
	Правові дисципліни	1	3	–	–
Інституційно-інформаційний напрям	Дисципліни з інформаційно-аналітичної діяльності	2	7	2	25
	Дисципліни з управлінської діяльності	2	7	1	12,5
	Дисципліни із діяльності бібліотек та архівів	3	10	1	12,5
Напрямок із цифрової трансформації	Дисципліни із цифрових технологій	5	18	1	12,5
	Дисципліни з імплементации інформаційних технологій	6	23	1	12,5
	Дисципліни з інноваційної діяльності	1	3	–	–
Інформаційно-комунікаційний напрям	Дисципліни із соціокомунікаційної діяльності	1	3	–	–
	Дисципліни із документної комунікації	3	10	–	–
	Дисципліни з інформаційної культури та безпеки	1	3	1	12,5
		29	100	8	100

Джерело: авторська розробка

Тенденцію на пріоритетне введення до змісту навчання з напрямку цифрової трансформації та інституційно-інформаційного напрямку розвиває магістерська освітня програма «Документаційна та інформаційна підтримка управлінської діяльності», в якій вони становлять 75 %. Структура тематичних напрямів дисциплін в освітніх програмах зі спеціальності ІБАС для бакалаврів і магістрів ДНУ імені Василя Стуса демонструє фокусування на прагматичному застосуванні інформаційних технологій у документаційній діяльності, використанні інтегрованих систем документаційного забезпечення управління та архівного зберігання документів, інформаційних технологій для забезпечення життєвого циклу інформації.

Для профілізованості змісту навчання за освітньою програмою «Соціальні комунікації та інформаційна діяльність» із підготовки бакалаврів у *Національному університеті «Львівська політехніка»* властиві такі особливості:

- високий рівень наявності дисциплін: напрям цифрової трансформації (цифрові технології – 20 % дисциплін; імплементація інформаційних технологій – 17 %; інноваційна діяльність – 3 %);

- середній рівень наявності дисциплін: інституційно-інформаційний напрям (управлінська діяльність – 10 % дисциплін; інформаційно-аналітична діяльність, діяльність бібліотек та архівів – по 6 %);

- низький рівень наявності дисциплін: інформаційно-комунікаційний напрям (соціокомунікаційна діяльність, інформаційна культура та безпека – по 6 %; документна комунікація – 3 %) (табл. 4).

Тематична структура дисциплін ОПП «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» для магістрів виявляє чітку профілізацію на вивчення цифрових та аналітичних технологій, зокрема хмарних технологій, яким присвячено 72 % дисциплін. У контексті цифрових технологій подаються й інформаційно-комунікаційні дисципліни («Інформаційна аналітика в діяльності бібліотек та архівів», «Інформаційні війни та інформаційна безпека»).

Таблиця 4

Структура профілізованості змісту навчання в ОПП із підготовки бакалаврів і магістрів у НУЛП

Напрямок дисциплін	Тематична структура дисциплін	Бакалаврат		Магістратура	
		К-сть дисциплін	%	К-сть дисциплін	%
Світоглядний напрям	Пізнавальні, суспільні дисципліни	3	10	–	–
	Філологічні, мовознавчі дисципліни	3	10	1	14
	Правові дисципліни	1	3	–	–
Інституційно-інформаційний напрям	Дисципліни з інформаційно-аналітичної діяльності	2	6	1	14
	Дисципліни з управлінської діяльності	3	10	–	–
	Дисципліни із діяльності бібліотек та архівів	2	6	–	–

Продовження табл. 4

Напрямок із цифровою трансформацією	Дисципліни із цифрових технологій	6	20	3	44
	Дисципліни з імплементації інформаційних технологій	5	17	1	14
	Дисципліни з інноваційної діяльності	1	3	–	–
Інформаційно-комунікаційний напрям	Дисципліни із соціокомунікаційної діяльності	2	6	–	–
	Дисципліни із документної комунікації	1	3	–	–
	Дисципліни з інформаційної культури та безпеки	2	6	1	14
		31	100	7	100

Джерело: авторська розробка

Структура тематичних напрямів дисциплін в освітніх програмах зі спеціальності ІБАС для бакалаврів і магістрів у НУЛП виявляє високий рівень профілізації змісту навчання в аспектах: створення і використання інформаційних ресурсів, управління інформацією у бізнес-структурах, органах державної влади та самоврядування, впровадження електронного документообігу, застосування технологій документних комунікацій у соціальних системах, ведення інформаційного пошуку та розвідки.

Для профілізованості змісту навчання за освітньою програмою «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» з підготовки бакалаврів у Національному університеті «Острозька академія» властиві такі особливості:

– високий рівень наявності дисциплін: інституційно-інформаційний напрям (інформаційно-аналітична діяльність, діяльність бібліотек та архівів – по 11 % дисциплін; управлінська діяльність – 6 %);

– середній рівень наявності дисциплін: інформаційно-комунікаційний напрям (соціокомунікаційна діяльність – 14 % дисциплін, документна комунікація – 6 % дисциплін; інформаційна культура та безпека – 3 %);

– низький рівень наявності дисциплін: напрям цифрової трансформації (імплементація інформаційних технологій – 14 % дисциплін; цифрові технології – 6 %, інноваційна діяльність – відсутні) (табл. 5).

Тематична структура дисциплін ОПП «Інформаційна аналітика та комунікативний менеджмент» для підготовки магістрів у Національному університеті «Острозька академія» вказує на пріоритет інформаційно-комунікаційного напрямку (40 %). Дисципліни напрямку цифрової трансформації представлено вагомо (30 %), а інституційно-інформаційного – перебувають на периферії спектра освітніх компонент (20 %).

Структура тематичних напрямів дисциплін в освітніх програмах зі спеціальності ІБАС для бакалаврів і магістрів у Національному університеті «Острозька академія» свідчить про врівноважений підхід до формування змісту навчання, не надаючи очевидної переваги якомусь із трьох визначених напрямів. У межах дисциплін напрямів цифрової трансформації та інституційно-інформаційного здобувачі вивчають процеси створення консолідованої інформації, технології аналізу інформаційних ресурсів, цифровізації бізнес-процесів, документальне забезпечення управління. У магістратурі фокус змісту навчання виразно зосе-

реджено на інформаційно-комунікаційних дисциплінах (40 %), які розкривають інноваційну діяльність у соціокультурній сфері, засоби промоції інформаційних продуктів та послуг у соціальних комунікаціях.

Таблиця 5

Структура профілізованості змісту навчання в ОПІ із підготовки бакалаврів і магістрів у НУОА

Напрямок дисциплін	Тематична структура дисциплін	Бакалаврат		Магістратура	
		К-сть дисциплін	%	К-сть дисциплін	%
Світоглядний напрям	Пізнавальні, суспільні дисципліни	7	18	–	–
	Філологічні, мовознавчі дисципліни	3	8	1	10
	Правові дисципліни	1	3	–	–
Інституційно-інформаційний напрям	Дисципліни з інформаційно-аналітичної діяльності	4	11	2	20
	Дисципліни з управлінської діяльності	2	6	–	–
	Дисципліни із діяльності бібліотек та архівів	4	11	–	–
Напрямок із цифрової трансформації	Дисципліни із цифрових технологій	2	6	1	10
	Дисципліни з імплементації інформаційних технологій	5	14	2	20
	Дисципліни з інноваційної діяльності	–	–	–	–
Інформаційно-комунікаційний напрям	Дисципліни із соціокомунікаційної діяльності	5	14	2	20
	Дисципліни із документної комунікації	2	6	1	10
	Дисципліни з інформаційної культури та безпеки	1	3	1	10
		36	100	10	100

Джерело: авторська розробка

Для профілізованості змісту навчання за освітньою програмою «Інформаційна діяльність» із підготовки бакалаврів у *Національному університеті «Одеська політехніка»* властиві такі особливості:

– високий рівень наявності дисциплін: напрям цифрової трансформації (цифрові технології, імплементація інформаційних технологій – по 20 % дисциплін; інноваційна діяльність – 3 %);

– середній рівень наявності дисциплін: інформаційно-комунікаційний напрям (соціокомунікаційна діяльність, документна комунікація – по 10 % дисциплін; інформаційна культура та безпека – 3 %);

– низький рівень наявності дисциплін: інституційно-інформаційний напрям (інформаційно-аналітична діяльність, діяльність бібліотек та архівів – по 6 % дисциплін; управлінська діяльність – 3 %) (табл. 6).

Таблиця 6

Структура профілізованості змісту навчання в ОПП із підготовки бакалаврів і магістрів у НУОП

Напря́м дисциплін	Тематична структура дисциплін	Бакалаврат		Магістра-тура	
		К-сть дисциплін	%	К-сть дисциплін	%
Світоглядний напря́м	Пізнавальні, суспільні дисципліни	2	6	1	11
	Філологічні, мовознавчі дисципліни	3	10	1	11
	Правові дисципліни	1	3	1	11
Інституційно-інформаційний напря́м	Дисципліни з інформаційно-аналітичної діяльності	2	6	1	11
	Дисципліни з управлінської діяльності	1	3	–	–
	Дисципліни із діяльності бібліотек та архівів	2	6	–	–
Напря́м із цифрової трансформації	Дисципліни із цифрових технологій	6	20	–	–
	Дисципліни з імплементації інформаційних технологій	6	20	3	34
	Дисципліни з інноваційної діяльності	1	3	1	11
Інформаційно-комунікаційний напря́м	Дисципліни із соціокомунікаційної діяльності	3	10	1	11
	Дисципліни із документної комунікації	3	10	–	–
	Дисципліни з інформаційної культури та безпеки	1	3	–	–
		31	100	9	100

Джерело: авторська розробка

Тематична структура дисциплін освітньої програми «Інформаційна діяльність» для магістрів демонструє чітку профілізацію навчальної роботи на практичні аспекти управлінської, інформаційно-аналітичної, інноваційної діяльності, інформаційно-документаційного супроводу управлінської діяльності, яким присвячено 56 % навчальних дисциплін.

Структура тематичних напрямів дисциплін у бакалаврських і магістерських освітніх програмах Національного університету «Одеська політехніка» свідчить про високий рівень профілізації навчання з інформаційно-технологічних дисциплін, їхнього практичного застосування шляхом пошуку, аналітико-синтетичного опрацювання, перетворення і збереження інформації, створення та експлуатації інформаційних ресурсів і систем, інформаційного забезпечення споживачів у сферах виробництва, науки й управління.

Для профілізованості змісту навчання за освітньою програмою «Інформаційна аналітика та PR-діяльність» із підготовки бакалаврів у *Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»* властиві такі особливості:

- високий рівень наявності дисциплін: інституційно-інформаційний напрям (діяльність бібліотек та архівів – 16 % дисциплін; управлінська діяльність, інформаційно-аналітична діяльність – по 6 %);
- середній рівень наявності дисциплін: інформаційно-комунікаційний напрям (соціокомунікаційна діяльність – 16 % дисциплін; документна комунікація – 6 %; інформаційна культура та безпека – 3 %);
- низький рівень наявності дисциплін: напрям цифрової трансформації (цифрові технології – 9% дисциплін; імплементація інформаційних технологій – 3 %; інноваційна діяльність – відсутні) (табл. 7).

Таблиця 7

Структура профілізованості змісту навчання за ОПП «Інформаційна аналітика та PR-діяльність» із підготовки бакалаврів у НУПП імені Юрія Кондратюка

Напрямок дисциплін	Тематична структура дисциплін	К-сть дисциплін	%
Світоглядний напрям	Пізнавальні, суспільні дисципліни	6	19
	Філологічні, мовознавчі дисципліни	4	13
	Правові дисципліни	1	3
Інституційно-інформаційний напрям	Дисципліни з інформаційно-аналітичної діяльності	2	6
	Дисципліни з управлінської діяльності	2	6
	Дисципліни із діяльності бібліотек та архівів	5	16
Напрямок із цифрової трансформації	Дисципліни із цифрових технологій	3	9
	Дисципліни з імплементації інформаційних технологій	1	3
	Дисципліни з інноваційної діяльності	–	–
Інформаційно-комунікаційний напрям	Дисципліни із соціокомунікаційної діяльності	5	16
	Дисципліни із документної комунікації	2	6
	Дисципліни з інформаційної культури та безпеки	1	3
		32	100

Джерело: авторська розробка

Для профілізованості змісту навчання за освітньою програмою «Документознавство та інформаційна діяльність» із підготовки бакалаврів у Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» властиві такі особливості:

- високий рівень наявності дисциплін: інституційно-інформаційний напрям (діяльність бібліотек та архівів – 18 % дисциплін; управлінська діяльність – 12 %; інформаційно-аналітична діяльність – 6 %);
- середній рівень наявності дисциплін: інформаційно-комунікаційний напрям (соціокомунікаційна діяльність – 12 % дисциплін; документна комунікація – 6 %; інформаційна культура та безпека – 3 %);

– низький рівень наявності дисциплін: напрям цифрової трансформації (цифрові технології – 10 % дисциплін; імплементація інформаційних технологій – 6 %; інноваційна діяльність – відсутні) (табл. 8).

Таблиця 8

**Структура профілізованості змісту навчання за ОПП
 «Документознавство та інформаційна діяльність» із підготовки бакалаврів
 і магістрів у НУПП імені Юрія Кондратюка**

Напрямок дисциплін	Тематична структура дисциплін	Бакалаврат		Магістра-тура	
		К-сть дисциплін	%	К-сть дисциплін	%
Світоглядний напрям	Пізнавальні, суспільні дисципліни	4	12	3	30
	Філологічні, мовознавчі дисципліни	4	12	1	10
	Правові дисципліни	1	3	–	–
Інституційно-інформаційний напрям	Дисципліни з інформаційно-аналітичної діяльності	2	6	2	20
	Дисципліни з управлінської діяльності	4	12	–	–
	Дисципліни із діяльності бібліотек та архівів	6	18	–	–
Напрямок із цифрової трансформації	Дисципліни із цифрових технологій	3	10	1	10
	Дисципліни з імплементації інформаційних технологій	2	6	–	–
	Дисципліни з інноваційної діяльності	–	–	–	–
Інформаційно-комунікаційний напрям	Дисципліни із соціокомунікаційної діяльності	4	12	1	10
	Дисципліни із документної комунікації	2	6	1	10
	Дисципліни з інформаційної культури та безпеки	1	3	1	10
		33	100	10	100

Джерело: авторська розробка

Тематична структура дисциплін освітньої програми «Документознавство та інформаційна діяльність» для магістрів підтверджує характерну для Полтавської політехніки тенденцію освітньої діяльності: надання переваги інформаційно-комунікаційним дисциплінам (30 % дисциплін), виконання інструментальної функції інституційно-інформаційними дисциплінами у поєднанні з освітніми компонентами із цифрової трансформації (30 % дисциплін).

Структура тематичних напрямів дисциплін за освітньою програмою «Інформаційна аналітика та PR-діяльність» із підготовки бакалаврів у Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» демонструє очевидне домінування інституційно-інформаційних та інформаційно-комунікаційних дисциплін, що може свідчити про торування профілізації в аспекті інноваційних сфер діяльності бібліотек, архівів, управлінських структур установ. Цей профіль

скерований на опанування технологій медіакомунікації, інформаційно-аналітичного забезпечення установ із використанням комп'ютерно-інформаційних систем, методики організації PR-проектів, організації документно-інформаційних систем. Структура тематичних напрямів дисциплін за освітньою програмою «Документознавство та інформаційна діяльність» із підготовки бакалаврів свідчить про пріоритетність інституційно-інформаційного напрямку, а у підготовці магістрів – тенденцію до врівноваженості у змісті навчання інституційно-інформаційного та інформаційно-комунікаційного напрямів. Це виявляється в наявності дисциплін з організації інформаційної та документної діяльності установ із використанням комп'ютерно-інформаційних систем, організації PR- та рекламних проектів, організації документно-інформаційних систем бібліотек, архівів, установ.

2.3. *Пріоритетна профілізованість імплементації тематичних напрямів дисциплін* визначається за відсотковими відношеннями представлення дисциплін певної тематики в освітніх програмах, реалізованих у визначених університетах. Вона встановлюється за найвищим відсотком представлення певного тематичного напрямку дисциплін в освітніх програмах університетів.

Дослідження профілізованості імплементації тематичних напрямів дисциплін у різних університетах свідчить про доволі широкий розкид кількості пізнавальних і суспільних, філологічних і мовознавчих, правових дисциплін: в освітніх програмах бакалаврського рівня – від 16 % до 35 %, в освітніх програмах магістерського рівня – від 10 % до 40 % (рис. 3).

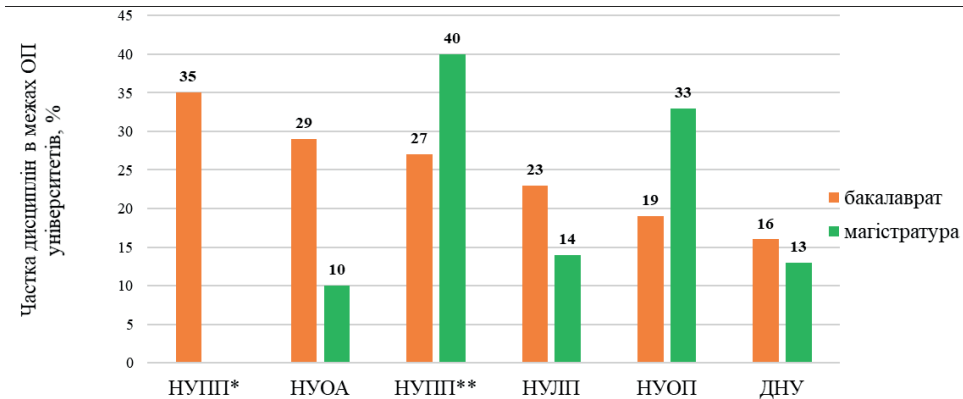

Рис. 3. Профілізованість імплементації пізнавальних, філологічних, правових дисциплін в ОПП бакалаврського і магістерського рівнів (%)

Джерело: авторська розробка

Лідерські позиції у цьому сегменті освітніх програм посідає Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»: бакалаврська ОПП «Інформаційна аналітика та PR-діяльність» – 35 % і «Документознавство та інформаційна діяльність» – 40 %. Зважаючи на університетську автономію щодо саморегуляції академічного середовища, незаперечним є право ЗВО на встановлення високих показників дисциплін, які забезпечують загальні компетентності. Проте необхідність збільшення в освітніх програмах репертуару спеціальних дисциплін очевидна.

Інституційно-інформаційний напрям освітніх компонент становить пріоритетну сферу освітньої діяльності на бакалавраті – в Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (36 %), у магістратурі – в Донецькому університеті імені Василя Стуса (50 %) (рис. 4).

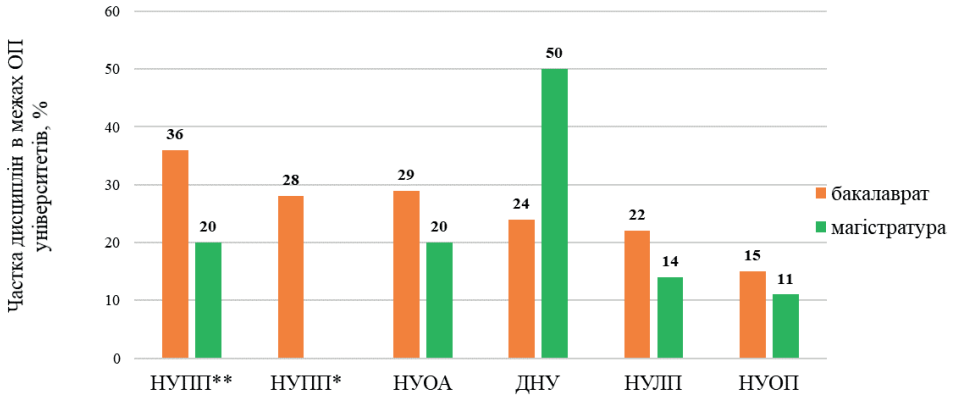

Рис. 4. Профілізованість імплементації дисциплін інституційно-інформаційного напрямку в ОПІ бакалаврського і магістерського рівнів (%)
Джерело: авторська розробка

Напрямок освітніх компонент із цифрової трансформації становить пріоритетну сферу у змісті навчання на бакалавраті – в Донецькому університеті імені Василя Стуса (44 %), у магістратурі – в Національному університеті «Львівська політехніка» (58 %) (рис. 5).

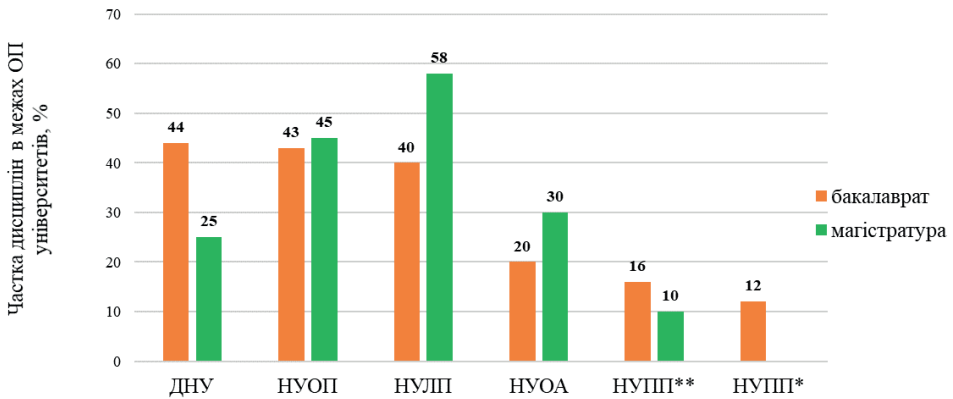

Рис. 5. Профілізованість імплементації дисциплін напрямку цифрової трансформації в ОПІ бакалаврського і магістерського рівнів (%)
Джерело: авторська розробка

Дисципліни інформаційно-комунікаційного напрямку становлять пріоритетну сферу у змісті навчання на бакалавраті – в Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», ОПІ «Інформаційна аналітика та

PR-діяльність» (25 %), у магістратурі – в Національному університеті «Острозька академія» (40 %) (рис. 6).

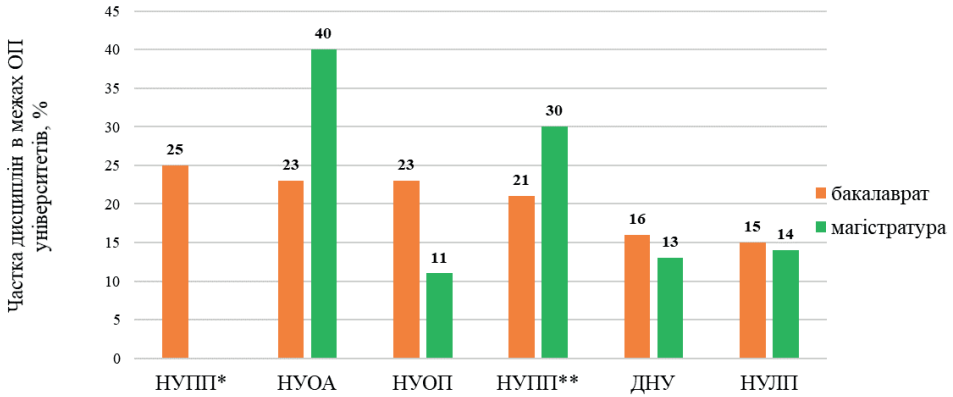

Рис. 6. Профілізованість імплементації дисциплін інформаційно-комунікаційного напрямку ОП бакалаврського і магістерського рівнів (%)
Джерело: авторська розробка

Дослідження скорегованості і профілізованості тематичного спрямування змісту навчання у ЗВО України свідчить про їхню активну позицію у пошуку актуальної і затребуваної спрямованості освітньої роботи. Введення освітніх компонент, які передбачають оволодіння здобувачами компетентностей щодо впровадження і використання технічних, технологічних, інформаційних інновацій, є важливим чинником успішної адаптації молодих фахівців до реальних умов трудової діяльності. Аналізовані освітні програми демонструють обрання інноваційної моделі підготовки фахівців зі спеціальності ІБАС.

ВИСНОВКИ

Високий вміст інформаційних, комп'ютерних, аналітичних дисциплін в освітніх програмах вітчизняних університетів яскраво демонструє вплив цифрових технологій на докорінну трансформацію суспільних функцій гуманітарного характеру бібліотек, архівів, управлінських структур реального сектору економіки. Випускові кафедри готують молоде покоління фахівців спеціальності ІБАС, здатних задовольняти інформаційні потреби, надавати релевантні відомості, використовуючи, зокрема, інформаційні технології, штучний інтелект. Освітні компоненти інформаційно-комунікаційного напрямку є найменш задіяними, проте винятково перспективними у побудові успішної кар'єрної траєкторії. Просування стартапів, наукових, освітніх та соціальних проектів у соціальних мережах, протидія виявам інформаційної небезпеки стає широким полем для реалізації професійних перспектив молодих фахівців, яких готують вітчизняні університети.

ПОДЯКА

Висловлюємо щирю подяку за сприяння у дослідженні **О. М. Анісімовій**, докторці економічних наук, професорці, завідувачці кафедри інформаційних систем управління Донецького національного університету імені Василя Стуса; **Г. В. Охріменко**, доцентці, кандидатці історичних наук, завідувачці кафедри інформаційно-документних комунікацій Національного університету «Острозька академія»; **Л. А. Чередник**, доцентці, кандидатці філологічних наук, доцентці кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»; **О. В. Шевченко**, докторці наук із соціальних комунікацій, професорці, професорці кафедри інформаційної діяльності та медіакомунікацій Національного університету «Одеська політехніка»; **О. В. Марковцю**, кандидату технічних наук, доценту, завідувачу кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Національного університету «Львівська політехніка».

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бачинська, Н. (2024). Теоретична і практична складові освітньої компоненти «Менеджмент інформаційної, бібліотечної та архівної діяльності» у формуванні компетентностей майбутніх менеджерів галузі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 13, 132–144. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307134>
- Бачинська, Н., Матвієнко, О., & Цивін, М. (2021). *Менеджер веб-контенту: вступ до фаху*. Видавничий центр КНУКіМ.
- Башманівський, В., Башманівська, Л., & Андросович, О. (2023). «Теорія і практика рекламної та PR-діяльності» – вагома компонента сучасного навчального процесу. *Вісник Книжкової палати*, 2, 8–13. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.2\(319\).8-13](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.2(319).8-13)
- Загуменна, В. В., & Кузьменко, О. І. (2022). Інформаційно-аналітична діяльність як наукова та навчальна дисципліна: еволюція, тенденції розвитку. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 4, 102–107. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2022.269817>
- Збанацька, О. (2023). Особливості викладання освітньої компоненти «Концептуальні засади інформаційного пошуку» для підготовки магістрів. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 11, 144–155. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282674>
- Звегинцова, М. (2019). Копірайтинг та особливості його викладання майбутнім фахівцям у галузі соціальних комунікацій. *Вісник Книжкової палати*, 10, 20–24.
- Ісаєнко, О. (2018). Роль медіаосвіти у формуванні медіакультури сучасної молоді. *Вісник Книжкової палати*, 1, 22–25.
- Касьян, В. (2021). Маркетинг некомерційних суб'єктів: імплементація до змісту підготовки за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Бібліотечний вісник*, 2, 80–90.
- Кобелев, О. М. (2018). Інформаційно-аналітичний компонент підготовки фахівців зі спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». *Вісник Харківської державної академії культури. Серія: Соціальні комунікації*, 52, 103–111.
- Матвієнко, О., & Цивін, М. (2022). Цифрове кураторство як соціально-освітня діяльність бібліотечного фахівця. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 9, 34–46. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259145>

- Міністерство освіти і науки України. (2018, 12 грудня). *Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти* (Наказ № 1378). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/029-Inform.bibliot.ta.arkh.spr-bakalavr.28.07.pdf>
- Новальська, Т. (2019). Структурна та когнітивна трансформація навчальної дисципліни «Бібліотечно-інформаційне обслуговування». *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 4, 68–75. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.4.2019.187821>
- Панькевич, О. О. (2019). Професійна культура майбутнього журналіста: аксіологічний аспект. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 69–74. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2019.187980>
- Політова, О. А. (2023). Сучасні орієнтири в процесі викладання маркетингу для студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 115–122. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2023.284677>
- Поліщук, Т. (2019). Практико-орієнтований підхід у викладанні дисципліни «Бібліотечна журналістика» в Університеті Грінченка. *Вісник Книжкової палати*, 5, 24–27.
- Тодорова, Є. М. (2018). Бібліографознавство в системі соціальнокомунікаційних навчальних дисциплін. *Вісник Харківської державної академії культури. Серія: Соціальні комунікації*, 53, 74–86. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.053.07>
- Хіміч, Я. О. (2023). Формування інформаційної культури здобувачів вищої освіти в цифрову епоху. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 86–95. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276773>
- Шелестова, А. М. (2019). Інформаційна культура як навчальна дисципліна: історія становлення та сучасний стан. *Вісник Харківської державної академії культури. Серія: Соціальні комунікації*, 56, 167–182. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.056.16>
- Ярошенко, Т. О., & Сербін, О. О. (2023). Цифрове кураторство: виклики та можливості для бібліотечно-інформаційної освіти. *Вісник Харківської державної академії культури*, 63, 56–71. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.063.04>

REFERENCES

- Bachynska, N. (2024). Teoretychna i praktychna skladovi osvitnoi komponenty "Menedzhment informatsiinoi, bibliotечноi ta arkhivnoi diialnosti" u formuvanni kompetentnosti maibutnix menedzheriv haluzi [Theoretical and practical elements of the educational component "Management of Information, Library and Archival Studies" in forming future managers' professional competences]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 13, 132–144. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307134> [in Ukrainian].
- Bachynska, N., Matviienko, O., & Tsyvin, M. (2021). *Menedzher veb-kontentu: vstup do fakhu* [Web content manager: Introduction to the profession]. KNUCA Publishing Centre [in Ukrainian].
- Bashmanivskiy, V., Bashmanivska, L., & Androsovyh, O. (2023). "Teoriia i praktyka reklamnoi ta PR-diialnosti" – vahoma komponenta suchasnoho navchalnoho protsesu ["Theory and practice of advertising and PR activities" is a significant component of the modern educational process]. *Bulletin of the Book Chamber*, 2, 8–13. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.2\(319\).8-13](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.2(319).8-13) [in Ukrainian].
- Isaienko, O. (2018). Rol mediaosvity u formuvanni mediakultury suchasnoi molodi [The role of media education in shaping the media culture of modern youth]. *Bulletin of the Book Chamber*, 1, 22–25 [in Ukrainian].

- Kasian, V. (2021). Marketynh nekomertsiiynykh subiektiv: implementatsiia do zmistu pidhotovky za spetsialnistiu 029 "Informatsiina, bibliotechna ta arkhivna sprava" [Marketing of non-commercial subjects: Implementation to the content of training in specialty 029 "Information, Library and Archive"]. *Bibliotechnyi visnyk*, 2, 80–90 [in Ukrainian].
- Khimich, Ya. O. (2023). Formuvannia informatsiinoi kultury zdobuvachiv vyshchoi osvity v tsyfrovu epokhu [Formation of information culture of higher education students in the digital age]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 86–95. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276773> [in Ukrainian].
- Kobieliev, O. M. (2018). Informatsiino-analitychnyi komponent pidhotovky fakhivtsiv zi spetsialnosti "Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii" [Information and analytical component of training specialists in the field of study "International Relations, Public Communications and Regional Studies"]. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture. Series: Social Communications*, 52, 103–111 [in Ukrainian].
- Matviienko, O., & Tsyvin, M. (2022). Tsyfrove kuratorstvo yak sotsialno-osvitnia diialnist bibliotechnoho fakhivtsia [Digital mentoring as a social and educational activity of a librarian]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 9, 34–46. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259145> [in Ukrainian].
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2018, December 12). *Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 029 "Informatsiina, bibliotechna ta arkhivna sprava" dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity* [On approval of the higher education standard for specialty 029 "Information, Library and Archival Studies" for the first (bachelor's) level of higher education] (Order No. 1378). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/029-Inform.bibliot.ta.arkh.spr-bakalavr.28.07.pdf> [in Ukrainian].
- Novalska, T. (2019). Strukturna ta kohnityvna transformatsiia navchalnoi dystsypliny "Bibliotechno-informatsiine obsluhovuvannia" [Structural and cognitive transformation of the education discipline "Library and Information Service"]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 4, 68–75. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.4.2019.187821> [in Ukrainian].
- Pankevych, O. O. (2019). Profesiina kultura maibutnoho zhurnalista: Aksiolohichniy aspekt [Professional culture of the future journalist: Axiological aspect]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 69–74. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2019.187980> [in Ukrainian].
- Polishchuk, T. (2019). Praktyko-oriientovanyi pidkhid u vykladanni dystsypliny "Bibliotechna zhurnalistyka" v Universyteti Hrinchenka [A practice-oriented approach to teaching the discipline "Library Journalism" at Grinchenko University]. *Bulletin of the Book Chamber*, 5, 24–27 [in Ukrainian].
- Politova, O. A. (2023). Suchasni oriientyry v protsesi vykladannia marketynhu dlia studentiv spetsialnosti 029 "Informatsiina, bibliotechna ta arkhivna sprava" [Modern guidelines in the process of teaching marketing for students of speciality 029 "Information, Library and Archival Affairs"]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 115–122. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2023.284677> [in Ukrainian].
- Shelestova, A. M. (2019). Informatsiina kultura yak navchalna dystsyplina: istoriia stanovlennia ta suchasnyi stan [Information culture as a subject of study: History and the current status]. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture. Series: Social Communications*, 56, 167–182. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.056.16> [in Ukrainian].
- Todorova, Ye. M. (2018). Bibliografoznavstvo v systemi sotsialnokomunikatsiynykh navchalnykh dystsyplin [Bibliography studies in the system of social and communicative academic disciplines]. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture. Series: Social Communications*, 53, 74–86. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.053.07> [in Ukrainian].

- Yaroshenko, T. O., & Serbin, O. O. (2023). Tsyfrove kuratorstvo: vyklyky ta mozhlyvosti dlia bibliotechno-informatsiinoi osvity [Digital curation: Challenges and opportunities for library and information education]. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, 63, 56–71. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.063.04> [in Ukrainian].
- Zahumenna, V. V., & Kuzmenko, O. I. (2022). Informatsiino-analitychna diialnist yak naukova ta navchalna dystsyplina: evoliutsiia, tendentsii rozvytku [Information and analytical activity as a scientific and educational discipline: Evolution, development trends]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 102–107. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2022.269817> [in Ukrainian].
- Zbanatska, O. (2023). Osoblyvosti vykladannia osvitnoi komponenty "Kontseptualni zasady informatsiinoho poshuku" dlia pidhotovky mahistriv [Peculiarities of teaching the educational component "Conceptual principles of information search" for masters' training]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 11, 144–155. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282674> [in Ukrainian].
- Zviehyntsova, M. (2019). Kopiraitynh ta osoblyvosti yoho vykladannia maibutnim fakhivtsiam u haluzi sotsialnykh komunikatsii [Copywriting and features of its teaching to specialists in the field of social communications]. *Bulletin of the Book Chamber*, 10, 20–24 [in Ukrainian].

UDC 378.016:[02+930.25](477):[004:316.77]:378.22

Dmytro Drapaliuk,
PhD Student at the Department
of Social Communications and Information Science,
Lviv Polytechnic National University
Lviv, Ukraine
e-mail: dmytro.drapaliuk.mdkib.2022@lpnu.ua
ORCID ID: 0009-0002-0054-246X

DIGITAL PROFILING OF TRAINING CONTENT FOR SPECIALISTS IN LIBRARY, INFORMATION AND ARCHIVAL STUDIES

The aim of the article is to establish the state of digital profiling of the training content for specialists in the educational programme 029 “Information, Library and Archival Studies” under conditions of the transition to the new speciality B13 “Library, Information and Archival Studies” in domestic universities.

Research methods. The study is conducted using a set of methods: comparative and statistical, content analysis, synchronous slices, grouping, generalisation, visualisation. A comparative study of digital profiling of learning content is carried out on the basis of the Bachelor’s and Master’s curricula approved at 5 universities in 2023–2024.

The scientific novelty bases on establishing and grounding by a comparative empirical study the alignment of competencies with academic disciplines, the profiling of learning content at the Bachelor’s and Master’s degrees at 5 domestic universities.

Main conclusions. The study of the digital profiling of the content of library and information science education in Ukrainian higher education institutions demonstrates their active position in the search for a relevant and demanded focus of educational work. The high content of information, computer and analytical disciplines in the curricula of domestic universities clearly shows the influence of digital technologies on the radical transformation of the humanitarian orientation of the implementation of the public functions of libraries, archives and management structures of the real sector of the economy. Applicants are able to meet information needs and provide relevant information using high-tech tools, including information technology, artificial

intelligence and information innovations, which are an important factor in the successful adaptation of young professionals to real-world working conditions. The educational components of information and communication are extremely promising as a broad field of activity and a successful career path. This research demonstrates the choice of an innovative model for training specialists in library, information and archival science by domestic higher education institutions.

Keywords: educational programme; educational component; digital technologies; profiling of educational content; educational content; librarianship; archival science.

Надійшла 09.01.2026

Прийнята 19.02.2026

Стаття була вперше опублікована онлайн 22.05.2026

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

УДК 021.2:37:316.775-053.8
DOI: 10.31866/2616-7654.17.2026.361624

ОСВІТНЯ ФУНКЦІЯ БІБЛІОТЕКИ ЯК ОДНА ІЗ ПРОВІДНИХ У СПРИЯННІ НАВЧАННЮ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Лілія Кравець,
докторка філософії, викладачка,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)
e-mail: liliakra236@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5631-623X

Для цитування:

Кравець, Л. (2026). Освітня функція бібліотеки як одна із провідних у сприянні навчанню впродовж життя. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 17, 164–176. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.17.2026.361624>

Метою статті є напрацювання інструментів реалізації освітньої функції бібліотеки, які сприяють освіті дорослих та реалізують концепцію «навчання впродовж життя».

Методи дослідження. Дослідження ґрунтується на використанні методів соціокомунікаційного, інституціонального, структурно-функціонального, інформаційного та компаративістського підходів, залученні термінологічного і класифікаційного аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає у вивченні функцій бібліотеки як інтегрального синкретичного комплексу, осереддя якого є освітня функція, пов'язана із засвоєнням ціннісних надбань і систематизованих знань, формуванням світогляду особистості та траєкторії її розвитку.

Основні висновки. Встановлено, що бібліотека як поліфункціональний соціальний інститут у сучасному технологічно орієнтованому суспільстві знань виконує багато функцій. Інтегральною функцією цього синкретичного комплексу є освітня. Вона здійснюється через взаємодію бібліотеки з освітньою системою суспільства шляхом створення сприятливих для самоосвіти особистості умов. Відзначено, що бібліотека допомагає освіті впродовж життя, реалізує засади державної політики України у сфері освіти, функціонує як інноваційне комунікативне середовище набуття формальної, неформальної та інформальної освіти. Зазначено, що бібліотека XXI ст. – це комунікативна платформа, яка об'єднує людину з духовним досвідом минулого, інтегрує її в сучасний інтелектуальний простір та орієнтує на відповідальну участь у творенні майбутнього. Бібліотека є інтерактивним освітнім простором, вона стає агентом змін, не лише впроваджує інноваційні рішення, але й генерує їх. Напрацьовано інструменти реалізації освітньої функції бібліотеки та сприяння навчанню впродовж життя. Виокремлено дванадцять інструментальних ресурсів реалізації освітньої функції бібліотеки та підвищення продуктивності книгозбірні у підтримці навчання протягом життя. Наголошено на тому, що бібліотеки України є активними впроваджувачами концепції «освіта впродовж життя», адептами освітніх ініціатив.

Ключові слова: функції бібліотеки; інструменти реалізації освітньої функції бібліотеки; освіта дорослих; пролонговане навчання; перманентна освіта.

ВСТУП

На 32-й Генеральній конференції ЮНЕСКО (Париж, 2003) прийнято рекомендацію використовувати термін «суспільство знань» замість терміна «інформаційне суспільство» (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2004). Концепція «суспільство знань» визначена Всесвітньою доповіддю ЮНЕСКО «До суспільств знання» 2005 року (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2005). Для суспільства знань ключовим компонентом усіх сфер життя, головним економічним капіталом, ціннісним пріоритетом є знання. Фундамент суспільства знань – концепція «навчання впродовж життя».

Призначення бібліотеки в суспільстві знань – створення умов для навчання протягом життя. Діяльність бібліотеки має бути зорієнтована на формування особистісних гуманістично орієнтованих ціннісних світоглядних домінант усіма членами суспільства, які постають як актуально чи потенційно долучені до бібліотечного простору особи (відвідувачі бібліотеки, співробітники, інфлюенсери, діячі культури, стейкхолдери, широка громадськість). Для суспільства знань кількість знань не є самоціллю, важливості набуває трансформація їх змісту, переосмислення значення для життя сучасної людини і суспільства, цифровізація знань та їх постійна інформаційна експертиза.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Окремі функції бібліотек аналізуються в дослідженнях Ю. Горбаня, О. Збанацької, Т. Коваль, Н. Кунанець, О. Мар'їної, В. Пальчук, Г. Пристай, Н. Розколупи, О. Сербіна, Т. Сидоренко, Л. Туrowsької та ін. О. Кузьменко та В. Загуменна (2021) наголошують на тому, що в сучасному світі, який зазнає стрімких трансформацій, бібліотеки значно розширюють своє призначення. Посилення в їх діяльності набувають такі функції, як освітня, навчальна та дозвіллева.

В публікаціях останніх двох років спостерігається зростання уваги до вивчення освітньої функції бібліотек.

Реалізація бібліотеками покладеної на них суспільством знань освітньої функції аналізується І. Коваленко (2023). Дослідниця розглядає бібліотеку як платформу освіти впродовж життя, оцінює наявний досвід українських бібліотек у роботі із вразливими верствами населення, з літніми людьми, вивчає взаємодію книгозбірні з університетами третього віку.

М. Якіма та А. Моргун (2025) зазначають, що в сучасному світі бібліотека розширює свої функції, набуває нових ролей у суспільстві. Вона стає центром освіти та саморозвитку, ключовим суб'єктом концепції «освіта впродовж життя». Авторка наголошує на тому, що сучасний бібліотечний простір є гнучким, мобільним і відкритим, за цих умов бібліотекар повинен стати багатопрофільним працівником.

Я. Ніколаєнко (2025) наголошує на тому, що євроінтеграційні процеси створюють запит на пропагування в Україні європейських освітніх цінностей; ключовою інституцією, яка здатна виконати це завдання, є бібліотека. Покликаючись на соціологічні дослідження, науковиця зазначає: бібліотеки – активні учасники освітнього процесу, центри неформальної освіти. Водночас вивчення запитів корис-

тувачів бібліотек засвідчує, що бібліотечний простір виконує не лише навчальну, але й культурно-виховну функцію.

Аналіз діяльності бібліотек як інституцій, що транслюють історичну пам'ять, здійснюють Т. Новальська і Н. Бойчук (2024). Дослідниці вивчають основні тенденції діяльності бібліотек, висвітлюють досвід створення окремих бібліотечних просторів, наголошують на важливості реалізації бібліотеками меморіальної функції, яка тісно взаємодіє з освітньою.

О. Суровцева (2025) акцентує на тому, що освітня функція бібліотеки передбачає популяризацію знань про книгу, інформацію та інформаційні ресурси і висвітлює досвід реалізації освітньої функції бібліотеки на прикладі наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Науковиця систематизує професійні компетентності, якими мають володіти працівники бібліотеки для дійової участі в освітньому процесі.

Досвід діяльності «Бібліотеки Майдану» та створення в бібліотеці відкритого громадського простору, який стимулює відвідувачів до саморозвитку і самоосвіти, розкриває Т. Філіна (2025). «В умовах інформаційної війни, – зазначає вона, – бібліотеки є частиною критичної інфраструктури, осередками, які тримають культурний та соціальний фронт громад, забезпечуючи зв'язок, освіту та вільний доступ до джерел інформації» (с. 17).

Вивчення концепції «освіта впродовж життя», до реалізації якої сучасні бібліотеки стають дедалі більше залучені, в науковій літературі має переважно педагогічне спрямування. Наприклад, О. Бойко, С. Оборська, К. Кириленко та ін. (Boiko et al., 2021) аналізують простір освіти впродовж життя та досліджують інноваційні компетентності, якими має володіти педагог за цих умов.

Аналіз освітньої функції бібліотеки як інституції, що підтримує освіту впродовж життя, не був предметом окремого дослідження.

Мета статті – напрацювання інструментів реалізації освітньої функції бібліотеки, які сприяють освіті дорослих та реалізують концепцію «навчання впродовж життя».

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження ґрунтується на залученні методів соціокомунікаційного, інституціонального, структурно-функціонального, інформаційного та компаративістського підходів. Термінологічний аналіз було застосовано для уточнення понятійного апарату дослідження; класифікаційний – для напрацювання інструментів реалізації освітньої функції бібліотеки та їх систематизації. Джерельну базу наукової розвідки сформували Закони України «Про освіту», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», офіційні аналітичні документи міжнародних організацій, зокрема, Всесвітня доповідь ЮНЕСКО «До суспільств знання» та «Технічна записка Інституту навчання протягом життя при ЮНЕСКО».

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Бібліотека – не просто місце для зберігання книг, це «інформаційний, культурний, освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що

має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки» (Верховна Рада України, 1995). У законодавчо закріпленому визначенні терміна зафіксовані головні завдання, які покладені суспільством на бібліотеку. Вони полягають у задоволенні інформаційних, наукових, культурних, суспільних потреб споживачів та водночас у формуванні цих потреб.

Як поліфункціональний соціальний інститут бібліотека відіграє в житті суспільстві дедалі більше значення. Спектр її діяльності прийнято позначати терміном «функція бібліотеки». «Термін “функція бібліотеки” означає напрям діяльності бібліотек, спрямованої на забезпечення сталого розвитку та задоволення певних інформаційних потреб користувачів» (Кравець, 2025, с. 53). Функції бібліотеки є динамічною єдністю окремих пов'язаних між собою підсистем, їх інтегральною взаємодією. Особливе значення для успішного функціонування бібліотеки мають онтологічна та прагматична підсистеми.

Онтологічна підсистема бібліотечних функцій формується інформаційною, документокомунікативною, освітньою, культурно-просвітницькою, соціальною та іншими обумовленими зазначеними функціями. Як зауважує О. Матвійчук (2009), «у діяльності бібліотек інформаційно-просвітницька, практична, виховна і розвиваюча функції пов'язані з комунікативно-організаційною функцією, яка проявляється в організації взаємодії людей, їх соціальної активності при спілкуванні, обміні думками, інформацією, організацією їх відпочинку і дозвілля».

Онтологічна підсистема бібліотечних функцій тісно пов'язана з підсистемою прагматичних функцій бібліотеки. Останні відображають бібліотечні практики, які «виникають у відповідь на певні завдання бібліотек різних типів і видів у процесі задоволення ними інформаційних потреб окремих категорій користувачів» (Кравець, 2025, с. 22). Прагматичними функціями бібліотеки є: меморіальна, освітня, науково-допоміжна, виховна, навчальна, рекреаційна, розважальна, соціокультурна, гедонічна, соціалізуюча.

Онтологічна та прагматична підсистеми бібліотечних функцій мають свої компоненти, водночас всі вони як елементи синкретичного цілого тісно між собою пов'язані, виконання однієї із функцій є невід'ємним від актуалізації іншої.

Поділ функцій бібліотек на онтологічні та прагматичні не є універсальним. Для прикладу, О. Матвійчук (2009), покликаючись на визначення бібліотеки як соціального і культурного інституту, поділяє її функції на соціальні та культурні. Інші дослідники, зокрема О. Кузьменко та В. Загуменна (2021), основними функціями сучасної бібліотеки вважають інформаційну та комунікаційну. Позначаючи функції бібліотеки термінологічно відмінно, дослідники є одноставними у визначенні багатоаспектності діяльності бібліотеки та констатації її поліфункціональності. «Успішне функціонування модернізованої бібліотеки цифрової доби базується на оптимальній інтеграції і диференціації традиційних та інноваційних функцій бібліотек» (Бойко & Кравець, 2025, с. 15).

Функції бібліотек перебувають у стані постійного оновлення, оскільки бібліотека як соціальний інститут оперативно реагує на вимоги часу та модернізує свою

діяльність згідно з їх пріоритетами. Суспільні трансформації не лише сприяють оновленню функцій бібліотеки, але і спонукають до диверсифікації та мультиплікації наявних. Диверсифікація функцій бібліотеки передбачає оновлення напрямів діяльності, їх форм і методів у відповідь на суспільні трансформації; мультиплікація – збільшення та розширення напрямів діяльності бібліотеки, посилення активності за вже наявними. Головними чинниками модернізації бібліотечних функцій у сучасному технологічно орієнтованому суспільстві є опанування інноваційних та інформаційно-комп'ютерних технологій, оволодіння інструментами ринкової конкуренції. Цифровізація як визначальна ознака формування структур постіндустріального суспільства сприяла появі та актуалізації таких функцій бібліотеки, як інформаційно-комунікативна, медіамаркетингова, навігаційно-моніторингова, іміджмейкінгова, цифрового кураторства. Новими функціями бібліотек України в умовах збройної агресії росії стали консолідуєча, ціннісно-орієнтаційна, деколонізаційна та дерусифікаційна, деокупаційна, волонтерська, меморіальна (комеморативна), реабілітаційна, інклюзивна, психотерапевтична.

Функції бібліотеки в сучасному суспільстві є синкретичним комплексом, що перебуває у стані перманентного оновлення та вдосконалення. Осереддям цього комплексу є освітня функція, яка постає як інтегральна. Вона пов'язана із засвоєнням ціннісно-культурних надбань і систематизованих знань, які трансформують світогляд особистості та формують траєкторію її розвитку. Ця функція бібліотеки традиційно орієнтована на вдосконалення освіти та здійснення самоосвіти тими категоріями населення, які є користувачами бібліотечних послуг, і зводиться до залучення широкої громадськості до освітньо орієнтованих бібліотечних ініціатив, числа потенційних читачів та відвідувачів бібліотеки. Освітня функція бібліотеки утілюється також в інформаційному забезпеченні наукової та навчально-дослідницької діяльності, популяризації наукових досліджень, збільшенні престижу знань у суспільстві. Освітня функція бібліотеки реалізується через взаємодію бібліотеки з освітньою системою суспільства шляхом сприяння самоосвіті особистості. Як зазначає Є. Кулик (2015), «підтримка освіти, популяризація ресурсів для самоосвіти, створення умов для навчання впродовж життя – пріоритетні напрямки діяльності усіх бібліотек в усьому світі».

У Технічній записці Інституту навчання протягом життя при ЮНЕСКО запропоноване таке визначення концепції: навчання протягом усього життя ґрунтується на інтеграції навчання та життя, охоплює пожиттєве (lifelong) навчання (від народження до смерті) і навчання впродовж усього життя (life-wide) для людей різного віку, яке здійснюється різними способами та задовольняє широкий спектр потреб і вимог у навчанні (UNESCO Institute for Lifelong Learning, n.d.). Інститут навчання протягом життя (UNESCO Institute for Lifelong Learning, UIL) – це міжнародний дослідницький центр при Організації Об'єднаних Націй (ООН) із питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), його діяльність спрямована на розвиток навчальних екосистем, які функціонують впродовж усього життя людини незалежно від життєвих обставин (<https://www.uil.unesco.org/en>). А. Карлсен, директор UIL, зазначає, що інституція покликана реалізувати значний і широкий мандат, що охоплює багато складних питань навчання протягом усього життя

в різноманітному та швидкозмінному світі. Більше ніж будь-коли нам потрібно чітко зосередитися і забезпечити більшу узгодженість у виконанні цього мандата (UNESCO Institute for Lifelong Learning, n.d.).

Австрійський і американський економіст Ф. Махлуп (Machlup, 1962), який досліджував знання як економічний ресурс та вивчав економіку, що створена і працює на основі знань («економіку знань»), дійшов висновку: динаміка розвитку світового цілого та відповідно кількість інформації, якою оперує людство, значно перевищує освітні можливості навчальних програм (цей концепт отримав назву «концепція напіврозпаду знань»). Актуальність змісту навчальної програми може бути втрачена ще до завершення здобувачем освіти навчання за цією програмою. В умовах технологічних змін, темп яких перманентно зростає, знання швидко старіють. Така тенденція не нівелює значення знань для сучасної людини, навпаки, вони дедалі більше стають актуальними, а набуття знань – процесом, який не має фіксованої межі. Нагально необхідним є продовження освіти після завершення навчання.

«Навчання впродовж життя» (синонімічними назвами концепції є «продовжане навчання», «безперервне навчання», «перманентна освіта») передбачає набуття нових знань, необхідних для професійного розвитку та успішної соціалізації особистості, Soft Skills та Hard Skills компетентностей у різний спосіб: шляхом набуття формальної освіти вищого рівня чи за іншим напрямом, навчання на робочому місці, отримання неформальної освіти, самовдосконалення та постійної самоосвіти. Законом України «Про освіту», ст. 6, п. 1, «сприяння навчанню впродовж життя» визначене як одна із засад державної політики у сфері освіти (Верховна Рада України, 2017). Згідно зі статтею 8, пунктом 1, право на освіту впродовж життя реалізується шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти.

Формальна освіта – це такий вид освіти, який здобувається за освітніми програмами, затвердженими відповідними державними органами, відповідає державним стандартам та підтверджується виданим державним освітнім закладом (або приватним закладом освіти, що має надану офіційними органами ліцензію на провадження освітньої діяльності) документом. Формальна освіта здійснюється поетапно на таких освітніх рівнях: дошкільна, повна загальна середня, професійна (або професійно-технічна), фахова передвища, вища на першому (бакалаврському), другому (магістерському) та третьому (освітньо-науковому або освітньо-творчому) рівнях. Формами її здобуття є інституційна (денна, вечірня та заочна) або індивідуальна (сімейна, екстернатна тощо). Неформальна освіта – це такий вид освіти, який не регулюється державними освітніми стандартами, не передбачає присудження державних кваліфікацій та не фіналізується отриманням документа про завершення освіти державного зразка. Водночас неформальна освіта відбувається за певною програмою, передбачає набуття теоретичних і практичних знань та навичок, проведення зрізів набутих знань, здійснення форм підсумкового контролю, отримання сертифіката. Прикладами неформальної освіти є очні навчальні курси, онлайн-курси, вебінари, майстер-класи, тренінги тощо. Інформальна освіта – це такий вид освіти, який не є структурованим. Навчання відбувається у повсякденному житті, часто неусвідомлено (у процесі спілкування чи споглядання за іншими). Інформальна освіта є самоорганізова-

ною, здійснюється під час звичайної діяльності, тому її ще називають самоосвітою. Приклади інформальної освіти – це перегляд науково-популярних або навчальних YouTube-каналів, читання книг, участь у дискусійних клубах, відвідування культурно-мистецьких імпрез тощо.

Складовою освіти впродовж життя є освіта дорослих. Вона «спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки» (Верховна Рада України, 2017) та є невинним процесом здобуття нових знань, умінь, навичок, набуття нових компетентностей. Освіта дорослих передбачає не лише підвищення кваліфікації за набутою професією чи перекваліфікацію, але й набуття громадянської освіти та особистий розвиток.

У суспільстві, пріоритетами якого є освіта та перманентне самовдосконалення і розвиток особистості, бібліотека як соціальний інститут є не лише книгозбірницею. Це багатофункціональний інтелектуальний соціокультурний простір, який функціонує як інформаційний центр, коворкінг-хаб, творча майстерня, осередок громадського та суспільно-політичного життя, платформа для спілкування і втілення креативних ідей. Це місце набуття формальної (бібліотека може у різний спосіб взаємодіяти із закладами освіти, брати участь в організації дуальної освіти), неформальної (бібліотека може бути ініціатором різних освітніх ініціатив, місцем для проведення майстер-класів та тренінгів) та інформальної освіти. Бібліотека XXI ст. – це комунікативна платформа, що об'єднує людину з духовним досвідом минулого, інтегрує її в сучасний інтелектуальний простір та орієнтує на відповідальну участь у творенні майбутнього. В сучасному постіндустріальному суспільстві бібліотека є інтерактивним освітнім простором, вона стає агентом змін: не лише впроваджує інноваційні рішення, але й генерує їх.

Інструментами реалізації освітньої функції бібліотеки та сприяння навчанню впродовж життя є:

1) оновлення фондів навчальної, наукової, методичної літератури, формування профільних фондів, модернізація бібліотечного простору з метою приваблення відвідувачів до фондів книгозбірні та створення комфортних умов користування ними;

2) підтримка проектних досліджень, допомога в написанні та оформленні наукових робіт, презентацій наукових досліджень, популяризації наукових розробок;

3) надання можливостей безкоштовного доступу до знань та цифрових ресурсів (книг, періодичних видань, електронних баз даних, аудіокниг та освітніх відео), їх популяризація через роботу із громадськістю, зокрема, шляхом використання месенджерів та соціальних мереж, залучення технологій таргетованої реклами;

4) організація та проведення інформаційно-просвітницьких заходів, тренінгів, вебінарів, відкритих лекцій, круглих столів, творчих зустрічей, дискусійних майданчиків тощо для різних цільових аудиторій і широкого загалу;

5) розвиток інформаційної та медійної грамотності, навчання відвідувачів пошуку інформації, оцінці її джерел, розрізненню фейків і фактів, маніпулятив-

них технологій і достовірних джерел, напрацювання інструментарію інформаційної гігієни, пропагування інтернет-гігієни ресурсами у соцмережах;

6) розвиток критичного та латерального мислення, формування інноваційної культури і сприяння вияву креативності, організація міжгалузевих заходів, які об'єднують представників різних сфер та слугують поліфонічному розгляду тем і проблем;

7) впровадження гейміфікації (ігрових технологій у неігрові процеси): інтерактивних технологій навчання, ігрових освітніх платформ тощо;

8) створення просторів для психосоціальної підтримки, поповнення ресурсу життєстійкості, пунктів незламності;

9) створення івент-румів, коворкінг-просторів, книгарень-кав'ярень, відео-просторів, віртуальних локацій, вільних творчих просторів, окремих навчально-ігрових та фітнес-зон для наймолодших відвідувачів, інклюзивних просторів, орієнтованих на різні вікові аудиторії;

10) організація книжкових клубів, театралізованих дійств, майстер-класів, творчих вечорів, дискусійних панелей, форсайт-дискусій, виставок, інших культурних івентів;

11) участь у житті місцевої громади, долучення до громадських, соціальних та суспільних ініціатив, національних і міжнародних інтелектуальних, навчальних, соціокультурних проєктів. В умовах російсько-української війни бібліотека є ресурсом формування стійкої української національної ідентичності;

12) перманентне самовдосконалення всіх бібліотечних працівників, сприяння їх професійному та особистісному розвитку, підвищенню кваліфікації, налагодження активної взаємодії з колективами провідних бібліотек України і світу. Працівник бібліотеки набуває функцій консультанта, наставника, фасилітатора, інфлюенсера, агента змін.

Бібліотека повинна стати середовищем інтегрального навчання та ресурсом самоуправління навчанням. «Сучасні книгозбірні – це інноваційні освітньо-культурні установи, головна місія яких – модернізувати форми й методи роботи з метою перетворення бібліотек у творчі, освітні лабораторії з наданням широкого спектра інформаційних, освітніх послуг» (Жалко & Ляшук, 2023, с. 29).

Активізація діяльності як Національних бібліотек України (Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (Київ), Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (Київ), Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника, Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, Одеської національної наукової бібліотеки та ін.), так і регіональних бібліотек, спеціалізованих бібліотек, бібліотек навчальних закладів, урізноманітнення їх ініціатив (про що свідчать офіційні вебсторінки бібліотек та публікації в засобах масової інформації) – підтвердження того, що бібліотеки є активними впроваджувачами концепції «освіта впродовж життя», адептами освітніх ініціатив.

ВИСНОВКИ

Бібліотека як поліфункціональний соціальний інститут у сучасному технологічно орієнтованому суспільстві знань виконує багато функцій. В умовах суспільних трансформацій, які сприяють оновленню напрямів і видів діяльності бібліотеки, спонукають до диверсифікації та мультиплікації наявних, інтегральною функцією синкретичного комплексу функцій бібліотеки є освітня. Вона здійснюється через взаємодію бібліотеки з освітньою системою суспільства шляхом створення сприятливих для самоосвіти особистості умов. Бібліотека допомагає освіті впродовж життя, реалізує засади державної політики України у сфері освіти, функціонує як інноваційне комунікативне середовище набуття формальної, неформальної та інформальної освіти. Головними чинниками модернізації бібліотечних функцій у суспільстві знань є опанування інноваційних та інформаційно-комп'ютерних технологій, оволодіння інструментами ринкової конкуренції. Зазначено, що бібліотека XXI ст. – це комунікативна платформа, яка об'єднує людину з духовним досвідом минулого, інтегрує її в сучасний інтелектуальний простір та орієнтує на відповідальну участь у творенні майбутнього. Бібліотека є інтерактивним освітнім простором, вона стає агентом змін, не лише впроваджує інноваційні рішення, але й генерує їх. Напрацьовано інструменти реалізації освітньої функції бібліотеки та сприяння навчання впродовж життя. Виокремлено дванадцять інструментальних ресурсів реалізації освітньої функції бібліотеки та підвищення її продуктивності у підтримці навчання впродовж життя. Наголошено на тому, що бібліотеки України є активними впроваджувачами концепції «освіта впродовж життя», адептами освітніх ініціатив.

Аналіз досвіду окремих бібліотек, дослідження їх взаємодії у напрямку сприяння навчання впродовж життя має стати предметом подальших наукових досліджень.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бойко, Л., & Кравець, Л. (2025). Функції української бібліотеки цифрової доби. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 16, 10–22. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.16.2025.348045>
- Верховна Рада України. (1995, 27 січня). *Про бібліотеки і бібліотечну справу* (Закон № 32/95-ВР). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text>
- Верховна Рада України. (2017, 5 вересня). *Про освіту* (Закон № 2145-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Жалко, Т. Й., & Ляшук, Н. В. (2023). Бібліотека як середовище навчання і самоуправління навчанням в умовах сьогодення (на прикладі Бібліотеки-студії «ДіМ» Центральної бібліотеки для дітей м. Луцька). *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 25–30.
- Коваленко, І. (2023). Бібліотека як платформа освіти дорослих в умовах цифрових трансформацій. *Науково-педагогічні студії*, 7, 194–204. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2023-7-194-204>

- Кравець, Л. О. (2025). *Еволюція функцій бібліотек в умовах суспільних трансформацій* [Дисертація доктора філософії, Київський національний університет культури і мистецтв].
- Кузьменко, О. І., & Загуменна, В. В. (2021). Трансформація та розширення функцій бібліотек у сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 38–44. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2021.244715>
- Кулик, Є. В. (2015, 6–8 жовтня). Віртуальний простір бібліотеки як середовище освіти та самоосвіти юнацтва. В *Бібліотека. Наука. Комунікація* [Матеріали конференції]. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/529>
- Матвійчук, О. Є. (2009). Соціально-культурні функції бібліотек. *Актуальні питання культурології*, 8(1), 59–64. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3051/1/Matviychuk_%20%D0%9E.%20.pdf
- Ніколаенко, Я. М. (2025, 30 жовтня). Освітнянські бібліотеки як посередники у трансфері європейських освітніх цінностей. В *Гармонізація системи освіти України з європейським освітнім простором: досягнення, виклики та перспективи* [Матеріали конференції] (с. 105–107). Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики». https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2025/12/thesis_ssi-iea_vii_2025.pdf#page=105
- Новальська, Т., & Бойчук, Н. (2024). Публічні бібліотеки як інституції історичної пам'яті українського народу. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 13, 222–232. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307253>
- Суровцева, О. В. (2025). Освітня функція наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. В *Ідеї. Практики. Перспективи сучасної освіти* (Ч. 2, с. 245–252). Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/91c5bc73-de8a-44f5-9e1d-7062683bf659/content>
- Філіна, Т. В. (2025). Трансформація публічних бібліотек України у відкриті громадські простори: досвід Бібліотеки Майдану. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 13–18. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2025.350570>
- Якіма, М., & Моргун, А. (2025, 12 листопада). Бібліотека як інноваційний центр освіти, комунікації та саморозвитку. В *Бібліопсихологія, бібліопедагогіка, бібліографістика, бібліотерапія в освіті: теорія і практика* [Матеріали конференції] (с. 67–69). Мукачівський державний університет.
- Boiko, O., Oborska, S., Kyrylenko, K., Cherevko, S., Lebid, O., & Kulko, V. (2021). The concept of the formation of the teacher's innovative competence in the space of lifelong education. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 21(4), 59–64. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.4.9>
- Machlup, F. (1962). *The production and distribution of knowledge in the United States*. Princeton University Press. <https://www.mises.at/static/literatur/Buch/machlup-production-and-distribution-of-knowledge-in-the-us.pdf>
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. (n.d.). *UNESCO Institute for Lifelong Learning Technical Note*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Retrieved February 26, 2026, from <https://uil.unesco.org/fileadmin/keydocuments/LifelongLearning/en/UNESCOTechNotesLLL.pdf>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2004). *Records of the General Conference, 32nd session: Vol. 1. Resolutions*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000133171>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2005). *Towards knowledge societies*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141843>

REFERENCES

- Boiko, L., & Kravets, L. (2025). Funktsii ukrainskoi biblioteki tsyfrovoy doby [Functions of the Ukrainian library in the digital epoch]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 16, 10–22. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.16.2025.348045> [in Ukrainian].
- Boiko, O., Oborska, S., Kyrylenko, K., Cherevko, S., Lebid, O., & Kulko, V. (2021). The concept of the formation of the teacher's innovative competence in the space of lifelong education. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 21(4), 59–64. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.4.9> [in English].
- Filina, T. V. (2025). Transformatsiia publichnykh bibliotek Ukrainy u vidkryti hromadski prostory: dosvid Biblioteki Maidanu [Transformation of public libraries of Ukraine into open public spaces: The experience of the maidan library]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 13–18. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2025.350570> [in Ukrainian].
- Kovalenko, I. (2023). Biblioteka yak platforma osvity doroslykh v umovakh tsyfrovyykh transformatsii [The library as a platform for adult education in the conditions of digital transformations]. *Research and Educational Studies*, 7, 194–204. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2023-7-194-204> [in Ukrainian].
- Kravets, L. O. (2025). *Evoliutsiia funktsii bibliotek v umovakh suspilnykh transformatsii* [Evolution of library functions in the context of social transformations] [PhD Dissertation, Kyiv National University of Culture and Arts] [in Ukrainian].
- Kulyk, Ye. V. (2015, October 6–8). Virtualnyi prostir biblioteki yak seredovyshche osvity ta samoosvity yunatstva [Virtual library space as an environment for education and self-education of youth]. In *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia* [Library. Science. Communication] [Conference proceedings]. V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/529> [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O. I., & Zahumenna, V. V. (2021). Transformatsiia ta rozshyrennia funktsii bibliotek u suchasnomu tsyfrovomu prostori [Transformation and expansion of library functions in the modern digital space]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 38–44. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2021.244715> [in Ukrainian].
- Machlup, F. (1962). *The production and distribution of knowledge in the United States*. Princeton University Press. <https://www.mises.at/static/literatur/Buch/machlup-production-and-distribution-of-knowledge-in-the-us.pdf> [in English].
- Matviichuk, O. Ye. (2009). Sotsialno-kulturni funktsii bibliotek [Socio-cultural functions of libraries]. *Aktualni pytannia kulturolohii*, 8(1), 59–64. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3051/1/Matviychuk_%20%D0%9E.%202.pdf [in Ukrainian].
- Nikolaienko, Ya. M. (2025, October 30). Osvitianski biblioteki yak poserednyky u transferi yevropeyskykh osvitnikh tsinnostei [Educational libraries as mediators in the transfer of European educational values]. In *Harmonizatsiia systemy osvity Ukrainy z yevropeiskym osvitnim prostorem: dosiahnennia, vyklyky ta perspektyvy* [Harmonisation of the Ukrainian education system with the European education area: Achievements, challenges and prospects] [Conference proceedings] (pp. 105–107). State Scientific Institution "Institute of Educational Analytics". https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2025/12/thesis_ssi-iea_vii_2025.pdf#page=105 [in Ukrainian].
- Novalska, T., & Boichuk, N. (2024). Publichni biblioteki yak instytutsii istorychnoi pamiaty ukrainskoho narodu [Public libraries as historical memory institutions of the Ukrainian people]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 13, 222–232. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307253> [in Ukrainian].
- Surovtseva, O. V. (2025). Osvitnia funktsiia naukovoï biblioteki Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnykova [The educational function of the scientific library

- of the Odessa I. I. Mechnikov National University]. In *Idei. Praktyky. Perspektyvy suchasnoi osvity* [Ideas. Practices. Perspectives of modern education] (Pt. 2, pp. 245–252). Odessa I. I. Mechnikov National University. <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/91c5bc73-de8a-44f5-9e1d-7062683bf659/content> [in Ukrainian].
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. (n.d.). *UNESCO Institute for Lifelong Learning Technical Note*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Retrieved February 26, 2026, from <https://uil.unesco.org/fileadmin/keydocuments/LifelongLearning/en/UNESCOTechNotesLLL.pdf> [in English].
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2004). *Records of the General Conference, 32nd session: Vol. 1. Resolutions*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000133171> [in English].
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2005). *Towards knowledge societies*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141843> [in English].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1995, January 27). *Pro biblioteku i biblioteknu spravu* [On libraries and librarianship] (Law No. 32/95-VR). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2017, September 5). *Pro osvitu* [On education] (Law No. 2145-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
- Yakyma, M., & Morhun, A. (2025, November 12). Biblioteka yak innovatsiyni tsestr osvity, komunikatsii ta samorozvytku [Library as an innovative center of education, communication and self-development]. In *Bibliopsykholohiia, bibliopedahohika, bibliohrafistyka, biblioterapiia v osviti: teoriia i praktyka* [Bibliopsychology, bibliographic pedagogy, bibliographic studies, bibliotherapy in education: Theory and practice] [Conference proceedings] (pp. 67–69). Mukachevo State University [in Ukrainian].
- Zhalko, T. Y., & Liashuk, N. V. (2023). Biblioteka yak seredovyshe navchannia i samoupravlinnia navchanniam v umovakh sohodennia (na prykladi Biblioteki-studii "DiM" Tsentralnoi biblioteki dlia ditei m. Lutska) [Library as an environment for learning and self-management of learning in present-day conditions (on the example of Library-studio "DiM" of Central Library for Children in Lutsk)]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 25–30 [in Ukrainian].

UDC 021.2:37:316.775-053.8

Lilia Kravets,
PhD, Lecturer,
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
(Pereiaslav, Ukraine)
e-mail: liliakra236@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5631-623X

THE EDUCATIONAL FUNCTION OF THE LIBRARY AS ONE OF THE LEADING IN PROMOTING LIFELONG LEARNING

The aim of the article is to develop tools for implementing the educational function of the library, which contribute to adult education and realise the concept of “lifelong learning”.

Research methods. This study is based on the use of socio-communicational, institutional, structural-functional, informational and comparative approaches, involving terminological and classification analysis.

The scientific novelty of this study grounds on the analysis of the functions of the library as an integral syncretic complex with the educational function as the leading one. It is associated with the assimilation of valuable acquisitions and systematised knowledge, the formation of the individual's worldview and the trajectory of its development.

Main conclusions. It is established that the library, as a multifunctional social institution in the modern technologically oriented knowledge society, performs many functions. Education is an integral function of this syncretic complex. It is carried out via the interaction of the library with the educational system by creating conditions favourable for the self-education of the individual. It is noted that the library supports lifelong learning, as well as implements the principles of Ukraine's state education policy and functions as an innovative communicative environment for acquiring formal, non-formal and informal education. It is mentioned that the library of the 21st century is a communicative platform that unites a person with the spiritual experience of the past, integrates the individual into the modern intellectual space, and orients towards responsible participation in creating the future. The library is an interactive educational space; it becomes an agent of change, not only by implementing innovative solutions, but also by generating them. A set of tools are developed to implement the educational function of the library and promote lifelong learning. Twelve instrumental resources for implementing the educational function of the library and increasing the productivity of the library in supporting lifelong learning are identified. It is emphasized that Ukrainian libraries are active implementers of the concept of "lifelong learning" and adherents of educational initiatives.

Keywords: library functions; tools for implementing the educational function of the library; adult education; extended education; lifelong learning.

Надійшла 05.03.2026

Прийнята 14.04.2026

Стаття була вперше опублікована онлайн 22.05.2026

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

**БІБЛІОТЕЧНА НАУКА,
ОСВІТА, ПРАКТИКА
В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ**

**LIBRARY SCIENCE, EDUCATION
AND PRACTICE IN FOREIGN COUNTRIES**

UDC 021(100):[004.8:021.6]:001.82
DOI: 10.31866/2616-7654.17.2026.361625

HARNESSING ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR LIBRARY CONSORTIUM BUILDING: A GLOBAL OVERVIEW THROUGH A SYSTEMATIC REVIEW

Adeyinka Tella,
Professor,
Department of Library and Information Science,
University of Ilorin
(Ilorin, Nigeria)
Department of Information Science,
University of South Africa
ORCID ID: 0000-0002-5382-4471
e-mail: tella.a@unilorin.edu.ng

Abdullahi Firdausi,
DSc,
Bayeto University
(Kano, Nigeria)
ORCID ID: 0000-0001-6538-6133
e-mail: firddausi@yahoo.com

For citation:

Tella, A., & Firdausi, A. (2026). Harnessing Artificial Intelligence for Library Consortium Building: a Global Overview through a Systematic Review. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 17, 178–204. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.17.2026.361625>

The aim of the article is to study how Artificial Intelligence is harnessed for library consortium building through a global overview.

Research methods. This research employs a qualitative research approach, combining case study analysis and literature review to explore AI's role in library consortiums. The result captures the diverse and uneven state of AI integration in library consortiums globally, highlighting areas of progress and ongoing challenges. Countries and regions differ in their adoption of AI technologies for library consortium operations based on infrastructure, funding, and local priorities.

Scientific novelty. This study offers original perspectives into how AI can revolutionise library consortium operations by enhancing inclusivity, efficiency, and innovation. It provides practical recommendations for leveraging AI to optimise resource sharing, automate administrative tasks, and improve user engagement, contributing valuable knowledge to the global discourse on the future of library collaboration.

Main conclusions. The results reveal the transformative potential of AI across various facets of library consortium operations including Seamless integration of multilingual resources, enabling better resource sharing across linguistic barriers, and personalization of user experiences through AI-driven recommendations and content delivery thereby showcasing global applications and their effectiveness in overcoming specific challenges. The finding also provides a region-specific snapshot of challenges, highlighting how varying socio-economic, technological, and policy environments shape the adoption of AI in library consortiums. Region-specific case studies include Orbis Cascade Alliance in the United States, IISC Library Hub in the United Kingdom, and Canadian Research Knowledge Network (CRKN) among others. The implications of this study suggest that AI integration in library consortiums can significantly enhance service accessibility, operational efficiency, and resource management. Through automating tasks and offering personalised user experiences, AI can improve the inclusivity and effectiveness of libraries, shaping the future of collaborative knowledge-sharing and resource optimisation on a global scale. This study demonstrates that AI is rapidly reshaping the operational, strategic, and

collaborative landscape of library consortiums across the world. Evidence from different regions reveals that AI enhances significant consortium functions such as resource sharing, metadata management, user engagement, decision-making, digital preservation, and knowledge discovery in technologically advanced regions including North America, Europe, East Asia, and Australia.

Keywords: consortium building; resource sharing; Artificial Intelligence; library; qualitative method.

INTRODUCTION

The fusion of library consortium building and artificial intelligence (AI) marks a transformative stage in the global development of libraries. Libraries have long served as hubs of knowledge transmission by facilitating access to information and fostering collaboration (Adigun et al., 2024). With rapid technological advancements, AI now expands these traditional roles by introducing innovative approaches to resource management, sharing, and accessibility. As a result, modern library consortia increasingly rely on AI to optimize operations, improve user experience, and strengthen cooperative strategies (Subaveerapandiyan, 2023).

Library consortiums are collaborative structures that enable institutions to share resources, negotiate better access conditions, and exchange knowledge efficiently (Bergstrom et al., 2024). These networks are critical in ensuring equitable access to information, especially in periods of shrinking budgets and exponential data growth. Integrating AI into consortium development enhances these collaborations by addressing longstanding challenges related to resource allocation, scalability, and service customization (Mallikarjuna, 2024). Tools such as machine learning, natural language processing, and predictive analytics create opportunities to refine collection development, automate processing tasks, and strengthen knowledge sharing (Mallikarjuna, 2024).

Globally, AI has moved from theory to practice in library consortia. AI-driven systems support automated cataloguing, intelligent metadata analysis, real-time usage monitoring, and strategic decision-making (Badmus et al., 2024). Platforms powered by AI provide seamless interlibrary lending, multilingual access, digital repository management, and real-time translation services (Akinyemi, 2024), improving efficiency and enhancing user experience. As information ecosystems grow increasingly complex, libraries face rising expectations for individualized services, multilingual access, and integration of vast digital collections (Chavan & Naikar, 2024). AI emerges as a strategic enabler for addressing these demands by automating workflows and supporting data-driven service delivery.

AI integration is also reshaping how consortiums engage with stakeholders. Through advanced analytics, consortiums can track usage patterns, detect emerging trends, and design responsive strategies aligned with institutional needs (Kamalov et al., 2023). In addition, real-time translation and adaptive interfaces promote inclusivity by reducing linguistic and technological barriers. AI's influence is seen globally, from advanced platforms in industrialized countries to cost-effective solutions in developing regions that enhance participation in international networks and facilitate access to shared resources (Manjunatha, 2023; Chen et al., 2024). AI tools also support digitization efforts, helping preserve cultural heritage and expand research opportunities.

Furthermore, AI plays a growing role in bridging digital divides. Through identification of gaps in resource availability and recommending targeted interventions, AI-driven

en systems support equitable access to information an important contribution to the United Nations Sustainable Development Goals, especially those linked to education and reduced inequalities (Ono et al., 2024). However, successful AI adoption requires attention to ethical concerns such as algorithmic bias, data privacy, and skill shortages among library workers (Hodonu-Wusu, 2025). In addition, the financial burden of AI tools can be prohibitive in low-resource settings, underscoring the need for global collaboration, capacity building, and ethical frameworks to guide implementation.

There are pros and cons of AI use in library consortium building. The integration of Artificial Intelligence into library consortium operations offers some significant advantages. AI enhances resource sharing by enabling smarter discovery systems, automated metadata generation, and improved interoperability across member libraries. It strengthens decision-making through predictive analytics that support collection development, budgeting, and user-demand forecasting. AI-powered tools also streamline administrative processes such as licensing, cataloguing, authentication, and digital preservation, thereby reducing human workload and improving efficiency. More so, AI improves user experience through personalised recommendations, multilingual search, and intelligent virtual assistance. However, AI use in library consortia also presents notable challenges. High implementation costs and infrastructure gaps may disadvantage smaller institutions, widening digital inequities. Ethical concerns such as data privacy, algorithmic bias, and transparency pose risks to user trust. Over-reliance on automated systems may erode professional skills, while limited AI literacy among consortium staff can hinder effective adoption. Furthermore, vendor dependence and proprietary systems may threaten long-term sustainability and interoperability. AI deployment within library consortia can significantly increase energy consumption, especially when relying on large-scale cloud computing and machine-learning infrastructures. This heightened energy demand raises environmental concerns, as it contributes to carbon emissions and may undermine sustainability goals that many libraries and academic institutions are committed to upholding.

Harnessing AI for library consortium building represents a global shift toward more efficient, inclusive, and responsive knowledge systems. Through overcoming traditional barriers and enhancing resource-sharing strategies, AI offers pathways for future-ready collaboration. This paper provides a systematic review of emerging trends, best practices, challenges, and global perspectives on AI integration in library consortia, offering insights to guide libraries navigating the digital age.

STATEMENT OF THE PROBLEM

Libraries irrespective of their types are finding it more and more difficult to remain relevant to the users and effective in the quickly changing digital landscape (Oyelude, 2025). Library consortiums, which are intended to improve cooperation and resource sharing between institutions, frequently face challenges like ineffective resource distribution, intricate licensing contracts, and restricted access to a wide range of international resources (Lalthanmawii & Verma, 2016). These issues have been made worse by the growth of digital content and the growing need for real-time, tailored information. It would be an understatement to say that employing AI to create consortiums has several advantages. Regardless its enormous potential to solve these problems through process simplification, enhanced decision-making, and user experience personalisa-

tion, artificial intelligence (AI) has not been widely adopted in library consortiums. Many consortiums lack the financial resources, technical know-how, and infrastructure necessary to successfully incorporate AI technologies into their operations, especially those in developing nations. Ethical issues including algorithmic biases, diversity, and data privacy also continue to be major obstacles. Comprehensive studies that critically explore how AI is being deployed, its practical outcomes, and its long-term implications are still limited. Existing literature often provides fragmented perspectives, focusing on isolated tools or single-institution experiences rather than offering a broader, comparative, or evidence-based understanding of AI's influence at the consortium level. This gap makes it difficult to assess best practices, understand risks, evaluate cost-benefit dynamics, or develop robust policies for responsible AI integration. Consequently, there is an urgent need for systematic research that maps current trends, identifies emerging challenges, and guides library consortia in making informed decisions about adopting AI-driven solutions. This disparity emphasises the necessity of a worldwide perspective that examines the advantages, difficulties, and best practices related to harnessing AI for library consortium building. A global perspective is essential because library consortia across different regions adopt AI at varying levels of maturity, creating diverse models, challenges, and innovations that can enrich collective understanding and guide best practices. An examination of AI integration worldwide allows researchers to capture cross-cultural, infrastructural, and policy differences, enabling more comprehensive insights that support equitable, scalable, and context-sensitive consortium development.

OBJECTIVES OF THE STUDY

The broad objective of the study was to study how artificial intelligence is harnessed for library consortium building through a global overview. The specific objectives of the study were to:

1. Examine the current state of Artificial Intelligence integration in library consortium operations globally.
2. Explore the potential benefits of AI in addressing challenges such as resource sharing, user engagement, and decision-making within library consortiums.
3. Define challenges to adopting AI in library consortiums, particularly in resource-constrained settings.
4. Identify case studies on AI integration in library consortium operations globally.

LITERATURE REVIEW

The Current State of AI Integration in Library Consortium Operations

AI is increasingly transforming the operations of library consortiums, which rely on cooperative resource sharing, cost reduction, and enhanced user services. Adoption levels vary globally, reflecting differences in technological readiness, financial capacity, and infrastructure (Zondi et al., 2024; Kalbande et al., 2024a). AI applications such as automated cataloguing, metadata generation, and natural language processing (NLP) support uniform and accurate bibliographic records across member institutions. NLP-driven search tools also enhance information retrieval by eliminating language and terminology barriers. In more technologically advanced regions including the Unit-

ed States, the United Kingdom, and parts of Europe AI is deeply embedded in library networks. Initiatives such as OCLC demonstrate how AI enhances resource sharing and operational efficiency on a global scale. Machine learning tools in these contexts support trend analysis, demand forecasting, and personalized services. AI-powered chatbots and virtual assistants improve user support by offering round-the-clock assistance.

In contrast, adoption remains limited across many parts of Asia, Africa, and Latin America due to inadequate funding, poor digital infrastructure, unstable internet access, and limited access to expertise (World Bank Group, 2024; Osei, 2024). African national library networks exploring AI face recurring challenges such as inconsistent connectivity and limited access to digital resources. Ethical and practical challenges accompany AI integration. Data privacy concerns arise because consortiums manage large volumes of sensitive user information (Noh, 2017). Algorithmic bias also poses risks, potentially leading to inequitable access to resources (Vela et al., 2022). More so, substantial financial investment is required for AI hardware, software, maintenance, and skilled personnel (Shrivastav, 2022). Interoperability challenges also persist because member libraries often use disparate systems with incompatible standards (Kalbande et al., 2024b).

Emerging developments include predictive analytics for optimising collection development, blockchain technologies for secure data sharing, and decision-support systems for consortium governance. Global partnerships and funding initiatives are expected to support AI adoption in under-resourced regions. Despite progress, bridging ethical, technological, and infrastructural gaps remains necessary for the equitable global integration of AI in consortium operations.

Potential Benefits of AI in Resource Sharing, User Engagement, and Decision-Making

AI offers powerful solutions to long-standing challenges in library consortiums. In resource sharing, machine learning algorithms analyze historical data, borrowing patterns, and demand trends to guide equitable distribution and reduce delays (Hickerson et al., 2022). AI-driven inventory management identifies underutilized resources and suggests redistribution strategies. NLP-enabled discovery systems integrate metadata from multiple libraries, improving access to consortium-wide collections (Supriyono et al., 2024; Adigun & Igboechesi, 2024; Chandrashekar & Mulimani, 2024). In user engagement, AI supports personalized recommendations by analyzing user preferences and behaviour. This personalisation enhances resource use and satisfaction. Chatbots and virtual assistants provide 24/7 support, reducing staff workload and improving access for remote or digitally inexperienced users. These tools automate routine tasks, allowing librarians to focus on more complex responsibilities.

AI also enhances decision-making. Consortium leaders make critical choices regarding budgeting, policy, and acquisition. AI-enabled analytics convert large datasets into actionable insights, ensuring decisions align with user needs and institutional priorities (Oso & Machuki, 2019; Shivaram, 2024). Predictive analytics helps determine subscription renewals, resource value, and emerging academic interests. Sentiment analysis tools help uncover user perceptions, supporting proactive service improvements (Perifanis & Kitsios, 2023). AI further supports accessibility and inclusion. Technologies such as adaptive interfaces, automated translation, and text-to-speech systems promote equitable access for users with disabilities and multilingual backgrounds

(United Nations Regional Information Centre for Western Europe, 2024). By facilitating global interoperability, AI strengthens international collaboration and expands access to diverse knowledge resources. Overall, AI improves efficiency, customization, and strategic planning in library consortiums, though ethical considerations and unequal access to technologies remain concerns (Wang & Aviles, 2023; Zuiderwijk et al., 2021).

Challenges to AI Adoption in Resource-Constrained Library Consortiums

Regardless of its transformative potential, AI adoption in library consortiums especially in resource-constrained contexts faces significant technological, ethical, and infrastructural obstacles. Technologically, inadequate digital infrastructure, unreliable connectivity, outdated systems, and limited processing capacity hinder effective deployment (Sinha & Lee, 2024). Skill shortages also pose a major challenge: librarians are rarely trained in programming, machine learning, or data analytics (Cox & Mazumdar, 2024), and financial constraints limit access to training.

Ethical concerns include data privacy, security risks, algorithmic bias, and uncertainty about AI's impact on employment. AI systems rely on extensive user data, and in low-resource settings with weak cybersecurity frameworks, information is vulnerable to breaches (Noh, 2017). Biased algorithms can marginalize certain user groups by privileging dominant languages or subjects (Vella et al., 2022). Automation also raises fears of job displacement, potentially creating resistance among staff (Tiwari et al., 2024).

Infrastructural limitations further hinder adoption. High implementation costs from hardware to maintenance pose a major barrier for consortiums funded by limited government grants or membership fees (Rawindaran et al., 2023). Disaggregated management structures, inconsistent metadata standards, and varying degrees of digitization across member libraries create interoperability challenges (Wolniak & Stecuła, 2024). Low levels of digital literacy among users also limit the effective use of AI-driven systems. Cultural resistance to change and the global digital divide deepen these challenges. Staff may fear disruption or lack confidence in new technologies (Ekuma, 2024). Meanwhile, consortiums in wealthy regions advance rapidly, while those in poorer regions fall further behind, limiting participation in global knowledge networks. Overcoming these challenges requires investment in infrastructure, capacity building, ethical governance, and strategic change management. Without these interventions, AI's potential in enhancing global library consortium operations will remain unevenly realized.

RESEARCH METHODS

The study looks at how artificial intelligence (AI) might improve inclusivity, productivity, and creativity in library consortium operations using a qualitative research methodology. The qualitative design was selected to enable a thorough investigation of practical practices, patterns, and ramifications, offering a sophisticated comprehension of how AI is influencing library partnerships around the world (Lim, 2025; Zhang et al., 2024; Harrison et al., 2020). A thorough assessment of pertinent literature is combined with case study analysis as part of the technique. Case studies were selected from various regions to capture diverse experiences and applications of AI in library consortiums, ensuring a comprehensive and global perspective. These cases highlight successful implementations, challenges encountered, and innovative approaches to integrating AI into library workflows. The literature review supplements the case study technique by combining findings from academic publications, conference papers, and industry reports (Kraus et al., 2022). This makes it easier to

spot new trends, best practices, and any holes in the body of current research. Furthermore, secondary data was collected from technical papers, policy documents, and library consortium websites in order to contextualise the results and assess their applicability to more general operational and strategic objectives. The study provides a comprehensive view of AI's revolutionary impact by combining case studies, literature, and secondary data. This approach guarantees richness and dependability while offering practical suggestions for libraries looking to successfully use AI. Case studies from the Global North were selected because these regions currently lead in the adoption, funding, and infrastructural readiness for AI-driven library consortium initiatives. Their advanced technological ecosystems, mature collaborative networks, and well-documented implementation processes offer rich empirical evidence that helps illuminate global trends. Although the Global North does not represent all contexts, its experiences provide foundational insights into scalable models, emerging challenges, and policy frameworks that can inform consortium development worldwide. Analysing these case studies allowed the study capture high-level patterns and best practices that contribute meaningfully to the global perspective it seeks, while creating a basis for future comparative research with underrepresented regions.

To arrive at thorough conclusions on the study objectives, the methodology comprised methodically locating, assessing, and synthesising pertinent papers. Scopus, Web of Science (WoS), IEEE Xplore, Library and Information Science Abstracts (LISA), ProQuest Dissertations & Theses Global, Google Scholar, and the ACM Digital Library were the seven electronic databases that were searched for peer-reviewed articles, reports, and conference proceedings. From March 1, 2010, until March 15, 2025, the search was carried out. With minor modifications based on platform requirements, the following Boolean search strings were applied across databases: (“Artificial Intelligence” OR “AI”) AND (“Library Consortium” OR “Library Consortia” OR “Consortium-based libraries”) AND (“resource sharing” OR “collaborative services” OR “decision-making” OR “user engagement” OR “library operations”)

Inclusion and exclusion criteria

Articles published between January 2010 and February 2025 met the inclusion requirements. Peer-reviewed journal articles, conference proceedings, theses, technical reports, case studies, and English-language studies were among them. Other literature that particularly addressed AI integration in library consortiums, multi-institutional library settings, or library collaboration models was also included. Articles that only discussed AI in standalone libraries without a consortium setting were excluded based on certain criteria. Publications in languages other than English, editorial notes devoid of scientific content, and literature without implementation frameworks, empirical data, or thorough methodological considerations. Three steps made up the screening and selection process: Initial Title and Abstract Screening was the initial step, in which publications that were deemed irrelevant were eliminated based on their title and abstract. Papers that satisfied all inclusion criteria were kept for data extraction in the Final Selection step, which comes after the Full-Text Review stage, where the remaining papers were thoroughly assessed to ensure methodological rigour and relevance. The selection process was monitored using the PRISMA flow diagram (Fig 1), which displays the number of articles found, screened, added, and removed along with explanations.

Data Extraction and Analysis: a data extraction form was built to capture the following details: Author(s), year, nation, study style (empirical, conceptual, case study), geographic scope, consortium setup, AI technologies used (e.g., machine learning, nat-

ural language processing, recommender systems), goals and results of AI integration, and documented advantages, difficulties, and policy implications.

The findings were categorised using thematic analysis following the goals of the study. The coding and classification of themes, including kinds and applications of AI in consortia, advantages in resource sharing, user engagement, and efficiency, adoption obstacles in developing versus developed countries, and illustrative worldwide case studies, were made easier with the use of NVivo software. The methodological quality of a few chosen studies was evaluated using the Mixed Methods Appraisal Tool (MMAT) for the quality appraisal. To preserve the integrity of the evaluation, studies with poor rigour and transparency scores were not included in the final analysis.

1. Understanding the PRISMA Diagram

The PRISMA diagram provides a visual summary of how studies were identified, screened, assessed for eligibility, and finally included in the systematic review. In this study, the PRISMA flow shows:

Identification: Total records retrieved from databases (e.g., Scopus, Web of Science, Google Scholar, DOAJ, EBSCOhost) using keywords such as “*Artificial Intelligence AND library consortium,*” “*AI in libraries,*” “*AI resource sharing,*” and “*library networks and AI.*”

- **Screening:** Removal of duplicates and exclusion of titles/abstracts not related to AI or library consortiums.

- **Eligibility:** Full-text assessment of remaining studies to ensure they address AI within institutional, national, or regional consortium contexts.

- **Inclusion:** Final set of empirical studies, technical reports, consortium case studies, project documentation, and policy papers that provided usable data.

The PRISMA diagram therefore demonstrates how the final body of evidence was selected and ensures transparency of the review process.

2. How PRISMA Connects to the Results Section

The PRISMA flow directly leads into the Results because the studies that passed all screening stages form the evidence base from which the tables were created. Every row in Tables 1–5 is drawn from the final set of included studies. PRISMA ensures that: The results reflect only systematically verified, credible sources; the tables are based on high-quality, reproducible evidence, and the geographic distribution (Global North, Global South, Asia, etc.) reflects the studies included through the PRISMA process. Thus, PRISMA → Included Studies → Extraction → Coding → Tables → Results.

3. How Data Were Collected

Data came from three types of sources:

- (a) Peer-reviewed journals: It covered studies on AI use in library networks, resource sharing, consortium operations, and digital library infrastructures.

- (b) Technical and institutional reports: It captured documents published by organizations such as: OCLC, Jisc, CAUL, CRKN, INFLIBNET, Europeana and CALIS (China Academic Library & Information System). These reports often contain empirical details about AI tools, implementation processes, and outcomes.

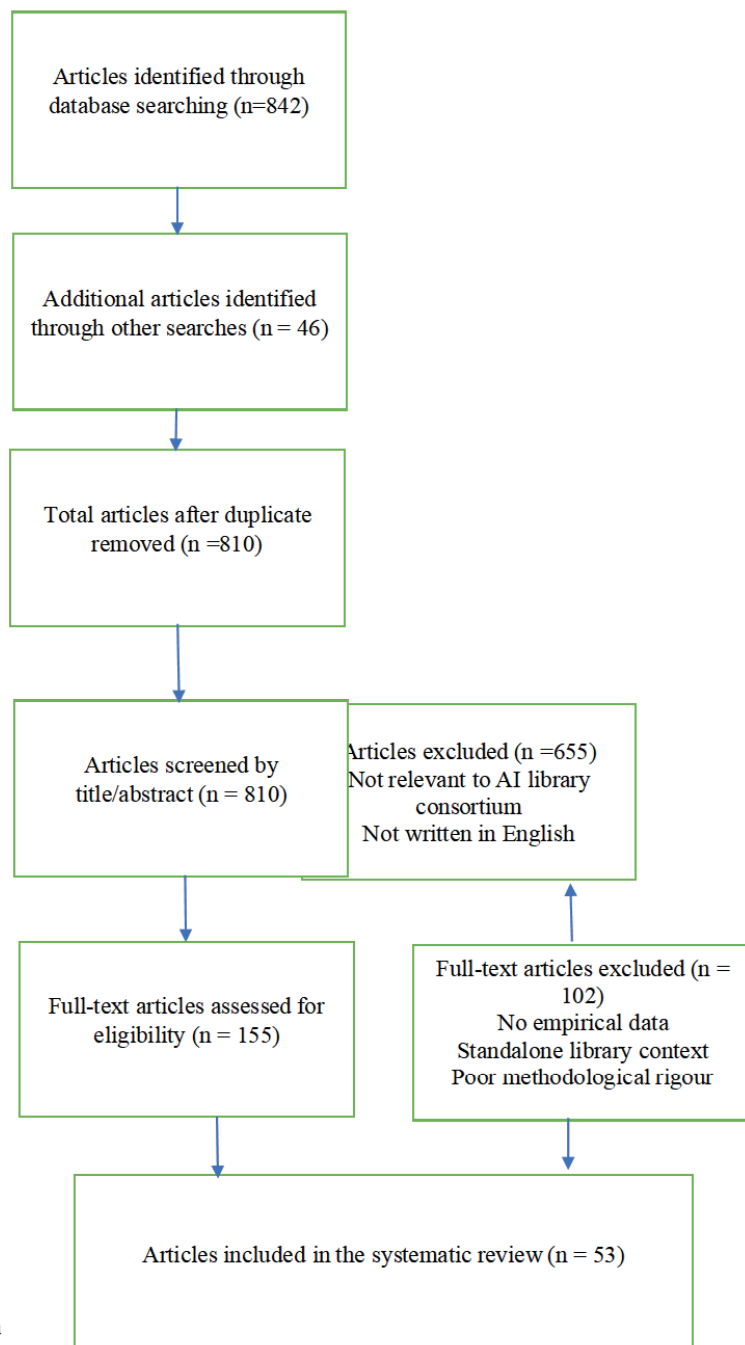

Fig. 1: Prisma Diagram

*Explanation of PRISMA Flow, Connection to Results,
and Development of the Tables*

(c) Case study documentation: Captured country or consortium case studies describing actual AI integration processes.

Data Extraction Process: A structured extraction sheet was used to collect: Region/country, type of consortium, AI tool or application, purpose (resource sharing, metadata, user services, etc.), outcome/impact, limitations/challenges, and source/referral. These elements became the raw data from which categories and themes were derived.

4. Data Analysis and Coding (How Themes Were Developed)

Initial Coding: Open coding was used to read included studies line by line and identify recurring concepts. Examples: “automated metadata enrichment” “AI chatbots for user services”, “resource-sharing optimisation”, “infrastructure challenges” “digital preservation by machine learning”. These phrases were assigned initial codes.

Axial Coding (Grouping): Codes were grouped into broader categories such as: Resource Sharing, metadata management, user engagement, decision-making, digital preservation, ethical and legal integration, funding/infrastructure challenges, skill development, regional disparities

Refinement of Codes: During analysis, some codes were merged or expanded. For example: “AI for cataloging” and “metadata automation” were merged into Metadata Management., “AI-based recommendation systems” and “chatbots” became User Engagement, “Power and internet issues” expanded to Infrastructure Challenges under developing regions. This iterative coding produced the thematic structure used in the tables.

5. How the Tables Were Developed and Where Their Evidence Comes From

Table 1 – Global State of AI Integration: The Table was built from: Studies comparing global initiatives; reports from OCLC, Europeana, Library of Congress, UNESCO, IFLA, and cross-regional analyses in peer-reviewed literature. Each category (e.g., metadata, resource sharing) emerged through thematic coding.

Table 2 – Region/Country Specific Overview. The Table was constructed by mapping each included study to its geographic region. For example: Japan, South Korea → digital preservation case studies, Europe → metadata and ethical policies, and Africa → resource-sharing challenges. Directly drawn from included case studies and regional research reports.

Table 3 – Global Benefits of AI for Consortium Challenges. The Table was developed from: Extracted benefits mentioned in the literature, documented outcomes from consortium systems using AI, and case examples such as: OCLC WorldShare, Europeana, Singapore National Library and U.S. and Japanese AI analytics systems

Table 4 – Global Challenges to AI Adoption: The data in the Table was sourced from: Studies identifying constraints in Africa, Asia, Latin America, infrastructure and funding assessments, and scholarly analyses on digital divides, policy gaps, and ethical issues. These were coded into categories of challenges.

Table 5 – Case Studies: These rows come from specific empirical cases documented in the included studies: Orbis Cascade Alliance (U.S.), Jisc (U.K.), CRKN (Canada), INFLIBNET (India), CALIS (China), CAUL (Australia), Indigenous Knowledge initiatives (South Africa) and RNP (Brazil). Each case includes verifiable outcomes and references.

Summarily, the PRISMA diagram provides transparency into how the final set of studies was selected for the systematic review. The results presented in Tables 1–5 are

directly derived from the evidence extracted from these studies. Through a rigorous process of data extraction, coding, recoding, and thematic analysis, the review organises global evidence on AI integration into coherent themes reflecting current practices, benefits, challenges, and region-specific case studies. This ensures that the findings are not only comprehensive but also methodologically reliable and globally representative.

RESEARCH FINDINGS

Objective 1: Study the current state of Artificial Intelligence integration in library consortium operations globally

Table 1 and 2 present the results to achieve this objective.

Table 1

The current state of Artificial Intelligence (AI) integration in library consortium operations globally

Category	Current State	Examples/Observations
Resource Sharing	Limited but emerging AI-driven tools for interlibrary loans, collection analysis, and catalog integration.	AI tools like OCLC's WorldCat use AI to optimize resource-sharing networks across global library consortiums.
Metadata Management	Increasing use of AI for automated metadata generation and curation, but adoption is uneven globally.	AI tools like Ex Libris Alma and Zotero enhance cataloging and metadata consistency.
User Engagement	Personalized recommendation systems are becoming common but mostly in wealthier regions.	AI-driven systems like LibChat and LibAnswers use chatbots to provide real-time assistance to users.
Decision-Making	AI is used for predictive analytics and decision support in acquisitions and resource allocation.	Platforms such as EBSCO Analytics offer insights into user behavior and resource usage patterns.
Knowledge Discovery	AI tools for semantic search and discovery are gaining traction in digital libraries and archives.	Europeana uses AI to improve search accuracy in its vast digital cultural heritage repository.
Open Access and OER	Limited AI use for identifying and managing open educational resources within library consortiums.	AI tools like CORE are used to aggregate and analyze open access materials, improving discoverability.
Data Management	Early stages of AI application for big data analysis in library operations and consortium planning.	Some consortiums leverage AI for citation analysis and scientometric research.
Ethical and Legal Integration	Awareness of ethical AI use is growing, but comprehensive policies are lacking in many regions.	European Union guidelines on AI ethics are influencing library consortium policies.

Table 1 (continued)

Digital Preservation	AI is being used to digitize, transcribe, and preserve archival materials, but adoption is sporadic.	Projects like the Library of Congress' AI transcription initiative demonstrate potential.
Funding and Infrastructure	Significant disparities exist in infrastructure readiness, limiting AI adoption in underfunded regions.	Wealthier nations invest in cloud-based AI systems, while resource-constrained regions lag behind.
Skill Development	Library professionals are being trained in AI, but skills gaps remain in resource-constrained areas.	Programs by IFLA and UNESCO promote digital and AI literacy among library staff globally.
Global Trends	Increasing focus on AI research in libraries, but adoption varies widely based on regional resources.	Consortiums in North America and Europe lead in AI integration, while Africa and South Asia face barriers.

Source: author's own elaboration

Table 1 presents a global snapshot of how Artificial Intelligence is currently being integrated into library consortium operations. The findings show uneven but expanding adoption across key functional areas. AI is increasingly used for metadata management, knowledge discovery, user engagement, and decision-making, with tools such as WorldCat, Alma, and Europeana demonstrating practical applications. However, resource sharing, digital preservation, open access management, and big data analytics remain in early developmental stages, especially in low-resource regions. Major barriers include inadequate funding, infrastructure gaps, and limited staff skills, although global initiatives by UNESCO and IFLA support capacity building. In general, AI adoption is growing but remains regionally imbalanced.

Table 2

The current state of Artificial Intelligence integration in library consortium operations globally – with region or country specific

Region/Country	Area of AI Integration	Current State	Examples/Observations
North America	Resource Sharing, User Engagement, Decision-Making	Advanced integration of AI in resource-sharing platforms, user services, and predictive analytics.	OCLC's WorldCat platform uses AI for interlibrary loan optimization across North American consortiums.
Europe	Metadata Management, Knowledge Discovery, Ethical AI Policies	Significant progress in AI-driven metadata management and ethical AI implementation guidelines.	Europeana uses AI for semantic search and metadata enrichment; EU guidelines influence AI adoption in library systems.

Table 2 (continued)

Asia (Japan, South Korea, China)	Digital Preservation, Metadata Automation, Knowledge Discovery	Leading in AI adoption for digital preservation and intelligent knowledge discovery tools.	China's National Library employs AI for digital preservation; South Korea's libraries use AI to curate personalized content.
India	Metadata Management, Open Access Resources, Digital Libraries	AI adoption in early stages, focused on metadata curation and management of open access resources.	Platforms like Shodhganga use AI for organizing theses and research works in digital repositories.
Africa (South Africa, Nigeria)	Resource Sharing, Skill Development, Open Educational Resources	Emerging AI use in resource sharing and digital education, but hampered by infrastructural and funding challenges.	South African consortiums explore AI for data-driven decision-making; Nigeria focuses on AI for managing open educational content.
Middle East (UAE, Israel)	Digital Preservation, User Engagement	Growing investment in AI tools for digital preservation and user experience enhancements.	Israel's National Library employs AI for cultural heritage preservation; UAE libraries are investing in smart digital systems.
Australia	User Engagement, Digital Libraries	Robust AI use in personalized user services and digital library platforms.	AI chatbots and smart search tools are widely adopted in Australian university library consortiums.
Latin America	Resource Sharing, Digital Libraries	Early adoption stages, with efforts to integrate AI in resource sharing and user engagement despite challenges.	Brazil's BIREME initiative uses AI for improving access to health-related library consortium resources.
Eastern Europe (Poland, Czech Republic)	Metadata Management, Digital Libraries	Gradual adoption of AI in metadata and digital library management, with focus on enhancing accessibility.	AI tools are increasingly used in libraries to manage multilingual metadata in Poland and the Czech Republic.
Southeast Asia (Singapore, Malaysia)	Knowledge Discovery, User Engagement	Prominent use of AI for personalized knowledge delivery and user interaction in digital libraries.	Singapore's libraries leverage AI for personalized recommendations; Malaysia employs AI chatbots for public library users.

Source: author's own elaboration

Table 2 highlights regional variations in the adoption of AI within library consortium operations worldwide. North America and Europe show the most advanced and structured integration, particularly in resource sharing, metadata management, and ethical AI governance. Asia, led by Japan, China, and South Korea, excels in digital preservation and knowledge discovery, while Australia demonstrates strong user engagement applications. Regions such as Africa, Latin America, and parts of South Asia are in earlier stages, constrained by funding, infrastructure, and skills gaps. Nonetheless, emerging initiatives in India, Nigeria, and Brazil show growing interest in AI-driven digital libraries and open educational resources. Generally, global adoption reflects diverse priorities shaped by regional capabilities.

Objective 2: study the potential benefits of AI in addressing challenges such as resource sharing, user engagement, and decision-making within library consortiums

Table 3

Global overview of the potential benefits of AI in addressing challenges such as resource sharing, user engagement, and decision-making within library consortiums

Category	Potential Benefits of AI	Global Examples/Applications
Resource Sharing	– Enhanced efficiency in interlibrary loan processes by predicting user demands and optimizing resource distribution.	– OCLC’s WorldShare uses AI to automate resource-sharing workflows in global library networks.
	– Intelligent cataloguing and metadata standardization across consortium libraries.	– Europeana employs AI for metadata enrichment, improving the discoverability of shared resources.
	– Seamless integration of multilingual resources, enabling better resource sharing across linguistic barriers.	– AI in Poland’s libraries helps manage multilingual metadata for resource sharing.
User Engagement	– Personalized user experiences through AI-driven recommendations and content delivery.	– Singapore National Library uses AI for personalized recommendations based on user history.
	– Interactive AI chatbots for 24/7 library assistance, enhancing accessibility and user satisfaction.	– Australian libraries widely adopt chatbots for real-time support and information retrieval.
	– Improved accessibility for differently-abled users through AI-powered assistive technologies, like voice navigation tools.	– South Korea’s libraries utilize AI-driven accessibility tools for visually impaired users.
Decision-Making	– Data-driven insights for library collection development and resource allocation.	– U.S. libraries employ AI analytics to predict usage trends and inform acquisitions.
	– Predictive analytics to identify emerging user needs and trends for proactive decision-making.	– AI in Japanese libraries forecasts trends in academic research to shape service offerings.

Table 3 (continued)

	– AI-powered dashboards for real-time monitoring of consortium performance metrics.	– UAE’s libraries are piloting AI dashboards for operational efficiency assessments.
Operational Efficiency	– Automation of repetitive tasks, such as cataloging and indexing, freeing staff for more strategic roles.	– AI tools in German libraries streamline cataloging processes, reducing human workload.
	– Optimization of digital preservation through AI algorithms that ensure long-term resource sustainability.	– AI in China’s National Library automates digital preservation workflows.
Inclusivity	– Democratization of knowledge through AI-driven open access platforms and tools.	– South Africa’s library consortiums use AI to manage open educational resources and reduce knowledge gaps.
	– Bridging the digital divide by tailoring resources to underserved communities using predictive AI tools.	– AI-supported resource-sharing initiatives in Nigeria focus on addressing regional disparities in resource access.
Knowledge Discovery	– AI-enhanced search tools for faster and more accurate information retrieval.	– Europeana leverages AI-powered semantic search to improve the user discovery experience.
	– Machine learning models for analyzing patterns in large data sets, revealing hidden insights.	– AI in Brazil’s library networks supports large-scale text mining for academic research.

Source: author’s own elaboration

Table 3 highlights how AI significantly strengthens library consortium operations by improving efficiency, user engagement, and strategic decision-making. In resource sharing, AI enhances interlibrary loan efficiency, enriches metadata, and supports multilingual access, as demonstrated by OCLC, Europeana, and libraries in Poland. For user engagement, AI enables personalized recommendations, 24/7 chatbot assistance, and improved accessibility, with strong applications in Singapore, Australia, and South Korea. Decision-making improves through predictive analytics and real-time dashboards used in the U.S., Japan, and UAE. AI also boosts operational efficiency and inclusivity through automation and open-access support, while advancing knowledge discovery via semantic search and large-scale data analysis.

Table 4 illustrates that AI adoption in library consortiums faces region-specific challenges, especially in resource-constrained settings. African and South Asian libraries grapple with inadequate funding, weak infrastructure, and limited technical expertise. Latin America and the Middle East face economic and political instability, affecting policy continuity and skilled workforce retention. Southeast Asian and island nations struggle with the high cost of AI tools and limited vendor support. Eastern Europe confronts outdated infrastructure and insufficient government backing. Even advanced regions like North America and Western Europe contend with ethical, privacy, and regulatory constraints. East Asian libraries face rapid technological shifts and uneven access, especially between urban and rural areas.

Objective 3: Identify the challenges to adopting AI in library consortiums, particularly in resource-constrained settings

Table 4

Global overview of challenges to adopting AI in library consortiums, particularly in resource-constrained settings

Region/Country	Challenges	Examples/Specific Issues
Africa (e.g., Nigeria, Kenya)	<ul style="list-style-type: none"> – Limited funding for AI infrastructure and training. – Lack of skilled professionals. – Poor internet connectivity and power supply. 	<ul style="list-style-type: none"> – Nigerian libraries struggle to integrate AI due to budgetary constraints. – Rural libraries in Kenya lack stable internet access.
South Asia (e.g., India, Pakistan)	<ul style="list-style-type: none"> – Resistance to change due to lack of awareness. – Inequality in access to technology between urban and rural areas. 	<ul style="list-style-type: none"> – Limited awareness of AI's benefits in Pakistani library consortiums. – Rural libraries in India are under-resourced for AI integration.
Latin America (e.g., Brazil, Mexico)	<ul style="list-style-type: none"> – Political instability affects funding and policy implementation. – Language barriers in AI tools. 	<ul style="list-style-type: none"> – Brazilian libraries face challenges with AI tools designed for English-speaking users. – Mexico's library budgets are inconsistent.
Southeast Asia (e.g., Philippines, Indonesia)	<ul style="list-style-type: none"> – Difficulty accessing affordable AI solutions. – Limited technical support for AI systems. 	<ul style="list-style-type: none"> – Libraries in the Philippines struggle with the cost of AI implementation. – Indonesian libraries lack local AI vendors.
Middle East (e.g., Jordan, Lebanon)	<ul style="list-style-type: none"> – Economic instability limiting investment. – Brain drains of skilled professionals. 	<ul style="list-style-type: none"> – Lebanese libraries face disruptions due to economic crises. – Jordan's libraries experience shortages in AI expertise.
Eastern Europe (e.g., Ukraine, Moldova)	<ul style="list-style-type: none"> – Limited government support for library innovation. – Outdated IT infrastructure. 	<ul style="list-style-type: none"> – Ukrainian libraries' digitization projects are delayed due to outdated infrastructure. – Moldovan libraries lack AI-specific funding.
Small Island Developing States (e.g., Fiji, Caribbean)	<ul style="list-style-type: none"> – Vulnerability to natural disasters affecting infrastructure. – Small budgets for technological advancements. 	<ul style="list-style-type: none"> – Fijian libraries struggle to maintain AI systems post-cyclones. – Caribbean libraries face chronic underfunding.
North America (e.g., United States, Canada)	<ul style="list-style-type: none"> – Privacy concerns and ethical issues. – Uneven adoption across consortia. 	<ul style="list-style-type: none"> – U.S. libraries debate AI's impact on user data privacy. – Smaller Canadian libraries lack the resources to keep pace with larger systems.

Table 4 (continued)

Western Europe (e.g., Germany, France)	<ul style="list-style-type: none"> – Concerns over AI replacing human expertise. – Regulatory challenges. 	<ul style="list-style-type: none"> – German library staff fear job displacement due to AI. – French libraries navigate complex EU data regulations for AI use.
East Asia (e.g., China, Japan)	<ul style="list-style-type: none"> – High costs of cutting-edge AI solutions. – Rapid tech changes outpacing libraries' ability to adapt. 	<ul style="list-style-type: none"> – Chinese libraries prioritize urban centres, neglecting rural areas. – Japanese libraries face challenges with ongoing AI updates.

Source: author's own elaboration

Objective 4: Identify case studies on Artificial Intelligence integration in library consortium operations globally

A tabular format showcasing global case studies on Artificial Intelligence (AI) integration in library consortium operations, highlighting country or region specifics is provided in Table 5.

Table 5

Country or region-specific case studies on Artificial Intelligence integration in library consortium operations globally

Country/Region	Library Consortium	AI Integration Use Case	Outcomes/Impact	References
United States	Orbis Cascade Alliance	Automated metadata enrichment using AI tools for shared cataloguing processes.	Improved cataloguing efficiency and resource sharing; reduced human errors in metadata creation.	Case studies from U.S. academic libraries (Helmer et al., 2012).
United Kingdom	Jisc Library Hub	AI-powered predictive analytics to optimize resource sharing and acquisition among member institutions.	Data-driven decision-making in acquisition policies; better resource distribution across libraries.	Reports on Jisc innovations (Findlay, 2023).
Canada	Canadian Research Knowledge Network (CRKN)	AI for big data analytics in licensing negotiations with publishers.	Cost reductions in subscription fees; enhanced negotiation strategies through data insights.	CRKN annual reports (Breeding, 2013; CRKN Survey, 2020)
India	INFLIBNET (Information and Library Network)	AI chatbots to assist with real-time query resolution and inter-library loan requests.	Increased user satisfaction; streamlined inter-library loan operations.	INFLIBNET project updates ("INFLIBNET", 2020).

Table 5 (continued)

South Africa	South African National Library Consortium	AI for text mining and content analysis of indigenous knowledge databases.	Enhanced discoverability of indigenous resources; support for decolonized education.	Indigenous knowledge research papers ICOLC International Coalition of Library Consortia (2024).
China	China Academic Library & Information System	AI-powered recommendation engines for personalized resource discovery among consortium libraries.	Improved user engagement; increased utilization of resources across institutions.	Case studies from CALIS (Sivasankari et al., 2024; Jia & Shi, 2013).
Germany	German National Library Consortium	AI tools for semantic indexing of shared digital collections.	Better searchability and accessibility of resources through enhanced indexing.	German National Library reports (German National Library, 2024).
Australia	Council of Australian University Librarians	AI-driven systems for demand-driven acquisitions and automated copyright compliance checks.	Cost-effective acquisitions; reduced legal risks in resource sharing.	CAUL initiatives (Goedeken & Lawson, 2015).
Nigeria	Nigerian Library Consortium	AI for digitization and preservation of shared resources, focusing on historical documents and cultural heritage.	Preservation of rare and fragile documents; increased access to Nigerian heritage materials.	Reports on digital preservation in Nigeria (Akinola et al., 2024).
Brazil	Rede Nacional de Ensino e Pesquisa (RNP)	AI for managing access to e-resources and monitoring usage patterns across member institutions.	Optimized e-resource usage; support for data-informed budgeting and planning.	RNP reports on AI.

Source: author's own elaboration

Table 5 highlights diverse country-specific case studies showcasing how AI is being integrated into library consortium operations globally. High-income regions such as the United States, United Kingdom, Canada, Germany, China, and Australia demonstrate advanced adoption, using AI for metadata automation, predictive analytics, big-data negotiations, semantic indexing, and personalised recommendations leading to efficiency gains, cost savings, and improved user engagement. Middle-income countries like India, South Africa, Brazil, and Nigeria focus on AI for chatbots, indigenous knowledge mining, e-resource management, and digital preservation, resulting in enhanced access and cultural heritage protection. Collectively, the table illustrates AI's broad im-

pact across varying economic and technological contexts, improving collaboration and knowledge delivery worldwide.

Discussion Issues

The outcome highlights both areas of progress and enduring challenges in the varied and uneven levels of AI integration in library consortiums around the world. The use of AI technology for library consortium operations varies by nation and location depending on local priorities, financing, and infrastructure. They support Rahmani's (2023) report, which found that the uneven and varied status of AI integration in library consortiums around the world is a reflection of differences in local priorities, money, and infrastructure between nations and regions. The author said that advanced countries with strong digital infrastructures, including the US and Europe, have advanced significantly in implementing AI technologies for consortium operations.

Personalised user services, AI-driven metadata management, and automated resource sharing are a few examples of innovations that have been made possible by significant investment and creative regulations. On the other hand, some developing regions, particularly portions of Asia and Africa, struggle with issues such as a lack of funding, poor technical infrastructure, and a lack of AI knowledge. These obstacles prevent them from realizing the full potential of AI, which slows adoption and reduces creativity in consortium activities. Ifegwu-Mbonu (2024) highlighted that capacity-building programs, cross-border partnerships, and equitable funding mechanisms can help create opportunities for underrepresented regions to adopt AI technologies, ensuring global inclusivity in library operations. This uneven integration highlights the need for collaborative international efforts to bridge these gaps.

The findings show that AI has the potential to revolutionize a number of aspects of library consortium operations, such as the smooth integration of multilingual resources, improved resource sharing across linguistic barriers, and the personalisation of user experiences through AI-driven content delivery and recommendations, demonstrating global applications and their efficacy in resolving particular issues. The paper emphasises how AI has the ability to completely change important facets of library consortium operations. This is consistent with a noteworthy discovery by Mohamed et al. (2024) on AI's capacity to support the smooth integration of multilingual resources, addressing linguistic diversity and facilitating improved resource sharing among linguistically diverse regions. According to the paper, this feature has a particularly significant influence on international consortiums, promoting inclusivity by guaranteeing users from a variety of language backgrounds fair access to knowledge for users from diverse linguistic backgrounds thereby relating to the report by Mouboua et al. (2024). The tailoring of user experiences through sophisticated recommendation algorithms and content delivery methods is another important contribution of AI. AI will be able to make personalised recommendations by analyzing user behavior and preferences, which will increase user engagement and pleasure. This degree of customization ensures that people can find and access pertinent information with ease, making library services more user-centric and effective. These uses show how AI may effectively address certain issues like resource discoverability and language difficulties. Tackling these problems will make AI improves library consortiums' relevance and worldwide applicability, encouraging cooperation and fair access to knowledge.

The study also offers a regional overview of the difficulties, emphasizing how different technological, socioeconomic, and policy contexts influence AI adoption in library consortiums. In line with the report by Kalbande et al. (2024a, 2024b), the study's region-specific analysis highlights the important impact of socioeconomic, technological, and policy settings on the adoption of AI in library consortiums. AI adoption is stronger in more affluent areas, like North America and portions of Europe, with sophisticated digital infrastructure and well-funded libraries. Strong legislative frameworks, a trained labour pool, and steady financing for integrating AI into processes like resource sharing and user customisation are advantages for these areas. Otherwise, issues including a lack of funding, poor internet infrastructure, and a lack of legislative backing impede the adoption of AI in developing nations like sections of Africa, South Asia, and Latin America. These obstacles are made worse by socioeconomic inequality, which prevents many libraries from having access to the technology or implementation knowledge they require. As previously highlighted by Ifegwu-Mbonu (2024), this finding highlights the necessity of customized approaches to address regional challenges, such as capacity-building programs, international collaboration, and equitable funding mechanisms, to enable under-resourced regions to adopt AI effectively and promote global inclusivity and innovation.

The Canadian Research Knowledge Network (CRKN), the Jisc Library Hub in the United Kingdom, and the Orbis Cascade Alliance in the United States are a few examples of region-specific case studies. The regional case studies, like the Canadian Research Knowledge Network (CRKN), the Orbis Cascade Alliance in the US, and the Jisc Library Hub in the UK, demonstrate how AI integration in library consortiums reflects a variety of strategies for improving cooperation and resource sharing, which is consistent with the report (Breeding, 2013). Through the use of AI to streamline cataloguing and resource discovery, the Orbis Cascade Alliance helps member libraries enhance user experiences and maximize shared services. Additionally, according to the research by Findlay (2023), Jisc Library Hub in the UK uses AI-driven solutions to integrate resources from many academic libraries, guaranteeing effective data management and smooth access for users across institutions. Similarly, CRKN in Canada emphasises national research and educational priorities by using AI to enhance user-centric services, metadata enrichment, and digital preservation (*CRKN Survey*, 2020). These illustrations show how regional factors, such as resources, infrastructure, and strategic objectives, influence how AI is used in consortiums. They also showcase cutting-edge methods and best practices that might act as templates for international library partnerships.

CONCLUSIONS

This study demonstrates that Artificial Intelligence is rapidly reshaping the operational, strategic, and collaborative landscape of library consortiums across the world. Evidence from different regions reveals that AI enhances key consortium functions such as resource sharing, metadata management, user engagement, decision-making, digital preservation, and knowledge discovery. In technologically advanced regions including North America, Europe, East Asia, and Australia AI adoption is more mature, resulting in streamlined cataloguing, predictive analytics for acquisitions, personalized services, and improved operational efficiency. These regions showcase how well-funded infrastructures and strong policy frameworks accelerate innovation and allow consortiums to experiment with more sophisticated AI tools. In contrast, emerging econo-

mies in Africa, South Asia, Latin America, Southeast Asia, and Small Island Developing States display a slower yet steadily growing integration of AI. Their efforts typically centre on improving access to digital resources, strengthening open educational content, and preserving cultural heritage. The challenges identified such as inadequate funding, infrastructural limitations, lack of expertise, economic instability, and language barriers illustrate the uneven landscape of AI readiness across global regions. In spite of these constraints, the case studies highlight that even modest AI adoption in resource-constrained environments can yield significant benefits, including increased access to cultural collections, improved resource organisation, and enhanced service delivery. Generally, the findings confirm that AI presents transformative potential for strengthening library consortium operations. However, its adoption is neither uniform nor without consequences. Issues of digital equity, ethics, privacy, environmental impact, and sustainability underscore the need for balanced technological advancement. Therefore, the study recommends global cooperation among consortiums, targeted capacity building, supportive regulatory environments, and context-specific AI solutions that address local challenges. Embracing AI responsibly will enable library consortiums worldwide to expand access to knowledge, foster inclusive digital ecosystems, and ensure that information infrastructures remain resilient, adaptive, and future-ready.

Contribute to the global discourse on AI's role in fostering inclusivity, efficiency, and innovation in library consortium building

Beyond operational enhancements, AI has a direct impact on how libraries interact with their communities and promotes inclusivity, efficiency, and creativity in library consortium creation. AI has the potential to help dismantle obstacles for marginalised communities in terms of inclusivity. Libraries that serve isolated or rural regions, for instance, can use AI to improve access to digital materials while overcoming technological and geographic obstacles. AI's capacity to examine user behaviour data enables libraries to tailor services and material to the needs of a variety of user groups, such as researchers, non-traditional students, people with particular learning difficulties, and people with preferred languages. AI has the potential to revolutionize library consortium operations by enhancing access, closing gaps, and managing shared resources more effectively.

In terms of fostering inclusivity, one of AI's most significant contributions is in making library services more inclusive. AI-driven tools, such as chatbots and natural language processing systems, provide real-time assistance and support, making it easier for a wider range of users, including those with disabilities, to access library services. Through offering multi-lingual capabilities, AI tools can break down language barriers, ensuring that diverse communities can benefit from library resources. More so, AI's ability to predict user needs and recommend resources tailored to individual preferences promotes equitable access, particularly for underrepresented and marginalized groups. This inclusivity is crucial in library consortiums that serve varied populations across different regions.

In terms of increasing productivity, AI makes it possible for consortiums to work more effectively by automating tedious jobs. AI-based solutions, for example, can manage the production, cataloguing, and indexing of metadata, limiting human error and the amount of manual labour needed from library employees. In order to ensure that

resources are distributed efficiently and following user demand, predictive analytics also assists consortiums in optimizing resource allocation based on real-time data. Through automating requests and tracking items, AI can improve member library collaboration, shorten patron wait times, and streamline interlibrary loan procedures. In addition to increasing operational effectiveness, this automation frees up human resources for more important, valuable duties.

Bringing new technology and approaches to information management and access enables AI to stimulate innovation in library consortiums. AI, for instance, can be applied to advanced data analytics, which enables consortium members to spot patterns in user behaviour, enhance collections, and customize services to meet particular requirements. Furthermore, the way users engage with library systems is being revolutionized by AI's ability to personalise learning and discovery experiences. Libraries can direct patrons to pertinent content and improve their overall experience by employing machine learning algorithms to anticipate what resources patrons might need next. AI also facilitates creative initiatives like digitising rare and delicate materials, and protecting cultural heritage while guaranteeing wider digital access.

AI has a significant impact on library consortiums' ability to innovate, increase efficiency, and promote diversity. The adoption of AI by library consortiums can lead to improvements in global information management practices by making them more responsive, inclusive, and flexible to the changing demands of their patrons.

REFERENCES

- Adigun, G. O., Ajani, Y. A., & Enakrire, R. T. (2024). The intelligent libraries: Innovation for a sustainable knowledge system in the fifth (5th) Industrial Revolution. *Libri*, 74(3), 211–223. <https://doi.org/10.1515/libri-2023-0111> [in English].
- Adigun, T. A., & Igboechesi, G. P. (2024) Exploring the role of generative artificial intelligence in enhancing information retrieval and knowledge discovery in academic libraries. *International Journal of Library and Information Science Studies*, 10(2), 1–14. <https://doi.org/10.37745/ijliss.15/vol10n2114> [in English].
- Akinola, A., Oso, O. O., Shorunke, O. A., & Oyadele, O. G. (2024). Preservation of theses and dissertations in the era of digitization: A case study of selected universities in Oyo state, Nigeria. *Digital Library Perspectives*, 40(4), 631–648. <https://doi.org/10.1108/DLP-03-2024-0053> [in English].
- Akinyemi, O. (2024). Enhancing academic library service delivery using artificial intelligence (AI). *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 8042. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/8042> [in English].
- Badmus, O., Rajput, S. A., Arogundade, J. B., & Williams, M. (2024). AI-driven business analytics and decision making. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 24(1), 616–633. <https://doi.org/10.30574/wjarr.2024.24.1.3093> [in English].
- Bergstrom, T., Rieger, O. Y., & Schonfeld, R. C. (2024). *Governance and business models for collaborative collection development*. ITHAKA. <https://doi.org/10.18665/sr.321102> [in English].
- Breeding, M. (2013). Case study: The Orbis Cascade Alliance: Strategic collaboration among diverse academic institutions. *Library Technology Reports*, 49(1), 30–31 [in English].
- Chandrashekar, G. S., & Mulimani, M. (2024). The impact of artificial intelligence on library and information science (LIS) Services. *International Journal of Innovative Practice and Applied Research*, 14(5), 50–56. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4856459> [in English].

- Chavan, K., & Naikar, S. (2024). Digital library services and their importance in academic libraries: An overview. In B. Holland & K. Sinha (Eds.), *Multidisciplinary approach to information technology in library and information science* (pp. 279–295). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-2841-5.ch015> [in English].
- Chen, D., Sun, N., Lee, J.-H., Zou, C., & Jeon, W.-S. (2024). Digital technology in cultural heritage: Construction and evaluation methods of ai-based ethnic music dataset. *Applied Sciences*, *14*(23), 10811. <https://doi.org/10.3390/app142310811> [in English].
- Cox, A. M., & Mazumdar, S. (2024). Defining artificial intelligence for librarians. *Journal of Librarianship and Information Science*, *56*(2), 330–340. <https://doi.org/10.1177/09610006221142029> [in English].
- CRKN Survey on Digitization, Access, and Digital Preservation (Members). (2020). CRKN. https://www.crkn-rcdr.ca/sites/crkn/files/2020-10/HCPTG%20Survey_EN%20%28Member%20responses%29.pdf [in English].
- Ekuma, K. (2024). Artificial intelligence and automation in human resource development: A systematic review. *Human Resource Development Review*, *23*(2), 199–229. <https://doi.org/10.1177/15344843231224009> [in English].
- Findlay, P. (2023). *Why should libraries publish AI-ready collections?* Jisc. Retrieved December 15, 2024, from <https://www.jisc.ac.uk/blog/why-should-libraries-publish-ai-ready-collections> [in English].
- German National Library. (2024). *More digital indexing*. https://jahresbericht.dnb.de/Webs/jahresbericht/EN/2023/UnsereArbeit2023/DigitaleErschliessung/digitaleErschliessung_node.html [in English].
- Goedeken, E. A., & Lawson, K. (2015). The past, present, and future of demand-driven acquisitions in academic libraries. *College & Research Libraries*, *76*(2), 205–221. <https://doi.org/10.5860/crl.76.2.205> [in English].
- Harrison, R. L., Reilly, T. M., & Creswell, J. W. (2020). Methodological rigor in mixed methods: An application in management studies. *Journal of Mixed Methods Research*, *14*(4), 473–495. <https://doi.org/10.1177/1558689819900585> [in English].
- Helmer, J. F., Bosch, S., Sugnet, C., & Tucker, J. C. (2012). Innovation through Collaboration – The Orbis Cascade Alliance Shared Library Management Services Experience: An Interview with John F. Helme. *Collaborative Librarianship*, *4*(4), Article 6. <https://doi.org/10.29087/2012.4.4.02> [in English].
- Hickerson, H. T., Lippincot, J. K., & Crema, L. (Eds.). (2022). *Designing libraries for the 21st century*. Association of College and Research Libraries [in English].
- Hodonu-Wusu, J. O. (2025). The rise of artificial intelligence in libraries: the ethical and equitable methodologies, and prospects for empowering library users. *AI and Ethics*, *5*(2), 755–765. <https://doi.org/10.1007/s43681-024-00432-7> [in English].
- Ifegwu-Mbonu, V. (2024). *The digital divide: Tracing the roots of Africa's uneven integration into the global information society*. ResearchGate. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.18633.76642> [in English].
- INFLIBNET (Information and library network). (2020, May 31). *LIS MCQs Practice*. <https://www.lismcqsppractice.com/2020/05/inflibnet-information-and-library.html> [in English].
- International Coalition of Library Consortia. (2024, February 26). *South African National Library and information Consortium*. <https://icolc.net/participating-consortia/south-african-national-library-and-information-consortium> [in English].
- Jia, F., & Shi, Y. (2013, August 16–18). Library management system based on recommendation system. In Y. Yang, M. Ma, & B. Liu (Eds.), *Information computing and applications* [Conference proceedings] (pp. 488–497). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-642-53703-5_50 [in English].

- Kalbande, D., Suradkar, P., Chavan, S., Verma, M. K., & Yuvaraj, M. (2024a). Artificial intelligence integration in academic libraries: Perspectives of LIS professionals in India. *The Serials Librarian*, 85(5–6), 132–143. <https://doi.org/10.1080/0361526X.2024.2433262> [in English].
- Kalbande, D., Yuvaraj, M., Verma, M. K., Subaveerapandiyam, A., Suradkar, P., & Chavan, S. (2024b). Exploring the integration of artificial intelligence in academic libraries: A study on librarians' perspectives in India. *Open Information Science*, 8(1), 20240006. <https://doi.org/10.1515/opis-2024-0006> [in English].
- Kamalov, F., Santandreu Calonge, D., & Gurrib, I. (2023). New era of artificial intelligence in education: Towards a sustainable multifaceted revolution. *Sustainability*, 15(16), 12451. <https://doi.org/10.3390/su151612451> [in English].
- Kraus, S., Breier, M., Lim, W. M., Dabić, M., Kumar, S., Kanbach, D., Mukherjee, D., Corvello, V., Piñeiro-Chousa, J., Liguori, E., Palacios-Marqués, D., Schiavone, F., Ferraris, A., Fernandes, C., & Ferreira, J. J. (2022). Literature reviews as independent studies: Guidelines for academic practice. *Review of Managing Science*, 16, 2577–2595. <https://doi.org/10.1007/s11846-022-00588-8> [in English].
- Lalthanmawii, R., & Verma, M. (2016). *Role of library consortia in resource sharing and its benefits for academic library with special reference to UGC Infonet Digital Library Consortium* ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/311233738_Role_of_Library_Consortia_in_Resource_Sharing_and_Its_Benefits_for_Academic_Library_with_Special_Reference_to_UGC_Infonet_Digital_Library_Consortium_for_Academic_Library_with_Special_Reference_to_UGC- [in English].
- Lim, W.M. (2025). What is qualitative research? An overview and guidelines. *Australasian Marketing Journal*, 33(2), 199–229. <https://doi.org/10.1177/14413582241264619> [in English].
- Mallikarjuna, C. (2024). Integrating artificial intelligence in academic libraries. *DESIDOC Journal of Library & Information Technology*, 44(2), 124–129. <https://doi.org/10.14429/djlit.44.2.18958> [in English].
- Manjunatha, K. (2023). A study on impact of artificial intelligence (AI) on library services. *International Journal of Research in Library Science*, 9(4), 189–199. <https://doi.org/10.26761/ijrls.9.4.2023.1696> [in English].
- Mohamed, Y. A., Khanan, A., Bashir, M., Mohamed, A. H. H. M., Adiel, M. A. E., & Elsadig, M. A. (2024). The impact of artificial intelligence on language translation: A Review. *IEEE Access*, 12, 25553–25579. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2024.3366802> [in English].
- Mouboua, P. D., & Atobatele, F. A., & Akintayo, O. T. (2024). Language as a tool for intercultural understanding: Multilingual approaches in global citizenship education. *Magna Scientia Advanced Research and Reviews*, 11(1), 19–30. <https://doi.org/10.30574/msarr.2024.11.1.0071> [in English].
- Noh, Y. (2017). A critical literature analysis of library and user privacy. *International Journal of Knowledge Content Development & Technology*, 7(2), 53–83. <https://ijkcddt.net/xml/10972/10972.pdf> [in English].
- Ono, G. N., Obi, E. C., Ogechukwu, N. O., Chiaghana, A., & Ezegwu, D. (2024). Digital divide and access: Addressing disparities in artificial intelligence (Ai) health information for Nigerian rural communities. *Social Science Research*, 10(3), 31–52 [in English].
- Osei, D.B. (2024). Digital infrastructure and innovation in Africa: Does human capital mediate the effect? *Telematics and Informatics*, 89, 102111, <https://doi.org/10.1016/j.tele.2024.102111> [in English].
- Oso, C. A., & Machuki, V. N. (2019). Challenges of implementing consortium strategy in development projects at viagroforestry, Kenya. *European Scientific Journal*, 15(1), 151–184. <https://doi.org/10.19044/esj.2019.v15n1p151> [in English].
- Oyelude, A. A. (2025). Technology trends for libraries in the AI era. *Library Hi Tech News*, 42(6), 6–7. <https://doi.org/10.1108/LHTN-05-2025-0074> [in English].

- Perifanis, N-A., & Kitsios, F. (2023). Investigating the influence of artificial intelligence on business value in the digital era of strategy: A literature review. *Information*, 14(2), 85. <https://doi.org/10.3390/info14020085> [in English].
- Rahmani, M. (2023). Exploring the integration of ai in public library services. *AI and Tech in Behavioral and Social Sciences*, 1(4), 33–39. <https://doi.org/10.61838/kman.aitech.1.4.6> [in English].
- Rawindaran, N., Jayal, A., Prakash, E., & Hewage, C. (2023). Perspective of small and medium enterprise (SME's) and their relationship with government in overcoming cybersecurity challenges and barriers in Wales. *International Journal of Information Management Data Insights*, 3(2), Article 100191. <https://doi.org/10.1016/j.ijime.2023.100191> [in English].
- Shivaram, P. R. (2024, October 11). *Future of data analytics: AI, real-time intelligence, and advanced insights*. Acceldata. <https://www.acceldata.io/blog/future-of-data-analytics-ai-real-time-intelligence-and-advanced-insights> [in English].
- Shrivastav, M. (2022). Barriers related to AI implementation in supply chain management. *Journal of Global Information Management*, 30(8), 1–19. <https://doi.org/10.4018/JGIM.296725> [in English].
- Sinha, S., & Lee, Y. M. (2024). Challenges with developing and deploying AI models and applications in industrial systems. *Discovery Artificial Intelligence*, 4, 55. <https://doi.org/10.1007/s44163-024-00151-2> [in English].
- Sivasankari, R., Suriya, S., Sindhu, S., Shyamala Devi, J., & Dhilipan, J. (2024). AI-Powered recommendation systems and resource discovery for library management. In I. Khamis (Ed.), *Applications of artificial intelligence in libraries* (pp. 223–244). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-1573-6.ch009> [in English].
- Subaveerapandiyani, A. (2023). Application of Artificial Intelligence (AI) in libraries and its impact on library operations review. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 7828. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/7828> [in English].
- Supriyono, Wibawa, A. P., Suyono, & Kurniawan, F. (2024). Advancements in natural language processing: Implications, challenges, and future directions. *Telematics and Informatics Reports*, 16, 100173. <https://doi.org/10.1016/j.teler.2024.100173> [in English].
- Tiwari, R., Babu T, N. S., Marda, K., Mishra, A., Bhattar, S., & Ahluwalia, A. (2024). The impact of artificial intelligence in the workplace and its effect on the digital wellbeing of employees. *Journal for Studies in Management and Planning*, 10(4), 1–32. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10936348> [in English].
- United Nations Regional Information Centre for Western Europe. (2024). *Building an accessible future for all: AI and the inclusion of persons with disabilities*. <https://unric.org/en/building-an-accessible-future-for-all-ai-and-the-inclusion-of-persons-with-disabilities/> [in English].
- Vela, M. B., Erondou, A. I., Smith, N. A., Peek, M. E., Woodruff, J. N., & Chin, M. H. (2022). Eliminating explicit and implicit biases in health care: Evidence and research needs. *Annual Review of Public Health*, 43, 477–501. <https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-052620-103528> [in English].
- Wang, F., & Aviles, J. (2023). Enhancing operational efficiency: Integrating machine learning predictive capabilities in business intelligence for informed decision-making. *Frontiers in Business, Economics and Management*, 9(1), 282–286. <https://doi.org/10.54097/fbem.v9i1.8694> [in English].
- Wolniak, R., & Stecuła, K. (2024). Artificial intelligence in smart cities—applications, barriers, and future directions: A review. *Smart Cities*, 7(3), 1346–1389. <https://doi.org/10.3390/smartcities7030057> [in English].
- World Bank Group. (2024, January 18). *Digital transformation drives development in Africa*. <https://www.worldbank.org/en/results/2024/01/18/digital-transformation-drives-development-in-afe-afw-africa> [in English].

- Zhang, H., Wu, C., Xie, J., Lyu, Y., Cai, J., & Carroll, J. M (2024). *Redefining qualitative analysis in the AI era: Utilizing ChatGPT for efficient thematic analysis*. ArXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2309.10771> [in English].
- Zondi, N. P, Epizitone, A., Nkomo, N., Mthlane, P. P., Moyane, S., Luthuli, M., Khumalo, M., & Phokoye, S. (2024). A review of artificial intelligence implementation in academic library services. *South African Journal of Library and Information Science*, 90(2), 1–8. <https://doi.org/10.7553/90-2-2399> [in English].
- Zuiderwijk, A., Chen, Y.-C., & Salem, F. (2021). Implications of the use of artificial intelligence in public governance: A systematic literature review and a research agenda. *Government Information Quarterly*, 38(3), 101577. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2021.101577> [in English].

УДК 021(100):[004.8:021.6]:001.82

Адейінка Телла,

професор,

кафедра бібліотечної та інформаційної науки,

Університет Ілоріна

(Ілорін, Нігерія)

Кафедра інформаційних наук,

Університет Південної Африки

ORCID ID: 0000-0002-5382-4471

e-mail: tella.a@unilorin.edu.ng

Абдуллахі Фірдаусі,

доктор наук

Університет Байєто

(Кано, Нігерія)

ORCID ID: 0000-0001-6538-6133

e-mail: firddausi@yahoo.com

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ СТВОРЕННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ КОНСОРЦІУМІВ: ГЛОБАЛЬНИЙ ОГЛЯД В АСПЕКТІ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ

Мета статті – дослідити шляхи використання штучного інтелекту для формування бібліотечних консорціумів.

Методи дослідження. У статті застосовано підхід, що поєднує аналіз тематичних досліджень та огляд літератури з метою дослідження ШІ в бібліотечних консорціумах. Відтворено різноманітний і нерівномірний стан інтеграції ШІ в бібліотечні консорціуми усього світу, висвітлено сфери прогресу й поточні проблеми. Зазначено, що країни і регіони по-різному впроваджують технології ШІ в роботу бібліотечних консорціумів залежно від інфраструктури, фінансування та місцевих пріоритетів.

Наукова новизна. Пропоноване дослідження визначає оригінальні перспективи того, як ШІ може революціонізувати роботу бібліотечних консорціумів, підвищуючи інклюзивність, ефективність та інновації. У ньому подано практичні рекомендації щодо застосування ШІ для оптимізації спільного використання ресурсів, автоматизації адміністративних завдань та покращення залучення користувачів, надано цінні знання до глобального дискурсу стосовно майбутньої співпраці бібліотек.

Основні висновки. У дослідженні розкрито трансформаційний потенціал ШІ в різних аспектах роботи бібліотечних консорціумів, включаючи безшовну інтеграцію багатомовних ресурсів, що забезпечує кращий спільний доступ до ресурсів через мовні бар'єри та

персоналізацію користувацького досвіду за допомогою рекомендацій і доставки контенту на основі ШІ, демонструючи цим глобальні програми та їхню ефективність у подоланні конкретних проблем. Наукова розвідка також надає огляд проблем, специфічних для регіону, підкреслюючи, як різні соціально-економічні, технологічні й політичні середовища формують впровадження ШІ в бібліотечних консорціумах. Проаналізовано роботу Orbis Cascade Alliance у Сполучених Штатах Америки, JISC Library Hub у Великій Британії та Канадської мережі дослідницьких знань (CRKN). У підсумку зазначено, що інтеграція ШІ в бібліотечні консорціуми може значно покращити доступність послуг, операційну ефективність та управління ресурсами. Завдяки автоматизації завдань і пропонуванню персоналізованого користувацького досвіду ШІ може покращити інклюзивність та ефективність бібліотек, формуючи майбутнє спільного обміну знаннями й оптимізації ресурсів у глобальному масштабі. Продемонстровано, що ШІ швидко змінює операційний, стратегічний та спільний ландшафт бібліотечних консорціумів по всьому світу. Дані з різних регіонів показують, що ШІ покращує важливі функції консорціуму, такі як спільне використання ресурсів, управління метаданими, залучення користувачів, прийняття рішень, цифрове збереження і пошук знань у технологічно розвинених регіонах, включаючи Північну Америку, Європу, Східну Азію та Австралію.

Ключові слова: створення консорціуму; спільне використання ресурсів; штучний інтелект; бібліотека; якісний метод.

Submitted 23.02.2026

Accepted 09.04.2026

The article was first published online 22.05.2026

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

**БІБЛІОТЕКИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

LIBRARIES UNDER MARTIAL LAW CONDITIONS

УДК 021.1:316.663:364]:316.42"364"
DOI: 10.31866/2616-7654.17.2026.361626

БІБЛІОТЕКА ЯК SAFE SPACE В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НОВІ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ІЗ ГРОМАДОЮ

Євген Святогор,
аспірант,
Національна академія
керівних кадрів культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: dis5123.esvyatogor@dakkkim.edu.ua
ORCID ID: 0009-0005-8439-4442

Для цитування:

Святогор, Є. (2026). Бібліотека як Safe Space в умовах воєнного стану: нові форми взаємодії із громадою. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 17, 206–218. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.17.2026.361626>

Метою статті є виявлення нових професійних викликів, що постають перед бібліотечною спільнотою у процесі перетворення бібліотеки на центр життєстійкості громади, і на цій підставі обґрунтування необхідності інституційних змін для роботи в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови.

Методи дослідження. У роботі використано системний підхід для аналізу трансформації бібліотеки як багаторівневої структури у системі національної стійкості; за допомогою структурно-функціонального моделювання розроблено функціональну матрицю бібліотеки як центру життєстійкості, що інтегрує просторовий, ресурсний та ментальний рівні діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробленні функціональної матриці бібліотеки як Resilience Hub, що реалізується через ієрархічну взаємодію чотирьох ієрархічних рівнів: просторового, ресурсного, соціального, ментального; розширенні уявлення про safe space, концепцію якого доповнено когнітивним та психосоціальним захистом громади; обґрунтуванні зміни парадигми бібліотечного обслуговування: від традиційного надання послуг і ресурсів до формування моделі «бібліотеки-турботи».

Основні висновки. Аргументовано, що в умовах війни українські бібліотеки трансформувалися в інституції національної стійкості, забезпечуючи перехід від збереження фондів до регенерації людського капіталу. Визначено роль бібліотеки як інформаційного «фільтра», що нейтралізує травму інформаційного хаосу через механізми верифікації даних. Встановлено, що впровадження практик немедичної реабілітації та соціальної медіації сприяє відновленню суб'єктності вразливих груп населення (ВПО, ветеранів). Доведено, що ефективність сучасної бібліотеки має оцінюватися за показниками соціального впливу та рівня довіри громади, що утворює бібліотечну систему як стратегічний елемент гуманітарної безпеки держави.

Ключові слова: бібліотека; безпечний простір; центр життєстійкості; воєнний стан; когнітивна безпека; етика турботи; соціальне призначення.

ВСТУП

Повномасштабна військова агресія проти України спричинила радикальну трансформацію соціального простору. Традиційні публічні інституції опинилися перед необхідністю швидкої адаптації до умов воєнного стану, і саме бібліотеки виявилися найбільш гнучкими у відповіді на нові суспільні потреби. Із депозитаріїв інформаційних ресурсів вони перетворюються на багатофункціональні простори підтримки громади. У центрі цих змін – еволюція концепції безпечного простору (safe space). Якщо у класичному бібліотекознавстві безпека простору – у термінології провідних міжнародних бібліотечних організацій АЛА та ІФЛА – обмежувалася архітектурною доступністю, відсутністю цензури та інклюзивністю середовища, то в умовах війни цей концепт радикально розширюється. Сьогодні бібліотека забезпечує множинні виміри безпеки одночасно: фізичну (укриття під час обстрілів, автономне енергопостачання), інформаційну (доступ до верифікованих даних, протидія дезінформації), соціальну (інтеграція внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та ветеранів) та психоемоційну (зниження тривожності, подолання соціальної ізоляції). Така зміна парадигми офіційно закріплена у «Баченні майбутнього українських бібліотек для післявоєнного відновлення, розвитку людського капіталу та економічно сильної і демократичної України» (Українська бібліотечна асоціація, 2024) – спільній заяві ВГО Українська бібліотечна асоціація та Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого. У документі наголошується на стратегічній ролі бібліотек як центрів розвитку людського капіталу (через критичне мислення та навчання впродовж життя) та осередків життєстійкості, де допомога у подоланні колективної травми і зміцнення психічного здоров'я громади визнаються пріоритетними напрямками діяльності.

Теоретичне підґрунтя для осмислення цих процесів становлять дві концепції. Перша – теорія «третього місця» Р. Ольденбурга (Oldenburg, 1989), яка в умовах воєнного стану набуває нового звучання: коли дім і робота втрачають стабільність, бібліотека стає не тільки неформальним простором соціалізації, а єдиним сталим елементом соціальної структури, що сприяє збереженню цілісності громади під тиском екзистенційного стресу. Друга – концепція резильєнтності (від англ. Resilience), або життєстійкості як здатності системи зберігати функціональність та відновлюватися під критичним навантаженням (Norris et al., 2008). У контексті бібліотекознавства це означає перехід від статичної моделі «надання послуг на запит» до динамічної моделі проактивної підтримки життєздатності громади. Такий підхід відображає перехід від моделі «бібліотека-сервіс» до моделі «бібліотека-турбота», заснованої на етиці турботи як фундаментальної основи людського співіснування (Gilligan, 2013). Саме етика турботи, що наголошує на безпосередніх стосунках та відповідальності за інших, переводить душевну підтримку користувача з категорії додаткових послуг у сутнісну основу бібліотечної професії.

Попри масштабну трансформацію функцій бібліотек, цей процес відбувається стихійно – без нормативно-правового закріплення нових ролей, без системної підготовки кадрів до роботи із травмованими людьми, верифікації інформації та навчання критичному мисленню, без механізмів захисту самих бібліотекарів від професійного вигорання. Унаслідок цього виникає критичний розрив між актуальними запитами громади та інституційним інструментарієм, що потребує оновлення, – традиційними моделями управління, звітності та професійних

стандартів. Це зумовлює необхідність обґрунтування потреби інституційних змін, спрямованих на легітимацію бібліотеки як суб'єкта психосоціальної підтримки та національної резильєнтності.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ

Проблема функціонування бібліотек у кризових умовах вивчається вітчизняними науковцями тривалий час, набувши особливої гостроти після 2022 року. Аналіз напрацювань дає змогу згрупувати їх за кількома ключовими напрямками:

– інформаційна безпека і когнітивний захист: праці Н. Кунанець та М. Пристай (2022), Б. Ломачинського (2023), О. Ауліна (2022) присвячені ролі бібліотек у протидії конспіраційним та інформаційним війнам, спростуванню деструктивних наративів і захисту свідомості користувачів;

– стратегічне управління і кризові комунікації: Т. Побережна (2023), С. Сердюк та С. Герасимова (2022), Д. Захарченко (2023) аналізують зміну пріоритетів та місії бібліотек як осередків консолідації громад. Питання кризових комунікацій та оновлення комунікаційної політики ґрунтовно висвітлено у праці М. Сахарової та Я. Хіміч (2022);

– соціокультурна діяльність і гуманітарна підтримка: М. Макарова (2023), Н. Захарова та Т. Середа (2023), Н. Капустянська (2023) досліджують інноваційні форми патріотичного виховання, а також перспективи бібліотек у повоєнному відновленні. На увагу заслуговують і праці Н. Аксьонової (2022) щодо бібліотерапії та О. Желай (2017) щодо специфіки роботи із ВПО;

– методичне забезпечення і кадровий розвиток: важливе значення мають напрацювання Ю. Новальської (2024), яка обґрунтовує трансформацію методичної діяльності в умовах воєнного стану. Питання нової системи підвищення кваліфікації бібліотекарів та впровадження віртуальної освіти в умовах сучасних викликів розглянуті О. Клименко і О. Сокур (2023).

Попри ґрунтовність наявних розвідок, більшість із них зосереджена на функціональній адаптації (як бібліотека змінила послуги) або інформаційному प्रतिборстві. Поза увагою дослідників залишається питання цілісного переосмислення бібліотеки як центру життєстійкості, де безпековий простір інтегрований із глибокою психосоціальною підтримкою. Таким чином, актуальність статті зумовлена об'єктивною невідповідністю між накопиченим емпіричним досвідом українських бібліотек (які де-факто вже працюють як центри життєстійкості) та відсутністю обґрунтованого підходу, що легітимізував би ці нові ролі в межах оновлених професійних стандартів та інституційних рамок.

Метою статті є виявлення нових професійних викликів, що постають перед бібліотечною спільнотою у процесі перетворення бібліотеки на центр життєстійкості громади, і на цій підставі обґрунтування необхідності інституційних змін для роботи в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, обраних для досягнення поставленої мети: системний підхід використано для аналізу трансформації бібліотеки як багаторівневої структури в системі національної стійкості; за допомогою структурно-функціонального моделювання розроблено

функціональну матрицю бібліотеки як центру життєстійкості, що інтегрує просторовий, ресурсний і ментальний рівні діяльності. Матеріалом дослідження є задокументований практичний досвід українських бібліотек за період 2022–2025 рр.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Трансформація бібліотек відображає їхню нову роль у зміцненні національної стійкості та реалізується через комплексне переоцінювання їхніх суспільних функцій. Йдеться насамперед про перехід від гарантії базової фізичної безпеки до реалізації когнітивного захисту громади. У межах цього процесу бібліотека постає критично важливим інформаційним «фільтром», що забезпечує верифікацію даних та протидіє деструктивним впливам у кризовому середовищі. Паралельно із цим розвиваються практики соціального призначення, спрямовані на перетворення бібліотечного простору на середовище психосоціальної реабілітації та відновлення соціального капіталу. Ці процеси доповнюються глибинною трансформацією ідентичності самого бібліотекаря. Професійна роль фахівця еволюціонує в бік етики турботи, де засадничими стають психологічна компетентність, навички медіації та здатність до фасилітації складних соціальних процесів. Практичне втілення цих перетворень демонструє високу адаптивність бібліотечної мережі залежно від безпекового контексту. На прифронтових територіях діяльність бібліотечних установ концентрується на життєзабезпечувальних функціях: створенні захищеного простору та підтримці критичних каналів комунікації (як, наприклад, Центральна міська бібліотека ім. М. Л. Кропивницького, м. Миколаїв, або бібліотеки Херсонщини та багато інших). Натомість у тилкових регіонах домінує інтеграційний аспект, де бібліотека функціонує як відкритий хаб для ресоціалізації ВПО та зміцнення горизонтальних зв'язків у громаді (наприклад, Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Ольжича).

Таким чином, взаємодія цих векторів окреслює нову траєкторію розвитку бібліотеки як простору, де інфраструктурні ресурси поєднуються із практиками підтримки ментального здоров'я громади. Першочерговим завданням у межах цієї трансформації є зміцнення внутрішньої резильєнтності людини, що вимагає особливої уваги до когнітивного захисту особистості. Саме когнітивний аспект набуває виняткової ваги, враховуючи, що інформаційне середовище стає полем найбільш інтенсивного психологічного впливу під час війни.

Згідно із класичними психологічними дослідженнями (Kahneman, 2011), людина у стані тривоги втрачає здатність до системної верифікації джерел. Виникає ефект «когнітивного звуження», коли суб'єкт схильний довірливо сприймати будь-яку інформацію, що обіцяє швидке зняття невизначеності, навіть якщо насправді вона є маніпулятивною або фейковою. Таке середовище є ідеальним для поширення панічних наративів, що руйнують стійкість громади зсередини. У цій системі координат бібліотека бере на себе роль «точки інформаційної опори» – стабільного, інституційно надійного джерела верифікованих даних. Ключова відмінність бібліотеки від цифрових медіаплатформ полягає у присутності професійного медіатора – бібліотекаря, функція якого виходить далеко за межі суто надання інформації, а полягає у контекстуалізації знання. Будь-який запит користувача, що стосується критично важливих питань (соціальні виплати, правові норми мобілізації, логістика евакуації), потребує не просто швидкої відповіді,

а детального роз'яснення нормативної бази та верифікації через офіційні алгоритми. Процес такої взаємодії бібліотекаря і читача створює своєрідний «ритуал когнітивної безпеки». Спокійний тон фахівця, методичність пошуку в офіційних реєстрах та візуалізація процесу перевірки фактів мають виражений терапевтичний ефект. Це дозволяє структурувати хаотичне інформаційне поле користувача, знижуючи рівень його ментального навантаження. Коли людина опановує навички ідентифікації ознак фейків (відсутність авторства, анонімні джерела, емоційно забарвлена мова), вона повертає собі почуття агентності – здатності контролювати власне життя через усвідомлений вибір джерел інформації.

Крім того, бібліотека трансформується у простір активної цифрової гігієни, де теоретичні знання втілюються у щоденні мікропрактики навчання критичному споживанню контенту (Шурубенко, 2024). Лаконічні консультації щодо розпізнавання фейків, розповсюдження пам'яток-інструкцій та використання QR-кодів, що ведуть на верифіковані державні ресурси (наприклад, портал «Дія» чи офіційні канали ОВА), формують нову культуру поведінки в агресивному інфосередовищі (Орлова, 2023). Окреме значення має робота з адміністративною та юридичною інформацією, яка в умовах війни стає життєво необхідною для виживання та адаптації. Практична допомога у відновленні втрачених документів, реєстрації статусу ВПО або оформленні допомоги через платформу «єДопомога» перетворює бібліотеку на «простір надійності» (Охріменко, б.д.; *Як українські бібліотеки*, 2023). Зокрема, реалізація проєктів із психосоціальної підтримки, як-от створення цифрових архівів спільної пам'яті для збереження зв'язку ВПО із рідними містами, надає користувачеві не лише доступ до послуг, а і впевненість у правомірності та захищеності своїх дій у кризових обставинах (Лапшина, 2024).

Таким чином, когнітивний захист у бібліотечному просторі реалізується через комплекс взаємопов'язаних механізмів: 1) верифікація: забезпечення прямого доступу до легітимних джерел та навчання методології перевірки фактів; 2) контекстуалізація: пояснення складних адміністративних і правових процедур мовою, доступною для вразливих верств населення; 3) емоційна нейтралізація: створення передбачуваного середовища, де методична робота з інформацією стає засобом подолання тривожних станів. Надання таких послуг вимагає від бібліотечного фахівця нових професійних компетенцій, де знання принципів фактчекінгу та розуміння психології сприйняття інформації у стресових умовах стають засадничими елементами його кваліфікаційного профілю.

Проте зміцнення когнітивної резистентності є лише одним із рівнів підтримки громади, що закладає основу для глибшої соціальної взаємодії. Поряд із функціями інформаційного фільтра бібліотеки все активніше інтегрують у свою діяльність соціально-терапевтичні практики, що безпосередньо корелює з міжнародною концепцією соціального призначення. Ця модель, що виникла в межах британської системи охорони здоров'я (Polley et al., 2017), ґрунтується на ідеї, що для подолання легких форм депресії, тривожності та наслідків тривалої соціальної ізоляції немедикаментозні призначення можуть бути більш ефективними, ніж традиційна терапія. Регулярна неформальна взаємодія в безпечному середовищі знижує рівень кортизолу, активізує когнітивні функції та сприяє відновленню почуття сенсу життя. У межах цього підходу фахівець спрямовує людину до активної участі в житті громади: волонтерства, творчих занять або освітніх про-

грам. Для бібліотеки це означає зміну ролі: з пасивного сховища знань вона перетворюється на активного фасилітатора соціального благополуччя (Лагута, 2025).

В українських реаліях модель соціального призначення набуває особливого значення як інструмент подолання кризи ідентичності та руйнації соціального капіталу. Для ВПО, які переживають втрату, та ветеранів, які відчувають відчуженість у цивільному житті, бібліотека стає простором «м'якої реабілітації». Ключовим інструментом тут є перехід від масових заходів до роботи в малих групах та практик «тихої присутності». Робота в малих групах (5–12 осіб) дає змогу відвідувачу трансформуватися з анонімного об'єкта на суб'єкта, якого помічають і визнають (Байдик та ін., 2020). Такі формати, як розмовні клуби або майстерні із плетіння сіток, формують горизонтальні зв'язки та ефект взаємної турботи, що є критичним для відновлення ментальної стійкості. Особливий терапевтичний ефект має феномен «тихої присутності». Бібліотека залишається чи не єдиним некомерційним публічним місцем, де реалізується право «просто бути» без фінансових витрат чи бюрократичного тиску (Горчинська, 2024а). Це дає змогу особам у стані емоційного виснаження зберігати автономію в безпечному середовищі, що сприяє поступовому відновленню адаптивних можливостей психіки та підготовці до активнішої соціальної взаємодії.

Важливим аспектом інклюзії є відновлення агентності користувача через принцип взаємності. Залучення ветеранів та переселенців до волонтерських проєктів (наприклад, наставництво) дозволяє їм позбутися статусу «реципієнта допомоги» та відчути власну корисність для громади. У роботі з ветеранами бібліотека постає як нейтральна платформа «першої лінії підтримки» (Горчинська, 2025). Використання методів бібліотерапії («Бібліотерапія», 2023) та арт-терапії дозволяє опрацьовувати травматичний досвід через символічну мову мистецтва, що мінімізує ризик ретравматизації, порівнюючи із безпосереднім обговоренням подій війни (Горчинська, 2024b).

Таким чином, бібліотека перетворюється на середовище, де визнання спільності досвіду стає основою для зцілення. Соціальне призначення через бібліотеку реалізується за трьома засадничими принципами: 1) добровільність: відсутність примусу до активності, право на вибір власного темпу залучення; 2) безоцінковість: прийняття відвідувача в будь-якому емоційному стані без встановлення критеріїв соціальної чи поведінкової прийнятності; 3) горизонтальність: трансформація бібліотекаря з експерта у фасилітатора спільного простору, де голос кожного учасника є рівноцінним.

Водночас трансформація бібліотеки в модель «бібліотека-турбота» виявляє глибокий парадокс сучасної системи управління культурою. Емоційна підтримка, соціальна медіація та когнітивний захист фактично стали профільними функціями закладу, проте вони залишаються інституційно «невидимими». Система звітності, що ґрунтується на кількісних показниках (книговидача, відвідуваність), не здатна верифікувати реальний соціальний вплив бібліотеки як центру життєстійкості. Це вимагає розроблення нових методологій оцінювання, де результативність функціонування бібліотечних установ вимірюватиметься через зниження рівня соціальної ізоляції та формування стійких груп взаємодопомоги. Більше того, державі необхідно розглядати інвестиції в бібліотечну мережу не як дотації на утримання книгозбірень, а як стратегічні капіталовкладення в інфраструктуру

відновлення людського капіталу. Це передбачає системні зміни на трьох рівнях: нормативному (законодавче визнання бібліотек суб'єктами психосоціальної підтримки та оновлення професійних стандартів); освітньому (інтеграція модулів із психології травми та фасилітації у програми підготовки кадрів і підвищення кваліфікації); фінансовому (перехід від фінансування «процесу» до фінансування «соціального результату», що включає грантову підтримку програм соціального призначення та супервізію персоналу).

Таким чином, український досвід 2022–2025 років пропонує якісно нову модель адаптивної стійкості, яка за складністю та інтегрованістю функцій випереджає світові аналоги. На відміну від досвіду країн, де бібліотека у кризовий період розглядалася переважно через три вузькі вектори – охорона культурної спадщини, забезпечення доступу до освіти для дітей та надання базової правової інформації біженцям (Прокопенко, 2025), українська модель демонструє перехід до концепції «тотальної безпеки». Українські бібліотеки одночасно виконують функції фізичного укриття, інформаційного «фільтра», центру соціальної інтеграції та осередку психологічної реабілітації. Важливою відмінністю є те, що ця трансформація відбувається в реальному часі, без пауз на післявоєнну відбудову, що робить українську бібліотечну систему унікальним майданчиком для інновацій під тиском. Синтез досвідів українських бібліотек в умовах війни дає змогу вибудувати функціональну матрицю бібліотеки як Resilience Hub, що реалізується через ієрархічну взаємодію чотирьох рівнів: просторового, ресурсного, соціального, ментального.

Компонент	Базовий/Профілактичний рівень	Експертний/Інтегративний рівень
1. Просторовий (архітектура безпеки)	Фізична стійкість: укриття, енергонезалежність (генератори, Starlink).	Адаптивність: гнучке зонування, миттєва трансформація простору під потреби громади.
2. Ресурсний (когнітивна надійність)	Доступність: безкоштовний зв'язок (Wi-Fi), цифрові робочі місця.	Навігація: юридичне консультування, кураторство верифікованих джерел, фактчекінг.
3. Соціальний (регенерація спільноти)	Інклюзія: право на «тиху присутність», некомерційний простір для перебування.	Суб'єктність: малі групи самопомогі, горизонтальні зв'язки, фасилітація діалогу.
4. Ментальний (психоемоційне відновлення)	Атмосфера: створення середовища довіри, безпеки та безоцінності.	Терапія: професійна бібліо- та арт-терапія у партнерстві з медичним сектором.

Джерело: авторська розробка

Синергетична взаємодія цих рівнів забезпечує комплексний ефект: інтеграція безпечного простору, верифікованої інформації та соціальної підтримки сприяє суттєвій деескаляції індивідуальної та групової тривожності. Представлена матриця функціонує як динамічна адаптивна структура, що дає бібліотеці можливість гнучко посилювати окремі напрями діяльності залежно від безпекових викликів та запитів локальної громади, зберігаючи при цьому цілісність інституційної ролі. Таким чином, трансформація бібліотеки у формат Resilience Hub постає не ситуативною реакцією на кризові явища, а стратегічною траєкторією

розвитку. Цей процес визначає нову соціальну місію бібліотеки як фундаментального елемента системи національної безпеки в гуманітарній сфері. Реалізація цієї моделі трансформує бібліотеку у спільноту турботи. У такому контексті бібліотечна інституція еволюціонує від функціонального інфраструктурного об'єкта до активного суб'єкта соціальної регенерації, де механізми взаємної підтримки та інклюзії стають запорукою відновлення соціального капіталу громади.

ВИСНОВКИ

Трансформація українських бібліотек в умовах воєнного стану позначає фундаментальний перехід від трансакційної моделі обслуговування до реляційної парадигми «бібліотеки як спільноти турботи». Ця еволюція дозволяє розглядати сучасну бібліотечну інституцію як багатофункціональний хаб життєстійкості, що функціонує як чотиривимірна екосистема. У межах цієї системи когнітивна безпека стає засадничим елементом, де бібліотека постає інституційним орієнтиром, здатним нейтралізувати травму інформаційного хаосу через механізми верифікації та контекстуалізації даних.

Процеси соціальної регенерації, що розгортаються на базі бібліотек, корелюють із міжнародною практикою соціального призначення, перетворюючи заклади на інструменти немедичної реабілітації. Через реалізацію права на «тиху присутність» і впровадження групових форм роботи відновлюються горизонтальні зв'язки та агентність вразливих категорій населення, зокрема ВПО та ветеранів. Структурна цілісність функціональної матриці Resilience Hub забезпечується взаємодією просторового, ресурсного, соціального та ментального ієрархічного рівнів, що робить її гнучким інструментом адаптації до варіативних безпекових контекстів.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у розробленні та апробації методики якісного оцінювання соціального впливу бібліотек у деокупованих і прифронтових громадах. Окремого вивчення потребує питання розширення міжсекторальної взаємодії бібліотек із закладами охорони здоров'я та соціального захисту для створення національної мережі хабів життєстійкості. Крім того, актуальним напрямом залишається дослідження динаміки професійної ідентичності бібліотекаря та розроблення спеціалізованих програм психологічної підтримки персоналу, що забезпечуватимуть сталість бібліотечної системи у довгостроковій перспективі.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Аксьонова, Н. (2022). Бібліотерапія як напрям діяльності бібліотек в умовах російсько-української війни. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 64, 107–119. <https://doi.org/10.15407/np.64.107>
- Аулін, О. (2022). Специфіка бібліотечно-інформаційної діяльності під час воєнного конфлікту. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 64, 43–54. <https://doi.org/10.15407/np.64.043>
- Байдик, В. В., Бондарук, Ю. С., Гопкало, Ю. П., Гніда, Т. Б., Корнієнко, І. О., Лунченко, Н. В., Луценко, Ю. А., Мороз, Р. А., & Ткачук, І. І. (2020). *Групові форми роботи в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах*

- внаслідок військових дій (досвід упровадження) (В. Г. Панка & І. І. Ткачук, ред.). Ніка-Центр. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723324/1/posibnyk-grupovi-formy.pdf>
- «Бібліотерапія» (станом на 1 вересня 2023 року). (2023). Публічна бібліотека імені Лесі Українки. <https://surl.li/vzcgum>
- Горчинська, В. (2024a, 14 жовтня). Збереження ментального здоров'я в публічних бібліотеках: нові можливості та послуги (ч. 1). *Публічна бібліотека територіальної громади*. <https://oth.nlu.org.ua/?p=10193>
- Горчинська, В. (2024b, 18 листопада). Бібліотеки для ветеранів: платформи реабілітації та вшанування пам'яті – українські та міжнародні практики (ч. 2). *Публічна бібліотека територіальної громади*. <https://oth.nlu.org.ua/?p=10435>
- Горчинська, В. (2025, 25 червня). Де чекають і розуміють: бібліотеки – для тих, хто повертається з війни (ч. 3). *Публічна бібліотека територіальної громади*. <https://oth.nlu.org.ua/?p=11465>
- Желай, О. (2017). Нові напрями бібліотечної роботи з допомоги внутрішньо переміщеним особам: теоретичні, методичні та прикладні аспекти. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 46, 292–312.
- Захарова, Н., & Серeda, Т. (2023). Соціокультурна діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в умовах воєнного стану. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 68, 114–124.
- Захарченко, Д. М. (2023, 14 квітня). Публічні бібліотеки України під час війни: адаптація до нових реалій та визначення пріоритетів діяльності (на прикладі Полтавської області). В *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері* [Матеріали конференції] (с. 74–76). Донецький національний університет імені Василя Стуса.
- Капустянська, Н. (2023). Інформаційно-бібліотечна робота у період війни і повоєнного відновлення: виклики і відповіді. *Бібліотечний вісник*, 3, 97–100.
- Клименко, О., & Сокур, О. (2023). Підвищення кваліфікації бібліотекарів як пріоритетний напрям науково-методичної роботи у НБУВ в умовах суспільних викликів. *Вісник Книжкової палати*, 9, 37–42. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.9\(326\).37-42](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.9(326).37-42)
- Кунанець, Н. Е., & Пристай, М. Р. (2022). Роль бібліотек у забезпеченні інформаційної безпеки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 4, 5–10. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2022.269765>
- Лагута, Л. (2025, 30 червня). Коли книга стає ліками: бібліотерапевтична місія бібліотек (ч. 1). *Публічна бібліотека територіальної громади*. <https://oth.nlu.org.ua/?p=11491>
- Лапшина, М. (2024, 22 березня). Спільна пам'ять: як бібліотеки можуть допомогти переміщеним особам зберегти зв'язок з рідними містами. *lib4you*. <https://surl.li/irowuk>
- Ломачинський, Б. (2023). Інформаційна культура у просторі бібліотеки в умовах консцієнтальних війн сучасності. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 69, 154–168. <https://doi.org/10.15407/np.69.154>
- Макарова, М. (2023). Культурно-мистецькі заходи бібліотек України в умовах війни. *Питання культурології*, 42, 195–205. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.42.2023.293777>
- Новальська, Ю. (2024). Методична робота бібліотек України в умовах воєнного стану. *Вісник Книжкової палати*, 2, 10–15. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.2\(331\).10-15](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.2(331).10-15)
- Орлова, Т. В. (Упоряд.). (2023). *Робота публічних бібліотек під час війни*. Публічна бібліотека імені Лесі Українки для дорослих міста Києва. <https://surl.li/uskgwm>
- Охріменко, М. (б.д.). *Бібліотека як центр підтримки внутрішньо переміщених осіб (Соціологічне дослідження)*. Обласна універсальна наукова бібліотека імені Д. І. Чижевського. Взято 25 січня 2026 з <https://library.kr.ua/wp-content/uploads/2024/04/byaktsprpo.pdf>
- Побережна, Т. (2023). Розширення завдань у діяльності публічних бібліотек Поділля в умовах воєнного стану в Україні. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 68, 224–235.

- Прокопенко, Л. С. (2025). Бібліотеки Боснії і Герцеговини під час та після Боснійської війни. *Вісник Харківської державної академії культури*, 67, 217–231. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.15>
- Сахарова, М. П., & Хімич, Я. О. (2022). Розробка та актуалізація комунікаційної політики бібліотеки в умовах воєнного стану: кризові комунікації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 65–74. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2022.263975>
- Сердюк, С., & Герасимова, С. (2022). Бібліотеки України під час війни: адаптація до нових реалій та визначення пріоритетів. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*, 3(29), 9–14.
- Українська бібліотечна асоціація. (2024, 30 вересня). *Бачення майбутнього українських бібліотек для післявоєнного відновлення, розвитку людського капіталу та економічно сильної і демократичної України*. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. <https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5262-bachennia-maibutnoho-ukrainskykh-bibliotek-dlia-pisliavoiennoho-vidnovlennia-rozvytku-liudskoho-kapitalu-ta-ekonomichno-sylnoi-i-demokratychnoi-ukrainy>
- Шурубенко, О. (Уклад.). (2024). *Бібліотека та інформаційна гігієна в умовах війни: методичний poradnik бібліотекаря* (Вип. 10). Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені Софії та Олександра Русових.
- Як українські бібліотеки допомагають переселенцям*. (2023, 24 січня). Громадський Простір. <https://surl.li/vqdowy>
- Gilligan, C. (2013). *The ethic of care*. Fundació Víctor Grífols i Lucas. <https://surl.lt/ptxtma>
- Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. Farrar, Straus and Giroux. <https://surl.li/cc/tpdnvj>
- Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. *American Journal of Community Psychology*, 41(1–2), 127–150. <https://doi.org/10.1007/s10464-007-9156-6>
- Oldenburg, R. (1989). *The great good place: Cafés, coffee shops, community centers, beauty parlors, general stores, bars, hangouts, and how they get you through the day*. Paragon House.
- Polley, M., Bertotti, M., Kimberlee, R., Pilkington, K., & Refsum, C. (2017). *A review of the evidence assessing impact of social prescribing on healthcare demand and cost implications*. University of Westminster. <https://surl.lu/bhzrkn>

REFERENCES

- Aksonova, N. (2022). Biblioterapiia yak napriam diialnosti bibliotek v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Bibliotherapy as a direction of library activity under the Russian-Ukrainian war]. *Academic Papers of Vernadskyi National Library of Ukraine*, 64, 107–119. <https://doi.org/10.15407/np.64.107> [in Ukrainian].
- Aulin, O. (2022). Spetsyfika bibliotechno-informatsiinoi diialnosti pid chas voiennoho konfliktu [Specificity of library and information activity during the military conflict]. *Academic Papers of Vernadskyi National Library of Ukraine*, 64, 43–54. <https://doi.org/10.15407/np.64.043> [in Ukrainian].
- Baidyk, V. V., Bondaruk, Yu. S., Hopkalo, Yu. P., Hnida, T. B., Korniienko, I. O., Lunchenko, N. V., Lutsenko, Yu. A., Moroz, R. A., & Tkachuk, I. I. (2020). *Hrupovi formy roboty v systemi psykosotsialnoi pomohy ditiam i simiam, shcho opynylys u skladnykh zhyttievykh obstavynakh vlaslydok viiskovykh dii (dosvid uprovadzhennia)* [Group forms of work in the system of psychosocial assistance to children and families who found themselves in difficult life circumstances as a result of military actions (implementation experience)] (V. H. Panka & I. I. Tkachuk, Eds.). Nika-Center. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723324/1/posibnyk-grupovi-formy.pdf> [in Ukrainian].

- "Biblioterapiia" (stanom na 1 veresnia 2023 roku) ["Bibliotherapy" (as of September 1, 2023)]. (2023). Lesia Ukrainka Public Library. <https://surl.li/vzcgym> [in Ukrainian].
- Gilligan, C. (2013). *The ethic of care*. Fundació Víctor Grífol i Lucas. <https://surl.li/ptxtma> [in English].
- Horchynska, V. (2024a, October 14). Zberezhennia mentalnoho zdorovia v publichnykh bibliotekakh: novi mozhlyvosti ta posluhy (ch. 1) [Preservation of mental health in public libraries: new opportunities and services (pt. 1)]. *Publichna biblioteka terytorialnoi hromady*. <https://oth.nlu.org.ua/?p=10193> [in Ukrainian].
- Horchynska, V. (2024b, November 18). Biblioteky dlia veteraniv: platformy rehabilitatsii ta vshanuvannia pam'iaty – ukrainski ta mizhnarodni praktyky (ch. 2) [Libraries for veterans: Platforms for rehabilitation and commemoration – Ukrainian and international practices (pt. 2)]. *Publichna biblioteka terytorialnoi hromady*. <https://oth.nlu.org.ua/?p=10435> [in Ukrainian].
- Horchynska, V. (2025, June 25). De chekaiut i rozumiut: biblioteky – dlia tykh, khto povertaietsia z viiny (ch. 3) [Where they wait and understand: libraries – for those who return from war (pt. 3)]. *Publichna biblioteka terytorialnoi hromady*. <https://oth.nlu.org.ua/?p=11465> [in Ukrainian].
- Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. Farrar, Straus and Giroux. <https://surli.cc/tpdnvj> [in English].
- Kapustianska, N. (2023). Informatsiino-bibliotekna robota u period viiny i povoiennoho vidnovlennia: vyklyky i vidpovidi [Information and library work during the war and post-war recovery: Challenges and answers]. *Biblioteknyi visnyk*, 3, 97–100 [in Ukrainian].
- Klymenko, O., & Sokur, O. (2023). Pidvyshchennia kvalifikatsii bibliotekariv yak priorityetnyi napriam naukovo-metodychnoi roboty u NBUV v umovakh suspilnykh vyklykiv [Improving the qualifications of librarians as a priority direction of scientific and methodical work in the VNU in the conditions of social challenges]. *Bulletin of the Book Chamber*, 9, 37–42. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.9\(326\).37-42](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.9(326).37-42) [in Ukrainian].
- Kunanets, N. E., & Prystai, M. R. (2022). Rol bibliotek u zabezpechenni informatsiinoi bezpeky [Role of libraries in ensuring information security]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 5–10. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2022.269765> [in Ukrainian].
- Lahuta, L. (2025, June 30). Koly knyha staie likamy: biblioterapevtychna misiia bibliotek (ch. 1) [When a book becomes medicine: the bibliotherapy mission of libraries (pt. 1)]. *Publichna biblioteka terytorialnoi hromady*. <https://oth.nlu.org.ua/?p=11491> [in Ukrainian].
- Lapshyna, M. (2024, March 22). *Spilna pamiat: yak biblioteky mozhut dopomohty peremishchenym osobam zberehty zviazok z ridnymi mistamy* [Shared memory: How libraries can help displaced persons maintain contact with their hometowns]. lib4you. <https://surl.li/irowuk> [in Ukrainian].
- Lomachynskyi, B. (2023). Informatsiina kultura u prostori biblioteky v umovakh konstsiientalnykh viin suchasnosti [Information culture in library space in the context of contemporary consensual wars]. *Academic Papers of Vernadskyi National Library of Ukraine*, 69, 154–168. <https://doi.org/10.15407/np.69.154> [in Ukrainian].
- Makarova, M. (2023). Kulturno-mystetski zakhody bibliotek Ukrainy v umovakh viiny [Cultural and artistic events of Ukrainian libraries during the war]. *Issues in Cultural Studies*, 42, 195–205. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.42.2023.293777> [in Ukrainian].
- Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. *American Journal of Community Psychology*, 41(1–2), 127–150. <https://doi.org/10.1007/s10464-007-9156-6> [in English].
- Novalska, Yu. (2024). Metodychna robota bibliotek Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Methodical work of libraries of Ukraine in the conditions of martial law]. *Bulletin of the Book Chamber*, 2, 10–15. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.2\(331\).10-15](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.2(331).10-15) [in Ukrainian].
- Okhrimenko, M. (n.d.). *Biblioteka yak tsentr pidtrymky vnutrishno peremishchenykh osib (Sotsiologichne doslidzhennia)* [The library as a support center for internally displaced persons (Sociological research)]. Oblasna universalna naukova biblioteka imeni D.

- I. Chyzhevskoho. Retrieved January 25, 2026, from <https://library.kr.ua/wp-content/uploads/2024/04/byaktsvpvo.pdf> [in Ukrainian].
- Oldenburg, R. (1989). *The great good place: Cafés, coffee shops, community centers, beauty parlors, general stores, bars, hangouts, and how they get you through the day*. Paragon House [in English].
- Orlova, T. V. (Comp.). (2023). *Robota publichnykh bibliotek pid chas viiny* [The work of public libraries during the war]. Lesia Ukrainka Public Library for Adults of Kyiv. <https://surl.li/uskgwm> [in Ukrainian].
- Poberezhna, T. (2023). Rozshyrennia zavdan u diialnosti publichnykh bibliotek Podillia v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Expansion of tasks in the activities of Podillia public libraries in the conditions of martial law in Ukraine]. *Academic Papers of Vernadskyi National Library of Ukraine*, 68, 224–235 [in Ukrainian].
- Polley, M., Bertotti, M., Kimberlee, R., Pilkington, K., & Refsum, C. (2017). *A review of the evidence assessing impact of social prescribing on healthcare demand and cost implications*. University of Westminster. <https://surl.lu/bhzrkn> [in English].
- Prokopenko, L. S. (2025). Biblioteki Bosnii i Hertsehovyny pid chas ta pislia Bosniiskoi viiny [Libraries in Bosnia and Herzegovina during and after the Bosnian War]. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, 67, 217–231. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.15> [in Ukrainian].
- Sakharova, M. P., & Khimich, Ya. O. (2022). Rozrobka ta aktualizatsiia komunikatsiinoi polityky biblioteki v umovakh voiennoho stanu: kryzovi komunikatsii [Development and updating of the library's communication policy under martial law: Crisis communications]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 65–74. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2022.263975> [in Ukrainian].
- Serdiuk, S., & Herasymova, S. (2022). Biblioteki Ukrainy pid chas viiny: adaptatsiia do novykh realii ta vyznachennia prioritetiv [Ukrainian libraries during the war: Adaptation to new realities and setting priorities]. *Bibliotechnyi forum: istoriia, teoriia i praktyka*, 3(29), 9–14 [in Ukrainian].
- Shurubenko, O. (Comp.). (2024). *Biblioteka ta informatsiina hihiiena v umovakh viiny: metodychni poradnyk bibliotekaria* [Library and information hygiene in wartime: A methodical guide for librarians] (Iss. 10). Chernihivska oblasna universalna naukova biblioteka imeni Sofii ta Oleksandra Rusovykh [in Ukrainian].
- Ukrainian Library Association. (2024, September 30). *Bachennia maibutnoho ukrainskykh bibliotek dlia pisliavoiennoho vidnovlennia, rozvytku liudskoho kapitalu ta ekonomichno sylnoi i demokratychnoi Ukrainy* [A vision for the future of Ukrainian libraries for post-war reconstruction, human capital development, and an economically strong and democratic Ukraine]. Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine. <https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5262-bachennia-maibutnoho-ukrainskykh-bibliotek-dlia-pisliavoiennoho-vidnovlennia-rozvytku-liudskoho-kapitalu-ta-ekonomichno-sylnoi-i-demokratychnoi-ukrainy> [in Ukrainian].
- Yak ukrainski biblioteki dopomahaiu pereselestantsiam* [How Ukrainian libraries are helping displaced persons]. (2023, January 24). Hromadskyi Prostir. <https://surl.li/vqdowy> [in Ukrainian].
- Zakharchenko, D. M. (2023, April 14). Publichni biblioteki Ukrainy pid chas viiny: adaptatsiia do novykh realii ta vyznachennia prioritetiv diialnosti (na prykladi Poltavskoi oblasti) [Public libraries of Ukraine during the war: adaptation to new realities and determination of activity priorities (on the example of Poltava region)]. In *Informatsiini tekhnologii i systemy v dokumentoznavchii sferi* [Information technologies and systems in the documentary sphere] [Conference proceedings] (pp. 74–76). Vasyl Stus Donetsk National University [in Ukrainian].
- Zakharova, N., & Sereda, T. (2023). Sotsiokulturna diialnist Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho v umovakh voiennoho stanu [Sociocultural work of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine under martial law]. *Academic Papers of Vernadskyi National Library of Ukraine*, 68, 114–124 [in Ukrainian].
- Zhelai, O. (2017). Novi napriamy bibliotechnoi roboty z dopomohy vnutrishno peremishchenym osobam: teoretychni, metodychni ta prykladni aspekty [New areas of library work help IDPs: Theoretical, methodological and applied aspects]. *Academic Papers of Vernadskyi National Library of Ukraine*, 46, 292–312 [in Ukrainian].

UDC 021.1:316.663:364]:316.42"364"

Yevhen Sviatohor,
PhD Student,
National Academy of Culture and Arts Management
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: dis5123.esvyatogor@dakkkim.edu.ua
ORCID ID: 0009-0005-8439-4442

LIBRARY AS A SAFE SPACE UNDER THE MARTIAL STATE CONDITIONS: NEW FORMS OF INTERACTION WITH THE COMMUNITY

The aim of the article is to define new professional challenges facing the library community in the process of transforming the library into the centre of community resilience and, on this base, to substantiate a necessity in institutional changes for work under conditions of the martial law and post-war reconstruction.

Research methods. A systemic approach is applied to analyse the transformation of the library as a multi-level structure in the system of national resilience; using structural-functional modelling, a functional matrix of the library as a centre of resilience is developed, which integrates spatial, resource and mental levels of activity.

The scientific novelty of the results obtained grounds on the development of a functional matrix of the library as a Resilience Hub, which is implemented through the hierarchical interaction of four hierarchical levels: spatial, resource, social, mental; expanding the concept of safe space, the concept of which is supplemented by cognitive and psychosocial protection of the community; substantiating changes in the paradigm of library service: from the traditional provision of services and resources to the formation of a model of “library-care”.

Main conclusions. It is argued that in war conditions, Ukrainian libraries have been transformed into institutions of national resilience, ensuring the transition from the preservation of funds to the regeneration of the human capital. The role of the library as an information “filter” that neutralises the trauma of information chaos through data verification mechanisms is determined. It is established that the implementation of non-medical rehabilitation and social mediation practices contributes to the restoration of the subjectivity of vulnerable population groups (IDPs, veterans). It is proven that the effectiveness of a modern library should be assessed by indicators of the social influence and the level of community trust, which establishes the library system as a strategic element of the state’s humanitarian security.

Keywords: library; safe space; centre of resilience; martial law; cognitive security; ethics of care; social purpose.

Надійшла 12.02.2026

Прийнята 26.03.2026

Стаття була вперше опублікована онлайн 22.05.2026

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.

Наукове видання

Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук

Науковий журнал

Випуск 17

Відповідальний редактор

Т. Новальська

Літературний редактор

К. Спрогіс

Редактор-перекладач

англійського тексту

С. Гурбанська

Бібліографічний редактор

І. Стригун

Редактор з комунікацій

А. Мальшакова

Дизайн обкладинки

Є. Дорошенко

Технічне редагування

В. Лук'яненко

Комп'ютерна верстка

О. Щербина

Scientific publication

Ukrainian Journal on Library and Information Science

Scientific Journal

ISSUE 17

Responsible editor

T. Novalska

Literary editor

K. Sprogis

English text editor

S. Hurbanska

Bibliographic editor

I. Stryhun

Communication editor

A. Malshakova

Cover design

Ye. Doroshenko

Technical editing

V. Lukianenko

Computer layout

O. Shcherbyna

Підписано до друку: 22.05.2025. Формат 70x100 ¹/₁₆

Ум. др. арк. 17,87. Обл. др. арк. 15,42.

Наклад 100 примірників

Замовлення № 5524

Видавничий центр КНУКіМ

Видавець Київський національний університет культури і мистецтв

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців,
виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 4776 від 09.10.2014